

Sunniva E. Holberg, Bjarke Schønwandt Mortensen og Pål Ketil Botvar

POLARISERING OG KONTINUITET

En analyse av kirkevalget 2015

KIFO Rapport 2016: 1

KIFO

INSTITUTT FOR
KIRKE-, RELIGIONS- OG LIVSSYNSFORSKNING

Sunniva E. Holberg, Bjarke S. Mortensen og Pål Ketil Botvar

POLARISERING OG KONTINUITET

EN ANALYSE AV KIRKEVALGET 2015

KIFO Rapport 2016: 1

KIFO Rapport 2016: 1
Rapporten er utgitt av
KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning
Pb. 45 Vinderen, 0319 Oslo

www.kifo.no
kifo@kifo.no
ISBN 978-82-92972-42-7
ISSN 0807-7517

FORORD

Denne rapporten om kirkevalget 2015 er utarbeidet av KIFO. Pål Ketil Botvar har vært prosjektleder og Sunniva E. Holberg og Bjarke Schönwandt Mortensen har vært prosjektmedarbeidere. Kapittel 5 om bispedømmerådsvalget er ført i pennen av Sunniva E. Holberg, mens Bjarke Schönwandt Mortensen har utarbeidet kapitel 4 og 6. De øvrige kapitler er blitt til i et fellesskap mellom forfatterne. Tore Witsø Rafoss ved KIFO har lest korrektur på rapporten og bidratt med konstruktive innspill i ferdigstillingen av rapporten.

Datamaterialet rapporten bygger på består av data hentet direkte fra Den norske kirkes valgmodul og rapportering fra bispedømmene omkring valggjennomføring og valgresultater. En annen viktig datakilde er en velgerundersøkelse utarbeidet av KIFO i et samarbeid med Norstat.

Utgangspunktet for kirkevalget er demokratireformen i Den norske kirke. Reformen er et resultat av en avtale inngått mellom partiene på Stortinget i 2008, som ledd i endringen av statskirkeordningen. Hensikten med demokratireformen har vært å gi kirkens organer en sterkere demokratisk legitimitet og forankring hos kirkemedlemmene. Grunnlovsendringene i 2012 var en viktig milepæl i prosessen fram mot endret relasjon mellom kirke og stat. Fra 2017 er det lagt opp til at kirken skal overta en rekke oppgaver fra staten, noe som blant annet innebærer arbeidsgiveransvar for 1600 medarbeidere og økonomiforvaltning av to milliarder kroner.

Til tross for at demokratireformen formelt sett er gjennomført fortsetter arbeidet med å videreutvikle det kirkelige demokratiet. De siste årene har det vært satt i gang prosesser som skal gi Den norske kirke en mer selvstendig status i forhold til staten. I denne sammenheng er også kirkevalgene viktige. Det er betydelig offentlig interesse knyttet til de kirkelige valgene. Kirkerådet har tatt initiativ til at det fortsatt skal forskes på problemstillinger i tilknytning til kirkevalget.

KIFO har tidligere vært med på å utarbeide rapportene "Når alle stemmer teller..." (Schmidt og Mogstad 2010) og "Evaluering av kirkevalget 2011" (Schmidt 2011a). I den aktuelle rapporten sammenstilles tall for kirkevalget i 2015 med tilsvarende tall fra tidligere kirkevalg. Den aktuelle studien er ikke evaluering av en reform, men en videreføring av forskningen på kirkelige valg med sikte på å etablere et grunnlag for forbedring av praksis og rutiner. Rammene og ressursene avsatt til denne rapporten er mindre enn for de tidligere valg-rapportene. Dette reflekteres både i problemstillinger og rapportens omfang.

Oslo, januar 2016

Pål Ketil Botvar,
Prosjektleder

INNHold

FORORD	3
INNHold	4
TABELLER	6
FIGURER	10
SAMMENDRAG	11
1 TEMA OG PROBLEMSTILLINGER	13
2 DET VANSKELIGE DEMOKRATIET	16
2.1 PERSPEKTIVER PÅ KIRKELIG DEMOKRATI	16
2.2 VALGORDNINGENE I DEN NORSKE KIRKE ETTER KIRKEFORLIKET I 2008	19
2.2.1 <i>Kort om veien fram mot dagens rådsstruktur</i>	19
2.2.2 <i>Kirkevalget 2009</i>	20
2.2.3 <i>Kirkevalget 2011</i>	21
2.3 VALGORDNING 2015, NY ORDNING – NYE UTFORDRINGER	23
2.3.1 <i>Noen sentrale begreper</i>	23
2.3.2 <i>Kirkevalget 2015 versus tidligere valg</i>	25
2.4 AKTUELL DEBATT 2015	28
2.5 PÅ HVILKEN MÅTE SKILLER KIRKEVALG SEG FRA POLITISKE VALG?	37
2.5.1 <i>Oppsummert: Politikkens vs. kirkens valgordning</i>	38
3 DATAKILDER OG METODISKE SPØRSMÅL	39
3.1 DATAMATERIALE	39
3.2 METODISK TILNÆRMING	40
3.3 SVARPROSENT OG REPRESENTATIVITET	41
4 KANDIDATER, GJENNOMFØRING OG VALGDELTAELSE	44
4.1 KAPITLETS STRUKTUR	44
4.2 NOMINASJON TIL MENIGHETS RÅDSVALGET	44
4.2.1 <i>Vurdering og sammenfatning</i>	51
4.3 VALGDELTAELSEN I 2015	52
4.3.1 <i>Vurdering og sammenfatning</i>	57
4.4 INFORMASJON OM KANDIDATER OG VALG	58
4.4.1 <i>Vurdering og sammenfatning</i>	65
4.5 FORKASTEDE STEMME	65
4.5.1 <i>Vurdering og sammenfatning</i>	71
4.6 KLAGER PÅ GJENNOMFØRINGEN AV VALGET	72
4.6.1 <i>Vurdering og sammenfatning</i>	74
5 VALGET TIL BISPEDØMMERÅD – EN DYBDESTUDIE	75
5.1 PRESENTASJON AV VALGRESULTATER FOR BISPEDØMMERÅDENE	75
5.1.1 <i>Betydning av mandatfordeling, tilleggsstemmer og slengere</i>	76
5.2 VALGRESULTATER FOR AGDER OG TELEMARKE BISPEDØMME	78
5.2.1 <i>Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser</i>	80
5.2.2 <i>Personstemmer</i>	81
5.2.3 <i>Hva skulle til for å endre mandatfordeling?</i>	84

5.3	VALGRESULTATER FOR BJØRGVIN BISPEDØMME	85
5.3.1	<i>Resultater fra direkte og indirekte valgomgang</i>	85
5.4	VALGRESULTATER FOR BORG BISPEDØMME.....	88
5.4.1	<i>Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser</i>	90
5.4.2	<i>Personstemmer</i>	91
5.4.3	<i>Hva skulle til for å endre mandatfordeling?.....</i>	93
5.5	VALGRESULTATER FOR HAMAR BISPEDØMME	94
5.5.1	<i>Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser</i>	94
5.5.2	<i>Personstemmer</i>	95
5.5.3	<i>Hva skulle til for å endre mandatfordeling?.....</i>	98
5.6	VALGRESULTATER FOR MØRE BISPEDØMME.....	99
5.6.1	<i>Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser</i>	100
5.6.2	<i>Personstemmer</i>	102
5.6.3	<i>Hva skulle til for å endre mandatfordeling?.....</i>	103
5.7	VALGRESULTATER FOR NIDAROS BISPEDØMME	104
5.7.1	<i>Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser</i>	104
5.7.2	<i>Personstemmer</i>	105
5.7.3	<i>Hva skulle til for å endre mandatfordeling?.....</i>	107
5.8	VALGRESULTATER FOR NORD-HÅLOGALAND BISPEDØMME	108
5.8.1	<i>Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser</i>	108
5.8.2	<i>Personstemmer</i>	109
5.8.3	<i>Hva skulle til for å endre mandatfordeling?.....</i>	111
5.9	VALGRESULTATER FOR OSLO BISPEDØMME	112
5.9.1	<i>Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser</i>	112
5.9.2	<i>Personstemmer</i>	113
5.9.3	<i>Hva skulle til for å endre mandatfordeling?.....</i>	115
5.10	VALGRESULTATER FOR STAVANGER BISPEDØMME	116
5.10.1	<i>Resultater.....</i>	116
5.11	VALGRESULTATER FOR SØR HÅLOGALAND BISPEDØMME	118
5.11.1	<i>Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser.....</i>	118
5.11.2	<i>Personstemmer</i>	119
5.11.3	<i>Hva skulle til for å endre mandatfordeling?.....</i>	121
5.12	VALGRESULTATER FOR TUNSBERG BISPEDØMME	122
5.12.1	<i>Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser.....</i>	122
5.12.2	<i>Personstemmer</i>	124
5.12.3	<i>Hva skulle til for å endre mandatfordeling i den direkte valgomgangen?.....</i>	126
5.13	OPPSUMMERING	127
6	VELGERUNDERSØKELSEN 2015: SAMMENSETNING OG PROFILER	132
6.1	INNLEDNING	132
6.2	KAPITLETS STRUKTUR.....	132
6.3	ANALYSE AV DE SOM STEMTE OG DE SOM IKKE GJORDE DET	133
6.3.1	<i>Hvorfor valgte man å stemme?.....</i>	133
6.3.2	<i>Hvorfor valgte man ikke å stemme?</i>	141
6.4	ANALYSE AV NYE VELGERE OG STABILE VELGERE	144
6.4.1	<i>Oppsummering: stabile velgere og førstegangsvelgere.....</i>	154
6.5	VELGERE SOM STEMME PÅ ULIKE LISTER VED BISPEDØMMERÅDSVALGET.....	156
6.5.1	<i>Oppsummering: velgere som stemte på ulike lister ved bispedømmerådsvalget</i>	165

7	OPPSUMMERING OG AVSLUTNING	167
7.1	ØKT VALGDELTAELSE OG MANGE NYE VELGERE.....	167
7.2	KRITIKK OG UTFORDRINGER.....	168
7.3	FORTSATT UTVIKLING I RETNING ØKT DEMOKRATI?	170
	LITTERATURLISTE	172
	VEDLEGG	174
	SPØRRESKJEMA TIL TELEFONSURVEY	174

TABELLER

Tabell 1	Bruk av valgordning ved valg 2009 til bispedømmeråd/Kirkemøtet.....	21
Tabell 2	Bruk av valgordning ved valg 2011 til bispedømmeråd/Kirkemøtet.....	22
Tabell 3	Mulige valgordninger, kirkevalget 2015	27
Tabell 4	Mulige valgordninger ved bispedømmerådvalget 2015.	32
Tabell 5	Syn i ekteskapsspørsmålet, innvalgte representanter Nominasjonskomiteens lister, der det var to lister	36
Tabell 6	Antall oppringninger og antall svar.....	41
Tabell 7	Fordeling av kirkemedlemmer og fordeling av respondenter. Prosent og antall	42
Tabell 8	Fordeling av respondenter på ulike sosiodemografiske kjennetegn. Prosent og antall	43
Tabell 9	Antall kandidater i forhold til plasser for menighetsråd 2009, 2011 og 2015. Andel av sokn. Prosent	45
Tabell 10	Andel sokn fordelt på bispedømme som har samme antall eller færre kandidater på valglistene. Prosent	46
Tabell 11	Hvor lett eller vanskelig var det å skaffe nok egnede kandidater? Prosent	47
Tabell 12	Sokn med samme antall eller færre kandidater på valglistene, etter land- og bykommuner. Prosent	48
Tabell 13	Kandidater i forhold til plasser på valglistene for menighetsråd 2009, 2011 og 2015, etter soknestørrelse. Prosent.....	48
Tabell 14	Kjønnsfordelingen på listene til menighetsrådsvalgene etter bispedømme. Prosent	49
Tabell 15	Gjennomsnittsalder på kandidatene på listene. Fordelt på bispedømme. Prosent.....	49
Tabell 16	Andel kandidater under 30 år, 2009, 2011 og 2015 etter bispedømme. Prosent	50
Tabell 17	Kandidater under 30 år valgt inn som faste eller varamedlemmer 2015. Etter bispedømme. Prosent	50
Tabell 18	Oppslutning til menighetsrådsvalget i 2001, 2005, 2009, 2011 og 2015. Prosent.....	52
Tabell 19	Oppslutning ved bispedømmerådvalget i 2009, 2011 og 2015. Prosent.....	53
Tabell 20	Oppslutning til menighetsrådsvalget etter størrelse på sokn i 2009, 2011 og 2015. Prosent	54
Tabell 21	Oppslutning til bispedømmerådvalget etter størrelse på sokn i 2011 og 2015. Prosent	54
Tabell 22	Velgeroppslutning etter hvor valget ble avholdt, etter bispedømme. Prosent	55
Tabell 23	Velgeroppslutning til menighetsrådsvalget, velgere under 18 år etter bispedømme. Prosent	56
Tabell 24	Forhåndsstemmer ved menighetsrådsvalget, etter bispedømme. Prosent.....	56

Tabell 25 Forhåndsstemmer ved bispedømmevalget, etter bispedømme. Prosent	57
Tabell 26 Type informasjonstiltak 2009, 2011 og 2015. Prosent	58
Tabell 27 Sokn som har benyttet ulike typer informasjonstiltak, 2011, 2009 og 2015. Prosent	60
Tabell 28 Valgdeltakelse 2015 etter antall informasjonstiltak om kandidatene og valget, etter bispedømme. Prosent	61
Tabell 29 Valgdeltakelse 2015 etter soknestørrelse og antall informasjonstiltak om kandidatene og valget, etter bispedømme. Prosent.....	61
Tabell 30 Rettede stemmer 2015 etter antall informasjonstiltak om kandidatene og valget. Prosent.	62
Tabell 31 Forkastede stemmer bispedømmerådsvalg og menighetsrådsvalg, 2011 og 2015, etter bispedømme. Prosent	66
Tabell 32 Antall valgfunksjonærer og velgere per valgfunksjonær, etter bispedømme. Gjennomsnitt	68
Tabell 33 Antall valgfunksjonærer og velgere pr. valglokale, etter bispedømme. Gjennomsnitt	69
Tabell 34 Andel forkastede stemmer ved menighetsrådsvalget etter informasjonstiltak etter bispedømme. Prosent	70
Tabell 35 Antall klager og bekymringer pr bispedømme.	72
Tabell 36 Hva dekker klagen og bekymringene?.....	73
Tabell 37 Beregning av antall slengere for å flytte mandater mellom lister.....	77
Tabell 38 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Agder og Telemark bispedømme.....	80
Tabell 39 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgongang, Agder og Telemark bispedømme.....	80
Tabell 40 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling indirekte valgongang, Agder og Telemark bispedømme.....	80
Tabell 41 Endelig mandatfordeling Agder og Telemark bispedømme.....	81
Tabell 42 Innvalgte representanter, Agder og Telemark bispedømme	81
Tabell 43 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Agder og Telemark bispedømme	82
Tabell 44 Tilleggsstemmer på egen liste: Åpen folkekirke, Agder og Telemark bispedømme.....	82
Tabell 45 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Agder og Telemark bispedømme	83
Tabell 46 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, direkte valgongang. Agder og Telemark	84
Tabell 47 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Bjørgvin bispedømme	85
Tabell 48 Antall stemmer, indirekte valgongang, Bjørgvin bispedømme	86
Tabell 49 Innvalgte representanter, Bjørgvin bispedømme.....	86
Tabell 50 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Borg bispedømme..	90
Tabell 51 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgongang, Borg bispedømme..	90
Tabell 52 Innvalgte representanter, Borg bispedømme	91
Tabell 53 Tilleggsstemmer på egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Borg bispedømme	92
Tabell 54 Tilleggsstemmer på egen liste: Åpen folkekirke, Borg bispedømme	92
Tabell 55 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Borg bispedømme	93
Tabell 56 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, Borg bispedømme ..	93
Tabell 57 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Hamar bispedømme	94
Tabell 58 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgongang, Hamar bispedømme	95

Tabell 59 Innvalgte representanter, Hamar bispedømme	95
Tabell 60 Tilleggsstemmer egen liste: Mangfoldig folkekirke – Nominasjonskomiteens liste, Hamar bispedømme.....	96
Tabell 61 Tilleggsstemmer på egen liste: Åpen folkekirkes liste, Hamar bispedømme	97
Tabell 62 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Hamar bispedømme.....	97
Tabell 63 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, Hamar bispedømme	98
Tabell 64 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Møre bispedømme	100
Tabell 65 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgomgang, Møre bispedømme	100
Tabell 66 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling indirekte valgomgang, Møre bispedømme	101
Tabell 67 Endelig mandatfordeling Møre bispedømme.....	101
Tabell 68 Innvalgte representanter, Møre bispedømme	101
Tabell 69 Tilleggsstemmer egen: Nominasjonskomiteens liste, Møre bispedømme	102
Tabell 70 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirke, Møre bispedømme	103
Tabell 71 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Møre bispedømme.....	103
Tabell 72 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, direkte valgomgang. Møre bispedømme.....	103
Tabell 73 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Nidaros bispedømme	104
Tabell 74 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgomgang, Nidaros bispedømme	104
Tabell 75 Innvalgte representanter, Nidaros bispedømme	105
Tabell 76 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Nidaros bispedømme	105
Tabell 77 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirke, Nidaros bispedømme	106
Tabell 78 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Nidaros bispedømme	106
Tabell 79 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, Nidaros bispedømme	107
Tabell 80 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Nord-Hålogaland bispedømme.....	108
Tabell 81 Oppslutning om valglistene, Nord Hålogaland bispedømme	108
Tabell 82 Innvalgte representanter, Nord Hålogaland bispedømme.....	109
Tabell 83 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Nord Hålogaland bispedømme	109
Tabell 84 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirke, Nord Hålogaland bispedømme.....	110
Tabell 85 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Nord Hålogaland bispedømme	111
Tabell 86 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene. Nord Hålogaland bispedømme.....	111
Tabell 87 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Oslo bispedømme	112
Tabell 88 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling, Oslo bispedømme	112
Tabell 89 Innvalgte representanter, Oslo bispedømme.....	113
Tabell 90 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Oslo bispedømme	113
Tabell 91 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirkes liste, Oslo bispedømme.....	114
Tabell 92 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Oslo bispedømme	115

Tabell 93 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, dirkte valgongang. Oslo bispedømme.....	115
Tabell 94 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Stavanger bispedømme.....	116
Tabell 95 Innvalgte representanter, Stavanger bispedømme.....	117
Tabell 96 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Sør-Hålogaland bispedømme.....	118
Tabell 97 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgongang, Sør-Hålogaland bispedømme.....	118
Tabell 98 Innvalgte representanter, Sør Hålogaland bispedømme	119
Tabell 99 Tilleggsstemmer på egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Sør Hålogaland bispedømme	119
Tabell 100 Tilleggsstemmer på egen liste: Åpen folkekirke, Sør Hålogaland bispedømme.....	120
Tabell 101 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Sør Hålogaland bispedømme	120
Tabell 102 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, dirkte valgongang. Sør- Hålogaland bispedømme	121
Tabell 103 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Tunsberg bispedømme.....	122
Tabell 104 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgongang, Tunsberg bispedømme.....	123
Tabell 105 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling indirekte valgongang, Tunsberg bispedømme.....	123
Tabell 106 Endelig mandatfordeling, Tunsberg bispedømme	123
Tabell 107 Innvalgte representanter, Tunsberg bispedømme.....	124
Tabell 108 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Tunsberg bispedømme.....	124
Tabell 109 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirke, Tunsberg bispedømme.....	125
Tabell 110 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Tunsberg bispedømme	125
Tabell 111 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, direkte valgongang. Tunsberg bispedømme	126
Tabell 112 Innvalgte representanter fra Nominasjonskomiteens lister – syn i ekteskaps spørsmålet – der det var to lister.....	128
Tabell 113 Den sosiodemografiske profilen til de som stemte og de som ikke stemte. Prosent	136
Tabell 114 Oversikt over hvem som stemte og ikke stemte, fordelt på religiøsitet og kirkelig engasjement. Prosent.....	137
Tabell 115 Den sosiodemografiske profilen til førstegangsvelgerne og de stabile velgere. Prosent .	147
Tabell 116 Sammenlikning av holdninger til kirken fordelt på førstegangsvelgere og stabile velgere. Prosent	148
Tabell 117 Oversikt over stabile velgere og nye velgere, fordelt på religiøsitet og kirkelig engasjement. Prosent.....	150
Tabell 118 Den sosiodemografiske profilen til de som stemte på Åpen folkekirke og de som stemte på Nominasjonskomiteens liste. Prosent.....	158
Tabell 119. Sammenlikning av holdninger til kirken fordelt på de som henholdsvis stemte på Åpen folkekirke og på Nominasjonskomiteens liste. Prosent	159
Tabell 120 Religiøsitet og kirkelig engasjement fordelt på de som stemte på Åpen folkekirke og de som stemte på Nominasjonskomiteens liste. Prosent.....	161

Tabell 121 Bruk av direktevalg ved bispedømmerådsvalg i 2009, 2011 og 2015.	171
--	-----

FIGURER

Figur 1 Kirkemedlemmers vurdering av hvordan de følte seg informert 2009, 2011 og 2015. Gjennomsnitt.....	63
Figur 2 Kirkemedlemmer som mener at en gitt informasjonskanal var viktig i 2009, 2011 og 2015. Prosent	64
Figur 3 Gjennomsnittlig antall ganger en har benyttet kirkelige aktiviteter i løpet av året, blant dem som stemte og dem som ikke stemte.	138
Figur 4 Kirkemedlemmenes spesifikke kunnskapsnivå, 2011 og 2015.	139
Figur 5 Grunner for å stemme ved kirkevalget 2009, 2011 og 2015. Prosent	140
Figur 6 Grunner til ikke å stemme ved kirkevalget 2009, 2011 og 2015. Prosent	142
Figur 7 Gjennomsnittlig antall ganger en har benyttet kirkelige aktiviteter i løpet av året, blant stabile og førstegangselgere.	151
Figur 8 Førstegangselgeres og stabile velgeres spesifikke kunnskapsnivå. Gjennomsnitt.....	152
Figur 9 Grunner for å stemme ved kirkevalget blant stabile og førstegangselgere. Prosent.....	153
Figur 10 Gjennomsnittlig bruk av kirkelige aktiviteter per år for henholdsvis Nominasjonskomiteens listes velgere og Åpen folkekirkes velgere.	162
Figur 11 Kirkemedlemmenes spesifikke kunnskapsnivå etter valg av liste. Gjennomsnitt.....	163
Figur 12 Grunner for å stemme ved kirkevalget blant Åpen folkekirkes velgere og Nominasjonskomiteens listes velgere. Prosent	164

SAMMENDRAG

Når vi ser på de som stemte ved minst ett av de kirkelige valgene gikk deltakelsen fra 13,5 prosent i 2011 til 16,7 prosent ved valget i 2015. Dette representerer en substansiell økning i valgoppslutningen. Økningen henger i stor grad sammen med den store offentlige interessen valget fikk. Mange oppfattet at kirkevalget kunne bli avgjørende for Kirkemøtets behandling av spørsmålet om vielse av homofile.

Oppslutningen om menighetsrådsvalget 2015 var på 15,7 prosent, mens oppslutningen om bispedømmerrådsvalget var på 15,1. Især det siste representerer en betydelig økning. Oslo bispedømme utmerket seg ved å ha en kraftig økning i valgdeltakelsen, men også i Borg og Tunsberg var økningen tydelig.

På basis av KIFOs velgerundersøkelse kan vi slå fast at endringene blant velgerne i realiteten var enda større enn det som fremkommer av disse tallene. Ifølge velgerundersøkelsen hadde en av tre velgere i 2015 ikke stemt ved et kirkelig valg tidligere.

I valget til menighetsråd hadde velgerne noen flere kandidater å velge mellom enn ved valget i 2011. Dette henger trolig sammen med at en del sokn har blitt slått sammen. Fortsatt har noe over halvparten av soknene ikke overskytende kandidater, det vil si ikke flere kandidater enn de som skal velges inn i rådet som faste medlemmer eller som varamedlemmer.

Engasjementet som ekteskapsspørsmålet utløste ser ut til å ha "smittet over" på menighetsrådsvalget, især i byene. Fortsatt er det slik at små sokn kan vise til større prosentvis valgdeltakelse, men økningen i deltakelsen omfatter først og fremst sokn med over 2000 kirkemedlemmer.

Målsetningen om at minimum 40 prosent av begge kjønn skal være representert på valglistene er i det store og hele oppfylt, men menn er likevel klart svakere representert enn kvinner i menighetsrådene i nesten alle bispedømmer. Når vi ser på de leke medlemmene valgt til Kirkemøtet er kjønnsfordelingen svært lik, med 47 prosent menn og 53 prosent kvinner.

Unge mellom 18 og 29 år er fortsatt klart underrepresentert i menighetsrådene. Andelen unge har økt noe, men er likevel langt unna målsettingen om 20 prosents representasjon. Samtidig er gjennomsnittsalderen i menighetsrådene økende.

De aller fleste sokn har holdt valg i samme bygning som kommunevalget. Men de få soknene som ikke har gjort det, kan vise til markert lavere oppslutning enn andre sokn av samme størrelse. Det er grunn til å tro at valgdeltakelsen ville blitt vesentlig lavere om valgene ikke ble holdt på samme tid og sted som de politiske valgene.

Interessen for kirkevalget fra nasjonale mediers side ser ut til å ha bidratt til at velgerne føler seg bedre informert om valget enn tidligere. Men det ser samtidig ut til at den nasjonale interessen har gått ut over menighetenes interesse for å drive informasjonsarbeid. Menighetene har informert mindre om valget enn tidligere, og velgerne føler seg dermed også lite informert om de lokale kandidatene.

Andelen forkastede stemmer til bispedømmerådvalget har sunket dramatisk siden valget i 2011 og ligger nå noe lavere enn menighetsrådsvalgene. Menighetenes rutiner gir i dag ikke tilstrekkelig innblikk i hvor mange forkastede og vrakede stemmer det enkelte sokn har. Derfor bør man vurdere om det skal utarbeides en prosedyre for å registrere dette.

Antall klager som ble meldt inn i etterkant av valget var særlig et problem i bispedømmene Oslo og Borg. Klagene dreide seg i stor grad om opplevd fravær av hemmelig valg, samt agitasjon fra valgfunksjonærenes side.

Mens menighetsrådsvalgene i 2015 preges av stabilitet og delvis av stagnasjon, er det mange positive trekk ved valg til bispedømmeråd. For eksempel har økt bruk av direktevalg medført at nesten 85 prosent av de leke medlemmene velges ved direkte valg. Som følge av endring i valgordningen til bispedømmeråd ble det i 2015 stilt to lister i hele ni av elleve bispedømmer. Dette innebærer at valget blir mer reelt.

Allerede etter den direkte valgomgangen lå det an til å bli flertall på det kommende Kirkemøtet for å åpne for kirkelig vigsel for homofile.

Anbefalingene fra nettverket Levende folkekirke bidro til at de aller fleste som ble valgt fra Nominasjonskomiteens liste, var motstandere av vigsel for homofile.

Bruken av "slengere" førte ikke til endring av mandatfordelingen mellom Åpen folkekirkes og Nominasjonskomiteens liste, i noen av bispedømmene. Derimot fikk bruken av slengere betydning for personvalget innenfor listene i to av bispedømmene.

Som KIFOs velgerundersøkelse viser stemte "førstegangselgerne" hovedsakelig på Åpen folkekirkes liste, mens de stabile velgerne var mer likt fordelt mellom de to listene.

De nye velgerne er generelt sett yngre og politisk sett mer venstre-orienterte, enn de stabile velgerne. Kvinneandelen er høyest blant de nye velgerne. Bortsett fra i spørsmålet om homofile ekteskap skiller de to gruppene seg relativt lite fra hverandre når det gjelder kirkepolitiske holdninger. De nye velgerne er mindre kirkelig aktive enn de stabile velgerne. De nye velgerne kan karakteriseres som sporadiske kirkegjengere med en subjektiv tilhørighetsfølelse til folkekirken.

Blant grunner som var viktige for å trekke velgere til valgurnene var foruten homofilis spørsmålet, interesse for det som foregår i lokalsamfunnet, samt at kirkelige og politiske valg avholdes samtidig.

Åpen folkekirke var den listen som tiltrakk seg flest nye velgere. Likevel tilhørte de fleste som stemte på Åpen folkekirke gruppen av velgere som har stemt ved tidligere kirkevalg.

Mens Nominasjonskomiteens liste var ganske likt fordelt på kjønn, bestod Åpen folkekirkes velgere av nær 60 prosent kvinner. Blant Åpen folkekirkes velgere tilhørte den største gruppen Arbeiderpartisympatisører, mens Kristelig Folkeparti stod sterkest blant Nominasjonskomiteens velgere.

Den offentlige debatten og grasrotaksjonene som preget valget i 2015, bidro alt i alt til at kirkevalget beveget seg flere skritt i retning av å oppfylle de sentrale kravene som kjennetegner en demokratisk beslutningsprosess.

1 TEMA OG PROBLEMSTILLINGER

I etterkant av kirkevalgene i 2009 og 2011 bidro KIFO, i samarbeid med andre forskermiljøer, til forskning på de kirkelige valgene. Denne forskningen har gitt oss kunnskap om gjennomføring, regelverk og oppslutning. Den foreliggende rapporten bygger videre på resultater fra tidligere forsknings- og evalueringsprosjekt, samtidig som vi forsøker å fange opp de nye aspekter som har gjort seg gjeldende ved valget i 2015.

Følgende punkter har vært sentrale i demokratireformen: etablering av reelle valgmuligheter, økt bruk av direktevalg, samt å avholde kirkelige valg parallelt med offentlige valg. Gjennomføringen av kirkelige valg i tråd med disse retningslinjene har vært en viktig del av demokratiseringsprosessen i Den norske kirke.

Rammebetingelsene for Kirkevalget 2015 er annerledes enn de var i 2011. Demokratireformen er formelt iverksatt. Det er satt i gang prosesser som skal gi Den norske kirke en mer selvstendig status i forhold til staten. Videre er det gjort endringer i kirkeloven, og Kirkemøtet har fastsatt nye valgeregler på bakgrunn av erfaringene fra demokratireformen.

Kirkevalget 2015 består av to valg: Valg til alle landets menighetsråd, og valg til landets 11 bispedømmeråd som danner grunnlag for Kirkemøtet i Den norske kirke. Til menighetsrådene skal det samlet velges 8500 representanter.

Kirkemedlemmer som fyller 15 år i løpet av 2015, hadde stemmerett. Det betyr totalt over tre millioner stemmeberettigede. Kirkevalget 2015 ble avholdt samtidig med valg til fylkesting og kommunestyre den 13. og 14. september 2015.

Til sammen har Bispedømmerådene 115 medlemmer. 77 av representantene er lekfolk som ikke er ansatt i kirkelig stilling. I 2015 ble 65 av disse valgt av kirkens medlemmer gjennom direktevalg. Dermed ble flertallet av Kirkemøtets medlemmer valgt direkte av kirkens medlemmer. De øvrige tolv leke representantene velges indirekte av menighetsrådene. Fire bispedømmer har både direkte og indirekte valg av leke medlemmer til bispedømmerådet. Disse er Tunsberg, Agder/Telemark, Bjørgvin og Møre. I denne rapporten konsentrerer vi oss om valg av leke medlemmer til bispedømmeråd og Kirkemøtet. Det er disse valgene som er mest relevante å se på i forhold til den pågående kirkelige demokratiprosessen. Valgene av geistlige og leke kirkelig ansatte faller dermed utenfor det denne rapporten tar for seg.

Kirkevalget kan foregå enten som flertallsvalg (der det bare stilles én liste) eller som forholdstallsvalg (der det foreligger mer enn én liste). I ni av elleve bispedømmer var det to lister til bispedømmerådsvalget. Nominasjonskomiteens liste er utarbeidet av en nominasjonskomite som er valgt av representanter fra menighetsrådene i bispedømmet. Det ble lagt vekt på bredde i kandidatenes syn på aktuelle kirkelige spørsmål, noe som innebærer at listens kandidater hadde ulike oppfatninger.¹ Åpen folkekirkes liste ble utarbeidet av organisasjonen Åpen folkekirke. Åpen folkekirke har programfestet at de vil sikre at Den norske kirke forblir en åpen, bred og inkluderende folkekirke for alle. Åpen folkekirke vil også arbeide for at likekjønnede par kan gifte seg i kirken.

¹ I bispedømmene Hamar og Borg gikk Nominasjonskomiteens liste under navnet Mangfoldig folkekirke.

Spørsmålet om Den norske kirke skal innføre vigsel for likekjønnede par, har vært en av de sakene både kandidater og velgere har vært opptatt av ved kirkevalget i 2015. Da spørsmålet ble behandlet av Kirkemøtet i 2014 viste det seg at Kirkemøtet var svært delt. Både forslag om vigsel for likekjønnede par og et forslag om å videreføre gjeldende praksis, ble stemt ned. Spørsmålet ble det sentrale temaet ved kirkevalget i 2015. Organisasjonen Åpen folkekirke flagget at organisasjonen gikk inn for at Den norske kirke skulle utvikle en vigselsturgi for homofile par. Det ble mye diskusjon om hvor kandidatene på Nominasjonskomiteens liste stod i dette spørsmålet.

I denne rapporten sammenlikner vi kirkevalget 2015 med tidligere valg for å finne fram til særtrekk ved årets valg og peke på faktorer som har betydning for valgresultatet. Det blir foretatt analyser både av bispedømmerrådsvalgene og valgene til menighetsråd. Vi har vært spesielt opptatt av å undersøke om krav og retningslinjer fastsatt i forkant av valget ble fulgt opp og hvilke feil og svakheter som gjennomføringen av valget har avdekket.

I lys av evalueringen etter 2011-valget ble det gjennomført en rekke endringer i valgreglene til kirkevalget. Blant annet ble det bestemt at bispedømmerrådet velges ved listevalg på samme måte som menighetsrådsvalget. Det ble åpnet for alternative lister og forholdstallsvalg også ved Bispedømmerrådsvalget. Der det er flere lister foregår valgene som flertallsvalg eller forholdstallsvalg. Det er ikke lenger mulig å stryke kandidater på listene. Antall tilleggsstemmer på listen er begrenset oppad til maksimalt tre. Antall navn som kan føres opp på stemmeseddelen (flertallsvalg), eller føres over fra andre lister (forholdstallsvalg) er begrenset oppad til maksimalt tre. Framgangsmåten ved stemmegivning til menighetsrådsvalg og valg av bispedømmerråd og Kirkemøtet, blir dermed likeartet.

I prosjektplanen for Kirkevalget 2015 (Kirkerådet 2015a) sies det at det er en målsetning "at valget på en god måte skal følge opp demokratireformen og at valget skal oppleves som en videreutvikling av det kirkelige demokratiet". På basis av prosjektplanen for Kirkevalget 2015, og med utgangspunkt i tidligere forskning på feltet, utvikles følgende overordnede problemstillinger for rapporten:

- Hvordan har økt vektlegging av direkte valg slått ut?
- I hvilken grad har ønsket om å gi velgerne reelle valgmuligheter blitt oppfylt?
- Hvordan har det fungert at kirkevalget har foregått parallelt med politiske valg?

For å kunne svare på disse overordnede må vi også svare på følgende mer konkrete delproblemstillinger:

- Ble de kirkelige valgene utviklet i samsvar med formelt regelverk?
- Har man oppfylt formelle krav når det gjelder kandidater og lister?
- Oppfyller valgresultat krav til representasjon?
- Hvordan har oppslutningen ved kirkevalget vært i forhold til tidligere valg?
- Hvordan varierer valg gjennomføringen i ulike deler av landet?
- Hvilke faktorer har betydning for valgresultatet?
- Hvordan har endringen av valgreglene påvirket valget?

Disse problemstillinger vil vi forsøke å følge opp i rapportens kapitler. Kapittel 4 tar utgangspunkt i data fra valgmodulen. Her tar vi for oss temaer som valgdeltakelsen, de nominerte kandidatene, informasjon om valget og kandidatene og valgavviklingen. Dette kapitlet retter seg i hovedsak mot

menighetsrådsvalget. Kapittel 5 er en dybdestudie av bispedømmerådsvalget. Vi ser her på bispedømmenes valgordninger, hvilke kandidater som ble valgt og hvordan situasjonen med to lister har slått ut. Kapittel 6 handler om velgerne: hvem de er, hva de mener og hvilke ulike undergrupper de kan deles inn i. Til sist i kapittel 7 følger en oppsummering og avsluttende vurdering av kirkevalget 2015 og de særlige utfordringer som peker seg ut på bakgrunn av rapportens analyser.

2 DET VANSKELIGE DEMOKRATIET

En av de sentrale forutsetningene i det såkalte "Kirkeforliket" i Stortinget i april 2008 var at Den norske kirke skulle gjennomføre en demokratireform, "slik at kirkens organer får en sterkere demokratisk legitimitet og forankring hos kirkemedlemmene" (St. meld. nr. 17, s. 67). Demokratisering er altså ikke bare noe kirken selv har ønsket, men også et krav politikerne har satt til kirken. Demokratisering er et honnørord det er vanskelig å stille kritiske spørsmål ved. Det betyr likevel ikke at demokratisering er én rettlinjert prosess eller fører til ett bestemt resultat. Hvilken måte og hvilke områder demokratisering skal skje på kan gjerne være gjenstand for diskusjon. Hva demokrati og demokratisering er, finnes det også ulike perspektiver og svar på. At dette drøftes i forbindelse med kirkevalgene er derfor både forståelig og trolig også nødvendig for å ivareta nettopp den demokratiske prosessen.

2.1 PERSPEKTIVER PÅ KIRKELIG DEMOKRATI

De tidligere rapportene om kirkevalgene, som KIFO har utarbeidet, har diskutert kirkevalget i lys av demokratiteori og stilt spørsmål ved hva slags demokratimodell som passer i kirkelig sammenheng (Schmidt og Mogstad 2010, Schmidt 2011a).

Utgangspunktet har vært Robert Dahls grunnleggende kriterier for demokrati: Effektiv deltakelse, lik stemmerett, opplyst forståelse, saklistekontroll og inkludering (Dahl 1989). Ifølge Dahl må disse kriteriene være oppfylt for at demokratiet skal fungere, uavhengig av hvilken demokratimodell man legger til grunn. Kriteriene kan brukes som utgangspunkt for å vurdere hvor demokratisk en beslutningsprosess har vært.

Det er særlig kravene knyttet til effektiv deltakelse og opplyst forståelse som er relevante når en skal vurdere ulike sider ved kirkevalget. Effektiv deltakelse handler om at medlemmene i forkant av en beslutning må ha like muligheter til å gjøre sine synspunkter kjent. Opplyst forståelse dreier seg om medlemmenes mulighet til å gjøre seg kjent med valgalternativene og deres konsekvenser. Dahl er videre opptatt av at en demokratisk prosess involverer de berørte parter. Disse må ha en reell mulighet til å delta.

Kriteriene som Dahl legger til grunn aktualiserer både det som skjer i forkant av valget og det som skjer i selve valget. I forkant av valget må medlemmene ha mulighet til selv å stille som kandidat og de må kunne påvirke sammensetningen av kandidatlistene. Deretter er det viktig at man som velger blir gjort kjent med alternative man står overfor og hvilke konsekvenser det har å velge dem. I denne sammenheng står informasjonsmateriell og informasjonsspredning sentralt. I og med at kirkevalg har vært gjennomført etter noenlunde det samme mønster over tid er behovet for basisinformasjon om valget blitt noe redusert. Men de stadige endringer i valgreglene aktualiserer imidlertid behovet for valginformasjon. Overgangen fra indirekte til direkte valg og fra en til to lister i forbindelse med bispedømmerådvalget, representerer for eksempel en utfordring på informasjonssiden.

Det norske Bispedømmerådvalget er et eksempel på en blanding av indirekte og direkte valg, der valgsystemet varierer fra bispedømme til bispedømme. Skillet mellom direkte og indirekte valg er ikke i seg selv avgjørende for om et valg skal anses som demokratisk, men direkte valg gir velgeren

mest innflytelse og er lettest å få oversikt over. De politiske valgene foregår i mange land indirekte ved at man først velger valgmenn som deretter foretar det endelige valget. Det er for eksempel formelt sett slik den amerikanske presidenten velges (av valgmenn). Det viktigste er at velgeren er kjent med systemet før man skal stemme. Jo mer komplekst valgsystem man opererer med, jo større er faren for at det blir uoversiktlig. De politiske valgene i Norge foregår direkte, mens valg av ordfører i regelen skjer indirekte ved at partier som utgjør flertallet i kommunestyret peker ut hvem som skal være ordfører.

I forbindelse med de tidligere kirkevalgene har det vært en diskusjon om hva slags demokratimodell man skal anlegge på kirken. Blant annet har det vært diskutert om det kirkelige demokrati har mest til felles med det politiske demokratiet eller med organisasjonsdemokratiet. I sistnevnte tilfelle er indirekte valg regelen, mens direkte valg preger de politiske valgene. I debatten om kirkelige demokrati har en del stemmer tatt til orde for å sammenlikne kirkevalg med valg i frivillige organisasjoner – altså organisasjonsdemokrati. Her er kravene til like muligheter for deltakelse og innflytelse lavere enn ved politiske valg. Ved organisasjonsdemokrati er prinsippet at de som engasjerer seg sterkest også skal ha sterkest innflytelse. Denne tematikken ble drøftet av Ulla Schmidt i forbindelse med evalueringen av 2011-valget. Hun argumenterer mot å anlegge en slik tankegang til grunn ved de kirkelige valgene, ikke minst fordi det kan være problematisk i en luthersk kontekst (Schmidt 2011c:9). Ideen om "Det allmenne prestedømme" bygger på at alle døpte skal likestilles og ha de samme rettighetene.

Selv om demokrati-teoretikeren Dahl understreker at alle medlemmer må ha lik rett til deltakelse, er det viktig for den demokratiske legitimiteten at særlig de berørte parter trekkes inn i de demokratiske prosessene. Hva som utgjør berørte parter er imidlertid vanskelig å vurdere i en folkekirkesammenheng. Er det bare de som går til gudstjeneste hver uke eller er det de mange som går sjeldnere, men som møter opp i forbindelse med spesielle hendelser i lokalsamfunnet, i familien eller i deres eget liv? Rundt regnet 72 prosent av den voksne befolkningen er fortsatt medlemmer av Den norske kirke. En stor del av disse benytter seg av kirkens tjenester i forbindelse med dåp, konfirmasjoner, bryllup og begravelser. Ifølge data fra KIFOs tros- og livssynsundersøkelse fra 2012 har 70 prosent av Den norske kirkes medlemmer vært i kirken minst en gang i løpet av siste år. Det finnes en gruppe på mellom syv og ti prosent av medlemmene som går minst månedlig til gudstjeneste. Men av det totale gudstjenestebesøket står denne gruppen ikke for hovedtyngden av kirkebesøk. I norsk sammenheng snakkes det mye om forholdet mellom kjernen av aktive kirkegjengere og de som går sjeldnere i kirken og helst ved de store begivenhetene i livet. Harald Hegstad (1996) beskriver i sin forskning de to gruppene eller kulturene som gjensidig avhengige av hverandre. Dette peker i retning av at det er høyst problematisk å tenke seg at bare den ene av partene skal betraktes som "berørt part" i forbindelse med valg til kirkelige organer, slik enkelte har tatt til orde for.

Diskusjonen om forholdet mellom "trofelleskap" og "folkekirke" aktualiserer et teoriperspektiv som den britiske religionssosiologen Grace Davie (2000, 2007) har anlagt på Nordeuropeiske folkekirker. Davie har kommet fram til at "vicarious religion" eller "stedfortredende religion" er en treffende karakteristikk på den religiøse situasjonen i land med statstilknyttete folkekirker. I dette ligger at mange av de mindre aktive kirkemedlemmene overlater til den aktive kjernen å holde kirkens tradisjoner og ritualer i hevd. Den aktive kjernen både tror og praktiserer på vegne av mange. Davie peker også på at folkekirkene kan spille den samme "stedfortredende" rollen når det gjelder å løfte

fram og bearbeide moralske utfordringer på samfunnets vegne. Kirken kan fungere på denne måten når det gjelder en rekke moralske temaer. Davie trekker fram temaet homofiles rett til kirkelig vigsel som eksempel på at kirkene kan utgjøre en viktig arena for moraldebatt i samfunnet (Davie 2007: 24). Hvorvidt "vicarious religion"-perspektivet kan bidra til å forklare at mange kirkemedlemmer tilsynelatende overlater til de mest aktive å delta ved kirkevalget kommer vi tilbake til i drøftingen av data fra velgerundersøkelsen i kapittel 6.

Den norske kirke er blitt beskrevet både som en folkekirke og som et trossamfunn. Kirken er definert gjennom et fellesskap av døpte og samtidig forankret i et trosgrunnlag. Identiteten som "folkekirke" har betydning for vurderinger av det kirkelige demokrati. Det folkekirkelige demokratiet har noen kjennetegn som skiller det fra et politisk demokrati. Men sammenlikningen mellom en folkekirke og et foreningsfellesskap halter på vesentlige punkter. I kraft av sin størrelse (72 prosent av befolkningen er medlemmer) og geografiske utbredelse (kirkehus i alle landets kommuner), er det naturlig at kirkevalget i flere henseende blir sammenliknet med de politiske valgene.

Det blir sjelden satt spørsmålsteget ved gjennomføringen av de politiske valgene i Norge. Det kan selvsagt skje menneskelige feil når så mange er involvert i valgavviklingen. Men i det store og hele er det liten uenighet om at de politiske valgene i Norge gjennomføres på en sikker og god måte, og at demokratiske prinsipper som likhet, åpenhet, kontroll og inkludering blir fulgt. Ved kirkevalget har man ikke den samme tilgang til menneskelige og økonomiske ressurser som ved de politiske valgene. Likevel er det gode grunner til at man i kirkevalget tar mål av seg til å likne mest mulig på de politiske valgene når det gjelder gjennomføringen av selve valget. Som vi skal komme tilbake til er det fortsatt forhold ved kirkevalget som kan forbedres.

De politiske valgene har stor oppslutning i befolkningen. Men oppslutningen går samtidig noe opp og ned. Størst oppslutning har de valgene der man oppfatter at noe står på spill, og det er tydelige motsetninger mellom partier og regjeringsalternativer. Den samme tendensen kan vi spore ved kirkevalgene. Når det oppstår strid om en bestemt sak polariseres debatten og det etableres grupperinger som fremmer ulike synspunkter og interesser. Denne typen polarisering og synliggjort konflikt bidrar til å skape interesse for valget. Synlige motsetninger, åpen debatt og uenighet er kjennetegn ved et velfungerende demokrati. Det kan til tider oppleves ubehagelig for den som er involvert, men fører samtidig til engasjement og mobilisering. I en kirkelig sammenheng er det mindre tradisjon for å synliggjøre konflikt og motsetninger enn i det politiske liv. Men det er samtidig en viktig side ved demokratiet.

Den norske kirke har selv deltatt aktivt i utviklingen mot økt demokratisering og selvstendigjøring i forhold til staten. I de kirkelige utredningene i forkant av kirkeforliket i 2008 og den påfølgende demokratireformen, slås det fast at det ut fra kirkens verdigrunnlag er naturlig å støtte bestrebelser i retning av økt demokrati. Det er få som i fullt alvor vil argumentere mot at kirken skal vektlegge og støtte prinsipper knyttet til likhet og demokrati. Så selv om det er forskjeller mellom hvordan det politiske demokratiet og det kirkelige demokratiet er forankret, er det gode grunner for å legge til grunn anerkjente demokratiske prinsipper også når man utformer det kirkelige demokratiet.

2.2 VALGORDNINGENE I DEN NORSKE KIRKE ETTER KIRKEFORLIKET I 2008

I det følgende skal vi kort skissere valgordningene som er brukt ved valgene i Den norske kirke etter det såkalte "Kirkeforliket" i Stortinget i april 2008. Som nevnt innledningsvis var en av de sentrale forutsetningene i denne avtalen at Den norske kirke skulle gjennomføre en demokratireform, for å styrke den demokratiske legitimitet kirkemedlemmene. "Reformen skal inneholde etablering av reelle valgmuligheter, økt bruk av direktevalg og kirkevalg samtidig med offentlige valg" (KKD 2008b, 67). Her pekes det på tre sentrale aspekter ved demokratiseringsprosessen: Reelle valgmuligheter, økt bruk av direktevalg og kirkevalg samtidig med offentlige valg. Målene er konkrete og målbare med gode muligheter for å undersøke empirisk. Rapporten tar for seg disse og forsøker å belyse i hvilken grad målene er nådd.

Spørsmål knyttet til hvem som skal stemme, hvordan det skal stemmes, når og på hvilke steder er spørsmål som har vært aktuelle i forbindelse med valget. I det følgende skal vi gi en kort gjennomgang av veien frem mot kirkeforliket og dagens rådsstruktur. En slik gjennomgang viser oss at flere av de spørsmålene som har vært reist ved årets valg slett ikke er av ny dato.

2.2.1 Kort om veien fram mot dagens rådsstruktur

Institusjonen menighetsråd ble lovfestet i Den norske kirke i 1920 og skulle være basert på demokratiske idealer. Valg av menighetsråd ble det en kan kalle en manifestasjon av "det alminnelige prestedømme", blant annet ved at det ble valgt demokratisk "nedenfra" (Oftestad 1998:193-194). Forslaget som lå til grunn² var kjennetegnet av at menighetsrådet skulle likne mest mulig på kommunens politiske institusjoner. Stemmeretten skulle være allmenn, for alle kirkens medlemmer, og valget skulle holdes til samme tid og sted som ved valg til kommunestyre. At stemmeretten skulle være allmenn var slett ikke selvsagt og ukontroversielt. Tidligere i prosessen hadde det blant annet vært diskusjoner om hvorvidt medlemmer som hadde "satt seg utenfor kirken" gjennom fornektelse eller livsførsel skulle ha stemmerett, og man diskuterte muligheten for et eget kirkemantall.³ I det endelige forslaget fra Løvland var ingen av disse innskrenkningene i hvem som skulle ha stemmerett med, og Stortinget vedtok at alle medlemmer skulle ha stemmerett. Når det gjaldt diskusjonen om tid og sted for valgene til menighetsråd fikk Løvland imidlertid ikke med seg stortingsflertallet. Det ble vedtatt at valgene skulle gjennomføres i kirken i forbindelse med en gudstjeneste (Ellingsen 1973:65). Dette er diskusjoner vi kjenner igjen fra den pågående demokratiprosessen i kirken og som også ble aktualisert ved årets kirkevalg. Som vi ser har slike diskusjoner altså lange historiske røtter og berører sentrale spørsmål knyttet til hvordan trossamfunnet Den norske kirke skal styres. Men allerede i 1920 vedtok Stortinget altså en grunnleggende demokratisk innretning for kirkens styresett.

Lov om bispedømmeråd i Den norske kirke ble vedtatt i 1933. Bispedømmerådet skulle bestå av biskopen, tre lekmenn valgt av menighetsrådene og en prest valgt av prestene selv. I perioden frem til 1945 var deres viktigste oppgave å nominere bispekandidater, mens de etter krigen fikk større praktisk betydning (Oftestad 1998:194).

² Forslaget ble fremmet av daværende kirkestatsråd Jørgen Løvland (Venstre).

³ Den enkelte velger skulle da selv henvende seg til manntallsfører (f.eks. klokkeren) og be om å bli ført inn i manntallet.

I 1953 skulle Stortinget ta stilling til opprettelsen av et tredje nivå i rådsstrukturen et *kirkeråd*, men noe overraskende fikk ikke dette flertall i Stortinget. Isteden ble det vedtatt andre reformer blant annet innførte man et *Bispedømmenes Fellesmøte* som skulle møtes én gang i løpet av valgperioden, og i 1963 fikk man et felles råd, *Bispedømmenes Fellesråd*, som fungerte som *Bispedømmerådenes Fellesmøte* sitt utøvende organ (Oftestad 1998:234-236).

Først i 1984, etter årtier med reformarbeid fikk den norske kirke sitt formelle⁴ tredje nivå og topporgan i rådsstrukturen, *Kirkemøtet*, som skulle ha myndighet til å uttale seg på kirkens vegne, mens *Kirkerådet*⁵ skulle være det forberedende organ (Oftestad 1998:280).

Denne tredelte rådsstrukturen med menighetsråd, bispedømmeråd og Kirkemøtet er den samme som vi finner innenfor Den norske kirke i dag. Hvordan disse har blitt valgt har variert noe og det er særlig valget til bispedømmeråd og Kirkemøtet som har vært gjenstand for endringer.

I april 2008 inngikk alle politiske partier på Stortinget en avtale som gjerne omtales som "Kirkeforliket". Målet med kirkeforliket var å gjennomføre en prosess frem mot grunnlovsendringer som ville endre relasjonen mellom staten og Den norske kirke. En forutsetning for dette var at Den norske kirke skulle gjennomføre en demokratireform.

I neste del gjør vi kort rede for de endringene vi anser som mest relevante med tanke på å vurdere 2015 valget. For en mer grundig gjennomgang både med tanke på endringer som ble gjort og erfaringer viser vi for øvrig til KIFOs evalueringsrapporter fra 2009- og 2011-valgene (Schmidt og Mogstad 2010; Schmidt 2011s).

2.2.2 Kirkevalget 2009

I det følgende gjengir vi viktige punkter fra evalueringsrapporten som ble utarbeidet i etterkant av kirkevalget i 2009 (Schmidt og Mogstad 2010).

Kirkemøtet vedtok flere endringer i valgordningene, som et ledd i å møte kravene til styrket demokratisering av kirkens valgte organer.

For menighetsrådene beholdt man det meste som før, med hensyn til sammensetning, stemmegivning og opptelling, og vedtok bare enkelte nye valgeregler. Av de viktigste nevner vi felles kirkelig valgdag, samordning med stortings-, kommune- og fylkestingsvalg og at stemmerettsalderen ble senket til 15 år.⁶

⁴ Reformbevegelsen *Den frivillige kirkeorganisasjon* som startet i 1869, med mål om å påvirke myndigheter til reformer i kirken, avholdt *Det frivillige kirkelige landsmøtet* hvert fjerde år fra 1873. Menighetsmøtet valgte utsendinger til frivillige bispedømmemøter, som ble holdt hvert fjerde år. Disse valgte representanter til Det frivillige kirkelige landsmøte, som ble holdt året etter bispedømmemøtene. Organisasjonen opphørte da Kirkemøtet trådte i funksjon i 1984 (Ellingsen 1973; Store norske leksikon).

⁵ Kirkerådet er et indirekte valgt organ. "Kirkemøtet" velger på sitt første møte i bispedømmerådene valgperiode et Kirkeråd bestående av ti leke medlemmer, hvorav en er kirkelig tilsatt, og fire prester, alle med personlige varamedlemmer. Alle bispedømmeråd skal være representert i rådet. Ved siden av de foran nevnte medlemmer skal rådet ha som medlem en biskop med varamedlem valgt av Bispemøtet (jf. kirkeloven § 25 første ledd). Kirkerådet har en daglig leder (med en administrasjon) for virksomheten som innebærer at organet ikke bare er i funksjon når medlemmene er samlet i møte.

⁶ I 2009 ble valget avholdt samtidig med Stortingsvalget, men fra 2011 er det fireårsperioden til kommunestyre- og fylkestingsvalg som følges.

Disse endringene ble også gjort gjeldende for valg til bispedømmeråd, men ordningen for valg til bispedømmeråd gjennomgikk også noen andre og større endringer. Bispedømmerådets sammensetning ble endret fra fire til syv leke medlemmer og valget av disse skulle foregå som preferansevalg. Valget skulle gjennomføres som *forsøk* med én av følgende ordninger:

1. Direkte valg på alle leke medlemmer (sju)
2. Kombinasjon av direkte og indirekte valg, med en av følgende to varianter:
 - a) Direkte valg av flertallet (fire) og indirekte valg av mindretallet (tre)
 - b) Indirekte valg av flertallet (fire) og direkte valg av mindretallet (tre)

Bispedømmerådene bestemte selv hvilken valgordning de ønsket å bruke og som vi ser av tabellen nedenfor, ble alle tre ordningene benyttet.

Tabell 1 Bruk av valgordning ved valg 2009 til bispedømmeråd/Kirkemøtet

Alle (7) leke velges direkte	4 av 7 velges direkte	3 av 7 velges direkte
Oslo	Borg	Tunsberg
Hamar	Nidaros	Agder og Telemark
Stavanger	Sør-Hålogaland	Bjørgvin
Nord-Hålogaland		Møre

Erfaringer fra kirkevalget 2009

Som vi ser ble det altså gjennomført en rekke endringer før valget i 2009. I evalueringen av demokratireformen i Den norske kirke, ble disse endringene gjennomgått og vurdert (KIFO-rapport 2009:218). Vi gir her en kort gjennomgang av noen av de mest relevante konklusjonene.

- Oppslutningen økte betydelig for begge valg, men vesentlig lavere oppslutning ved valgene til Bispedømmerådene på tross av innføring av helt eller delvis direkte valg.
- Samlokalisering med stortingsvalg hadde positiv effekt på deltakelsen
- Det var ikke mulig å se noen effekt av direkte valg for valgdeltakelsen
- 5,8 prosent av representantene i menighetsrådene var under 30 år (målsetning: 20 prosent)
- 56 prosent kvinner ble valgt til bispedømmerådene
- Presentasjonen av kandidatene til bispedømmerådsvalget (Kirkemøtet) var utilstrekkelig med tanke på reelle valgmuligheter
- Kandidatenes alfabetiske plassering fikk uforholdsmessig stor betydning (bispedømmerådsvalget)
- Preferansevalgordningen som tvinger velgerne til å avgi personstemme krever langt bedre informasjon om valgalternativene enn det som forelå

2.2.3 Kirkevalget 2011

Evalueringsrapporten som ble utarbeidet etter kirkevalget i 2011 (Schmidt 2011a) beskriver viktige endringer og erfaringer fra valget og gir grunnlaget for redegjørelsen nedenfor.

Det ble gjort flere endringer før 2011-valget. Når det gjaldt menighetsrådsvalg gjorde man blant annet endringer i stemmeprosedyren. I et forsøk på å gi velgerne større påvirkningskraft hadde man

ikke lenger begrensninger i antall stemmer (slik som i 2009). Man kunne gi tilleggsstemmer, stryke og føye til nye navn.

For begge valgene videreførte man stemmerettsalder på 15 år og felles kirkelig valgdag, samtidig med politiske valg. En endring i informasjonsarbeidet var at i 2009 ble valgkortet brukt til å gi informasjon om stemmegivning. Dette var fjernet i 2011.

Når det gjaldt valg til bispedømmerråd ble antallet med sju leke medlemmer opprettholdt. Det samme ble ordningen med preferansevalg og ordningen med oppføring av listen i alfabetisk rekkefølge, uten prioriteringer fra nominasjonskomiteen.

Reglene for stemmegivning ble noe endret ved at velgerne istedenfor å sette kryss ved sine foretrukne kandidater skulle skrive inn tall for sin preferanse.

Bispedømmerådene skulle også denne gangen velge om de ville ha direktevalg eller kombinasjonsvalg av direkte og indirekte valg. Med unntak av Sør Hålogaland som valgte å gå fra kombinasjonsvalg til direkte valg, var fordelingen som ved 2009 valget.

Tabell 2 Bruk av valgordning ved valg 2011 til bispedømmeråd/Kirkemøtet

Alle (7) leke velges direkte	4 av 7 velges direkte	3/7 velges direkte
Oslo	Borg	Tunsberg
Hamar	Nidaros	Agder og Telemark
Stavanger		Bjørgvin
Sør-Hålogaland		Møre
Nord-Hålogaland		

Erfaringer fra kirkevalget 2011

Som vi så i forrige avsnitt opplevde man en stor økning i valgdeltakelsen ved valget i 2009. I 2011 var det bare en svak økning på cirka et halvt prosentpoeng ved begge valgene, til 13,5 og 10,6 prosent.

- Andelen unge (under 30 år) som ble valgt inn i menighetsrådene økte til sju prosent, men var fremdeles langt fra målet om 20 prosent. I de fleste bispedømmer (ni) oppnådde man minst 40 prosent av hvert kjønn i menighetsrådene.
- Andelen lister til menighetsrådsvalget, med overskytende kandidater *sank* fra 49 til 41 prosent. Dette gikk utover velgernes påvirkningsmuligheter. Likevel økte antall rettelser på listene, noe som tyder på større interesse. Endringer i valgreglene (tilleggsstemmer, stryke og føye på nye navn uten begrensninger) gjorde det lettere for velgeren å påvirke sammensetningen av menighetsrådene.
- Til bispedømmerådene ble kvinner valgt i noe større grad enn menn (53 prosent) og målsettingen om minst 20 prosent representanter under 30 år ble nådd.
- Informasjon om kandidatenes syn på kirkelige spørsmål synliggjorde ikke i tilstrekkelig grad forskjeller, slik preferansevalgordningen forutsetter.
- 9,5 prosent av stemmene ble forkastet, hvorav 6,5 prosent var blanke og resten feil utfylt.
- Kandidatenes sjanse til å bli valgt var avhengig av den alfabetiske plasseringen på den uprioriterte lista.

2.3 VALGORDNING 2015, NY ORDNING – NYE UTFORDRINGER

Kritikken mot kirkevalget 2015 har haglet fra mange hold. I første rekke synes kritikken å ha vært rettet mot ordningen for valg av bispedømmeråd. Karakteristikkene har vært til dels krasse og harde og kan gi inntrykk av at her har man gått inn for en svært dårlig valgordning. I det følgende vil vi gjøre rede for valgordningen som ble brukt og forsøke å se nærmere på hva kritikken har bestått i.

Men før vi går inn på dette finner vi det hensiktsmessig å gjøre rede for en rekke begreper som brukes i rapporten.

2.3.1 Noen sentrale begreper

Direkte valg: En valgordning der de stemmeberettigede selv stemmer på kandidater til en representativ forsamling.

Indirekte valg: En valgordning der de stemmeberettigede velger valgpersoner, som foretar det endelige valget.

Kombinasjonsvalg: I denne rapporten brukes begrepet for å omtale den valgordningen som innebærer at valg til bispedømmeråd er en kombinasjon av direkte og indirekte valg. Fire representanter velges direkte av de stemmeberettigede i bispedømmet, mens de tre siste velges indirekte av medlemmene i bispedømmets ulike menighetsråd.

Flertallsvalg: Den eller de personene som får flest stemmer velges. Brukes når det bare er én liste.

Forholdstallsvalg: Innebærer at mandatene/representantene fordeles i forhold til hvor stor andel av stemmene listene får. Brukes når det er mer enn én liste. Mandatfordelingen ved kirkevalgene gjøres på bakgrunn av St. Laguës metode⁷.

Personstemmer: Det samlede antallet stemmer en kandidat får som består av antallet stemmer lista får pluss tilleggsstemmer og slengere. Personstemmer avgjør den interne rekkefølgen på lista.

Tilleggsstemmer: Man kan gi tilleggsstemmer til utvalgte kandidater på den lista man bruker, disse får da en ekstra stemme. I kirkevalgene kan man gi opp til tre tilleggsstemmer på egen liste.

Slengere: Når en velger gir en personstemme til en kandidat som står på en annen liste enn den vedkommende stemmer på kalles dette en "slenger". Disse kandidatene får da én personstemme. De kan ikke gis tilleggsstemme. Ved kirkevalgene kan man føre opp inntil tre navn fra annen liste eller valgbare personer (ved menighetsrådsvalget).

Listestemmer: Kun aktuelt ved forholdstallsvalg, altså der det er mer enn én liste. Hver liste består av et visst antall listestemmer tilsvarende det antall kandidater som skal velges. Ved valgene til bispedømmeråd vil dette si at listen enten består av syv eller fire listestemmer, avhengig av om det er syv eller fire kandidater som skal velges direkte. Ved å føre opp et navn fra en annen liste – altså bruke en slenger – fratras man sin egen liste tilsvarende andel. Fører man opp ett navn fra

⁷ Sainte-Laguës metode er en beregningsmetode for fordeling av mandater ved forholdstallsvalg.

annen liste gir man 1/7-dels (eller ¼-dels) stemme til listen man henter navnet fra. Man kan maksimalt avgi 3/7- eller ¾-dels stemme.

Supplerende nominasjon: Dersom den eneste listen som foreligger er Nominasjonskomiteens liste, åpnes det for supplerende nominasjon til denne listen etter bestemte regler (§ 2-8 i Regler for valg til bispedømmeråd og Kirkemøtet). Det er også mulig med supplerende nominasjon ved menighetsrådsvalg, dersom Nominasjonskomiteens liste ikke har tilstrekkelig antall kandidater og det ikke er kommet inn andre lister. 2 kandidater ble foreslått på denne måten til bispedømmerådsvalget og 107 (tilsvarende 0,7 prosent) til menighetsrådsvalget.

Bispedømmerådsvalg/Kirkemøtet: Kirkemøtet består av medlemmene av bispedømmerådene og leder av samisk kirkeråd. Valg til bispedømmeråd blir derfor også valg til Kirkemøtet. Av hensyn til lesbarheten bruker vi hovedsakelig betegnelsen "valg til bispedømmeråd" og ikke "Bispedømmeråd/Kirkemøtet", da det oppleves som tungt, og dessuten er underforstått.

Alternative liste: Til bispedømmerådsvalget 2015 ble det åpnet for å stille lister fra andre grupper av forslagsstillere (enn nominasjonskomiteen). Åpen folkekirke sin liste er en slik liste. Vi er kjent med at betegnelsen kan oppfattes som om det er et alternativ til en slags hovedliste og at det derfor er mer presist å si "lister fra andre grupper av forslagsstillere" slik det står i valgbestemmelsene. Dette er imidlertid tungt å bruke i løpende tekst og vi har derfor falt ned på betegnelsen "Alternative lister". Det er viktig å understreke at det ikke ligger noen form for opp- eller nedvurdering i dette.

Nominasjonskomiteens liste: Nominasjonskomiteens liste er utarbeidet av en komite med medlemmer fra alle prostiene, valgt av representanter fra menighetsrådene i hvert prosti. Listen er utarbeidet på bakgrunn av kandidatforslag fra menighetsrådene, ungdomsrådet og nominasjonskomiteens medlemmer.

Åpen folkekirke: Organisasjonen Åpen folkekirke stilte lister i ni av de elleve bispedømmene ved bispedømmerådsvalget i 2015. Åpen folkekirke beskriver sitt formål slik: "Åpen folkekirke er en landsomfattende organisasjon som arbeider for at Den norske kirke skal være en åpen, inkluderende, landsdekkende og demokratisk folkekirke som motarbeider diskriminering".

Levende folkekirke: Levende folkekirke er et nettverk av kristne organisasjoner og enkeltpersoner. De opererer ikke med medlemskap. I sin egenpresentasjon på hjemmesidene sine skriver de at "Levende folkekirke arbeider for at Den norske kirke skal holde fast ved den bibelske og felleskirkelige forståelsen av ekteskapet. Kirkens lære og liturgi må bygge på sannheten om at ekteskapet er Guds ordning for én mann og én kvinne."

Levende folkekirke stilte ikke med egne lister ved valget, men var aktive i kirkevalgkampen. De organiserte blant annet en aksjon hvor de anbefalte velgere å gi tilleggsstemmer til utvalgte kandidater som støttet deres syn. Når vi her bruker betegnelsen "aksjon" så er dette for å beskrive det organiserte engasjementet fra dette nettverket, som ikke bestod av en liste, men en målrettet og fullt legitim aktivitet for å påvirke valgresultatet.

2.3.2 Kirkevalget 2015 versus tidligere valg

I kirkeloven juni 2013 ble noen av de midlertidige bestemmelsene fra demokratireformen lovfestet og videreført blant annet at gjennomføring av kirkevalg skal skje på samme tid og i geografisk nærhet av andre offentlige valg (som i 2009 og 2011).

Det ble også foretatt en del justering og endringer:

- Minst halvparten av representantene i bispedømmeråd (og Kirkemøtet) skal velges direkte av kirkens medlemmer, i tillegg til de som velges av menighetsrådsmedlemmene.
- Det ble vedtatt en valgordning som skal være enklere.
- Valg til bispedømmeråd og Kirkemøtet skal gjennomføres med samme valgordning som valg til menighetsråd, ved flertalls- eller forholdstallsvalg. Man har altså gått bort fra ordningen med preferansevalg.
- Kandidatene skal settes opp i prioritert og ikke alfabetisk rekkefølge.

Det var også noe helt nytt ved Kirkevalget 2015:

- Det ble åpnet for å stille alternative lister ved valg til bispedømmeråd (Kirkemøtet).

Felles bestemmelser for menighetsrådsvalg og bispedømmerådsvalg i 2015

Valg til menighetsråd skjer i all hovedsak⁸ ved flertallsvalg med bruk av én liste som er utarbeidet av en nominasjonskomite (se mer om dette i kapittel 4). I de fleste bispedømmer foregikk valget som forholdstallsvalg med to lister. Som nevnt ovenfor skulle bispedømmerådsvalgene i 2015 gjennomføres med samme valgordning som valg til menighetsrådsvalg. Enkelte regler kan likevel være litt ulike. Den viktigste forskjellen er at valg til menighetsråd *kun* skjer ved direkte valg, mens noen bispedømmeråd velges med både direkte og indirekte valg. Vi gjengir de viktigste bestemmelsene i det følgende.

- Alle medlemmer i soknet/bispedømmet over 15 år er stemmeberettiget.
- Alle medlemmer over 18 år er valgbare.
- Valget til *menighetsråd* foregår ved direkte valg.
- Valget til *bispedømmeråd* foregår enten ved direkte valg, eller kombinasjonsvalg.
- Det benyttes flertallsvalg der det er én liste og forholdstallsvalg der det er to lister.
- Man kan gi inntil tre kandidater tilleggsstemme.
- Ved *menighetsrådsvalg* kan man føre opp inntil tre valgbare personer i menigheten dersom det er én liste.
- Ved *bispedømmerådsvalg* kan man føre opp inntil tre personer fra konkurrerende liste.
- Det er ikke lenger mulig å stryke kandidater på listene.

⁸ Kun fem menigheter har alternative lister. Valget i disse menighetene følger samme regler som der det er flere lister ved valg til bispedømmeråd/Kirkemøtet.

Valg til bispedømmeråd 2015: Endringer og nye bestemmelser

Valg til bispedømmeråd er samtidig valg til Kirkemøtet som består av medlemmene i de 11 bispedømmerådene og har til sammen 116 medlemmer. 77 av disse er de leke representantene som velges inn i bispedømmerådene. Som vi har sett skal minst fire av sju av de leke medlemmene velges direkte av bispedømmets stemmeberettigede.

Ser vi på evalueringen av valget i 2011 (Schmidt 2011a) er det altså gjort viktige endringer i valgordningen for bispedømmerådsvalg:

- Man har gått bort fra preferansevalg.
- Kandidatene skal ikke lenger settes opp alfabetisk, men i *prioritert rekkefølge* fra nominasjonskomite/forslagsstillere bak alternative lister.
- Man har gått inn for å ha samme ordning som ved menighetsrådsvalg.

Med bakgrunn i evalueringen synes disse endringene fornuftige. Preferansevalg hadde vist seg vanskelig å gjennomføre, både fordi det krever mye kunnskap av velgerne og fordi selve valgprosedyren syntes komplisert. Ordningen medførte et svært høyt antall forkastede stemmer.

Det synes også fornuftig at stemmeprosedyrene ikke er totalt forskjellige slik de tidligere har vært. I evalueringen har man videre påvist at muligheten for å bli valgt, hadde en sterk sammenheng med den alfabetiske plasseringen på listen. At listen nå skal leveres med en prioritering, fra aktører med en rolle i valgprosessen, virker åpenbart mer rimelig enn at en tilfeldig alfabetisk rekkefølge skal avgjøre hvem som velges. En annen endring er at det ikke lenger er opp til bispedømmene om de vil velge et flertall eller mindretall av de leke representantene direkte. Flertallet på fire må nå velges direkte.

I tillegg var det for første gang åpnet for å stille alternative lister og i ni av elleve bispedømmer kunne velgerne velge mellom to ulike lister. Dette var trolig den største og mest betydningsfulle endringen ved 2015-valget.

Gjennomføringen

Valget ble gjennomført med flertallsvalg der det bare var én liste (Stavanger og Bjørgvin) og forholdstallsvalg i de ni bispedømmene der det var to lister⁹. Det var fremdeles to ulike ordninger for hvordan leke medlemmer kunne velges. Bispedømmerådene avgjorde hvilken av disse to ordningene som skulle brukes:

1. Direkte valg på alle leke medlemmer: Alle leke representanter velges av de stemmeberettigede i bispedømmet.
2. Kombinasjon av direkte og indirekte valg: Flertallet på fire velges direkte av bispedømmets stemmeberettigede, de resterende tre velges indirekte av menighetsrådene i bispedømmet.

Valgene til bispedømmerådene kunne altså gjennomføres med én eller flere lister, med direkte valg eller en kombinasjon av direkte og indirekte valg. I praksis innebar dette at man fikk fire ulike varianter av valg til bispedømmerådene.

Tabell 3 Mulige valgordninger, kirkevalget 2015

	Direkte valg	Direkte og indirekte valg
Flertallsvalg (én liste)	Stavanger	Bjørgvin
Forholdstallsvalg (flere lister)	Oslo Borg Hamar Stavanger Nidaros Sør-Hålogaland Nord-Hålogaland	Tunsberg Agder og Telemark Møre

Dette innebar at på valgdagen i september ble 65 av de 77 kandidatene valgt ved direkte valg, mens de 12 siste kandidatene ble valgt av menighetsrådene i løpet av høsten. Det endelige valgresultatet av leke medlemmer forelå derfor ikke før tre måneder senere, i begynnelsen av desember.

Vi skal gå gjennom valgresultatene, og ulike utslag av valgordningen ved bispedømmerådsvalgene i kapittel 5.

⁹ Dette gjelder for både direkte og indirekte valgomgang.

2.4 AKTUELL DEBATT 2015

"Krever ny valgordning!" (Odd Einar Dørum, Vårt Land 05.09.15)

"Slakter kirkas valgsystem." (Anne Enger i Klassekampen 09.09.15)

"En demo-crazy utgave av demokratiet." (Svein Tuastad, NTB 06.09.15)

"Nokså nær absurd." (Trond Skard Dokka, Klassekampen 09.09.15)

"Krøkkete valgordning." (Karl Øyvind Jordell, Klassekampen 09.09.15)

I innspurten frem mot kirkevalget ble det reist ganske massiv kritikk mot valget fra mange hold. Mye av kritikken var rettet mot valgordningen og da i særdeleshet mot måten valgene til Bispedømmerådene (Kirkemøtet) skulle foregå.

I prinsippet er ordningene for valg til menighetsråd og bispedømmeråd kun vesentlig forskjellige på ett sentralt punkt: Til menighetsråd velges alle representanter direkte, mens i valget til bispedømmeråd kan bispedømmene selv avgjøre om de vil velge alle representanter direkte, eller om de vil velge fire direkte og tre indirekte (av menighetsrådene). Ordningene i seg selv er altså ganske like. Hvorfor da dette veldige fokuset på valgordningen til bispedømmerådsvalget og ikke menighetsrådsvalget?

Ordningene er altså temmelig like, med unntaket beskrevet ovenfor. Men i praksis *blir* de kanskje litt ulike, og *ser* i hvert fall ganske ulike ut. Hovedforklaringen er at bispedømmerådsvalget i 2015 ble et listevalg i de fleste bispedømmer (ni av elleve). Det vil si at velgerne kunne velge mellom to lister, og at valget ble et forholdstallsvalg.¹⁰ Dette er mindre intuitivt enn flertallsvalg, som brukes når det er én liste, og hvor de som får flest stemmer er de som blir valgt. Forholdstallsvalg er mer krevende å forstå og regne ut. Ordningen med to lister er også mulig, og har vært det lenge ved valg til menighetsråd, men to lister hører til de absolutte sjeldenheter for menighetsrådsvalgene (5 av 1245 sokn). Dessuten hersker det vel liten tvil om den store interessen for bispedømmerådsvalget hang tett sammen med at valget ble oppfattet som svært avgjørende med tanke på spørsmålet om vigsel av homofile i kirken.

Valgordningen var ny og mange opplevde også at mye stod på spill ved dette valget. Dette bidro til en debatt med til dels høy temperatur, stor medieoppmerksomhet og mange kritiske blikk. Kritikken har tatt mange former og har nok i ulik grad vært godt begrunnet. Uavhengig av om kritikken kan sies å være "riktig" eller ei tror vi det er svært viktig å se nærmere på den. Kritikk som fremmes uten å være så godt begrunnet kan likevel være et uttrykk for at det hersker usikkerhet, og at det er gitt for lite eller ikke god nok informasjon. Dessuten er det svært verdifullt med et kritisk blikk fra engasjerte aktører, som peker på forhold de oppfatter som kritikkverdige og som man kanskje bør se nærmere på.

Vi har forsøkt å systematisere kritikken som er kommet under fire overskrifter, og vil forsøke å belyse disse nærmere.

¹⁰ Der det kun var én liste var det flertallsvalg.

1 – Demokratisk underskudd

Styrket demokratisk legitimitet og forankring hos kirkemedlemmene var blant de uttalte målene i demokratireformen. Underforstått: Man ønsket at flere av kirkens medlemmer skulle delta i de demokratiske prosessene. Dette kommer kanskje mest eksplisitt til uttrykk gjennom deltakelse i kirkevalg. Da denne forventningen ble formulert lå oppslutningen ved kirkevalgene på rundt fire prosent. De fleste vil trolig være enige i at dette er for lavt til at det gir demokratisk legitimitet. I 2009 og 2011 var valgdeltakelsen økt til rundt ti og tretten prosent for henholdsvis bispedømmerådsvalg og menighetsrådsvalg. Verken fra politisk eller kirkelig hold er det angitt noen konkrete tall for hvor høy valgdeltakelsen bør være. Hva kan man med rimelighet forvente, og hva skal til for at det gir demokratisk legitimitet? Dette er en diskusjon man kan ta fra ulike perspektiver. I likhet med i tidligere rapporter ser vi det ikke som vår oppgave å gi noen normativ vurdering av dette spørsmålet. Imidlertid lener vi oss på den vurderingen som er gjort i tidligere rapporter hvor man anslår at en rimelig forventning kan ligge et sted i området 12–13 til 17–18 prosent (Schmidt og Mogstad 2010:211).

Ved årets kirkevalg var det spådd rekordhøy valgdeltakelse – noe det også ble. Likevel var nok resultatet lavere enn mange hadde forventet ut fra den massive medieomtalen valget fikk på forhånd. En undersøkelse Vårt Land fikk gjennomført kort tid før valget antydte opp mot svimlende 40 prosent oppslutning. Fasiten ble 15,7 og 15,1 prosent for menighetsråds- og bispedømmerådsvalg. Lise Togeby (2008), som ledet den danske maktutredningen, har i sitt bidrag "Menighetsråd i perspektiv" pekt på fire faktorer som påvirker valgdeltakelse. Dette handler om:

- Hvor viktig valget er
- I hvilken grad stemmegivningen blir oppfattet som en borgerplikt
- Valgreglene og hvordan forholdet er mellom innflytelse og omkostninger ved å delta
- Graden av konflikt og mobilisering omkring valget

Disse faktorene er analysert i Schmidt og Mogstad (2010:205–211), her vil vi bare nøye oss med å kort peke på noen av faktorene. Den første handler (se Schmidt og Mogstad 2010) i stor grad om *hvem* og underforstått hvor mange som opplever valget som viktig. Både debatten, engasjementet og valgresultatet tyder på at flere opplevde at valget var viktig i 2015 enn tidligere. Dessuten er det liten tvil om at den siste faktoren, som Togeby peker på, nemlig grad av konflikt og mobilisering i aller høyeste grad var en faktor ved dette valget. Forholdet mellom innflytelse og omkostninger var kanskje også noe bedre enn tidligere. Tid og sted var fremdeles tilrettelagt slik at det skulle "koste" velgerne minst mulig, dessuten var selve valgordningen gjort enklere ved at den i hovedsak var lik ved begge valgene. I tillegg var det ved bispedømmerådsvalgene mulig å velge mellom to lister i ni av elleve bispedømmer. Saglie (2008:22) peker på at problemet med lite informasjon om kandidatene avhjelpest av "merkelapper" på listene, slik vi er vant med fra partivalg og at dette gjør det mindre krevende for velgerne å orientere seg. Ved 2015-valget var situasjonen slik at det i ni av elleve bispedømmer forelå lister med slike "merkelapper". Dette kan tenkes å ha bidratt til at omkostningen (ved å sette seg inn i hva kandidatene står for) har blitt mindre for en del velgere. På den annen side kunne man si at Nominasjonskomiteens liste kunne bære flere "merkelapper" fordi den speilet ulike syn. Det var derfor ikke selvsagt at omkostningene ble lavere. Men spesielt for dem som ønsket å støtte vigsel av homofile i kirken, må en regne med at lista til Åpen folkekirke, medførte mindre omkostninger med tanke på innhente informasjon.

Alt i alt er det flere faktorer som skulle tilsi høy oppslutning ved valget i 2015. Vi skal ikke ta stilling til om det var høy valgdeltakelse, men det er grunn til å anta at man ved dette valget var i nærheten av en øvre grense for hva en kan forvente av valgoppslutning.

2. Uinformerte velgere

Førsteamanuensis Svein Tuastad fra Universitetet i Stavanger har gått hardt ut mot kirkevalget og kalt det for "demo-crazy". Hans innvendig er i hovedsak rettet mot kunnskapsnivået hos velgerne. Han mener at velgerne utover "homofilis spørsmålet" i liten grad vet hva representantene står for – og mener at "den demokratiske logikken" dermed uteblir. Han mener at lokalvalgene nærmest er en folkeavstemning over om man er fornøyd med politikernes innsats – og at slik er det ikke ved kirkevalget. Videre sier han at "demokratiet forutsetter egentlig opplyste velgere".

Vi spør da: Er det et demokratisk problem at en eventuell økning i valgdeltakelse skyldes tilstrømming av såkalt uinformerte velgere? Og er det mer demokratisk at disse ikke deltar i valget?

Vi skal ikke avfeie kritikken til Tuastad uten videre. Det finnes utvilsomt et potensial når det gjelder informasjon til velgerne. Som det fremkommer i rapportens kapittel fire har aktiviteten når det gjelder menighetenes informasjonstiltak til velgerne gått dramatisk ned.

I velgerundersøkelsen som ble gjennomført i dagene etter kirkevalget ga velgerne likevel i større grad uttrykk for at de følte seg informert enn det velgerne gjorde i en tilsvarende undersøkelse i 2011, med ett unntak: Det som angikk informasjon om de lokale kandidatene. Der kunne vi spore en viss nedgang i 2015.

Velgerundersøkelsen som for øvrig omtales i kapittel seks, kan i noen grad gi støtte til Tuastad sin kritikk, men dette er langt fra entydig. Særlig førstegangselgerne gir uttrykk for at de ikke føler seg godt informert om kandidatene. De gir imidlertid uttrykk for at de føler seg godt informert om kirkevalget generelt. Dette kan tolkes på flere måter: Førstegangselgere er mer usikre og har mindre kunnskap nettopp fordi det er første gang de stemmer. Men det kan også være et reelt uttrykk for at informasjonsarbeidet har vært for dårlig og at særlig nye velgere rammes av det. Vår antakelse er at det ligger noe i begge forklaringene. Positivt er det imidlertid at også førstegangselgere gir så klart uttrykk for at de følte seg godt informert når det gjaldt kirkevalget generelt. Så spørsmålet er om Tuastad kanskje undervurderer velgerne: De opplever ikke seg selv som uopplyst slik han antyder. Mange av førstegangselgerne var trolig mobilisert av ekteskapsdebatten. Siden Åpen folkekirke med sin "merkelapp-liste" (jfr. Saglie 2008) stilte til valg var behovet kanskje ikke like stort for å ha inngående kunnskap til kandidatene. Velgerne kan ha følt seg *tilstrekkelig* opplyst til å avgi en begrunnet stemme.

Tuastads utgangspunkt om at demokratiet forutsetter opplyste velgere, kjenner vi igjen fra Dahls kriterier for demokrati. Spørsmålet vi må stille oss er imidlertid hva som skal til for at en velger kan regnes som opplyst, hvem skal vurdere det og hva vil konsekvensen være om de ikke var det?

Om det er et demokratisk problem at "uopplyste" velgere bruker sin stemmerett, og at det var bedre at de ikke gjorde det, stiller vi oss sterkt tvilende til. Vi mistenker at Tuastad gjør det samme. Det underslår likevel ikke det faktum at lite informasjon kan svekke den demokratiske legitimiteten og derfor er et viktig anliggende.

Kritikken mot den uopplyste velger kunne forøvrig være et argument for større grad av indirekte valg. De klare føringene om økt bruk av direkte valg gjør imidlertid dette til et lite sannsynlig scenario med det første.

3. Hvem har stemmerett?

Det har pågått en debatt i "kristen-Norge", hvor man har diskutert om økt valgoppslutning ved kirkevalget faktisk er av det gode for Den norske kirke. Markante aktører i debatten har særlig vært informasjonssjef i Misjonssambandet Espen Ottosen, sjefsredaktør i Vårt Land, Helge Simonnes og prost, og en av hovedarkitektene bak "kirkeforliket", Trond Bakkevig.

De førstnevnte reiser spørsmålet om hvorvidt økt valgdeltakelse egentlig er ønskelig. Ottosen lander på at lav valgdeltakelse egentlig er positivt, fordi det vil være et uttrykk for at det er de som faktisk er aktive og interesserte i Den norske kirke som deltar i valget. Hans bekymring var at årets valg skulle mobilisere en rekke velgere med stemmerett, som først og fremst var ute etter å påvirke i spørsmålet om vigsel av homofile i kirken, men ellers ikke er så opptatt av kirken. Simonnes på sin side konkluderer ikke fullt så tydelig, men tar blant annet til orde for at Den norske kirkes medlemskap, og dermed stemmerett, burde knyttes opp mot en medlemsavgift. Dette må tolkes som et ønske om et noe mer forpliktende medlemskap, noe som trolig vil medføre en redusert men kanskje mer interessert medlemsmasse.

Trond Bakkevig har et annet utgangspunkt. Som en av hovedarkitektene bak kirkeforliket står han sterkt i tradisjonen om at medlemskap kun skal knyttes til "dåpens nåde" og ikke den enkeltes aktivitet. Av det følger at alle medlemmer skal ha like demokratiske rettigheter uavhengig av interesse og aktivitetsnivå og at høy valgdeltakelse derfor er av det gode.

I bunn og grunn handler vel denne diskusjonen om et større og mer fundamentalt spørsmål: *Kan og bør et trossamfunn styres etter demokratiske prinsipper?* Kirkeforliket forutsetter et "ja" på dette spørsmålet – men det er ikke like åpenbart at denne oppfatningen til fulle deles av alle i kirkelandskapet. Vi skal ikke gå inn på debatten her. Den er mer grundig redegjort for blant annet i tidligere evalueringsrapporter (Schmidt og Mogstad 2010), men bare peke på at så lenge det er ulike syn på hvordan et trossamfunn skal styres, vil dette være en diskusjon som med jevne mellomrom vil komme opp i forbindelse med valgene til Den norske kirke. Særlig når det står om spørsmål som omhandler kirkens lære er det grunn til å tro at denne debatten aktualiseres.

4. Den håpløse valgordningen?

Det er rettet mye og ulik kritikk mot valgordningen. For oversiktens skyld har vi sammenfattet denne i fire underpunkter.

a) En generell kritikk mot valgordningen som udemokratisk

Valgordningen er et svært sentralt element i et representativt demokrati og en viktig del av den demokratiske prosessen (Aardal 2010). Fra enkelte hold er det blitt hevdet at valgordningen som benyttes ved kirkevalget er udemokratisk. Dette er en alvorlig bekymring. Aardal skriver i sin gjennomgang av stortingsvalgordningen i Norge at: "En valgordning er et resultat av kompromisser mellom partier som kan ha svært ulike interesser knyttet til utformingen. Det finnes imidlertid ingen ordning som fullt ut tilfredsstiller alle ideelle krav" (Aardal 2010:75).

Hvis vi sammenligner med de politiske valgene er det ikke helt enkelt å se akkurat *hva* ved selve ordningen som er udemokratisk. At den kan oppfattes som forvirrende er derimot mer forståelig, fordi det i praksis er snakk om fire ulike valgordninger for valg til bispedømmeråd. Vi har illustrert dette i tabellen nedenfor.

Tabell 4 Mulige valgordninger ved bispedømmerådsvalget 2015.

	Direkte valg	Kombinasjonsvalg (direkte og indirekte)
Flertallsvalg (én liste)	Stavanger	Bjørgvin
Forholdstallsvalg (flere lister)	Oslo Borg Hamar Stavanger Nidaros Sør-Hålogaland Nord-Hålogaland	Tunsberg Agder og Telemark Møre

Alle disse variantene er i og for seg "demokratiske". Noen hevder at indirekte valg nærmest er udemokratisk, og at direkte valg gir mest innflytelse til velgerne. Det er imidlertid viktig å påpeke at også enkelte land med solide demokratiske tradisjoner til en viss grad benytter seg av dette i sine politiske valg (f.eks. USA og Storbritannia). Sett fra velgerens side kan en også hevde at formannskap eller byråd, som velges av representantene i kommunestyret, velges indirekte av folket, uten at dette vanligvis blir omtalt som udemokratisk. Vi skal komme nærmere inn på dette senere.

Hovedspørsmålet er imidlertid om det er valgordning(en) som sådan som er "udemokratisk" – eller om det heller er *forvirringen rundt* de ulike valgordningene som kan bli et demokratisk problem. Det kan argumenteres for alle de fire valgordningene ovenfor og alle valgordninger innebærer kompromisser, hvor man vinner noe og taper noe. Så om vi ikke kan konkludere i det første spørsmålet, så kan vi med rimelig stor sikkerhet si at forvirring rundt valgordningen kan bli et demokratisk problem. Dette er en faktor som bør med i vurderingen når Kirkemøtet på nytt skal se på valgordningene.

b) Det er en blanding av listevalg og personvalg

Det er kommet innvendinger mot at valget er en blanding av listevalg og personvalg, og at dette kan medføre at man indirekte støtter kandidater man ikke vil støtte. Vi skal prøve å se hva som kan ligge i denne kritikken.

Kirkens valgordning 2015 er i hovedsak ganske lik den som brukes i kommunevalget:

- Det brukes forholdstallsvalg (man stemmer på lister)
- Mandatene fordeles mellom listene
- Det brukes i tillegg personvalg – det vil si at de som får flest personstemmer på listen får listens mandater
- Det kan gis tilleggsstemmer (kumulering) og slengere
- Man kan ikke stryke navn

Dette er de samme prinsippene som ligger til grunn for kommunevalget – altså en blanding av listevalg og personvalg og med flere måter å påvirke listas rekkefølge på. Oss bekjent er ikke dette en kritikk som reises i forbindelse med kommunevalgene. Vi skal peke på noen mulige forklaringer på hvorfor man oppfatter kombinasjonen av listevalg og personvalg i forbindelse med kirkevalget som uheldig.

Ved kommunevalget kan partiene/listene velge å gi noen kandidater et stemmetillegg (ofte kalt forhåndskumulering), noe som gir dem et fortrinn på den listen de hører til. Et slikt stemmetillegg er *ikke* mulig ved kirkevalget. Dette betyr at det trolig vil være enklere å påvirke rekkefølgen på kandidatene (ved organiserte aksjoner) ved kirkevalget.

Karl Øyvind Jordell (Klassekampen 09.09.15) peker på faren for at velgere som vil bruke tilleggsstemmer (kumulering) på Nominasjonskomiteens liste for å støtte de liberale kunne komme til å oppnå det stikk motsatte. Dette fordi en slik stemmegivning ville kunne gi lista flere mandater som ville bli kapret av de konservative på grunn av en organisert aksjon fra Levende folkekirke.

Et annet argument som kom opp i forkant av valget var at også ved bruk av slengere risikerte man å støtte kandidater man *ikke* ville støtte. Man burde være forsiktig med slengere fordi det ville gi støtte til lista man ikke stemte på og at man på den måten "undergravde" sin egen liste.

Begge disse bekymringene har trolig sitt utspring i det som av noen er kalt listenes "asymmetri" og som vi omtaler i neste punkt i rapporten. Mange mente det skapte forvirring at den ene lista var en sammensatt liste (Nominasjonskomiteens liste), mens den andre var samlet rundt et felles program (Åpen Folkekirke) og at dette kunne gi slike utilsiktede effekter.

Kanskje er det også slik at denne problemstillingen blir mer aktuell og satt på spissen når et valg går i retning av å bli et "en-saks-valg", slik en del vi si bispedømmerådsvalget ble. Tilsvarende kunne man tenke seg at bruk av tilleggsstemmer og slengere vil være ekstra viktig når spesielle tema som for eksempel "EU-saken" står på den politiske dagsorden. Det vil da være viktig for velgerne å finne ut hvor den enkelte representant står i dette spørsmålet. Hvis "Nei til EU" var det aller viktigste for velgeren ville det tryggeste være å stemme på et "Nei-parti" hvor alle kandidatene samlet seg om dette synspunktet. Hvis velgeren stemte på et parti som var delt i dette spørsmålet kunne vedkommende risikere å bidra til å få valgt inn "ja-kandidater."

Selve diskusjonen om kombinasjon av listevalg og personvalg dreier seg altså om fordeling av mandater mellom listene, og om rekkefølge på kandidater innad på listene.

Ved forholdstallsvalg fordeles mandatene mellom listene i henhold til oppslutningen de har fått. Det er derfor riktig at ved å stemme på Nominasjonskomiteens liste så øker man listas mulighet for å få flere mandater. Det er imidlertid vanskelig å se det demokratisk problematiske med at noen velgere ikke når frem med sine kandidatpreferanser. Det er et uttrykk for at det er flere velgere som har hatt andre preferanser og gitt uttrykk for dette gjennom stemmeseddelen.

I teorien kan også bruk av slengere medføre at et mandat flyttes fra en liste til en annen, men det skal som regel en god del til for at det skjer, særlig der det er mange velgere bak det enkelte mandat. Som vi skal se senere i rapporten var det langt fra at slengere påvirket mandatfordelingen. Derimot ser vi at bruk av slengere i et par tilfeller var svært effektivt for å stemme på "egne favoritter". I to bispedømmer fikk dette konkret betydning for valgresultatet.

Det er altså først og fremst rekkefølgen på kandidatene *innenfor* den enkelte liste som er "lett påvirkelig". Fordi alle på lista i utgangspunktet står likt, vil organiserte aksjoner med tilleggsstemmer til noen bestemte personer kunne gjøre utslag med tanke på *hvem* på lista som får representantplassene. Dette ser vi også tydelig i gjennomgangen av valgresultatene for bispedømmene.

Forholdet *mellom* listene lar seg derimot ikke så lett påvirke av at velgerne fører opp "slengere". Det at valgkretsene er såpass store¹¹ og at det står så mange velgere bak hvert mandat, gjør at det skal mange "listestemmer" til før mandater flyttes mellom listene. Denne distinksjonen er det viktig å få kommunisert til den alminnelige velger. Tallet på slengere var som vi skal se senere, ikke særlig høyt. Om det skyldes manglende interesse, eller redsel for å støtte "feil" kandidat, er uvisst.

Det er grunn til å tro at kombinasjonen av ny valgordning og at de to listene var satt sammen på så forskjellig vis, bidro til diskusjoner og usikkerhet knyttet til bruk av listevalg og personvalg. Fra et demokratisk ståsted er det uansett viktig at velgerne er trygge på og opplyste om ordningen, slik at man ikke lar være å bruke de ulike påvirkningsmulighetene man har, eller bruker dem i strid med det man hadde som intensjon.

c) Direkte og indirekte valg

Fire av elleve bispedømmer har valgt å gjennomføre valget til bispedømmeråd i to valgomganger, en direkte valgomgang hvor alle bispedømmets velgere kan velge fire (leke) representanter og en indirekte omgang hvor tre representanter velges av menighetsrådene. Det er to umiddelbare innvendinger mot denne ordningen. For det første kan det oppleves som udemokratisk at ikke alle velgere får delta i valget av samtlige representanter siden bare utvalgte representanter (menighetsrådene) får stemme inn de tre siste. Som Saglie (2008:21) påpeker: "Det kanskje viktigste argumentet for direkte valg er at det gir hvert medlem en demokratisk rettighet til å påvirke sammensetningen av de styrende organer i organisasjonen man er medlem av (og dermed de beslutningene som angår en selv)." Men han reiser også noen innvendinger mot direkte valg som bør tas med i betraktningen. For det første er det ikke, slik det ofte argumenteres med, at direkte valg nødvendigvis medfører økt valgdeltakelse, det er grunn til å være nøktern i den forbindelse. Videre trekker han frem at et grunnleggende problem er informasjon om kandidatene. Da Saglie skrev denne betraktningen var det ikke åpnet for listevalg i Den norske kirke. Han påpekte derfor at de politiske valgene hadde et fortrinn, fordi man her har partimerkelapper som velgerne kan støtte seg på. Dette gjør det lettere å mobilisere de middels engasjerte velgerne, da de som regel vet litt om hva partiene står for og dermed ikke må ta seg bryet med å finne ut hva kandidatene står for. Noe tilsvarende manglet på dette tidspunktet i det kirkelige demokratiet (Saglie 2008:22). Han nevner derfor at *forholdstallsvalg* med kamp mellom konkurrerende lister kan gi merkelapper som avhjelper velgernes behov for informasjon for å kunne ta et begrunnet valg. Ved valget i 2015 hadde situasjonen nærmet seg det Saglie her skisserer. Det var åpnet for listevalg og den ene av listene kunne gis en "merkelapp", nemlig lista til Åpen folkekirke. Å gi én merkelapp til Nominasjonskomiteens liste derimot, ville være i strid med listas intensjon, nemlig at den skulle representere et mangfold av synspunkter og ståsteder. Vi skal følge opp dette poenget nærmere

¹¹ I Oslo hvor drøyt 60 000 velgere stemte, vil det si at det stod cirka 8 600 velgere og over 60 000 listestemmer bak hvert mandat. Sør-Hålogaland hadde færrest velgere med 3154 bak hvert mandat. I listestemmer utgjør dette drøyt 22 000.

under neste punkt om asymmetriske lister. Imidlertid vil vi altså understreke at det ikke uten videre er slik at direkte valg på alle vis er mer egnet enn indirekte valg.

Den andre innvendingen mot ordningen med indirekte valg, handler om at siste valgongang kan bli påvirket av resultatene fra den første valgongangen som offentliggjøres et par måneder tidligere. Dette var kanskje særlig aktuelt ved dette valget hvor så mye handlet om "for" eller "mot" vigsel av homofile i kirken. En kan bare tenke seg hvilket press menighetsrådsmedlemmene kunne blitt satt under, dersom det ikke var avklart hvilken side som vil få flertall etter første valgongang. Dette vil trolig ikke skape like mye uro ved de fleste valg, men en kan likevel spørre seg om valget mister noe legitimitet ved at det ikke avholdes på ett og samme tidspunkt. Et tredje moment som kan bringes på banen er jo hvorvidt en og samme organisasjon (Den norske kirke) skal holde seg med flere og ulike valgordninger. I realiteten har velgerne i for eksempel Nidaros og Bjørgvin ikke lik innflytelse, selv om de er medlemmer av samme organisasjon.

Selv om indirekte valg umiddelbart kan fremstå som mindre demokratisk enn direkte valg, betyr det ikke at det ikke kan finnes argumenter som taler for en slik ordning. I "Styrket demokrati i Den norske kirke" (KKD 2008a) trekkes det frem som et argument for indirekte valg at dette kan ivareta tanken om soknet som grunnenheten i kirken og at de regionale og sentrale organene har sin forankring i lokalmenigheten.

I et organisasjonsdemokrati er det vanlig at man møtes i lokallag, velger utsendinger til fylkesnivå, som igjen velger representanter til landsmøte (Saglie 2008:21). På en slik måte vil en også kunne ivareta både hensynet til at de som er aktive og engasjert har større innflytelse enn dem som "bare" er medlemmer og man ville kunne sikre større innsikt hos dem som velger (jamfør Tuastad). De som ikke uten videre oppfatter høyest mulig valgdeltakelse som et mål i seg selv, vil kunne støtte seg på slike argumenter. Representanter for et "folkekirkensyn" vil trolig se annerledes på dette og ønske størst mulig direkte deltakelse.

d) Kritikk mot asymmetriske lister

Flere har hevdet at bispedømmerådsvalget ble et listevalg med to helt asymmetriske lister: "Et hovedproblem ... er at bispedømmerådsvalget innebærer en kombinasjon av personvalg og listevalg mellom to helt asymmetriske lister. Når det for første gang er to lister innebærer det at man opererer med flere ulike valgordninger – samtidig." (Knut Lundby og Odd Einar Dørum i Vårt Land 05.09.15.)

Anne Enger er også en av dem som målbærer en slik kritikk om asymmetriske lister. Hun mener man må finne frem til en ordning som likebehandler listene og som er demokratisk transparent. "Nå er den asymmetrisk. Den en lista er et program som kan sammenlignes med et politisk parti. Den andre er laget for å dekke mangfoldet." (Klassekampen 09.09.15)

Det er grunn til å tro at dette forholdet kan forklare mye av den frustrasjonen og meget sterke kritikken av valgordningen.

I sin artikkel om valgordning og kirkelig demokrati peker Saglie (2008) som nevnt på at et av de grunnleggende problemene ved bruk av direkte valg er å nå ut med tilstrekkelig informasjon om kandidatene. Etter hans vurdering kan dette avhjelpes ved at det stilles lister som kan gis "merkelapper". Merkelappene gjør det enklere for velgere å orientere seg og krever i mindre grad at

de setter seg inn i hva de enkelte kandidatene står for, fordi de står for de samme hovedlinjene. Åpen folkekirke sin liste faller åpenbart inn under denne betegnelsen og kunne med det trolig senke terskelen for at potensielle velgere faktisk valgte å stemme. Denne "drahjelpen" kunne Nominasjonskomiteens liste i liten (om noen) grad dra nytte av. Nominasjonskomiteens liste skulle i utgangspunktet ivareta et *mangfold* også i kirkepolitiske spørsmål og kunne ikke gis en annen merkelapp en nettopp mangfold. Dermed måtte de potensielle velgerne sette seg inn i hva kandidatene stod for, for å være sikker på at de gjorde et valg som var i tråd med sine preferanser. Med andre ord var terskelen sannsynligvis høyere for disse velgerne. Åpen folkekirke hadde trolig også fordel av at det ville være mer lettvent for potensielle velgere av Nominasjonskomiteens liste, som ønsket vigsel av homofile i kirken, å stemme Åpen folkekirke, da *alle* kandidatene der støttet dette. Velgerne trengte derfor ikke å gjøre seg kjent med enkeltkandidaters syn.

En del av støyen i forkant bør forstås ut fra dette. Mangelen på "felles program" på Nominasjonskomiteens liste bidro til at det ikke bare ble en valgkamp med Åpen folkekirke, men i aller høyeste grad også internt på egen liste. Levende folkekirke sin avgjørelse om å ikke stille egne lister, men isteden organisere en aksjon for utvalgte kandidater på Nominasjonskomiteens liste, bidro sterkt til dette.

Nominasjonskomiteens liste skulle i utgangspunktet ivareta *ulike synspunkt* i ekteskapsspørsmålet. Kandidatene på "ja-siden" i ekteskapsspørsmålet hadde grunn til å frykte at *Levende folkekirkes* aksjon ville medføre at valget nærmest ble et valg mellom *Levende Folkekirke* og *Åpen Folkekirke*. Selv om *Levende folkekirke* ikke stilte til valg. Dette i kombinasjon med Åpen folkekirkes argumentasjon om at man "måtte" stemme på dem for å sikre ja til vigse av homofile, måtte selvsagt være svært frustrerende for dem som stod på "ja-siden" på Nominasjonskomiteens liste. Spørsmålet er om de hadde grunn til å frykte et slikt utfall. Tallenes tale er ganske klar:

Tabell 5 Syn i ekteskapsspørsmålet, innvalgte representanter Nominasjonskomiteens lister, der det var to lister

Standpunkt i spørsmålet om vigsel av homofile i kirken	Mot	For	Uklar
Antall	21	5	2
Prosent	75	18	7

Kandidatene på "ja-siden" hadde grunn til å frykte den organiserte aksjonen. Vi ser at disse kandidatene i svært liten grad klarte å bli valgt. På et vis kan man si at disse kandidatene ble "offer" for misforholdet mellom listene og en godt organisert aksjon, men ser man hele valget under ett er det kanskje ikke så udemokratisk?

Dette var et valg hvor det særlig var én sak i fokus, en sak som utvilsomt splitter. Til syvende og sist kan det vel tenkes at denne polariseringen faktisk er et demokratisk uttrykk for denne splittelsen. Kanskje ville ikke resultatet til slutt sett så veldig annerledes ut dersom det bare hadde vært én liste å stemme på og det dermed ble et rent personvalg. En risiko med en slik løsning er imidlertid at faren for å "kuppe" valget øker.

I sin artikkel om valgordning og kirkelig demokrati argumenterer Saglie (2008:23) for at det ved politisk eller teologisk uenighet er mye som kan tale for forholdstallsvalg, fordi det reduserer muligheten for at den største, eller mest velorganiserte velgergruppen kan ta alle plassene i rådet. På sett og vis var det det som skjedde på den ene lista. En godt organisert aksjon bidro til en sterk

overvekt av det ene synspunktet. Det er selvfølgelig bittert for dem som ønsket å bidra, og som opplevde at de kom på "feil liste", men om det er udemokratisk kan diskuteres. For siden det var enda en liste å stemme på, ble sluttresultatet likevel mer balansert.

2.5 PÅ HVILKEN MÅTE SKILLER KIRKEVALG SEG FRA POLITISKE VALG?

Som vi har sett av gjennomgangen ble det rettet mye kritikk mot kirkevalget og valgordningen. Vi har allerede forsøkt å peke på bakgrunnen og noen mulige forklaringer på kritikken. Når det gjelder kritikken mot valgordningen er dette sentralt, ikke minst med tanke på hvordan det kirkelige demokratiet skal behandle dette i fortsettelsen. De politiske valgene i Norge må sies å ha høy grad av legitimitet og det er lite offentlig debatt om dette. I det store og det hele synes det som om velgerne legger til grunn at dette fungerer tilfredsstillende. Vi ser det derfor som viktig å bruke dette som sammenlikningsgrunnlag for å se på valgordningen i Den norske kirke. Dette kan hjelpe oss å få klarhet i hva slags kritikk som bør følges opp videre.

Vi vil gå gjennom hva som er likt i valgordningene og hva som er de største forskjellene og til slutt gjøre oss noen betraktninger omkring dette.

Mye likt...

Kirkens valgordning 2015 er i hovedsak ganske lik den som brukes i kommunevalget:

- Der det er flere lister brukes det en kombinasjon av forholdstallsvalg og personvalg.
- Forholdstallsvalget avgjør mandatfordeling mellom listene, mens personstemmene avgjør rekkefølgen innad på listene.
- Velgerne kan gi kandidater tilleggsstemmer.
- Velgerne kan føre på navn fra andre lister – såkalt "slengere".
- Man kan ikke stryke navn.

... hvor ligger forskjellen?

Det er først og fremst rammene omkring valgene som er forskjellige og derfor kan gi ulike utslag:

- Det velges vanligvis mange flere inn i et kommunestyre enn til bispedømmerådet
- Antall stemmer vil i de fleste kommuner være mye lavere enn i bispedømmene. Det står derfor langt flere velgere bak hvert mandat i bispedømmerådetsvalg
- Ved kommunevalget kan partiene/listene velge å gi noen kandidater et stemmetillegg. Dette gir dem et fortrinn på den listen de hører til.
- Et slikt stemmetillegg er ikke mulig i kirkevalget.
- Dette betyr at det trolig vil være enklere å påvirke rekkefølgen på kandidatene (ved organiserte aksjoner) ved kirkevalget.
- Ved kommunestyrevalg skal mandatene fordeles mellom flere lister/partier enn to.

2.5.1 Oppsummert: Politikens vs. kirkens valgordning

Som vi ser er valgordningen til Den norske kirke i stor grad lik den som brukes ved kommunevalg. Mer enn at bestemmelsene er ulike, er det rammene som innvirker på hvordan ordningen fungerer. Det er færre mandater og flere velgere bak hvert mandat og ikke minst er det bare to lister, som heller ikke er helt sammenliknbare ved kirkevalget.

Slik vi forstår ordningene er det først og fremst rekkefølgen på kandidatene innenfor den enkelte liste som er «lett påvirkelig» og kanskje i noe større grad ved kirkevalg enn ved kommunevalg, fordi det ikke er anledning til å forhåndskumulere / gi et stemmetillegg. Derfor stille alle kandidater i utgangspunktet likt. Dette åpner for at organiserte aksjoner, som anbefaler tilleggsstemmer til utvalgte personer lettere kan få avgjørende betydning for valgresultatet. Forholdet mellom listene lar seg derimot ikke så lett påvirke av at velgerne fører opp "slengere".

Valgordningene er tilsynelatende veldig like, og det er lite uro rundt valgordningen ved de politiske valgene. Spørsmålet er da hvorfor det har vært så mye uro og frustrasjon knyttet til kirkens valgordning. Vi skal prøve å peke på noen mulige forklaringer.

Asymmetriske lister i kombinasjon med uklarhetene rundt valgordningene kan trolig forklare mye av den sterke kritikken mot valget. Dette "rammet" først og fremst kandidater på Nominasjonskomiteens liste som stilte seg positive til vigsel av homofile i kirken. Disse kandidatene ble nesten radert ut av aksjonen til Levende folkekirke og valget ble nærmest et valg mellom Levende Folkekirke og Åpen Folkekirke, selv om Levende folkekirke ikke stilte til valg.

Det at "alle", også personer med autoritet, snakket om hvor vanskelig, rar, dum og absurd valgordningen og valget var kunne nok også bidra til at velgere flest ble ytterligere forvirret. Med en tankegang i retning av: "Hvis ikke ekspertene skjønner det, så kan i hvert fall ikke jeg skjønne det ..."

Når det gjelder det å *forstå* valgordninger fullt ut, så kunne et lite kontrollspørsmål være betimelig: Hvor mange er det egentlig som vet hvordan valgordningen ved de ordinære politiske valgene fungerer? Ikke mange, er vår antakelse. De fleste av oss tar for gitt at det fungerer slik det skal (mer eller mindre). Det kan se ut til at man i større grad har hatt en forventning om at man skal forstå og ta stilling til valgordningen som gjelder for Den norske kirke. Dette er ikke unaturlig all den tid ordningene er under utvikling, og det er selvfølgelig svært viktig for dem som skal avgjøre valgenes videre skjebne. Hvor viktig inngående kunnskap er for den enkelte velger kan nok likevel diskuteres.

Vårt hovedinntrykk er at kirkevalgene er basert på solide demokratiske ordninger, som i stor grad er de samme som ved de politiske valgene. Asymmetriene mellom listene og ulike frister for innmelding av ulike lister er utslag som synes å være uheldige og har skapt grobunn for uro og skepsis. De større spørsmålene som er knyttet til demokratisk legitimitet, som reelle valgmuligheter, bruk av direkte valg og samordning med offentlige valg, kommer vi nærmere inn på i senere kapitler og oppsummeringskapitlet.

3 DATAKILDER OG METODISKE SPØRSMÅL

3.1 DATAMATERIALE

De empiriske analysene i denne rapporten bygger på data fra flere kilder. For det første benyttes data fra den såkalte valgmodulen. Det dreier seg om valgdata fra hvert av soknene som er lagret i De kirkelige registrene, med koblinger til Den norske kirkes medlemsregister. Gjennom valgrapporteringen fra soknets valgstyre og bispedømmets valgråd innhentes et omfattende materiale knyttet både til valggjennomføring og valgresultater. Det foreligger opplysninger om alle kandidater og dermed også om alle som velges inn i menighetsråd, bispedømmeråd og Kirkemøtet. Materialet fra valgmodulen i De kirkelige registrene utgjør en viktig del av datamaterialet som denne rapporten baserer seg på. Data fra valgmodulen er stilt til rådighet for prosjektgruppen av Kirkerådet i Den norske kirke. Dataene som dreier seg om gjennomføring og valgdeltakelse er koblet til register over medlemmer. På denne måten får man fram andelen medlemmer som har stemt og bestemte undergrupper, slik som velgere i alderen 15 til 18 år. Det samlede datamaterialet ble overført fra Kirkerådet til KIFO i form av Excel-filer. Den ene filen inneholder de kandidater som stilte til valg, og den andre tar utgangspunkt i alle sokn innenfor Den norske kirke. For at vi skal kunne bruke materialet i statistiske analyser har vi overført det fra Excel til statistikkprogrammet SPSS.

Valgmodulen i De kirkelige registrene inneholder ulike rapporteringer om valget, blant annet stemmetall, valgresultater, tall for stemmeberettigede, kandidatlistene, valgsteder, valginformasjon og enkelte andre aktiviteter. Når alle sokn og bispedømmer skal rapportere inn i valgmodulen, sier det seg selv at det oppstår feil. Alle menighetene har i utgangspunktet rapportert inn sine opplysninger, men det er noe frafall på enkelte av rapporteringspunktene. Basisopplysninger knyttet til valgdeltakelse og kandidater er tilnærmet komplett. Rapporteringen synes generelt sett å holde høyere kvalitet enn ved tidligere kirkevalg.

Når det gjelder opplysninger om stemmegivningen ved bispedømmerådsvalget har vi i stor grad basert oss på rapportering direkte fra bispedømmene. Også når det gjelder data fra de supplerende indirekte valgene fra de fire bispedømmene som har slike, legger vi til grunn rapportering direkte fra bispedømmet.

Kirkerådet har bistått med supplerende informasjon om valgavviklingen underveis i prosjektet. Vi har blant annet hatt behov for å vite hvilke sokn som har vært inne i en sammenslåingsprosess og hvilke menigheter som har mottatt klager i forbindelse med valget. I tillegg har vi hatt tilgang til en medieanalyse som Kirkerådet har bestilt av analysebyrået Retriver.

Ved siden av datamaterialet som er stilt til rådighet av Kirkerådet og bispedømmene, har det blitt gjennomført en oppfølgende velgerundersøkelse blant et utvalg på 1500 medlemmer av Den norske kirke. Denne undersøkelsen er finansiert gjennom en egen bevilgning fra Kirkerådet. Det er KIFO som har utformet spørreundersøkelsen.

Datainnsamlingen ble utført av meningsmålingsinstituttet Norstat, som en spørreundersøkelse per telefon. Intervjuene ble foretatt i de to første ukene etter kirkevalget i 2015, og det ble gjennomført i alt 1500 intervjuer. Spørreskjemaet er i stor grad det samme som ved de to foregående valgene. Det er imidlertid blitt tilføyd en rekke spørsmål for å fange opp hvordan diskusjonen om homofile

ekteskap har påvirket velgerne. En av de største forandringer er at bare personer som er medlemmer av Den norske kirke har deltatt, mens personer som ikke var medlem av kirken også ble inkludert ved tidligere undersøkelser.

Spørsmål og svaralternativer er i stor grad overlappende med tidligere undersøkelser, slik at grunnlaget for sammenlikning skulle være til stede. Undersøkelsen av potensielle og reelle velgere tar for seg sosiodemografiske kjennetegn, partipolitiske preferanser, kirkepolitiske holdninger, kristen selvoppfatning og grunner for å stemme eller la det være. For å gi analysene dybde vil resultater fra velgerundersøkelser fra valgene i 2009 og 2011, bli trukket inn som sammenlikningsgrunnlag.

Undersøkelsen er rettet mot alle som har stemmerett ved valget, det vil si alle kirkemedlemmer som er 15 år eller eldre. De som hadde deltatt i valget fikk et sett av spørsmål, mens de som ikke deltok fikk et annet sett av spørsmål. Det er ikke alle spørsmålene som det er relevant å stille til dem som ikke har deltatt. Siden undersøkelsen behandler individdata som anses som følsomme, ble surveyen rapportert inn til Personvernombudet for forskning.

Vi vil gjennomgå seks forskjellige grupper som vil bli analysert i forhold til hverandre. Det dreier seg om de som stemte ved kirkevalget og de som ikke stemte. Førstegangsvelgere blir videre sammenliknet med velgere som har stemt før, og Nominasjonskomiteens listes velgere sammenliknes med Åpen folkekirkes velgere. Ved å se på disse gruppene gir analysen kunnskap både om de som deltok i valget og de som ikke gjorde det.

Ved valgene i 2009 og 2011 ble det også gjennomført personlige intervjuer og spørreundersøkelser med kirkelig ansatte og frivillige valgmedarbeidere. Slike undersøkelser har det ikke vært rom for å gjøre denne gang. Analysen og drøftingen av kirkevalget 2015 vil dermed basere seg på et noe smalere datagrunnlag enn tidligere valgrapporter.

3.2 METODISK TILNÆRMING

Det benyttes ulike statistiske metoder for å analysere datamaterialet. Både univariate, bivariate og multivariate analyser gjennomføres. I det følgende vil vi kort redegjøre for de ulike metoder som blir benyttet. Det er særlig i analysen av velgerne at vi trekker inn mer avanserte teknikker.

Analysene er i hovedsak bivariate, noe som vil si at to variabler blir målt opp mot hverandre for å se om det er en sammenheng mellom dem. De benyttede metodene er henholdsvis Spearmans rho og Pearsons r. Begge beregner sammenhengen mellom to variabler og gir et resultat som ligger mellom 1 og -1. Hvis ti respondenter svarer ja til det ene spørsmål og alle svare ja på det andre, så er det en perfekt sammenheng mellom de to og resultatet vil være 1. Dersom alle svarer ja på det ene spørsmål og nei på det andre så blir det en perfekt negativ sammenheng og resultatet vil være -1, da de to spørsmål peker i hver sin retning. Dersom fem har svart ja, og fem har svart nei på begge spørsmål, så er det ikke noen sammenheng og resultatet blir 0. Som oftest vil verdiene ligge mellom de to ytterpunktene -1 og 1.

Det vil tidvis også bli benyttet multivariate analyser. Dette er en analyse som inkluderer mer enn to forskjellige variabler. Formålet med multivariate analyser er å avgjøre om sammenhenger som bivariate analyser påpeker, er reelle. For eksempel kan man tenke seg at en analyse av to variabler

viser at det er en sammenheng mellom å vite noe om et tema og det å være en eldre person. Denne sammenhengen kan forsvinne når man tar høyde for utdanningsnivå. I dette tilfelle vil sammenhengen mellom det å være eldre og vite mer, være et uttrykk for at eldre mennesker generelt er bedre utdannet enn yngre.

Den siste statistiske testen som blir gjennomgått er chi-kvadrat-test. χ^2 måler hvorvidt resultatene er et uttrykk for tilfeldigheter eller om det er stor sannsynlighet for at sammenhengen også finnes i populasjonen som utvalget er trukket fra.

3.3 SVARPROSENT OG REPRESENTATIVITET

Hvorvidt undersøkelsen er representativ handler om i hvilken grad de som har svart på spørreskjemaundersøkelsen er representativ for den gruppe som man vil undersøke, det vil si kirkemedlemmene. Som utgangspunkt er det betydelig overrepresentasjon av personer som har stemt i datamaterialet. Denne overrepresentasjonen av personer som har stemt ved kirkevalget var forventet, fordi de som har stemt også vil være mer interessert i å besvare spørreundersøkelsen enn de som ikke har stemt. Det utgjør heller ikke i utgangspunktet et problem, fordi det gir oss en bedre mulighet til å foreta analyser blant dem som faktisk har stemt. De som ikke har stemt vil uansett være i flertall.

I følgende tabell kan man se fordelingen av respondenter etter hvilket bispedømme de kommer fra sammenliknet med den faktiske fordeling.

Respondentenes kjennetegn med hensyn til kjønn, fødselsår, sivil status og høyeste fullførte utdanning er vist i Tabell 8. Sammenliknet med befolkningen som helhet, så er det en overrepresentasjon av høyt utdannede, middeladrende og eldre, personer som er gift eller lever i registrerte partnerskap. For å utjevne forskjeller mellom utvalg og populasjon når det gjelder alder og kjønn er det benyttet en vekt som er innarbeidet av Norstat.

Tabell 6 Antall oppringninger og antall svar.

	Antall oppringninger
Gjennomført intervju	1 499
Delvis gjennomført intervju	213
Ønsket ikke å delta	10 339
Ikke til stede/ikke tilgjengelig	83
Ikke i stand til å svare (sykdom, språkproblemer, etc.)	449
Ikke oppnådd kontakt	13 196
Ikke i målgruppe, feil/ubrukt etc.	661
Sum	26 440

Kilde: KIFOs velgersundersøkelse 2015

Tabell 7 Fordeling av kirkemedlemmer og fordeling av respondenter. Prosent og antall

	Fordeling i populasjonen		Fordeling i utvalget	
	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Oslo bispedømme	4,9	382 136	17,5	262
Borg bispedømme	9,5	405 237	13,0	194
Hamar bispedømme	13,1	266 926	6,7	100
Tunsberg bispedømme	9,0	311 691	9,4	140
Agder og Telemark bispedømme	10,8	278 080	9,4	142
Stavanger bispedømme	7,4	273 690	9,2	139
Bjørgvin bispedømme	14,8	395 950	12,7	190
Møre bispedømme	7,8	177 689	4,7	70
Nidaros bispedømme	10,6	296 028	8,1	122
Sør-Hålogaland bispedømme	6,9	166 527	4,6	69
Nord-Hålogaland bispedømme	5,2	158 795	4,8	71
Total	100,0	3 112 749	100,0	1 500

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet og KIFOs velgerundersøkelse 2015

Tabell 8 Fordeling av respondenter på ulike sosiodemografiske kjennetegn. Prosent og antall

Kjønn	Prosent	Antall
Mann	50,0	751
Kvinne	50,0	749
Total	100,0	1500
Fødselsår		
1994–2000	11,9	179
1981–1993	17,7	265
1966–1980	26,5	397
1951–1965	19,1	286
–1950	24,9	373
Total	100,0	1500
Sivil status		
Enslig	27,4	411
Gift/registrert partnerskap	47,9	718
Samboer	13,4	201
Enke/enkemann	5,8	87
Skilt	4,2	63
Vet ikke	0,3	4
Ønsker ikke å oppgi dette	1,0	16
Totalt	100,0	1500
Utdanning		
Grunnskoleutdanning	8,8	133
Videregående	35,8	537
Universitet /høyskole	54,3	815
Vet ikke	0,5	8
Ønsker ikke å oppgi	0,5	7
Totalt	100,0	1500

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

4 KANDIDATER, GJENNOMFØRING OG VALGDELTAELSE

Kirkevalget i 2015 var på mange måter et annerledes valg enn tidligere kirkevalg. Der var stor offentlig oppmerksomhet omkring valget, noe som førte til en klar økning i oppslutningen sammenlignet med valget i 2011. Den samlede valgoppslutning gikk fra 13,5 prosent til 16,7 prosent (Kirkerådet 2015e). Samtidig var det endringer i måten valget til bispedømmerrådet foregikk på. Fra å ha benyttet det mye kritiserte preferansevalget ble det i stedet brukt samme valgsystem som ved menighetsrådsvalget. Konsekvensene av disse og andre forandringer vil bli gjennomgått i dette kapitlet. Vi vil gå gjennom hvor stor valgdeltakelsen var, hvem de nominerte kandidatene er, i hvilken grad man har lyktes med å få nok kandidater til å stille opp, hvordan soknene har informert om valget, hvilke informasjonskilder velgerne har benyttet seg av og i hvilken grad stemmer er blitt forkastet og det har kommet klager på valget. Da kapittel 5 særlig tar opp hvordan bispedømmevalget artet seg i de forskjellige bispedømmer, vil vi i dette kapitlet primært konsentrere oss om menighetsrådsvalget.

Temaene er på mange måter en videreføring av de analysene som ble gjort i rapporten om kirkevalget i 2011. Datamaterialet stammer primært fra valgmodulen, men vi supplerer også med materiale fra vår velgerundersøkelse som ble gjennomført i dagene etter kirkevalget.

4.1 KAPITLET'S STRUKTUR

Dette kapitlet består av flere deler, som hver går gjennom et spesifikt tema. Dette er nominasjonen av kandidater til menighetsrådene, valgdeltagelsen ved kirkevalget, hvordan informasjon om valget har blitt spredt, antall stemmer som ble forkaster, og til sist en gjennomgang av klagen i forbindelse med valget. Etter hvert avsnitt vil det være en vurdering og sammenfatning, som tar for seg de viktigste funnene.

4.2 NOMINASJON TIL MENIGHETSRÅDSVALGET

Både ved menighetsrådsvalget i 2009 og i 2011 hadde mer enn halvparten av alle sokn enten færre eller kun det antallet kandidater som er påkrevd for å ha komplette valglister. Det vil si at i over halvparten av alle sokn ble alle kandidater som stilte opp automatisk valgt inn. I disse tilfellene var den eneste forskjellen velgerne kunne gjøre å bestemme om kandidatene ble faste medlemmer eller varamedlemmer. Men siden varamedlemmer ofte innkalles til møtene i menighetsrådet har denne velgerpåvirkningen ikke så stor betydning (Schmidt 2011a:60).

Når muligheten til å *velge* mellom kandidater i liten grad er til stede, er dette problematisk ut fra demokratiske verdier – fordi velgernes stemmegivning i praksis ikke får noen særlig betydning. Mangelen på kandidater er derfor et problem som til dels undergraver formålet med kirkevalgene. I rapportene fra både 2009 og 2011 ble det rettet kritikk mot dette forholdet, og temaet har utvilsomt vært et viktig anliggende for de sentrale kirkemyndighetene i forbindelse med valget i 2015 (Kirkerådet 2015a).

Ved valget i 2015 ser vi at situasjonen var noe forbedret sammenlignet med de foregående valgene, men problemet er fortsatt langt fra løst. 52 prosent av alle sokn hadde ikke nok kandidater til at velgerne kunne velge vekk kandidater. Samlet sett stilte 15 245 kandidater opp ved valget i 2015. I 2011 var tallet 16 147 og i 2009 16 260. Nedgangen i antall kandidater må primært sees som et uttrykk for at det har vært noen sammenslåinger av sokn, og at en rekke sokn stilte med felleslister, enten fordi de skal slås sammen i 2016 eller fordi de ønsket å delta i en forsøksordning med felles menighetsråd. Sammenslåingene og felleslistene innebærer at det i mange sokn har vært et overskudd av kandidater på stemmesedlene på tross av færre kandidater i 2015 enn i de foregående valgene (Tabell 9).

Tabell 9 Antall kandidater i forhold til plasser for menighetsråd 2009, 2011 og 2015. Andel av sokn. Prosent

	2009	2011	2015	Endring 2011–2015 (prosentpoeng)
Færre enn påkrevd	23	26	12	- 14
Samme som påkrevd	28	32	40	8
1 mer enn påkrevd	11	11	16	5
2 mer enn påkrevd	8	9	10	1
3 mer enn påkrevd	6	5	7	2
4 mer eller flere	23	17	16	- 1
Totalt	99	100	100	
N	941	1258	1111 ¹²	

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet (uten sokn som skal slås sammen/har fellesliste¹³)

Det er selvsagt positivt at man i noe større grad enn tidligere har klart å få overskytende kandidater på listene ved valget i 2015. Likevel må det karakteriseres som uheldig at det fremdeles er slik at over halvparten av soknene ikke hadde flere kandidater enn det minimumet som kreves. Reelle valgmuligheter er et sentralt premiss i demokratiseringsreformen og det er derfor grunn til å se nærmere på dette forholdet.

I Tabell 10 kan man se hvilke bispedømmer som har problemer med å få nok kandidater. Det er stort sett det samme bildet som ved valget i 2011. Den store forandring fra 2011 til 2015 gjelder Oslo. I 2011 hadde 86,1 prosent av alle sokn i Oslo færre eller det samme som det absolutt nødvendige antall kandidater. I 2015 var dette redusert til 39,3 prosent. Utviklingen kan ha sammenheng med at det særlig er kirkemedlemmer i Oslo som har reagert på debatten om vigsel av homofile i kirken.

Oslo er imidlertid ikke det eneste bispedømmet som har en forbedring. Også Borg, Stavanger, Agder og Telemark har opplevd en nedgang i andelen sokn som kun innstiller et minimum antall kandidater. Forbedringen endrer imidlertid ikke på det forhold at Bjørgvin, Stavanger, Agder og Telemark samt Borg og Tunsberg er bispedømmer hvor mer enn 50 prosent av soknene har færre eller kun det påkrevde antall kandidater på listene.

¹² Tallene i Tabell 9 og mange av de følgende tabellene avviker noe fra tallene i rapporten fra 2011. Dette er fordi årets analyser er foretatt på et mer komplett datasett enn det som var tilgjengelig da 2011-rapporten ble skrevet.

¹³ Fordi noen sokn skal slås sammen og andre har besluttet å ha felles menighetsråd er disse soknene fjernet fra datasettet, da det ellers ikke vil være mulig å gi en god vurdering av om det er stilt tilstrekkelig med kandidater.

Tabell 10 Andel sokn fordelt på bispedømme som har samme antall eller færre kandidater på valglisterne. Prosent

	2011	2015	Endring i prosentpoeng
Oslo	86,1	39,3	46,8
Borg	75,9	60,7	15,2
Hamar	43,9	45,3	-1,4
Tunsberg	78,6	70,5	8,0
Agder og Telemark	78,5	65,1	13,4
Stavanger	75,0	63,6	11,4
Bjørgvin	49,5	52,0	- 2,5
Møre	47,4	49,5	- 2,0
Nidaros	37,0	43,2	- 6,2
Sør-Hålogaland	44,8	39,0	5,8
Nord-Hålogaland	32,8	28,8	4,0
Gjennomsnitt	58,2	51,6	6,6

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet (uten sokn som skal slås sammen/har fellesliste)

Når vi skal se nærmere på hvorfor det er problemer med å få nok kandidater til å stille opp, er det naturlig å starte med nominasjonskomiteene som har som oppgave å finne kandidater. I 2009 gjennomførte KIFO en spørreundersøkelse blant lokale aktører på soknenivå. Disse var menighetsrådsledere/valgstyremedlemmer, nominasjonskomiteledere og administrativt ansatte. I 2011 ble det gjennomført en spørreundersøkelse blant administrativt ansvarlige for kirkevalget lokalt. Det er ikke gjennomført tilsvarende undersøkelser ved valget i 2015, men siden problemstillingen ikke har endret seg i særlig grad, er resultatene fra de tidligere undersøkelsene stadig relevante for å forstå hvorfor det fortsatt er så store problemer med å få nok kandidater på listene.

En umiddelbar forklaring er at nominasjonskomiteene ikke spør tilstrekkelig antall personer om de vil stille opp til menighetsrådene. Men ser vi nærmere på denne forklaringen er den slett ikke så dekkende som man kanskje skulle tro. Når vi tester for om det er en sammenheng mellom hvor mange nominasjonskomiteen har ringt til og hvor mange de ha fått på kandidatlistene, så finner vi kun en svak korrelasjon, og ingen signifikant sammenheng ($r_s = ,028$ $p = ,063$). Det vil si at testen peker på at det kun er en relativt svak sammenheng mellom det å spørre mange og det å få mange kandidater på listen. Mye tyder altså på at det ikke er enkelt å finne nok kandidater. Dette underbygges av at nominasjonskomiteens medlemmer også selv opplever det som vanskelig å få nok kandidater. I 2011 sa 68,5 prosent at det hadde vært ganske eller svært vanskelig å få nok egnede kandidater til å stille opp (Tabell 11).

Tabell 11 Hvor lett eller vanskelig var det å skaffe nok egnede kandidater? Prosent

	2011 Administrativt ansvarlige	2009 Ledere av nominasjonskomité
Lett	12,3	19,4
Verken lett eller vanskelig	19,3	14,6
Vanskelig	68,5	66
Totalt	100	101
N	285	103

Kilde: KIFOs spørreundersøkelse adm. ansatte/nominasjonskomitéledere. "Vet ikke" er holdt utenfor.

Det ser altså ikke ut til at hovedforklaringen er at nominasjonskomiteene ikke bruker krefter på å skaffe det nødvendige antallet kandidater, men at det er vanskelig å finne nok kandidater som sier ja til å stille opp. En nærliggende forklaring på dette kunne være at menighetsrådsmedlemmene opplever oppgaven som meget tids- og ressurskrevende, og at de ikke får nok ut av det. Ifølge KIFO-rapporten *Menighetsrådsmedlemmer og menighetsråd i den norske kirke* fra 2011 opplever menighetsrådsmedlemmene det imidlertid ikke slik (Schmidt 2011b). Generelt føler de at de har innflytelse på de beslutninger som de ser som viktige, og de setter pris på sin tid som menighetsrådsmedlemmer. De opplever imidlertid at de har ganske liten innflytelse på bispedømmerådets beslutninger, men deres opplevelse av å være menighetsrådsmedlem er overordnet sett positiv. Det er derfor ikke mulig å forklare problemet med å få kandidater til å stille opp med at arbeidet som menighetsrådsmedlem er en dårlig opplevelse. Fra rapporten er det imidlertid andre momenter som kan kaste lys over spørsmålet. Størstedelen av menighetsrådsmedlemmene er høyt utdannet, svært engasjert i frivillig og kirkelig arbeid og regner seg som religiøse. De stiller primært opp fordi de er blitt oppfordret til det og fordi de ønsker å gjøre noe for menigheten. Dette tyder altså på at det er en særlig type mennesker det er mulig å få til å stille opp. Det er grunn til å tro at det tross alt er et begrenset antall mennesker med denne profilen i de enkelte sokn.

Det er også mulig å lete etter forklaringer med utgangspunkt i dataene fra valgmodulen. Her kan vi se hvilke andre faktorer som spiller inn på hvor mange kandidater soknene får til å stille opp. Ut fra Tabell 12 kan vi si at landkommunene er litt bedre til å skaffe kandidater enn bykommunene, noe som kan forklares med at små lokalsamfunn fungerer annerledes enn store, og at dette også berører det religiøse livet. Denne effekten er også målbar etter at man tar høyde for størrelsen på soknene. Når det gjelder bykommunene ser vi at det har vært en stor endring i positiv retning når det gjelder antall kandidater fra 2011 til 2015. Det er grunn til å tro at debatten rundt vigsel av homofile i kirken kan ha bidratt til en mobilisering av aktuelle kandidater i byene, hvor man finner en mer liberal holdning i dette spørsmålet enn på landsbygda.¹⁴

¹⁴ I følge KIFOs spørreundersøkelse utført i forbindelse med kirkevalget i 2015, så er det en svak statistisk sammenheng mellom å bo i byene og ha en mer liberal holdning til homofiles rett til vigsel i Den norske kirke ($r_s = ,93$ $p = ,000$).

Tabell 12 Sokn med samme antall eller færre kandidater på valglistene, etter land- og bykommuner. Prosent

Kandidater	Landkommuner		Bykommuner	
	2011	2015	2011	2015
Minimum og færre	49,6	48,9	79,3	58,5
Flere enn minimum	50,4	51,1	20,7	41,5
Total	100	100	100	100

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet (uten sokn som skal slås sammen/har fellesliste)

Størrelsen på soknet viser seg å ha begrenset betydning for om det er over- eller underskudd av kandidater som stiller opp, se Tabell 13. Dette må sies å være overraskende i og med at stemmeprosenten i stor grad henger sammen med soknestørrelse. Man kunne derfor forvente at soknestørrelse ville ha innflytelse på hvor mange kandidater det var mulig å få på kandidatlistene. I 2011 var dette også tilfellet. Den gang var det primært små sokn som hadde et overskudd av kandidater. I 2015 var det imidlertid de store soknene som i størst grad hadde overskudd av kandidater til menighetsrådene. Igjen er det grunn til å peke på debatten om vigsel av homofile i kirken som en sannsynlig forklaringsfaktor.

Tabell 13 Kandidater i forhold til plasser på valglistene for menighetsråd 2009, 2011 og 2015, etter soknestørrelse. Prosent

	Færre enn påkrevd	Samme som påkrevd	1 mer enn påkrevd	2 mer enn påkrevd	3 mer enn påkrevd	4 mer eller flere
Mindre enn 500	10,9	48,0	14,9	7,3	6,5	12,5
500–999	8,7	41,3	14,7	11,4	7,6	16,3
1000–1999	11,4	38,3	17,4	11,4	6,5	14,9
2000–4999	16,9	35,6	13,4	11,3	6,7	16,2
5000 eller flere	8,2	35,6	19,1	10,8	7,7	18,6
Gjennomsnitt	11,7	39,8	15,7	10,4	6,9	15,6

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet (uten sokn som skal slås sammen eller har fellesliste)

Som denne gjennomgangen viser så er det ikke mulig å gi et entydig svar på hvorfor det er så vanskelig å skaffe tilstrekkelig med kandidater til å gi valgerne reelle valgmuligheter. I tillegg til mulige forklaringer vi har nevnt med utgangspunkt datamaterialet kan man spekulere på om noe av grunnen kan være at kandidatene må binde seg til et verv for en så lang periode som fire år. Dessverre har vi ingen data som sier noe om dette.

For å kunne avdekke hvorfor folk ikke er interessert i å stille opp er det behov for mer kunnskap. En mulig måte å skaffe dette på kunne være å gjennomføre en spørreundersøkelse blant kandidater som blir forespurt, men som avslår å stille opp. Dette ville kunne gi innsikt i hvem de som avslår er, og hvorfor de ikke har interesse av å være menighetsrådsmedlem. En slik undersøkelse kunne danne utgangspunkt for utarbeiding av tiltak for å bøte på noe av problemet med utilstrekkelig antall kandidater.

I det følgende vil vi se på to andre problemstillinger knyttet til nominasjonsprosessen, nemlig målsetningen for alders- og kjønnsrepresentasjon. I regelverket for kirkevalgene er det en målsetning om at det skal være minimum 40 prosent representasjon av begge kjønn og at minst 20 prosent av kandidatene skal være under 30 år (Regler for valg av menighetsråd § 7–1 f og h).

Ser man på kjønnsfordelingen så har det i 2015 vært en positiv utvikling hvor det kun var to bispedømmer, Hamar og Sør-Hålogaland som ikke nådde målsetningen. Hamar lå dessuten rett under målsetningen, med 39,6 prosent, og så sent som i 2011 var de over 40 prosent (Tabell 14). Sør-Hålogaland strever mer med å leve opp til målsetningen, med kun 35,6 prosent menn på listene. Helt siden 2009 har bispedømmet hatt problemer med å få nok mannlige kandidater på listene.

Tabell 14 Kjønnsfordelingen på listene til menighetsrådsvalgene etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	2009	2011	2015
Oslo	44,7	45,3	47,1
Borg	39,1	40,5	40,7
Hamar	42,7	42,1	39,6
Tunsberg	37,7	39,4	40,0
Agder og Telemark	41,1	40,0	41,7
Stavanger	45,4	45,1	46,6
Bjørgvin	40,0	41,4	40,2
Møre	39,9	40,7	40,5
Nidaros	40,7	42,3	41,2
Sør-Hålogaland	35,0	37,1	35,6
Nord-Hålogaland	40,5	41,4	42,0
Gjennomsnitt	40,5	41,3	41,0

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet (unntatt kandidater som stod på lister som var felles for flere sokn)

Målsetningen om at minst 20 prosent av kandidatene skal være under 30 år er ikke inne i samme positive utvikling. I stedet er den samlede gjennomsnittsalderen for kandidatene steget med ett og et halvt år (fra 51,6 i 2011 til 53,0 i 2015). Ikke i noen av bispedømmene var gjennomsnittsalderen under 50 år.

Tabell 15 Gjennomsnittsalder på kandidatene på listene. Fordelt på bispedømme. Prosent

Bispedømmer	Gjennomsnittsalder 2009	Gjennomsnittsalder 2011	Gjennomsnittsalder 2015
Oslo	51,2	51,6	52,8
Borg	53,4	53,2	55,1
Hamar	50,2	50,6	52,9
Tunsberg	52,6	53,2	53,9
Agder og Telemark	51,4	52,6	54,1
Stavanger	49,5	49,7	50,6
Bjørgvin	50,1	50,7	51,7
Møre	50,5	51,2	52,5
Nidaros	50,8	51,3	52,9
Sør-Hålogaland	52,9	53,1	54,3
Nord-Hålogaland	51,8	51,7	53,5
Gjennomsnitt	51,1	51,6	53,0

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet (unntatt kandidater som stod på lister som var felles for flere sokn)

Tabell 16 Andel kandidater under 30 år, 2009, 2011 og 2015 etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	Andel under 30 år på kandidatlistene 2009	Andel under 30 år på kandidatlistene 2011	Andel under 30 år på kandidatlistene 2015
Oslo	9,7	8,9	7,8
Borg	4,5	5,1	4,7
Hamar	4,2	4,8	3,4
Tunsberg	3,7	4,3	5,1
Agder og Telemark	5,5	4,4	4,5
Stavanger	6,1	7,1	6,8
Bjørgvin	4,9	5,3	5,7
Møre	4,6	4,3	4,2
Nidaros	5,7	4,5	5,0
Sør-Hålogaland	4,0	4,2	5,0
Nord-Hålogaland	6,2	5,4	5,6
Gjennomsnitt	5,1	5,1	5,1

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet (unntatt kandidater som stod på lister som var felles for flere sokn)

Når vi ser på hvor mange prosent av kandidatene som var under 30 år, blir det klart at man står langt fra målsetningen om 20 prosent. Oslo og Stavanger lå høyest med henholdsvis 7,8 og 6,8 prosent, men også dette er langt fra det fastsatte målet. På bispedømmeplan var ingen i nærheten av målet om 20 prosent.

Man er altså langt unna målet om 20 prosent på kandidatlistene, og det er derfor særlig relevant å se på hvor mange av disse som faktisk blir stemt inn og hva den reelle "ungdomsandelen" til slutt blir.

Tabell 17 Kandidater under 30 år valgt inn som faste eller varamedlemmer 2015. Etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	Faste medlemmer	Varamedlemmer
Oslo	11,5	1,8
Borg	7,2	1,5
Hamar	3,0	4,0
Tunsberg	6,7	3,3
Agder og Telemark	5,1	2,8
Stavanger	7,8	6,4
Bjørgvin	6,0	4,8
Møre	4,1	3,5
Nidaros	5,5	4,1
Sør-Hålogaland	4,8	5,3
Nord-Hålogaland	5,8	5,2
Gjennomsnitt	5,8	3,9

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet (unntatt kandidater som stod på lister som var felles for flere sokn)

Når man sammenligner Tabell 16 og Tabell 17 kan man se at retting av stemmesedlene har ført til at det er kommet inn flere unge enn det ville gjort om stemmesedlene var levert urettet. Dette betyr at de unge er en gruppe som velgerne er litt mer tilbøyelig til å gi en personlig stemme. Det er ikke satt noe mål for hvor mange under 30 år som skal velges inn i menighetsrådsvalgene, men dersom

rådene skal ligne befolkningen, så er det langt frem til de 26 prosentene, som gruppen mellom 16 og 30 år, i følge SSB, utgjør av totalbefolkningen. Det er flere mulige problemer med dette underskuddet av yngre menighetsrådsmedlemmer. Et av dem er at den manglende representasjon av unge kandidater også gir mangel på representasjon av de verdier og ideer som finnes blant de yngre medlemmene av Den norske kirke. I tillegg vil det sannsynligvis bli vanskeligere å nå de unge i menighetene når det ikke er andre unge i menighetsrådene. Det mest graverende er imidlertid at det kan bli alvorlige problemer med å få nok menighetsrådsmedlemmer i fremtiden, hvis man ikke får engasjert de unge i menighetsrådene. Gjennomsnittsalderen for kandidatene er stigende og man kan stille spørsmåltegn ved muligheten for å få nok kandidater i framtiden, dersom man ikke får engasjert flere unge nå.

4.2.1 Vurdering og sammenfatning

Generelt ser vi at det er kommet flere kandidater på listene og dermed har velgerne hatt flere valgmuligheter. Dette er en positiv utvikling som bidrar til å styrke valgenes demokratiske legitimitet. Det er imidlertid fremdeles rom for forbedringer, særlig med tanke på at litt over halvparten av soknene ikke har lister med overskytende kandidater. Stemmegivningen i disse sognene har derfor liten reell betydning. Det er imidlertid vanskelig å se hvordan denne utviklingen skal snus. Det har ikke blitt vesentlige forbedringer siden 2009, og de forbedringer vi har sett, henger sannsynligvis sammen med at det er blitt færre sokn.

Ved valget i 2015 var det grunn til å tro at folk var mer tilbøyelige til å stille opp på grunn av debatten om vigsel av homofile i kirken. Dette spørsmålet skal ikke avgjøres av menighetsrådene, men av Kirkemøtet som utgjøres av de valgte bispedømmerådene. Det var likevel grunn til å tro at debatten og dermed oppmerksomheten om kirkevalgene kunne "smitte over" på lokalplanet og medføre større engasjement og involvering også der. I byene kan dette se ut til å ha vært en riktig antakelse. Vi ser endringer i positiv retning (med tanke på større involvering) i byene, men sett under ett er situasjonen ikke blitt særlig mye bedre. Det store spørsmålet om hva som kan få flere til å stille på listen forblir uløst. Det vil trolig ikke hjelpe noe særlig om nominasjonskomiteene arbeider hardere med å finne flere kandidater. Det er derfor et åpent spørsmål hvordan en skal få flere til å stille som kandidater.

Målsetningen om at minimum 40 prosent av begge kjønn skal være representert på valglistene er i det store og hele oppfylt, men kun med noen få prosentpoeng. Derfor er det viktig at valgkomiteene fortsatt tar denne problemstilling alvorlig, slik at målsetningen overholdes også i fremtiden. Det har altså lyktes å få flere menn på valglisten, men når det gjelder å få nok unge på listene har valgkomiteene i veldig liten grad lyktes. Ingen av bispedømmene har klart å nå denne målsetningen. Videre viser den høye gjennomsnittsalderen at det er langt fram før til de unge blir tilstrekkelig representert i menighetsrådene.

4.3 VALGDELTADELSEN I 2015

Valgdeltakelsen steg markant fra 2011 til 2015 både ved menighetsrådsvalget og bispedømmerådsvalget. En sentral forklaring på økningen er nok den oppmerksomheten valget har fått i mediene i forbindelse med spørsmålet om vigsel av homofile i kirken. Men økningen kan også være et tegn på at kirkevalgene er i ferd med å bli etablert i befolkningen. Ved valget i 2011 var deltakelsen på 3,6 prosent mens den i 2015 har steget til 15,7 prosent, hvilket er et foreløpig toppunkt. Den største økningen så vi ved valget i 2009, da man for første gang la valgene samtidig med politiske valg. Men økningen fra 2011 til 2015 er også markant.

Ved å se på Tabell 18 kan man få et bilde av hvor mange som har stemt ved menighetsrådsvalget, fordelt på de 11 bispedømmene. Som vi ser har valget i 2015 spesielt mobilisert velgere i Oslo bispedømme. Antallet velgere i dette bispedømmet har steget med 5 prosentpoeng, fra 8,1 til 13,1 fra 2011 til 2015. Det har også vært en markant økning på 3,1 prosentpoeng i Borg, fra 10,9 til 14,0 prosent. I de fleste bispedømmer ser vi også en økning i valgdeltakelsen, men altså ikke så sterk som i Borg og Oslo. Unntaket er Sør-Hålogaland hvor valgdeltakelsen nærmest er uendret fra 2009 til 2015. Vi har ikke noen åpenbare forklaringer på dette. Vi vet at valgdeltakelsen ikke har økt så mye i små sokn, men Sør-Hålogaland består av sokn av ulike størrelser, så dette er trolig ikke forklaringen. Nå er det imidlertid viktig å understreke at valgdeltakelsen i bispedømmet ikke skiller seg ut fra de øvrige bispedømmene og ligger ganske nær gjennomsnittet. Dessuten lå valgdeltakelsen i bispedømmet godt over gjennomsnittet i både 2009 og 2011. Det er derfor grunn til å nevne at Sør-Hålogaland som det eneste bispedømmet har stagnert, men at de kanskje hadde "tatt ut potensialet" tidligere enn de andre bispedømmene.

Tabell 18 Oppslutning til menighetsrådsvalget i 2001, 2005, 2009, 2011 og 2015. Prosent

	2001	2005	2009	2011	2015
Oslo	1,7	1,5	8,3	8,1	13,1
Borg	2,8	2,1	10,9	10,9	14,0
Hamar	5,2	9,1	16,6	17,4	19,7
Tunsberg	3,1	3,5	12,5	12,8	15,1
Agder og Telemark	4,4	4,1	13,5	14,3	16,2
Stavanger	4,0	4,1	12,8	13,1	15,3
Bjørgvin	3,2	3,5	13,1	13,9	15,1
Møre	4,9	6,5	16,8	17,5	18,8
Nidaros	3,6	4,9	13,4	14,3	15,9
Sør-Hålogaland	3,6	5,6	15,5	15,5	15,6
Nord-Hålogaland	5,4	6,2	18,3	17,2	18,3
Totalt	3,6	4,2	13,1	13,5	15,7

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Tabell 19 Oppslutning ved bispedømmerådvalget i 2009, 2011 og 2015. Prosent

	2009	2011	2015
Oslo	7,9	7,4	15,7
Borg	8,4	8,9	14,0
Hamar	11,5	12,8	17,6
Tunsberg	9,3	9,5	14,8
Agder og Telemark	10,6	11,8	15,9
Stavanger	11,4	11,4	14,7
Bjørgvin	10,6	11,1	13,8
Møre	12,2	13,2	17,2
Nidaros	9,8	10,5	14,6
Sør-Hålogaland	9,5	11,4	13,2
Nord-Hålogaland	13,0	12,3	16,1
Totalt	10,0	10,6	15,1

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Valgdeltakelsen ved bispedømmerådvalget kan generelt vise til en økning på 4,5 prosentpoeng fra 2011, noe som er ganske betydelig tatt i betraktning at den bare steg med 0,6 prosentpoeng mellom 2009 og 2011. I 2015 deltok altså 15,1 prosent av de stemmeberettigede, noe som ikke er mye lavere enn de 15,7 prosent som deltok ved menighetsrådvalget. Dette er første gang de to typer valg ligger så nær hverandre i velgeroppslutning. Den positive utviklingen når det gjelder oppslutning om bispedømmerådvalget skyldes nok primært den store oppmerksomhet valget fikk på grunn av debatten om vigsel av homofile i kirken. Oslo bispedømme opplevde enda større oppslutning ved bispedømmevalget enn ved menighetsrådvalget, noe som kan tyde på at Oslo-valget mobiliserte en velgergruppe som primært ønsket å påvirke i dette spørsmålet. Men tross den store interessen for bispedømmerådvalget er det fortsatt menighetsrådsvalgene som gjennomgående trekker flest velgere. Det er dermed ikke noe som tyder på velgernes fokus er flyttet fra det lokale menighetsrådvalget til det mer regionale bispedømmerådvalget.

I det følgende vil vi se på hvilke forhold som kan ha påvirket stemmeprosenten ved menighetsrådvalget. I det forrige kapitlet ble det konstatert at det var flere kandidater å velge mellom enn tidligere. Dermed hadde velgernes stemmegivning reell innflytelse i flere sokn. Man kan forestille seg at muligheten for reelt sett å kunne påvirke sammensetningen av rådet har tiltrukket seg flere velgere. Ved å foreta en korrelasjonsanalyse mellom stemmeprosenten i hvert enkelt sokn og antall kandidater som stilte til valg, finner man en svak positiv korrelasjon ($r = ,09$)¹⁵. Det ser altså ikke ut til at velgerne har latt seg påvirke i særlig sterk grad av at det er flere kandidater å velge mellom.

Siden rapporten om valget i 2009 har forholdet mellom valgdeltagelse og størrelse på soknet, målt ut fra antall medlemmer per sokn, vært fremhevet som en helt sentral faktor for valgdeltagelsen. De mindre soknene har en større andel stemmeberettigede som bruker sin stemmerett. Dette ser vi også ved valget i 2015. Både ved menighetsrådvalget og bispedømmerådvalget har de små soknene den høyeste stemmeprosenten (Tabell 20 og Tabell 21). I rapporten om kirkevalget i 2011 ble dette forklart med at kirken i små sokn har en sammenbindende funksjon i lokalsamfunnet. I

¹⁵ Signifikansnivået er ikke inkludert, da det er den totale populasjonen av sokn som brukes.

tillegg er det i små sokn lettere å ha kjennskap til kandidatene og derfor også lettere å ta stilling til selve menighetsrådsvalget. Denne typen relasjoner er svekket i de store byene, noe som bidrar til at oppslutningen om valget blir mindre her (Schmidt 2011a: 116). Det er imidlertid skjedd en interessant utvikling når det gjelder små sokn fra 2009 til 2015. I de minste soknene med under 500 medlemmer, har det vært et lite fall i stemmeprosenten. I 2015 var det dermed 1,2 prosentpoeng færre som stemte i små sokn enn det var i 2009. Fra 2011 til 2015 var det også et lite fall på 0,5 prosentpoeng når det gjelder hvor mange som stemte i sokn med mellom 500–999 medlemmer. Denne nedgangen er ikke nødvendigvis et tegn på at velgerdeltagelsen vil fortsette å falle, men det kan være uttrykk for en stagnasjon i mobiliseringen i de små soknene.

Tabell 20 Oppslutning til menighetsrådsvalget etter størrelse på sokn i 2009, 2011 og 2015. Prosent

Soknestørrelse	2009	2011	2015
Mindre enn 500	35,3	34,8	34,1
500–999	26,7	26,9	26,4
1000–1999	19,8	20,1	20,9
2000–4999	12,9	13,1	15,7
5000 eller flere	9,1	9,3	12,4
Total	13,3	13,5	15,7

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Tabell 21 Oppslutning til bispedømmerrådsvalget etter størrelse på sokn i 2011 og 2015. Prosent

Soknestørrelse	2011	2015
Mindre enn 500	23,2	27,0
500–999	18,4	21,7
1000–1999	14,5	18,1
2000–4999	10,4	14,9
5000 eller flere	8,2	13,2
Total	10,6	15,1

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Fra enkelte hold, både kirkelige¹⁶ og ikke-kirkelige¹⁷ er det blitt uttrykt ønske om å flytte kirkevalgene tilbake til kirkehuset. Argumentet for dette er at det er et behov for å markere skillet mellom kirke og stat tydeligere. Vi skal ikke ta stilling til dette prinsipielle spørsmålet, men vil likevel kort se på noen mulige virkninger av å flytte kirkevalget. I Tabell 22 finner vi en oversikt over valgprosenten i de soknene som har valgt å avholde menighetsrådsvalget adskilt fra kommunevalget og de som har avholdt valgene samme sted som kommunevalget. De få soknene som har hatt valg både i kirken og i rådhus/skole er filtrert ut for å gjøre skillet så klart som mulig. Som man kan se av tabellen er det en deltagelsesprosent på 15,7 i tilfeller hvor valgene har vært holdt i samme bygning som i kommunestyrevalgene. Der valgene er holdt i andre bygninger enn kommunestyrevalgene er den på 13 prosent. Dette viser en klar, om enn ikke så stor, forskjell på oppslutningen om menighetsrådsvalget etter hvor det ble avholdt. Man skal være forsiktig med å tolke for mye ut av denne tabellen, fordi det er få sokn som har valgt ikke å legge menighetsrådsvalget til samme sted

¹⁶ For eksempel tidligere biskop Finn Wagle i Vårt Land 14.09.15.

¹⁷ For eksempel pressesjef i Human Etnisk Forbund, Jens Brun Pedersen, i Dagbladet 16.09.15.

som kommunevalget. Det er likevel viktig å se nærmere på hva slags *type* sokn det er som har valgt en slik løsning og tolke oppslutningen ut fra det. Primært er det mindre sokn på mellom 0 og 1999 medlemmer som har valgt løsningen med valg i andre bygninger enn kommunestyrevalgene. Dette er sokn som i utgangspunktet opplever stor oppslutning om kirkevalgene (se Tabell 20). Valgdeltakelsen er derfor betydelig mindre enn den normalt er i sokn på denne størrelsen. Videre kan det tenkes at man i mer konservative områder av landet har ønsket å holde de to valgene atskilt ut fra en oppfatning om at de som "tar seg bryet" med å oppsøke kirkevalget, uavhengig av kommunevalget, er de mest aktive og derfor bør ha størst innflytelse. I så fall kunne man også forvente et generelt høyere kirkelig engasjement og større valgoppslutning i disse områdene. Begge disse forklaringene innebærer at nedgangen (til 13 prosent) i så fall ville være tydeligere enn det som fremkommer, da begge typer sokn vanligvis ville ha høyere valgoppslutning enn gjennomsnittet for alle sokn. Vi skal heller ikke glemme den kraftige oppgangen i valgdeltakelsen som kom ved valget i 2009, da kirkevalgene for første gang ble avholdt samtidig og i stor grad på samme sted som Stortingsvalget.

Mye tyder på at det vil være negativt for valgdeltagelsen å holde valgene i andre bygninger enn kommunestyrevalgene. Dette kan underbygges ved å se på velgerundersøkelsen KIFO fikk gjennomført i dagene etter valget. Blant dem som stemte ved kirkevalget var det 79 prosent som svarte at det var svært viktig eller viktig for deres deltagelse i valget, at det ble avholdt samtidig med kommunevalget. Dette kan tyde på at valgdeltakelsen ikke vil holde seg like høy dersom menighetsrådsvalgene blir holdt et annet sted enn kommunevalget.

Tabell 22 Velgeroppslutning etter hvor valget ble avholdt, etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	Kirkevalg kun utført i kirken eller annen bygning	Kirkevalg kun utført i samme bygning som kommunestyrevalg
Oslo	16,3	16,9
Borg	13,9	15,1
Hamar	13,8	14,0
Tunsberg	18,9	19,7
Agder og Telemark	18,5	18,8
Stavanger	22,8	15,7
Bjørgvin	13,0	18,0
Møre	9,9	13,2
Nidaros	14,9	15,3
Sør-Hålogaland	5,9	15,9
Nord-Hålogaland	11,1	15,1
Total	13,0	15,7
Antall sokn	41	1 162

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

En positiv utvikling ved kirkevalgene er at de yngre velgerne under 18 år i økende grad benytter seg av sin stemmerett (Tabell 23). Fra valgforskningen vet man at når unge først har stemt ved ett valg, så er de tilbøyelige til å gjøre det igjen. Derfor er det grunn til å tro at den økende støtten til kirkevalgene blant unge sikrer velgeroppslutningen på lengre sikt.

Tabell 23 Velgeropplutning til menighetsrådsvalget, velgere under 18 år etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	2009	2011	2015
Oslo	1,1	2,3	4,1
Borg	0,8	1,3	2,9
Hamar	0,7	1,3	2,2
Tunsberg	1,0	1,6	2,1
Agder og Telemark	1,2	1,6	1,9
Stavanger	1,1	2,3	2,7
Bjørgvin	1,5	1,8	2,2
Møre	0,6	1,5	1,8
Nidaros	0,7	1,7	2,0
Sør-Hålogaland	0,6	1,4	1,8
Nord-Hålogaland	3,6	1,6	1,8
Total	1,1	1,6	2,3

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Avslutningsvis vil vi se på i hvilket omfang det ble forhåndsstemt ved valget i 2015. Ordningen med forhåndsstemmegivning ble utvidet i 2009, og ved menighetsrådsvalget samme år var 9,4 prosent av stemmene forhåndsstemmer. Ved bispedømmerådsvalget samme år var det 9,7 som var forhåndsstemmer. I 2011 var dette falt til henholdsvis 6,4 prosent ved menighetsrådsvalget og 6,1 prosent ved bispedømmerådsvalget. Ved kirkevalget i 2015 steg det til henholdsvis 8,2 og 7,8 prosent (Tabell 24). Det er ikke klart hvorfor det var en nedgang i antallet forhåndsstemmer fra 2009 til 2011. I samme periode steg valgdeltagelsen ved menighetsrådsvalgene med 0,4 prosentpoeng. Forklaringen kan altså ikke være en generell nedgang i engasjementet. Det er lettere å forklare utviklingen fra 2011 til 2015. Økningen i antall forhåndsstemmer gjenspeiler med stor sannsynlighet den generelt økte interessen for valget i 2015.

Tabell 24 Forhåndsstemmer ved menighetsrådsvalget, etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	Andel av totalt antall stemmer MR-valg 2009	Andel av totalt antall stemmer MR-valg 2011	Andel av totalt antall stemmer MR-valg 2015
Oslo	8,0	6,0	7,8
Borg	10,7	5,5	8,0
Hamar	6,4	5,9	7,6
Tunsberg	8,2	6,7	8,1
Agder og Telemark	7,9	6,8	9,3
Stavanger	12,7	6,6	7,6
Bjørgvin	15,4	7,3	9,1
Møre	6,8	5,5	6,9
Nidaros	6,9	5,7	7,8
Sør-Hålogaland	9,2	6,5	9,7
Nord-Hålogaland	8,7	7,5	9,7
Total	9,4	6,4	8,2
Antall forhåndsstemmer	38 519	26 654	40 289

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Tabell 25 Forhåndsstemmer ved bispedømmevalget, etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	Andel av totalt antall stemmer BDR-valg 2009	Andel av totalt antall stemmer BDR-valg 2011	Andel av totalt antall stemmer BDR-valg 2015
Oslo	8,0	5,5	6,1
Borg	10,7	5,4	7,4
Hamar	6,1	6,1	7,6
Tunsberg	8,3	6,6	7,9
Agder og Telemark	8,1	6,5	9,0
Stavanger	13,1	6,6	7,4
Bjørgvin	16,2	6,6	8,8
Møre	7,3	6,0	6,4
Nidaros	6,5	5,3	7,9
Sør-Hålogaland	10,0	6,2	9,8
Nord-Hålogaland	11,5	6,6	8,7
Total	9,7	6,1	7,8
Antall forhåndsstemmer	35 926	20 101	36 508

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

4.3.1 Vurdering og sammenfatning

På samme måte som ved de forrige kirkevalgene steg oppslutningen ved valget i 2015. Ved menighetsrådsvalget var oppslutningen på 15,7 prosent mens oppslutningen ved bispedømmerådsvalget var på rekordhøye 15,1. Spesielt Oslo bispedømme opplevde en kraftig økning i valgdeltakelsen, men også Borg og Tunsberg opplevde en stor økning. En del av årsaken finner vi trolig i at den polariserte debatten om vigsel av homofile i kirken virket mobiliserende. Men økningen kan med sannsynlighet også antas å være et uttrykk for en naturlig økning i valgdeltakelsen etter hvert som kirkevalget blir kjent og etablert i sin nåværende form. Det er imidlertid mulig at valget er i ferd med å ta ut sitt potensiale av velgere. Sokn med under 2000 medlemmer har opplevd stagnasjon i oppslutningen til menighetsrådsvalgene, og det har også vært en viss nedgang i sokn med mindre enn 500 medlemmer.

Relativ få sokn holdt valg i andre bygninger enn kommunestyrevalgene, men de som gjorde det opplevde en markert lavere oppslutning enn andre sokn på samme størrelse (Tabell 20). Vi peker på at datagrunnlaget er lite, og at nedgangen i det enkelte sokn kan ha vært mer betydelig enn det som fremkommer av fellestabellene. Samlet sett er det grunn til å anta at valgdeltakelsen ikke ville holde seg like høy dersom valgene skulle bli flyttet til et annet sted enn der kommunevalget holdes.

4.4 INFORMASJON OM KANDIDATER OG VALG

Informasjon om valget og kandidatene har primært vært utformet av Kirkerådet, valgådene i bispedømmene og menighetene. I tidligere rapporter om kirkevalgene har det vært et fokus på hvordan informasjon om valget har vært spredt gjennom en rekke forskjellige kilder, slik som blogger, Facebook, menighetenes informasjonstiltak med mer. I denne rapporten vil fokuset være på menighetenes formidlingstiltak.

Fra 2011 til 2015 synes det å ha skjedd en dramatisk forandring i hvor mye menighetene har informert om kirkevalget, kandidatene og valgresultatene. 67 prosent av alle sokn informerte i et eller annet omfang i 2015 om hvor og når kirkevalget skulle avholdes. Dette er en nedgang på 14 prosentpoeng fra 2011. Tilsvarende var det kun 54 prosent av alle sokn som informerte om sine kandidater, et fall på 9 prosentpoeng fra 2011 (Tabell 26). Noe av forklaringen på det reduserte aktivitetsnivået kan kanskje knyttes til den store medieoppmerksomheten omkring bispedømmerådvalget. Ved å bruke søkeverktøyet Retriever kan vi se at det var 2 577 artikler i den skrivende pressen i forkant av valget til 2015, mens de tilsvarende tallene var 1 042 i 2011 og 1 294 i 2009 (Mindshare 2015). Altså en svært kraftig økning sammenlignet med foregående valg. De mange mediaoppslagene kan ha fått noen sokn til å tenke at det ikke var påkrevet å informere ytterligere om valget. Selv om det var flere som stemte ved valget i 2015 enn tidligere, er det likevel bekymringsfullt at soknene ikke opprettholder det høye nivået av formidling. Dersom dette ikke intensiveres ved neste valg vil det være en risiko for at det vil påvirke valgdeltakelsen i negativ retning. Det er ikke gitt at det vil være samme store medieoppmerksomhet ved kirkevalgene fremover. Særlig problematisk er det at formidlingen av informasjon om kandidatene er redusert. Riktignok har det vært nasjonal oppmerksomhet om selve valget, men de lokale kandidatene har ikke fått samme eksponering. De har i høy grad fortsatt bruk for soknets støtte til å spre informasjon om sitt kandidatur. Det er heldigvis tegn til at det lave nivået når det gjelder formidling ikke er et uttrykk for en generell tendens. Når man ser på hvor mye menighetene har informert om selve valgresultatet, så har dette steget med i alt 11 prosentpoeng fra 72 prosent i 2011 til 83 i 2015. Denne utviklingen kan være et uttrykk for at menighetene fortsatt har et ønske om å formidle fakta om valget, men at de denne gangen har følt at det særlig var valgresultatet det var behov for å informere om.

Tabell 26 Type informasjonstiltak 2009, 2011 og 2015. Prosent

	2009	2011	2015
Informerte om hvor og når valget skulle avholdes	83	81	67
Informerte om kandidatene	60	63	54
Informerte om valgresultatet	73	72	83
Antall sokn	1 265	1 258	1 245

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

I Tabell 27 ser man hvilke informasjonskilder som har vært benyttet i soknenes formidling. Det er slående hvor mye bruken av lokale informasjonskanaler er falt fra 2011 til 2015. Annonsering i lokalaviser om valget har sunket med 20,9 prosentpoeng fra 58,0 prosent til 37,1. På samme måte har omtale av valget i lokalavisene falt med 20,4 prosentpoeng fra 43,5 til 23,1 prosent, og informasjon ved gudstjenesten er falt med 23,9 prosentpoeng fra 58,9 til 35,0 prosent. En del av

forklaringen på dette kan som nevnt finnes i den nasjonale oppmerksomheten rundt valget, men nedgangen føyer seg inn i en tendens som også gjorde seg gjeldende i perioden fra 2009 til 2011. Fra 2009 til 2011 var det et lite fall i omtale og annonsering i lokalavisene, samt i formidlingen ved gudstjenesten. Men det virker usannsynlig at den kraftigere nedgangen fra 2011 til 2015 bare er en videreføring av nedgangen som startet i 2009. Kanskje kan noe av nedgangen fra 2011 til 2015 forklares med at menighetene i større grad bruker internett til å informere om valget. Formidlingen om kandidatene på menighetenes hjemmeside var nemlig den eneste form for formidling om kandidatene som ikke har falt mellom 2011 og 2015.

Når det gjelder informasjon om *valgresultatene* var det en kraftig økning i bruken av soknenes internettsider på hele 15,1 prosentpoeng fra drøyt 50 prosent til litt over 65 prosent. Fra KIFOs velgerundersøkelse vet vi at internett i stigende grad blir brukt som informasjonskilde. Dersom menighetene fortsatt utvider bruken av internett er det grunn til å tro at også velgerne i større grad vil benytte dette som informasjonskilde (Figur 2).

Tabell 27 Sokn som har benyttet ulike typer informasjonstiltak, 2011, 2009 og 2015. Prosent

	2009	2011	2015	Endring - 2011-2015
Menighetsblad – valg	67,4	66,0	57,1	- 8,9
Gudstjenester – valg	61,1	58,9	35,0	- 23,9
Annonse lokalavis- valg	64,9	58,0	37,1	- 20,9
Nettside – valg	47,2	53,7	50,2	- 3,5
Lokal avisomtale – valg	43,8	43,5	23,1	- 20,4
Plakater – valg	33,2	25,2	20,3	- 4,9
Møter – valg	9,4	12,7	8,0	- 4,7
Annet vedr. valg	7,7	7,9	8,4	0,5
Menighetsblad - kandidater	47,4	49,8	45,1	- 4,7
Gudstjenester – kandidater	14,2	15,0	10,3	- 4,7
Annonse lokalavis - kandidatene	9,0	9,7	6,7	- 3,0
Nettside – kandidater	29,2	37,9	38,0	0,1
Lokal avisomtale – kandidater	17,0	18,8	11,7	- 7,1
Plakater – kandidater	10,4	14,1	9,3	- 4,8
Møter – kandidater	3,3	5,6	4,2	-1,4
Annet vedr. kandidater	4,7	7,6	5,5	-2,1
Menighetsblad – valgresultatet	47,4	49,7	54,5	4,8
Gudstjenester – valgresultatet	33,0	33,5	34,3	0,8
Annonse lokalavis – valgresultat	9,0	7,2	9,2	2,0
Nettside – valgresultatet	42,3	50,1	65,2	15,1
Lokal avisomtale - valgresultatet	45,1	40,5	35,3	- 5,2
Plakater valgresultatet	8,1	8,4	6,8	- 1,6
Møter – valgresultatet	3,8	4,0	4,1	0,1
Annet vedr. valgresultatet	4,7	5,6	9,2	3,6
Antall sokn	1 265	1 258	1 245	

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Når vi undersøker virkningen av informasjonstiltakene finner vi at det ikke er noen entydig effekt. Som det fremgår av Tabell 28 er det færre sokn som benyttet seg av flere ulike informasjonskilder for å informere velgerne. Tvert i mot ser det ut til at det er en svak negativ sammenheng mellom å informere mye om valget og kandidatene og oppslutning om valget. Valgdeltakelsen i sokn uten tiltak var på 15,9 prosent, mens sokn som hadde 6–10 tiltak hadde en oppslutning på 15,1 prosent, altså lavere enn de soknene som ikke hadde noen tiltak (Tabell 28). Ved de foregående valgene i 2009 og 2011 så vi en tilsvarende tendens.

Tabell 28 Valgdeltakelse 2015 etter antall informasjonstiltak om kandidatene og valget, etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	0 tiltak	1-5 tiltak	6-10 tiltak	10-21 tiltak
Oslo	11,9	13,8	13,3	-
Borg	13,8	13,8	14,3	14,8
Hamar	18,3	20,8	19,7	21,7
Tunsberg	14,6	14,3	16,6	15,2
Agder og Telemark	15,4	16,9	16,3	-
Stavanger	16,2	15,5	15,1	12,1
Bjørgvin	14,1	17,5	13,2	-
Møre	20,1	20,3	15,4	-
Nidaros	17,9	13,9	16,4	-
Sør-Hålogaland	14,5	21,1	16,1	-
Nord-Hålogaland	20,5	19,9	15,8	17,0
Gjennomsnitt	15,9	16,1	15,1	15,3

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Den forventede positive virkningen av informasjonsinitiativene uteblir også når vi kontrollerer for størrelsen på soknene. Man kunne forventet at størrelsen på soknene kunne skjule virkningen som informasjonstiltakene har, da vi vet at størrelsen har stor betydning for valgdeltakelsen (Tabell 29), men det er ikke tilfellet.

Tabell 29 Valgdeltakelse 2015 etter soknestørrelse og antall informasjonstiltak om kandidatene og valget, etter bispedømme. Prosent

Soknestørrelse	0 tiltak	1–5 tiltak	6–10 tiltak	10–21 tiltak
0–499	35,3	33,3	33,3	35,3
500–999	27,2	25,6	25,6	26,5
1000–1999	21,7	20,5	20,5	19,4
2000–4999	16,2	15,6	15,6	16,5
5000–	11,9	12,1	12,1	12,9
Gjennomsnitt	15,9	16,1	15,1	15,3

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Videre finner vi også at antall informasjonstiltak ser ut til å ha liten betydning for hvor mange personlige stemmer som blir gitt ved valget gjennom å rette på listene. I utgangspunktet ville det vært naturlig å forvente at jo mer det er informert om kandidatene, jo flere personlige stemmer vil de få. Tallene peker altså ikke i den retningen (Tabell 30).

Tabell 30 Rettede stemmer 2015 etter antall informasjonstiltak om kandidatene og valget. Prosent.

Antall tiltak	Rettede stemmer
0 tiltak	59,9
1–5 tiltak	60,0
6–10 tiltak	59,3
11–tiltak	61,0
Gjennomsnitt	59,7

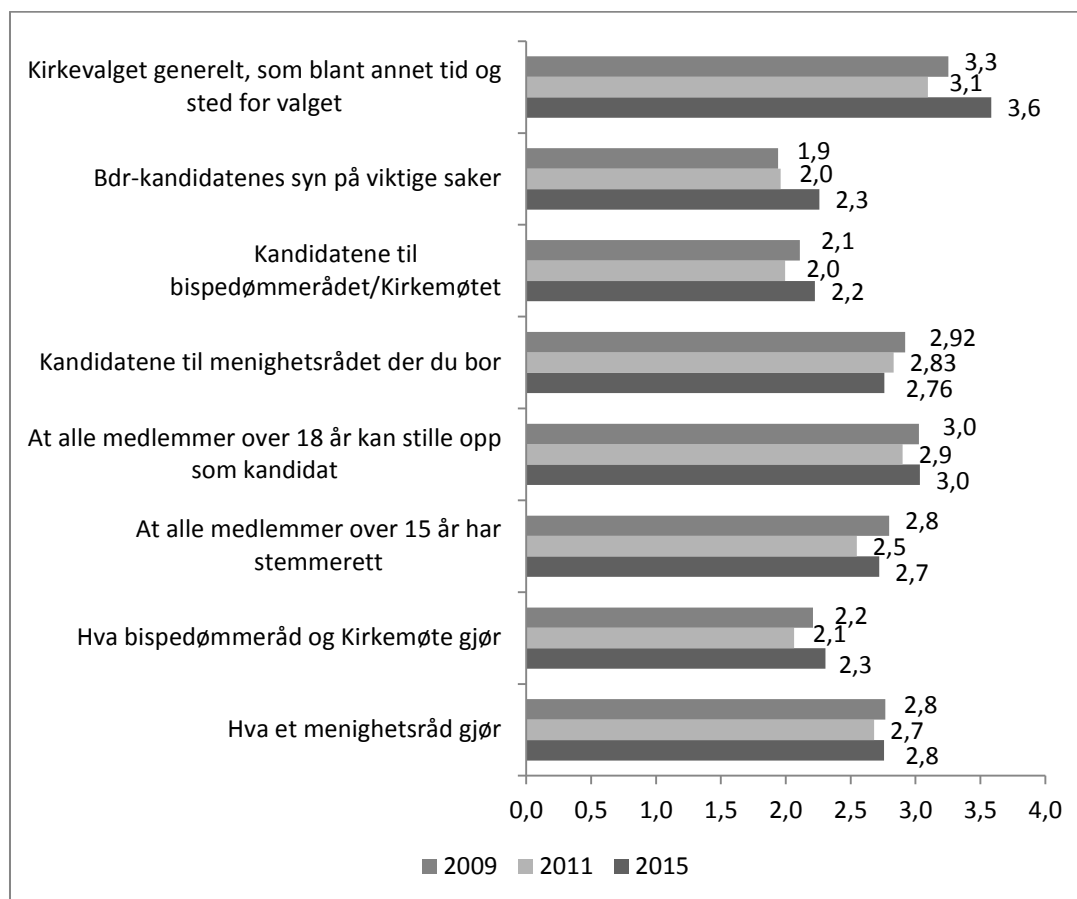
Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

Det kan med andre ord se ut som det slett ikke har noen vesentlig effekt om menighetene informerer om valget og kandidatene eller ikke. Den samme mangel på sammenheng gjorde seg også gjeldende ved valget i 2011, noe som tyder på det er et varig mønster. Mangelen på sammenheng mellom valgdeltakelse og menighetenes formidling gjør det aktuelt å spørre om soknene bør fortsette å bruke ressurser på å informere om valget og kandidatene. Man kan argumentere for at siden man ikke ser ut til å få noe igjen for innsatsen, verken når det gjelder personlige stemmer eller valgoppslutning, så kan man heller bruke ressursene et annet sted. Problemet med en slik tankegang er at den strider i mot et sentralt prinsipp for demokratiske valg. Vi har tidligere i rapporten gjort rede for noen av Robert A. Dahls prinsipper for demokratiske valg. Ifølge Dahl er noe av kjernen i den demokratiske prosessen at velgerne kan treffe valg på bakgrunn av en *opplyst forståelse* (Dahl 1989:108-109). Med dette menes at alle velgere må ha tilstrekkelige og like muligheter til å kunne utforske alternativer og deres konsekvenser. I et demokratisk valg er det altså et grunnleggende prinsipp at velgerne blir informert om valget og kandidatene. Ut fra dette perspektivet blir soknens informasjonsarbeid av avgjørende betydning for valgets demokratiske legitimitet. Spørsmålet bør derfor heller være hvordan man kan bedre informasjonsarbeidet enn om man skal avvikle det.

I KIFOs telefonsurvey etter valget ble det spurt om hvordan velgerne følte seg informert om ulike sider ved kirkevalget. Ved å sammenlikne med tall fra velgerundersøkelsen fra 2011 er det mulig å undersøke om nedgangen i menighetenes formidling om kirkevalget har hatt utslag hos velgerne eller om medienes omfattende dekning har bidratt til å kompensere for nedgangen.

Som vi kan se av Figur 1 så har velgerne generelt følt seg bedre informert om kirkevalget, kandidatens holdninger og kandidatene til bispedømmerådet, enn de var i 2011. Det må i høy grad forstås som et uttrykk for at mediedekningen har vært omfattende. Dette underbygges av at den eneste lille nedgangen vi ser fra 2011 til 2015, handler om hvor mange som har følt seg informert om kandidatene til sine lokale menighetsråd. Det er her vi kunne forvente å finne utslag av nedgangen i den kirkelige informasjon. Dette understreker dermed det viktige i menighetenes formidling på det lokale nivået. Velgerne kan ikke ha en opplyst forståelse slik Dahl legger til grunn, hvis de ikke kjenner kandidatene og deres synspunkter.

Figur 1 Kirkemedlemmers vurdering av hvordan de følte seg informert 2009, 2011 og 2015. Gjennomsnitt

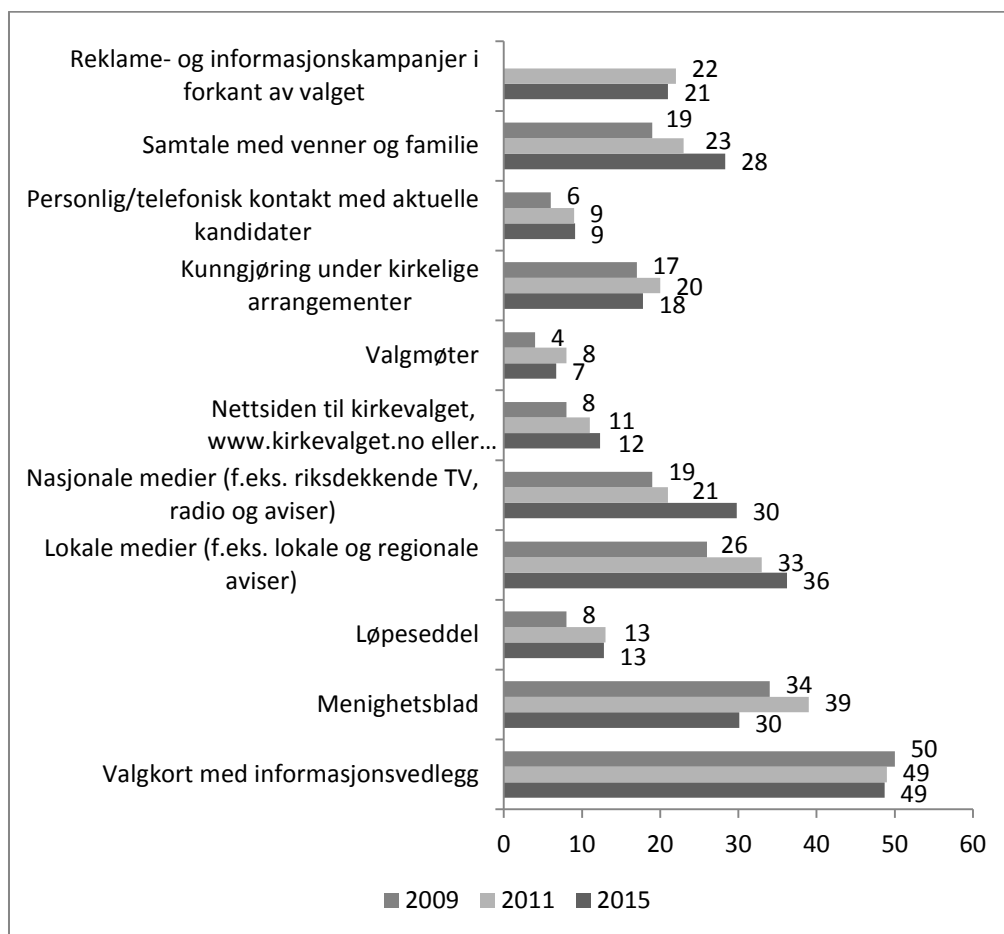
Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Gjennomsnitt av hva kirkemedlemmene har svart på en skala fra 1 til 5, hvor 1 betyr "ikke informert i det hele tatt" og 5 betyr "svært godt informert". N minimum¹⁸: 979 (2009), 1105 (2011) og 1440 (2015)

I Figur 2 kan vi ane menighetenes reduserte formidlingsaktivitet ved å se på i hvilken grad velgerne oppfatter å ha fått av informasjon fra de lokale kanalene om slikt som menighetsblad, valg møter og omtale av kirkelige arrangementer. Det har vært en økning i hvorvidt folk har følt seg informert gjennom de lokale mediene. Siden menighetene i mindre grad har gjort en innsats for å få informasjon ut gjennom disse, er det derfor nærliggende å tolke økningen som et uttrykk for at også de lokale mediene først og fremst har dekket valget gjennom å formidle fra debatten omkring vigsel av homofile i kirken.

¹⁸ N har variert på de ulike spørsmålene som har vært stilt. Derfor opererer vi med begrepet "N minimum" da vi ikke kan gjengi N for hvert enkelt spørsmål for hvert år.

Figur 2 Kirkemedlemmer som mener at en gitt informasjonskanal var viktig i 2009, 2011 og 2015. Prosent

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Andel av alle kirkemedlemmer som har svart 4 eller fem på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "ikke viktig" og 5 betyr "svært viktig". Figuren er basert på følgende spørsmål i spørreundersøkelsen: "Jeg skal nå lese opp eksemplere på informasjonskilder. Kan du angi hvor viktige disse har vært for deg i forbindelse med kirkevalget på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "ikke viktig" og 5 betyr «svært viktig"?

N minimum: 940 (2009) 1105 (2011) og 1440 (2015)

Som vi kan lese ut av Figur 2 var samtaler med venner og familie viktigere ved dette valget enn ved tidligere valg. Dette tyder på at valget denne gang i høyere grad har vært et tema som har blitt diskutert i befolkningen. Også her er det grunn til å tro at det er diskusjonen om vigsel av homofile i kirken som er den bakenforliggende forklaring. Denne tolkningen passer også godt til det faktum at flere har fått informasjon om valget fra de nasjonale og lokale mediene, hvor denne debatten i stor grad utspilte seg. Men siden betydningen av samtaler med venner og familie har vært stadig stigende fra 2009 til 2011, så kan dette også forstås som en ytterligere indikasjon på at kirkevalgene er i ferd med å bli etablert i folks bevissthet.

Som Figur 2 viser er den viktigste informasjonskilden for velgerne fortsatt valgkortet, slik det var ved valgene i 2009 og 2011. Til valget i 2015 ble valgkortet utarbeidet sammen med kommunikasjonsfirmaet Burson-Marsteller. Det ble sendt sammen med en liten brosjyre. Til sammen inneholdt de en presentasjon av Den norske kirke, fakta om valget, hva menighetsråd og bispedømmeråd gjør, en oversikt over hvem man kan stemme på til valget, hvordan man stemmer, en hilsen og bilde av ledende biskop, samt selve valgkortet. Siden valgkortet er en så viktig

informasjonskilde kunne man ha utnyttet denne kilden til informasjon i enda større grad. Slik kortet er utformet er det kun nevnt i et avsnitt at velgeren kan finne mer informasjon på internettsiden www.kirkevalget.no. Her kunne det vært lagt til rette for mer informasjon om hvor velgerne kunne finne ut mer om valget, for eksempel mer informasjon om kandidatene.

4.4.1 Vurdering og sammenfatning

Dette kirkevalget skiller seg ut fra de foregående ved den store oppmerksomhet det fikk i både lokale og nasjonale medier. Mediedekningen er nært knyttet til debatten om vigsel av homofile i kirken, som har hatt innflytelse på antallet personer som har stemt. Men den ser også ut til å ha hatt en betydning på i hvor stor grad menighetene har informert om valget, da de var langt mindre aktive i informasjonsformidlingen enn ved tidligere valg. Det er likevel ikke mulig å si noe om denne nedgangen er et uttrykk for en varig tendens, eller om det først og fremst er et resultat av de spesielle omstendighetene ved dette valget.

Selv om menighetene har gjort mindre for å informere velgerne, har velgerne generelt følt seg mer informert enn ved valget i 2011. Det bør imidlertid ikke tolkes som et uttrykk for at menighetenes formidling om valget er irrelevant. Dette kan vi delvis se på velgernes kunnskap om de lokale kandidatene, som er den laveste av de tre siste valgene og på at 30 prosent av kirkemedlemmene stadig mener at menighetsbladet er viktig for deres kunnskap om kirkevalget. Det er derfor viktig at menighetene gjør en fornyet innsats for å informere om de lokale kandidatene. Velgernes opplevelse av å være informert kommer sannsynligvis i stor grad fra de nasjonale og lokale mediernes dekning. Det kan ha vært et bevisst valg fra menighetenes side ikke å informere i samme grad som i 2011 på grunn av "drahjelpen" de fikk fra mediene. Men man bør ikke legge opp informasjonsarbeidet ut fra en antakelse om at mediene vil dekke neste kirkevalg i samme omfang.

4.5 FORKASTEDE STEMME

I rapporten om kirkevalget i 2011 ble det rettet skarp kritikk mot det store antallet forkastede stemmer ved *bispedømmerådsvalget*, hvor i alt 9,2 prosent av stemmene ble forkastet. Bispedømmerådsvalget i 2011 ble, i likhet med valget i 2009, avholdt som såkalt preferansevalg (Schmidt 2011a: 113) hvor velgerne skulle rangere kandidatene. Dersom listen ikke var rangert, altså ble levert urettet, så ble den forkastet. Omtrent 77 prosent av de forkastede stemmene gjenspeiler dette. Den andre årsaken var at stemmeseddelen var feilaktig utfylt og dermed ble forkastet (Schmidt 2011a: 122) Når det gjaldt valget til menighetsråd var det ikke i 2011 bestemmelser om preferansevalg og forkastelsesprosenten lå dermed på et langt lavere nivå (0,9 prosent).

I april 2014 vedtok Kirkemøtet ny valgordning for bispedømmerådsvalget. En av de store endringene var at valg til bispedømmeråd og Kirkemøtet skulle gjennomføres med samme valgordning som valg til menighetsråd, det vil si ved flertalls- eller forholdstallsvalg. Man gikk altså bort fra preferansevalg.

Etter at denne endringen ble gjort er det man som velger skal gjøre med stemmesedlene omtrent det samme for menighetsrådsvalg og bispedømmerådsvalg. En stemmesedel forkastes dersom den ikke er stemplet, hvis den er markert slik at man kan se hvem velgeren er, hvis det ikke fremkommer av stemmeseddelen hvilken kandidatliste den gjelder for, eller hvis den er rettet på en uforståelig måte. Det er altså ikke så stor sjanse for at en stemmesedel skal bli forkastet. Som velger har man liten

grunn til å frykte at man gjør feil som fører til at stemmen må forkastes. Omleggingen av reglene for valg til bispedømmeråd har hatt betydelig effekt. Ved valget i 2015 var det kun 0,5 prosent av stemmene til bispedømmevalget som ble forkastet, mot skyhøye 9,2 prosent i 2011 (Tabell 31). Ved menighetsrådsvalget lå forkastelsesprosenten på cirka 1 prosent ved begge valg.

Tabell 31 Forkastede stemmer bispedømmerådsvalg og menighetsrådsvalg, 2011 og 2015, etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	Andel forkastede stemmer ved BDR-valg 2011	Andel forkastede stemmer ved MR-valg 2011	Andel forkastede stemmer ved BDR-valg 2015	Andel forkastede stemmer ved MR-valg 2015
Oslo	3,5	1,5	0,4	2,3
Borg	7,1	1,0	0,3	1,4
Hamar	12,6	0,8	0,03	0,9
Tunsberg	9,3	0,9	0,1	0,9
Agder og Telemark	9,1	0,7	0,3	0,8
Stavanger	5,5	0,9	0,2	1,0
Bjørgvin	8,9	0,7	0,8	0,9
Møre	10,5	0,9	0,02	0,5
Nidaros	9,6	0,8	2,0	0,9
Sør-Hålogaland	15,3	0,9	0,4	1,0
Nord-Hålogaland	12,9	1,0	0,8	0,8
Total	9,2	0,9	0,5	1

Kilde: Kirkerådet/Bispedømmekontorene

En annen faktor, som kan forklare det markante fallet i antall forkastede stemmer, er at det var flere valgfunksjonærer og valglokaler ved dette valget enn i 2011. De ekstra valglokalene og valgfunksjonærene kan tenkes å ha bidratt til å gjøre det enklere å hjelpe de som kom for å stemme. Det har vært en økning i antallet funksjonærer per velger som møtte opp for å stemme. Mens det i 2011 var 39,9 velgere per funksjonær i 2011 var det sunket til 34,4 i 2015.

Det har altså vært en utvikling i riktig retning når det gjelder forkastede stemmer. Likevel er det et faktum at andelen forkastede stemmer fortsatt ligger noe høyere enn den gjør ved kommunevalget. Når det gjelder valget til menighetsråd forkastes én av hundre stemmer, til bispedømmeråd én av to hundre, mens til kommunevalget¹⁹ forkastes ikke mer enn én per tusen stemmer. Til menighetsrådsvalget forkastes det altså ti ganger så mange stemmer som ved kommunestyrevalget. Det finnes dermed fremdeles et forbedringspotensial når det gjelder andelen forkastede stemmer. I det følgende vil de bispedømmene med høyest andel forkastede stemmer bli analysert. Vi vil gi en forklaring på hvorfor nettopp disse bispedømmene hadde en høy forkastelsesprosent, men også fremheve noen av de faktorene som kan tenkes å ha betydning for forkastelsesprosenten generelt. Det vil ikke bli gitt en like fyllestgjørende analyse av de forkastede stemmer som i 2011-rapporten, fordi vi ikke har tilgang på tilsvarende datamateriale. I 2011 gjorde Kirkerådet en undersøkelse av de mange forkastede stemmene, samtidig som KIFO utførte en surveyundersøkelse blant det administrative personalet ved valget. Disse undersøkelsene er ikke gjentatt i 2015, dermed må analysene basere seg på data fra valgmodulen.

¹⁹ Kilde: <http://valgresultat.no/?type=ko& C3 A5r=2015>

Når man ser på forkastelsesprosenten fra menighetsrådsvalget i 2015, så skiller Oslo og Borg bispedømme seg ut med de høyeste andelene av forkastede stemmer. Borgs høye prosent på 1,4 henger delvis sammen med at ett av soknene alene står for 20,9 prosent av alle de forkastede stemmene i bispedømmet. I faktiske tall hadde dette soknet 162 av 777 forkastede stemmer ved menighetsrådsvalgene i Borg totalt. Til sammenligning er gjennomsnittet for antallet forkastede stemmer for menighetsrådsvalget 4,1 prosent per sokn.²⁰ Hovedforklaringen på soknets mange forkastede stemmer finner vi i en sammenblanding mellom forkastede og såkalte vrakede stemmer. I tilfeller hvor et sokn avholder valg i flere bygninger og en velger møter opp, men ikke står i manntallet, gjelder følgende bestemmelser i henhold til regler for valg av menighetsråd, §10-4:

Foregår stemmegivningen på flere steder i soknet, skal også velgere som ikke står i vedkommende del av manntallet, få adgang til å avgi stemme. Disse skal imidlertid ikke legge stemmeseddelen i valgurnen, men legge den i en stemmeseddelkonvolutt og gi den til stemmestyret. Dette skal legge konvolutten i et særskilt omslag, legge ved opplysninger om velgerens navn, adresse og fødselsdato, klebe det til, oppbevare det ubrutt og gi det til valgstyret etter at stemmegivningen er avsluttet. (Kirkerådet 2014: Valghåndboken s. 156-157).

Etter valget vil disse konvoluttene bli åpnet og telles med, forutsatt at velgeren er registrert med stemmerett i soknet. Hvis den fremmøtte ikke har rett til å stemme i soknet, skal stemmen vrakes (Valghåndboken §11-3, s. 156). På denne måten kan en stemme vrakes, hvis velgeren ikke er registrert i soknet, eller ikke er medlem av Den norske kirke. De vrakede stemmene blir ikke registrert og telles derfor ikke med som forkastede stemmer. I det omtalte soknet hadde man talt de vrakede stemmene som forkastede stemmer, hvilket hadde gitt dem det usedvanlig høye antallet forkastede stemmer. Trekker man dette soknets forkastede stemmer fra det totale antallet forkastede stemmer i bispedømmet, så synker prosenten fra 1,4 til 1,1. Dette er stadig høyt men ikke betydelig høyere enn det for eksempel Sør-Hålogaland og Stavanger har.

Gjennomgangen av dette soknets forkastede stemmer illustrerer at feilopptelling i ett enkelt sokn kan ha ganske betydelig innvirkning på hvor mange forkastede stemmer et bispedømme ser ut til å ha. Men det illustrerer også at det kan være forholdsvis store grupper av velgere, hvis stemmer ikke blir sett av systemet, verken som korrekt utfylte stemmer eller som forkastede stemmer. Som nevnt skal vrakede stemmer ikke telles sammen med forkastede stemmer, men de blir heller ikke innrapportert noe annet sted. Det er derfor usikkert hvor mange velgere som går til feil valgsted for å stemme, men i et sokn i Borg var det det altså opp til 162 velgere. 162 personer er et ganske betydelig antall, og det derfor uheldig at vrakede stemmer ikke blir registrert på noe vis, da det utelukker muligheten for å få en oversikt over denne problemstillingen. Vrakede stemmer utgjør også et problem, når det skal vurderes hvorvidt andelen av forkastede stemmer er høy eller lav. De gjør det usikkert om et sogns forkastede stemmer er et uttrykk for en feilopptelling, eller om det er uttrykk for reelt forkastede stemmer. Dette betyr at man ikke kan være sikker på hva de registrerte forkastede stemmene egentlig er et uttrykk for, og derfor også om det over hode er et problem med antall forkastede stemmer. I neste avsnitt vil vi forsøke å ta høyde for vrakede stemmer ved å sortere ut de sokn som har usedvanlig mange forkastede stemmer.

²⁰ Dette gjennomsnittet inkluderer alle sokn. Fjerner man de fem sokn med det høyeste antall forkastede stemmer, så faller gjennomsnittet til 3,5 prosent forkastet stemme per sokn.

Vi vil i det følgende forsøke å forklare hvorfor Oslo hadde en betydelig høyere andel forkastede stemmer enn resten av bispedømmene. Oslo har fire sokn med usedvanlig mange forkastede stemmer. Disse har henholdsvis 142, 113, 103, og 93 forkastede stemmer.²¹ Antar vi at disse kan være et uttrykk for at vrakede og forkastede stemmer har blitt talt sammen, så bør de trekkes fra det samlede antall forkastede stemmer i Oslo. Når man gjør dette faller prosentdelen av forkastede stemmer for Oslo fra 2,3 prosent til 1,6. Dette er fremdeles den høyeste andelen forkastede stemmer. Ved å analysere dataene fra valgmodulen kan vi peke på en plausibel forklaring på dette. Oslo hadde muligens ikke nok valgfunksjonærer til å hjelpe med å få stemmesedlene behandlet korrekt. Ser man på forskjellen mellom hvor mange valgfunksjonærer det var per velger i 2011 og 2015, så gikk Oslo fra 40,3 velgere per valgfunksjonær til 51,5, hvilket er en stigning på 11,2 (Tabell 32). Oslo hadde skaffet 395 flere valgfunksjonærer til valget i 2015 enn i 2011, men tallet er lavt sammenlignet med de to bispedømmene som hadde skaffet flest funksjonærer, nemlig Borg og Bjørgvin. De to bispedømmer hadde skaffet henholdsvis 1037 og 786 flere valgfunksjonærer sammenlignet med forrige valg.

Tabell 32 Antall valgfunksjonærer og velgere per valgfunksjonær, etter bispedømme. Gjennomsnitt

Bispedømmer	Antall valg-funksjonærer 2015	Velger pr. valg-funksjonær 2015	Antall valg-funksjonærer 2011	Velger pr. valg-funksjonær 2011	Endring i antall velgere pr. valg-funksjonær
Oslo	1 166	51,5	771	40,3	11,2
Borg	1 909	29,7	872	50,3	- 20,6
Hamar	1 432	36,7	1 155	40,8	- 4,0
Tunsberg	1 205	39,0	918	43,6	- 4,6
Agder og Telemark	1 526	29,6	1 082	36,9	- 7,3
Stavanger	1 114	37,5	731	48,3	- 10,8
Bjørgvin	2 216	26,9	1 430	38,4	- 11,5
Møre	1 137	29,3	846	36,7	- 7,4
Nidaros	1 297	36,4	791	52,9	- 16,5
Sør-Hålogaland	960	27,1	747	34,7	- 7,6
Nord-Hålogaland	947	30,7	582	47,0	- 16,3
Total	14 909	32,8	9925	42,2	- 9,4

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

På samme måte som med valgfunksjonærer var det heller ikke skaffet særlig mange ekstra valglokaler i Oslo sammenlignet med de andre bispedømmene. I Tabell 33 finner vi derfor et mønster som minner mye om det vi så for valgfunksjonærer. I Oslo var det 14 flere valglokaler enn i 2011 og 0,6 flere valgfunksjonærer per lokale, men antallet velgere per valglokale steg i samme periode fra 157 til 283. Dette tyder på at den høye valgdeltakelsen ble en stor utfordring for valgfunksjonærene i Oslo bispedømme. Dette kan også ha hatt betydning for det høye antallet klager på gjennomføring av valget i Oslo bispedømme (se neste punkt). Generelt har det vært en stigning i antall valgfunksjonærer og valglokaler. I 2011 var det 9.925 valgfunksjonærer mens tallet i 2015 var steget til 14.909 en økning på 4.984 funksjonærer. Tilsvarende var der 2.418 valglokaler i 2011, noe som var

²¹ Som nevnt tidligere er gjennomsnittet for forkastede stemmer 4,1 forkastet stemme per sokn. Selv om det var mange klager over kirkevalget i Oslo, så kan det ikke avgjøres om dette er uttrykk for reelt forkastede stemmer eller vrakede stemmer talt sammen med de forkastede. Uansett hva som er tilfellet har det ikke betydning for den videre analysen.

steget til 2.708 i 2015. Mye tyder på at det er en fornuftig vurdering av valgrådene å øke antall funksjonærer og valglokaler i forkant av dette valget. Dette blir tydelig hvis vi tar Oslo som eksempel på hva som kunne skje hvis det ikke hadde vært en klar økning i antallet valgfunksjonærer og valglokaler. Til Oslos forsvar bør man nok nevne at økningen i valgdeltakelse der var desidert kraftigst. På den annen side offentliggjorde Vårt Land en knapp måned før valget (19. august) en undersøkelse hvor 37 prosent oppga at de hadde tenkt å stemme ved valget. Mange tok nok, med rette, undersøkelsen med en klype salt, men man kunne kanskje forventet en enda høyere oppslutning enn det som til slutt ble fasiten. Det er nok flere bispedømmer som da kunne opplevd at problemet med forkastede stemmer ble større. Dimensjonering med tanke på antall valglokaler og antall funksjonærer er med andre ord noe de enkelte valgrådene bør ha et kontinuerlig våkent øye med.

Tabell 33 Antall valgfunksjonærer og velgere pr. valglokale, etter bispedømme. Gjennomsnitt

Bispedømmer	Antall valglokaler 2015	Valgfunksjonær pr. valglokale 2015	Velgere pr. lokale 2015	Antall valglokaler 2011	Valgfunksjonær pr. valglokale 2011	Velgere pr. lokale 2011
Oslo	212	5,5	283,3	198	4,9	157,0
Borg	261	7,3	217,6	182	3,6	241,2
Hamar	278	5,2	189,2	230	5,6	204,7
Tunsberg	193	6,2	243,8	181	4,1	221,3
Agder og Telemark	274	5,6	164,9	239	6,5	167,1
Stavanger	177	6,3	236,1	172	3,6	205,1
Björgvin	396	5,6	150,7	364	9,5	150,8
Møre	224	5,1	148,8	199	5,4	156,1
Nidaros	290	4,5	162,7	260	4,9	161,0
Sør-Hålogaland	204	4,7	127,7	203	5,9	127,7
Nord-Hålogaland	199	4,8	146,0	190	4,0	143,9
Total	2 708	5,5	180,5	2 418	4,1	173,0

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

I det følgende vil vi se på hvordan det gikk med de forkastede stemmer ved bispedømmerådsvalget. Her skiller Nidaros bispedømme seg ut fra de andre ved at to prosent av deres stemmer ble forkastet. Dette er betydelig høyere enn gjennomsnittet på 0,5 prosentpoeng. Mye av forklaringen finner vi i ett enkelt sokn som stod for 417 av Nidaros sine i alt 848 forkastede stemmer, det vil si 49 prosent av alle forkastede stemmer i Nidaros. Soknet skiller seg ikke ut når det gjelder antall velgere som stemte eller hvor mange valgfunksjonærer de hadde. Derfor må forklaringen på det høye antallet forkastede stemmer finnes et annet sted. Der kan være snakk om feil innrapportering f.eks. ved gal inntastning eller vrakede stemmer kan ha blitt talt sammen med de forkastede stemmene. En annen mulighet er at de har valgt å forkaste stemmer til bispedømmerådsvalget, som ikke var stemplet. Hvorvidt man valgte å forkaste ustemplede stemmer var opp til det enkelte valgråd å avgjøre,²² og det er mulig, at dette har vært praktisert her. En siste mulighet er at de forkastede stemmene er et uttrykk for at man i dette soknet har hatt problemer med å avvikle

²² Dette fremkommer for eksempel i "Protokoll fra møte i Valgrådet for Kirkevalg i 2015 i Nord-Hålogaland bispedømme. 22. september 2015." hvor det fremgår at det har vært kontakt med Kirkerådets sekretariat om problemstillingen knyttet til ustemplede stemmer og som "*understreker at det er valgrådet som avgjør om stemmer skal forkastes, dersom det er tvil.*"

bispedømmerådsvalget. Ser man bort fra de mange forkastede stemmer fra dette soknet, så faller andelen forkastede stemmer i Nidaros til en prosent. Med en forkastelsesprosent på én er Nidaros stadig det bispedømmet med høyest andel forkastede stemmer ved bispedømmerådsvalget, men kun med en liten margin på 0,2 prosentpoeng. Det er ikke andre faktorer hvor Nidaros adskiller seg nevneverdig fra de andre bispedømmene. Det høye antallet lar seg ikke forklare av manglende valgfunksjonærer, da Nidaros ikke har færre valgfunksjonærer enn resten av bispedømmene og heller ikke om man tar høyde for antallet medlemmer og antallet sokn i bispedømmet. Det er heller ikke en markant høyere deltagelsesprosent som kan forklare de forkastede stemmer.

Denne gjennomgangen har pekt på noen forklaringer på hvorfor noen bispedømmer har markant flere forkastede stemmer enn andre. Men den har ikke klart å forklare hvorfor tallet på forkastede stemmer er relativt mye høyere enn ved kommunevalget. Det må derfor bli noen spekulasjoner i forsøket på å forklare denne forskjellen. En mulig forklaring er at det er en sammenblanding av vrakede og forkastede stemmer, som trekker forkastelsesprosenten opp. Dersom dette er en utbredt feil, det vil si at sokn blander forkastede og vrakede stemmer sammen, vil dette muligens kunne forklare hvorfor det er relativt mange forkastede stemmer ved kirkevalgene. I så fall kan det også tyde på et problem med at mange velgere ikke får stemt fordi de møter opp i feil sokn. En annen forklaring involverer valgfunksjonærene. Til sammenligning med kommunevalget så er kirkevalgene, slik de nå gjennomføres, et ganske nytt fenomen hvor reglene stadig er under utvikling. Det betyr at valgfunksjonærene ikke har samme rutine i å utføre valgene. I tillegg kommer det at det blir brukt vesentlig flere ressurser på kommunevalgene, hvilket innebærer en større grad av profesjonalisering av valgfunksjonærene. Dessuten holdes det politiske valg hvert andre år, noe som sikrer en mer øvet stab av funksjonærer til disse valgene. Med tiden er det forhåpentligvis mulig at kirkevalgets valgfunksjonærer opparbeider større rutine med å utføre valgene og på den måten vil antallet forkastede stemmer kunne reduseres.

Tabell 34 Andel forkastede stemmer ved menighetsrådsvalget etter informasjonstiltak etter bispedømme. Prosent

Bispedømmer	0 tiltak	1–5 tiltak	6–10 tiltak	10–21 tiltak
Oslo	1,7	4,5	1,3	-
Borg	2,6	1,0	0,9	1,3
Hamar	1,2	0,9	0,8	0,9
Tunsberg	0,3	1,1	0,8	1,4
Agder og Telemark	0,7	0,6	1,1	-
Stavanger	1,0	1,2	0,7	1,1
Bjergvin	2,2	0,6	0,4	-
Møre	0,5	0,3	0,6	-
Nidaros	1,0	0,9	0,6	-
Sør-Hålogaland	0,9	0,6	2,8	-
Nord-Hålogaland	1,0	1,0	0,6	0,2
Total	1,2	1,2	0,8	1,0

Kilde: Valgmodulen/Kirkerådet

4.5.1 Vurdering og sammenfatning

Andelen forkastede stemmer til bispedømmerrådsvalget har sunket dramatisk siden valget i 2011 og ligger nå på nivå med, eller faktisk litt lavere enn ved menighetsrådsvalgene. Da denne forbedringen med stor sannsynlighet er en direkte konsekvens av den nye valgordningen knyttet til stemmegivningen, så må denne sies å ha vært en suksess. Det økte antallet funksjonærer har med stor sannsynlighet også bidratt til den positive utviklingen. Situasjonen med Oslo bispedømmes relativt mange forkastede stemmer peker mot at et tilstrekkelig antall valgfunksjonærer kan bidra til at antallet forkastede stemmer begrenses.

Den bedre situasjonen betyr imidlertid ikke at det ikke fortsatt er rom for forbedringer. Valgfunksjonærene har en helt sentral rolle i gjennomføringen av valgene og må satses på for å få gjennomført valget på en best mulig måte. Det er behov for at valgfunksjonærene har kjennskap til valgreglene og at det foreligger gode rutiner for ulike deler av valg gjennomføringen. For eksempel trengs en rutine som sikrer at alle avgitte stemmer *blir* stemplet av funksjonærene, slik at de unngår å bli forkastet. Det er også viktig at funksjonærene har kontroll på reglene for opptelling av forkastede stemmer, slik at det er mulig å få et korrekt innblikk i hvor mange forkastede stemmer det enkelte sokn har.

Men man burde også vurdere hvorvidt det skal utarbeides en prosedyre for å *registrere* de vrakede stemmene. Dette vil kunne gi et overblikk over hvor mange som møter opp og stemmer i galt sokn og på den måten mister innflytelse. Det er selvfølgelig velgernes ansvar å møte opp på riktig sted, men dersom det er et utbredt fenomen at folk møter opp i feil valglokale, så er dette et problem man bør forsøke å gjøre noe med. Ut over det, vil en oversikt over vrakede stemmer øke sjansen for at vi får et mer riktig bilde av hvor mange stemmer det faktisk er snakk om.

4.6 KLAGER PÅ GJENNOMFØRINGEN AV VALGET

I denne delen av kapitlet ser vi på klagen som er knyttet til *gjennomføringen* av bispedømmerådvalget. Det er Kirkerådet som er klageinstans for disse klagen. ²³ I alt ble det sendt inn 31 formelle klager på kirkevalget og 21 bekymringsmeldinger (Tabell 35). Klagen er av mange forskjellige typer, men hovedtyngden dreier seg om problemer knyttet til prinsippet om hemmelig valg, samt om valgagitasjon fra valgfunksjonærens side.

Tabell 35 Antall klager og bekymringer pr bispedømme.

Bispedømme	Antall formelle klager	Antall bekymrings- / tilbakemeldinger	Totalt pr. bispedømme
Oslo	16	10	26
Borg	8	3	11
Hamar	2	1	3
Tunsberg	0	1	1
Agder og Telemark	2	1	3
Stavanger	0	0	0
Bjørgvin	0	1	1
Møre	0	0	0
Nidaros	2	1	3
Sør-Hålogaland	0	0	0
Nord-Hålogaland	1	3	4
Totalt	31	21	52

Kilde: Kirkerådet

Som det kan leses ut av Tabell 36 knyttes de fleste klagen seg til fraværet av hemmelig valg. I alt ble dette nevnt 20 ganger i ulike klager. Det ble typisk klaget over at stemmesedlene har ligget fremme på et bord og at velgeren har måttet stemme uten et valgavlukke. Dette gjenspeiles for eksempel i følgende sitat fra en klage: "Stemmesedlene lå åpent på et bord i valglokalet (...) slik at hvem som helst, uten problemer, kunne se hvilke stemmesedler man tok (...) Det var ikke noe stemmeavlukke i valglokalet. Det vil si at man måtte stå tett inntil andre velgere og valgfunksjonærer hvis man ønsket å gjøre endringer på lista" (Kirkerådet 2015c). Denne klagen kan synes opplagt når man har de politiske valgene som referansepunkt. Men samtidig er ikke denne praksis i direkte konflikt med det som står i valghåndboken for kirkevalget (Kirkerådet 2014). I følge denne er det ikke noe krav om at det skal være et stemmeavlukke, men bare at velgeren *uset* skal kunne velge å gjøre endringer på stemmeseddelen. Dersom kravet om dette er oppfylt har valget foregått i overenstemmelse med reglene (Kirkerådet 2014:156).

²³ I dette kapitlet behandler vi klagen som er kommet på selve gjennomføringen av bispedømmerådvalget. I tillegg til de sakene vi omtaler i dette kapitlet var det to klagesaker knyttet til endring av listenavn i Borg og Hamar, samt en klage i Borg på bruk av en såkalt "Valgomat". Navnesakene behandles i kapittel 5, mens klagen om "Valgomat" har vi valgt å ikke gå nærmere inn på. Bispedømmerådene er klageinstans på klager knyttet til menighetsrådvalget. Disse klagen eksisterer det ikke noen samlet oversikt over og blir ikke behandlet her.

Tabell 36 Hva dekker klagen og bekymringene?

Klageårsak	Formelle klager	Bekymringer/ tilbakemeldinger	Totalt
Ikke hemmelig valg	20	18	38
Valgagitasjon	12	3	15
Muligheter for valgfusk	3	0	3
Ikke bedt om legitimasjon	4	0	4
Kø i valglokalet	0	4	4
Forvirring om listenavn	2	0	2
Div. forhold bare nevnt i en klage	12	0	12
Totalt	53	25	78

Kilde: Kirkerådet

Svært mange av klagen som kom til Oslo bispedømme dreide seg om at valget ikke var hemmelig. At det nettopp er dette bispedømmet som har fått flest klager er ikke så overraskende. Her var det mange nye velgere samtidig som det var mangel på valgfunksjonærer og valglokaler. Særlig mangelen på valglokaler har sannsynligvis utgjort et problem, og et stort velgerpress kan ha gjort det vanskelig å sikre muligheten for å avgi stemme uten at andre kan få innsyn i hvordan man stemmer.

Når det gjelder klager knyttet til valgagitasjon er det vanligvis slik at klagen er utløst av at valgfunksjonærene har omtalt de to listene overfor velgeren. Ifølge den milde varianten av slike klager har en valgfunksjonær sagt ting som: "Dette er den vanlige listen, og den andre er listen for folk som vil vie homofile i kirka" (Kirkerådet 2015b). Det finnes imidlertid også mer ekstreme tilfeller, som når en valgfunksjonær for eksempel uttaler at bare den ene listen følger Bibelen (Kirkerådet 2015d). Slike uttalelser er et uttrykk for at ikke alle valgfunksjonærene har forstått at de må unngå å påvirke valget. Når det gjaldt den siste klagen er det grunn til å merke seg at valgfunksjonæren ikke hadde deltatt på et kurs som blant annet tar for seg hva man som valgfunksjonær skal uttale seg om.

Kategoriserien "diverse klager" omfatter klager som mangler en fellesnevner. Eksempler på klager som havner i denne kategorien kan være problemer med manglende merking av stemmelokalet, at enkelte har blitt nektet å avlegge stemme med videre. Disse klagen kan betraktes som et uttrykk for at kirkevalget, i sin nåværende form, er noe ganske nytt, og at det fortsatt finnes praktiske utfordringer, som for eksempel at valgfunksjonærene ikke alltid har den nødvendige rutine og opplæring. Flere av de problemene som gjør seg gjeldende kan trolig avhjelpest av grundigere planlegging av hvordan valget skal gjennomføres, samt en styrking av valgfunksjonærenes opplæring. Man kan for eksempel gjøre det obligatorisk for valgfunksjonærene å delta på det kurset om valgavviklingen, som per i dag er frivillig å delta på (Kirkerådet 2014: Valghåndboken s. 24, 56). Denne typen tiltak vil også bidra til å redusere problemene som er beskrevet i klagen og samtidig svekke faren for at det skjer valgfusk som knytter seg til at valgurnene ikke er tilstrekkelig forseglede og manglende sjekk av legitimasjon, som også er påpekt.²⁴

Der er ingen åpenbar på forklaring på at det er kommet inn i alt 11 klager og bekymringsmeldinger i Borg bispedømme. To av klagen hadde å gjøre med skifte av navn på Nominasjonskomiteens liste (se kapittel 5). De andre 6 klagen består primært av klager knyttet til mangel på hemmelig valg og på

²⁴ Det kreves ikke at valgfunksjonærene skal se dokumentasjon hvis de kjenner velgeren fra før. Men som det fremgår av klager kan dette bli oversett også i andre tilfeller (Valghåndboken 156 – § 10-4.)

valgagitasjon. Det tegnes dermed et bilde av at kontakten mellom valgfunksjonærer og velgere i noen tilfeller har vært problematisk i Borg bispedømme.

4.6.1 Vurdering og sammenfatning

Gjennomgangen av klagen viser at det største problemet i valglokalet har vært en opplevelse av at det ikke var hemmelige valg. Om det formelt sett ikke ble gjort feil, fordi det faktisk ikke er et krav om egne stemmeavlukker, så er det likevel alvorlig at velgere opplever at et så grunnleggende element i et valg er truet. Det er ikke noe i klagen som tyder på noen prøvde å manipulere valget i retning av at det ikke skulle være hemmelig. Derimot peker det mot manglende praktisk tilrettelegging, som man bør være bedre forberedt på ved neste valg. Det andre forholdet mange klagde på var valgagitasjon i stemmelokalet. Valgagitasjon fra valgfunksjonærenes side er selvfølgelig uakseptabelt, men kan trolig begrenses gjennom bedre opplæring. Av de relativt mange klagen er det relativt få som kan kalles alvorlige og det er bare to tilfeller der folk har blitt nektet å stemme. Disse tilfellene er selvsagt alvorlige, men det faktum at det er få av dem gjør at de ikke representerer et tilstrekkelig grunnlag for å hevde at valgets legitimitet undergraves.

5 VALGET TIL BISPEDØMMERÅD – EN DYBDESTUDIE

Vi har valgt å gå særlig inn på valg av bispedømmeråd i denne rapporten. Hovedgrunnen til dette er de store endringene som ble vedtatt i valgordningen, og vi tenker da særlig på at det for første gang var anledning til å stille med alternative lister. Dette var en helt ny situasjon for det kirkelige demokratiet. Dette kombinert med at valget i så stor grad kretset omkring én sak med stor sprengkraft og allmenn interesse, medførte stor medieoppmerksomhet og til tider en debatt med høy temperatur. På sett og vis kunne man si at den offentlige debatten om kirkevalget 2015 dreide seg om to hovedspørsmål: Spørsmålet om vigsel av homofile i kirken og kirkens valgordning. Mange har vært spente på hva slags utslag den nye valgordningen for valg av bispedømmeråd ville få. I dette kapitlet prøver vi å gå i dybden på dette ved å analysere resultatene i de enkelte bispedømmene. Kapitlet må for øvrig sees i sammenheng med kapittel fire, hvor det også gjengis en del resultater fra valget. I dette kapitlet er det først og fremst valglistene, kandidatene og valgprosessene vi analyserer nærmere.

5.1 PRESENTASJON AV VALGRESULTATER FOR BISPEDØMMERÅDENE

Sju av elleve bispedømmer valgte alle sine leke kandidater direkte i valget som ble avholdt 13. og 14. september, mens fire bispedømmer hadde en andre indirekte valgrunde hvor menighetsrådene valgte de siste tre leke representantene. 7. desember forelå de endelige resultatene.

Presentasjonen er bygd opp slik at for hvert enkelt bispedømme gjengis og gjennomgås en del data²⁵, som valgdeltakelse, oppslutning om lister, fordeling av tilleggsstemmer, slengere, mandatfordeling med mer.

Det presenteres også data og betraktninger som belyser hvordan spørsmålet om vigsel av homofile i kirken så ut til å påvirke valgresultatet. I noen bispedømmer beskriver vi i tillegg spesielle saker, for å illustrere hvordan enkelte aspekter ved valgordningen fikk konkrete utslag. Presentasjonen av bispedømmene er gjort i alfabetisk rekkefølge.

Ser vi samlet på oppslutningen ved bispedømmerådsvalget, ser vi at valgdeltakelsen var rekordhøy, og økningen fra valget i 2011 var til dels formidabel. Oslo opplevde den største økningen, mens Hamar var det bispedømmet som oppnådde høyest valgdeltakelse. I alle bispedømmer var det en økning i valgdeltakelsen fra foregående valg, men hvor kraftig økningen var varierte mye, fra 1,8 til 8,3 prosent.

Før vi går videre med analysene av det enkelte bispedømmet er det enkelte forhold det er viktig å ha som bakgrunnsinformasjon for å forstå dataene og analysene best mulig. Vi gjør rede for de viktigste av disse i det følgende.

²⁵ Som datagrunnlag i gjennomgang av det enkelte bispedømme har vi i dette kapitlet brukt bispedømmenes egne rapporteringer og beregninger etter valget (Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene). Disse kan avvike noe fra tallene som ligger i valgmodulen som er brukt i andre kapitler. Vi har også brukt Kirkerådets endelige tall for stemmeberettigede også disse avviker noe fra tallene i valgmodulen.

5.1.1 Betydning av mandatfordeling, tilleggsstemmer og slengere

Et tema som var hyppig fremme i den offentlige debatten i forkant av valget var knyttet til bruken av tilleggsstemmer og slengere. Særlig var det bruken av slengere, og hvilke uheldige utslag dette kunne gi, som ble omtalt. Det ble argumentert for at man ved å gi en av sine listestemmer til motsatt liste, indirekte kunne komme til å styrke kandidater som hadde motsatt syn av det man ønsket å støtte.

Dette scenarioet forutsatte at bruken av slengere bidro til at konkurrerende liste oppnådd et ekstra mandat som så ble vunnet av en person man ikke støttet, fordi denne fikk flere personstemmer enn ens egne foretrukne kandidat. Hvis bruk av slengere ikke førte til at et mandat ble flyttet over til den andre listen ville det heller *ikke* ha denne effekten. Forklaringen er som følger:

- Der det er mer enn én liste å stemme på er det såkalt forholdstallsvalg. Det vil si at man "først" stemmer på en av de foreliggende listene, liste A eller B.
- Hver liste består av 7²⁶ "listestemmer" (det antallet som skal velges direkte til Bispedømmerådet).
- Hvis liste A leveres av 1000 personer uten slengere (fra den andre listen) vil den oppnå 7000 listestemmer.
- For hvert navn velgere på liste A har ført opp fra liste B, mister liste A én listestemme.
- For eksempel: Hvis det er ført opp 200 navn på listene til A, mister de 200 listestemmer til liste B.
- Det er ut fra disse listestemmene man beregner hvor mange mandater listene får.
- Tilleggsstemmer på egen liste (kumuleringer) er *ikke* en del av grunnlaget for mandatberegningen. De tas først hensyn til når mandatene er fordelt mellom listene.
- Personstemmene (som består av både slengere og tilleggsstemmer), avgjør rangeringen internt på lista og hvem som skal få de tildelte mandatene.

Går vi inn på valgresultatene for de enkelte bispedømmene kan vi se hvor mange slengere som hadde vært nødvendig for å flytte et mandat fra den ene til den andre listen.

²⁶ Fire listestemmer i de bispedømmene hvor det er fire representanter som skal velges direkte og tre indirekte (i andre valgrunde).

Tabell 37 Beregning av antall slengere for å flytte mandater mellom lister

	Nominasjonskomiteens liste		Åpen folkekirke	
	Avgitte slengere fra Åpen folkekirke	Slengere for å oppnå ekstra mandat ²⁷	Avgitte slengere fra Nominasjonskomiteens liste	Slengere for å oppnå ekstra mandat
Oslo	2 871	51 250	1 488	9 050
Borg	1 699	41 650	780	15 200
Hamar	1 480	34 750	679	12 350
Tunsberg*	872	4 800	458	41 800
Agder og Telemark*	912	27 250	609	16 750
Møre*	799	19 950	478	10 250
Nidaros	1 280	30 650	564	11 500
Sør-Hålogaland	732	9 500	300	12 500
Nord-Hålogaland	617	13 750	255	11 750
Stavanger	Kun én liste	-	-	-
Bjørgvin	Kun én liste	-	-	-

* Fire mandater til fordeling

Som vi ser av Tabell 37 er det svært mange slengere som skulle vært benyttet for at mandatfordelingen mellom listene skulle ha blitt endret. Det er velgerne i Oslo som er mest aktive med bruk av slengere, i ganske stor favør av Nominasjonskomiteens liste. Vi ser imidlertid at det er stor avstand mellom antall slengere som er brukt og det som ville vært nødvendig for at det skulle medført endringer i mandatfordelingen. Nominasjonskomiteens liste i Tunsberg ligger nærmest å kapre et ekstra mandat. Men det hadde vært nødvendig med ytterligere fire tusen slengere netto, før det hadde skjedd.

Som gjennomgangen av det enkelte bispedømme vil vise, er det kandidater som støtter vigsel av homofile i kirken som får flest slengere. Med tanke på den intense debatten i forkant av valg, blant annet om bruken av slengere, er det interessant å se i hvor liten grad slengere faktisk ble brukt. Kanskje var et resultat av denne debatten at mange velgere ble redde for å bruke slengere i frykt for indirekte å støtte personer man var uenige med. En annen tolkning er at den "frykten" som ble uttrykt fra enkelte på forhånd var uberettiget – at slengere brukes i så liten grad at det ikke vil ha noen særlig betydning for forholdet mellom listene. Men at det kan ha betydning for *personvalget innenfor listene* skal vi blant annet se når vi går gjennom valgresultatene for Nord-Hålogaland.

²⁷ Tallet angir antall netto slengere som vil være nødvendig for å flytte på mandater og er rundet av til nærmeste femtital.

5.2 VALGRESULTATER FOR AGDER OG TELEMARKE BISPEDØMME

I Agder og Telemark hadde bispedømmerådet vedtatt å bruke kombinasjonsvalg. Det vil si at fire av de leke medlemmene til bispedømmerådet ble valgt direkte 13. og 14. september, mens de tre siste ble valgt av de nyvalgte menighetsrådene i løpet av høsten.

Cirka 44 000 medlemmer deltok i valget av de fire leke representantene til bispedømmerådet hvilket tilsvarer 15,9 prosent av de stemmeberettigede i bispedømmet. Dette var en økning på 4,1 prosentpoeng, fra 11,8 prosent i 2011.

I Agder og Telemark kunne de stemmeberettigede velge mellom to lister, Nominasjonskomiteens liste og lista til Åpen folkekirke. Vi skal i de følgende gi en liten presentasjon om prosessen frem mot to lister og på den måten forsøke å illustrere hvilke utslag ulike tidsfrister for å melde inn lister kan gi.

Da valgdagen kom, kunne velgerne i Agder og Telemark altså velge mellom to lister. Men veien frem mot to lister var ikke ukomplisert.

4. mars skrev den største regionsavisen i bispedømmet, Fædrelandsvennen følgende på lederplass:

"Det blir neppe mer enn én liste til kirkevalget (...) På forhånd var det knyttet stor spenning til om denne lista ville bli utfordret av andre. Liberale krefter hadde varslet at de ville stille med en alternativ liste hvis den offisielle lista ble for konservativ i homofilisaken. Et liberalt alternativ ville etter alt å dømme blitt fulgt opp av et konservativt alternativ. Men nå sier både liberale Kjetil Drangsholt i Åpen folkekirke og konservative Øivind Benestad i Levende folkekirke seg begge fornøyde med komiteens forslag. Et forslag hvor de begge er ført opp som kandidater."

Fædrelandsvennen 04.03.15 (Leder)

Men litt under to uker senere kom kontrabeskjeden, Åpen folkekirke ville likevel stille egen liste ved valget. Begrunnelsen for dette var i følge kontaktperson for Åpen folkekirke Kjetil Drangsholt at:

"Vi ser dette som den beste strategien for å få mennesker inn i bispedømmerådet som vil arbeide for de endringer i kirken vi mener er nødvendig. Dette er lista de kan bruke som ikke er så opptatt av navn på folk, men som vil være sikre på at de stemmer på dem som ønsker ei åpen folkekirke."

Fædrelandsvennen 18.03.15 (Markussen 2015a)

Drangsholt som på dette tidspunktet var oppført på Nominasjonskomiteens liste forteller samtidig at han kommer til å stå på lista til Åpen Folkekirke. Og 9. april kan vi i samme avis lese: "Rømmer fra bispedømmets valgliste" (Nominasjonskomiteens liste). Fire av dem som opprinnelig hadde latt seg nominere på Nominasjonskomiteens liste ville nå heller stille som kandidater på lista til Åpen Folkekirke. Dette skapte reaksjoner, blant annet fra nominasjonskomiteens leder, Terje Hærås, som uttalte at han følte seg lur. Han pekte videre på at noe av intensjonen med Nominasjonskomiteens liste nå forsvant:

"Vårt oppdrag i nominasjonskomiteen var å arbeide fram ei valgliste som skulle avspeile bredden og virkeligheten i bispedømmet. På den måten skulle lista vår virke samlende. Når disse fire trekker seg, blir dette veldig annerledes og mindre samlende, og vår valgliste har ikke lenger den gode balansen. Dette er beklagelig."

Fædrelandsvennen 09.04.15 (Markussen 2015b)

En av de som gjorde et slikt bytte, Karen Helene Bøhn Melhus, svarte at hun kunne forstå at Hærås følte seg lurt, men at hun ikke hadde lurt noen, og videre:

"Da jeg sa meg villig til å stå på den ordinære lista, var det ikke avklart at Åpen Folkekirke skulle stille liste. Da Åpen Folkekirke senere spurte meg, takket jeg ja til dem for å tydeliggjøre min åpenhet til vigsel av likekjønnede, og enda mer for at velgerne skal ha to klare alternativ i høstens kirkevalg. Nå vet de som vil at homofile og lesbiske skal få gifte seg i kirken hvilken liste de skal velge."

Fædrelandsvennen 09.04.15 (Markussen 2015b)

Leder av bispedømmerådet og valgrådet i Agder og Telemark, Jan Olav Olsen, uttalte at det var uproblematisk med et slikt skifte mellom lister. Han tilføyde imidlertid at:

"Det er beklagelig at den opprinnelige lista mister den bredden den egentlig hadde, men jeg vil ikke klandre de fire som nå heller ønsker å stå på lista til Åpen Folkekirke."

Så tilføyer han et helt sentralt poeng:

"Regelverket tillater for øvrig ikke at den opprinnelige valglista suppleres nå. Så nominasjonskomiteens arbeid er avsluttet."

Fædrelandsvennen 09.04.15 (Markussen 2015b)

Dette siste poenget er svært viktig å merke seg. Nominasjonskomiteen hadde i følge lederen arbeidet for å "få fram ei valgliste som skulle avspeile bredden og virkeligheten i bispedømmet." På lista til nominasjonskomiteen var det i utgangspunktet 5 av 18 kandidater som sa klart ja til vigsel av homofile i kirken. Fire av disse forsvant så på et senere tidspunkt over til Åpen folkekirke. På grunn av valgreglene var det heller ikke mulig å supplere med kandidater som kunne bidratt til å opprettholde den opprinnelige bredden på lista.

Når vi i ettertid ser på profilen på valglistene som forelå på valgdagen, er det viktig å ha med denne forhistorien. I særlig grad synes dette å ha hatt betydning for Nominasjonskomiteens liste, som på grunn av regelverket ikke hadde mulighet til å supplere listen når kandidater forsvant til en senere godkjent liste. Nå skal det bemerkes at det kanskje ikke hadde vært helt enkelt å erstatte de fire kandidatene med tanke på deres profil, men regelverket satte uansett en effektiv stopper for å gjøre et forsøk. Dette viser en (trolig utilsiktet) konsekvens av bestemmelsene om at ulike lister har ulike tidsfrister å forholde seg til.

5.2.1 Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser

Direkte valgomgang – fire leke representanter

Tabell 38 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Agder og Telemark bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	277 359	100
Antall stemmer avgitt	44 104	15,9
Antall forkastede stemmer	115	0,3
Antall slengere totalt (andel av listestemmer i parentes) ²⁸	1 521	0,9
Antall stemmeberettigede pr. mandat (4)	69 340	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (4)	11 026	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse, samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

I den direkte valgomgangen, på fire leke kandidater ser vi at nesten 16 prosent av de stemmeberettigede har valgt å stemme. Det vil si at det var rett i overkant av 11 000 stemmer bak hver valgte representant. Av de avgitte stemmene var det under en halv prosent som måtte forkastes, noe som var solid nedgang fra forrige valg hvor tilsvarende tall var 9,1 prosent.

Tabell 39 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgomgang, Agder og Telemark bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent ²⁹	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	20 680	47	2	2, 4
Åpen folkekirke	23 309	53	2	1, 3

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Agder og Telemark var det bispedømmet hvor det var tettest mellom de to listene velgerne kunne velge mellom. Åpen folkekirke fikk i likhet med i resten av landet flest stemmer, men overvekten var mindre her enn i de resterende bispedømmene. Ser vi så på resultatet av den indirekte valgomgangen (Tabell 40), ser vi en betydelig forskjell. Mens noe over halvparten av velgerne i den direkte valgomgangen stemte på lista til Åpen folkekirke, var det i den indirekte valgomgangen, hvor menighetsrådsmedlemmene stemte, en sterk overvekt for Nominasjonskomiteens liste, med 2/3-dels oppslutning.

Indirekte valgomgang – tre leke representanter

Tabell 40 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling indirekte valgomgang, Agder og Telemark bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	464	65	2	5, 7
Åpen folkekirke	253	35	1	6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Det endelige resultatet for leke representanter (Tabell 41) ble derfor fire mandater til Nominasjonskomiteens liste og tre til Åpen folkekirke. Dersom valget var blitt gjennomført som

²⁸ Én slenger tilsvarer én listestemme. I parentes oppgir vi derfor den andelen slengene utgjør av listestemmene totalt.

²⁹ Antallet slengere er regnet med når vi har regnet ut listenes totale prosentandel.

direkte valg med én valgrunde ville resultatet etter alt å dømme sett motsatt ut med tanke på mandatfordeling. Det ser derfor ut til at valgordningen her har hatt direkte betydning for valgresultatet i Agder og Telemark.

Samlet resultat etter direkte og indirekte valgomgang

Tabell 41 Endelig mandatfordeling Agder og Telemark bispedømme

Listenavn	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	4	2, 4, 5, 7
Åpen folkekirke	3	1, 3, 6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Tabell 42 Innvalgte representanter, Agder og Telemark bispedømme

Mandat nr.	Navn	Liste	Personstemmer	1. eller 2. valgrunde
1	Kjetil Drangsholt	Åpen folkekirke	26 900	1
2	Øivind Bård Benestad	Nominasjonskomiteens liste	26 637	1
3	Kai Steffen Østensen	Åpen folkekirke	25 565	1
4	Jan Olav Olsen	Nominasjonskomiteens liste	26 398	1
5	Rønnaug Torvik	Nominasjonskomiteens liste	681	2
6	Bergit Haugland	Åpen folkekirke	409	2
7	Stian Berg	Nominasjonskomiteens liste	635	2

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Fem menn og to kvinner ble valgt inn i bispedømmerådet, med en gjennomsnittsalder på 50 og to representanter under 30 år. I nominasjonsprosessen hadde Nominasjonskomiteens liste helt lik kjønnsfordeling og 21 prosent av kandidatene var under 30 år. Tilsvarende tall for Åpen folkekirke var litt over 60 prosent menn, og 25 prosent unge under 30 år. Begge lister oppfylte altså retningslinjene man har for kjønnsfordeling og alder på kandidatlistene.

5.2.2 Personstemmer

Et av de store stridstemaene og spenningsmomentene i forkant av valget var, som nevnt i innledningen, på hvilken måte "kumuleringsaksjoner" med tilleggsstemmer på egen liste og bruk av slengere (fra annen liste) ville påvirke valgresultatet. Vi kan si ganske mye om dette på bakgrunn av valgresultatene som foreligger.

Som vi har omtalt tidligere i rapporten hadde Levende folkekirke i forkant gått bredt ut og anbefalt konkrete kandidater de mente tydelig målbar deres syn i ekteskapsdebatten. Dette var utelukkende kandidater fra Nominasjonskomiteens liste. Et av de store og gjennomgående spørsmålene er derfor om anbefalingene fra Levende folkekirke gjenspeiles i valgresultatene for Nominasjonskomiteens lister.

Tabell 43 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Agder og Telemark bispedømme

Innvalgt/ vara	Opp- rinnelig plass på lista	Nominasjons- komiteens liste	Flest tilleggs- stemmer direkte valg ³⁰	Standpunkt i ekteskaps- spm.	Andel av de som stemte på lista
Mandat 2	5	Øivind Bård Benestad	5 936	Mot*	28,7
Mandat 4	1	Jan Olav Olsen	5 659	Mot*	27,3
Mandat 5	2	Rønnaug Torvik	3 346 (681)	Mot*	16,2
Mandat 7	3	Stian Berg	2 831 (635)	Mot*	13,7
Vara 1	7	Thore Westermoen	2 468	Mot*	11,7

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av levende folkekirke

Levende folkekirke anbefalte 9 av de 14 kandidatene på Nominasjonskomiteens liste i hovedsak i samme rekkefølge som de var satt opp fra nominasjonskomiteens side. Resultatet viser at samtlige av kandidatene som kom inn i bispedømmerådet fra Nominasjonskomiteens liste var anbefalt av Levende folkekirke. Nå skal det tilføyes at resultatet i stor grad var i tråd med den opprinnelige rekkefølgen på lista. Med ett unntak: Kandidat nummer 4, Sissel Annette Marthinsen, som var positiv til vigsel av homofile i kirken, nådde ikke opp.

Hun var nummer fire på lista og kunne derfor med rimelighet ha vunnet listas fjerdemandat. I opptelling av personstemmer ser vi at hun ikke nådde opp. Sju personer fikk flere tilleggsstemmer, alle med motsatt syn av henne i ekteskaps spørsmålet. Til gjengjeld var hun den av nominasjonskomiteens kandidater som fikk nest flest slengere, bare slått av en annen kandidat, som for øvrig delte hennes syn i ekteskaps spørsmålet (Tungesvik).

På grunn av sammensetningen på Nominasjonskomiteens liste er det kanskje ikke i Agder og Telemark Levende folkekirke sin aksjon blir mest avgjørende og synlig. Det er likevel grunn til å anta at aksjonen bidro til at 1. vararepresentant ble en representant Levende folkekirke anbefalte.

Tabell 44 Tilleggsstemmer på egen liste: Åpen folkekirke, Agder og Telemark bispedømme

Innvalgt/ vara	Opp- rinnelig plass på lista	Åpen folkekirke	Flest tilleggs- stemmer direkte valg	Standpunkt i ekteskaps- spm.	Andel av de som stemte på lista
Mandat 1	1	Kjetil Drangsholt	3 417	For	14,7
Mandat 3	3	Kai Steffen Østensen	2 188	For	9,3
Mandat 6	2	Bergit Haugland	1 608 (409)	For	6,9
1. vara	5	Karen Helene B. Melhus	1 508	For	6,5
2. vara	8	Naja Amanda L. Møretrø	1 102	For	4,7

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Som vi ser var det langt færre av velgerne til Åpen folkekirke som valgte å benytte seg av muligheten for å gi tilleggsstemmer (på egen liste) enn velgerne til Nominasjonskomiteens liste.

³⁰ Tilleggsstemmer i indirekte valgogang i parentes.

En sannsynlig forklaring er trolig at det ikke på samme måte var noen polarisering internt på lista til Åpen folkekirke som på Nominasjonskomiteens liste. Selv om Nominasjonskomiteens liste i Agder og Telemark nok i mindre grad enn mange andre steder, ble sterkt polarisert, fordi det store flertallet var på samme side, var likevel personvalget viktigere for disse velgerne enn velgerne til Åpen folkekirke. Går vi videre og ser på bruk av slengere, ser vi på sett og vis et motsatt mønster.

Tabell 45 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Agder og Telemark bispedømme

Navn	Liste	Antall slengere (listestemmer)	Standpunkt i ekteskapspm.	Tilsvarende "hele" stemmer
Jan Inge Tungesvik	Nominasjonskomiteens liste	243	For	61
Sissel A. Marthinsen	Nominasjonskomiteens liste	229	For	57
Kjetil Drangsholt	Åpen folkekirke	174	For	44
Bergit Haugland	Åpen folkekirke	74	For	19
Kai Steffen Østensen	Åpen folkekirke	68	For	17

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Det er kandidater som støtter vigsel av homofile i kirken som får flest slengere. Dette er et mønster som går igjen i alle bispedømmer, og som trolig har følgende underliggende logikk: Velgergruppen til Nominasjonskomiteens liste rommer høyst sannsynlig ulike synspunkter i ekteskaps spørsmålet. De som er i mot å åpne for vigsel av homofile i kirken, vil i liten grad ønske å støtte kandidater med motsatt ståsted. De som er *for* en slik endring, vil imidlertid kunne tenkes å ville gi støtte til enkeltkandidater med dette standpunktet, selv om de står på motsatt liste. Velgergruppen til Åpen folkekirke, som har dette som markeringssak, kan tenkes å gi støtte til "ja-kandidater" på Nominasjonskomiteens liste, men ikke til "nei-kandidatene. Dermed vil "ja-kandidater" kunne få støtte fra to kanter: Velgere fra Åpen folkekirke og velgere på "ja-siden" hos velgerne av Nominasjonskomiteens liste.

5.2.3 Hva skulle til for å endre mandatfordeling?

Agder og Telemark var som sagt det bispedømmet hvor de to listene var nærmest hverandre i oppslutning. Nedenfor viser vi hvor mange stemmer som måtte ha byttet side for at mandatfordelingen skulle ha blitt påvirket.

Tabell 46 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, direkte valgongang. Agder og Telemark

	Oppnådde stemmer	Oppnådde listestemmer*	Antall stemmer ³¹ nødvendig for å oppnå ekstra mandat	Antall listestemmer ³² nødvendig for å oppnå ekstra mandat
Nominasjonskomiteens liste	20 680	83 023	7 000	27 250
Åpen folkekirke	23 309	92 933	4 400	16 750

* Slengere inngår i tallet for "Oppnådde listestemmer"

Som vi ser så hadde de fire mandatene som var til fordeling ved den direkte valgongangen god forankring og margin på hver sine lister og det skulle store velgerforskyvninger til før mandatfordeling ville ha endret seg. Dette underbygger antakelsen om at en valgordning med direkte valg på alle sju mandater ville ha påvirket resultatet i favør av Åpen folkekirke.

³¹ I tabellene for beregning av hvor mange stemmer som er nødvendig for å oppnå et ekstra mandat har vi rundet av til nærmeste hundretall.

³² I tabellene for beregning av hvor mange listestemmer som er nødvendig for å oppnå et ekstra mandat har vi rundet av til nærmeste femtital.

5.3 VALGRESULTATER FOR BJØRGVIN BISPEDØMME

Også i Bjørgvin hadde bispedømmerådet vedtatt å bruke kombinasjonsvalg slik at fire av de leke medlemmene til bispedømmerådet ble valgt direkte 13. og 14. september, mens de tre siste ble valgt i løpet av høsten av de nyvalgte menighetsrådene. Bjørgvin var videre ett av to bispedømmer hvor det kun forelå én liste som velgerne kunne benytte, Nominasjonskomiteens liste. I presentasjonen av Bjørgvin vil vi også illustrere hvordan ulike tidsfrister for å stille lister kan virke inn på muligheten for å bruke såkalt "supplerende nominasjon".

Drøyt 54 000 av de stemmeberettigede deltok i det direkte valget av de fire leke representantene til bispedømmerådet, en oppslutning på 13,7 prosent. Oppslutningen var den nest laveste av alle bispedømmer, bare Sør- Hålogaland lå lavere, med 13,3 prosent, mens Hamar som lå høyest hadde en oppslutning på 17,7 prosent.

Kanskje kan den noe lavere oppslutningen skyldes at Bjørgvin som eneste bispedømme hadde både kombinasjonsvalg og kun én liste velgerne kunne bruke. Begge deler kan oppfattes som en innskrenkning av velgernes innflytelse på valgresultatet og kan ha bidratt til at en del velgere ikke har tatt seg bryet med å stemme. På den annen side ser vi at Borg, som både hadde direkte valg på alle representanter og to lister å velge mellom, ikke lå særlig mye høyere i valgdeltakelse (14 prosent).

Men om vi ser på utviklingen fra 2011 til 2015 ser vi imidlertid at nevnte Borg har hatt en økning på 5,1 prosentpoeng fra 2011, mens tilsvarende tall for Bjørgvin er 2,6 prosentpoeng. Tallene peker altså mot at Bjørgvin som et av få bispedømmer ikke tok ut den "gevinsten" som andre bispedømmet syntes å få ved dette valget.

5.3.1 Resultater fra direkte og indirekte valgogang

Direkte valgogang – 4 leke representanter

Tabell 47 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Bjørgvin bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	394 982	100
Antall stemmer avgitt	54 206	13,7
Antall forkastede stemmer	409	0,8
Antall rettede lister ³³	35 524	66,0
Antall stemmeberettigede pr. mandat (4)	98 746	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (4)	13 449	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

³³ I bispedømmene med bare en liste er ikke bruk av slengere aktuelt. Antall rettede lister sier noe om i hvilken grad velgerne ønsket å påvirke rekkefølgen som nominasjonskomiteen hadde satt opp.

Indirekte valgomgang – 3 leke representanter

Tabell 48 Antall stemmer, indirekte valgomgang, Bjørgvin bispedømme

Stemmer	Antall
Antall avgitte stemmer	1 133
Antall forkastede stemmer	42
Antall godkjente stemmer pr. mandat (3)	364

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Samlet resultat etter direkte og indirekte valgomgang

Fire kvinner og tre menn ble valgt inn i bispedømmerådet, med en gjennomsnittsalder på 51 og to representanter under 30 år. I nominasjonsprosessen³⁴ var det foreslått ni menn og åtte kvinner og fem kandidater under 30 år, altså opp mot 30 prosent. Bjørgvin oppfylte derfor retningslinjene man har for kjønnsfordeling og alder, ikke bare i nominasjonen, men også i det valgte rådet.

Tabell 49 Innvalgte representanter, Bjørgvin bispedømme

Mandat nr.	Opprinnelig plass på lista	Navn	1. eller 2. valgrunde	Personstemmer	Andel av de som stemte ³⁵	Standpunkt i ekteskaps-spørsmålet
1	2	Nora Sætre Baartvedt	1	17 171	31,9	For
2	3	Karl Johan Kirkebø	1	12 835	23,9	For
3	9	Vemund Atle Øiestad	1	9 729	18,1	For
4	1	Inger Helene T. Nordeide	1	8 831	16,3	Mot*
5	6	Marius Økland	2	1 494		Mot*
6	5	Berit Nøst Dale	2	1 437		Mot*
7	8	Ida Lindøe	2	1 434		For

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Det er interessant å se på de to bispedømmene hvor det kun var én liste å stemme på, med tanke på velgeropplutning og hvordan fordelingen ble mellom kandidater med ulike syn i ekteskaps-spørsmålet.

I bispedømmer med to lister ser vi en klar polarisering mellom listene og særlig mellom kandidatene på lista til Åpen folkekirke og kandidatene på Nominasjonskomiteens liste som var anbefalt av Levende folkekirke.

I Bjørgvin var det imidlertid bare n Nominasjonskomiteens liste å forholde seg til med 17 kandidater som nominasjonskomiteen hadde fremmet og 2 kandidater som var fremmet ved supplerende nominasjon. Vi skal utdype temaet om supplerende nominasjon i neste avsnitt, fordi situasjonen i Bjørgvin er et eksempel på hvordan regelverket kan innvirke på muligheten for å bruke denne kanalen. Men først en kommentar til valgresultatet.

³⁴ Vi har hold kandidatene som ble fremmet ved supplerende nominasjon utenfor denne beregningen.

³⁵ Her tar vi utgangspunkt antall godkjente stemmer

Som det fremgår av Tabell 49 var de sju innvalgte kandidatene innenfor nominasjonskomiteens ni første plasser på listen. Dette taler for at listen var satt opp på en måte som gjenspeiler velgernes preferanser.

Det er likevel noen forhold det er interessant å peke på. Vi ser at i den direkte valgongangen, hvor alle stemmeberettigede kunne medvirke, gikk stemmene i stor grad til kandidater som var positive til vigsel av homofile i kirken. Tre av de fire som ble valgt stod for dette synet, og de to første av disse fikk vesentlig flere stemmer enn de øvrige kandidatene.

I Bjørgvin anbefalte Levende folkekirke ti av de foreslåtte kandidatene, og kun fem av kandidatene som stilte til valg var uttalt *for* vigsel av homofile i kirken. Til forskjell fra i de fleste andre bispedømmer gikk også Åpen folkekirke ut med klare anbefalinger av kandidater i Bjørgvin, siden de ikke stilte egen liste i bispedømmet.

I første valgongang ser det ut til at det er Åpen folkekirke sin anbefaling som har størst effekt. De ba velgerne samle seg om tre kandidater, og det er disse som også fikk de tre første mandatene.

I den første valgongangen så det derfor ut til at anbefalingene fra Levende folkekirke hadde begrenset betydning.

I den andre og indirekte valgrunden var det imidlertid annerledes. To av tre kandidater som ble valgt var anbefalt av Levende folkekirke. Her kunne det være fristende å argumentere med at menighetsrådene stemte i utakt med velgerne. I noen grad kan dette tenkes å være riktig, men det er likevel viktig å understreke at alle som ble valgt i andre valgongang stod høyt oppe på den opprinnelige lista. Dessuten var det bare to "ja-kandidater" igjen i den andre valgrunden. Vel så interessant er det å peke på kandidaten som ble 1. vararepresentant, Egil Morland, hvilket fører oss over på temaet supplerende nominasjon.

Levende folkekirke hadde i Bjørgvin anbefalt 9 av 17 kandidater, samt kandidaten Egil Morland som ikke var på Nominasjonskomiteens liste, men som var fremmet som supplerende kandidat. Men det var slett ikke gitt at Morland skulle være kandidat ved dette valget. Han ble, overraskende for mange, ikke ført opp på nominasjonskomiteens foreløpige kandidatliste som ble avlevert til valgrådet 1. mars.

Dette førte til den litt merkverdige situasjonen, at det på et tidspunkt så ut til å bli tre lister i Bjørgvin (Dagen 27.03.15.). Årsaken til dette var at supplerende nominasjon ikke var mulig dersom det ble stilt en liste i tillegg til nominasjonskomiteens. På dette tidspunktet hadde Åpen folkekirke uttalt at de hadde en målsetning om å stille lister i alle bispedømmer. Med andre ord: Egil Morland kunne ikke foreslås som supplerende kandidat på Nominasjonskomiteens liste dersom Åpen folkekirke stilte til valg. Levende folkekirke som i utgangspunktet ikke hadde målsetning om å stille egne lister åpnet derfor for å stille liste i Bjørgvin for å få Morland med i valget. Da fristen gikk ut 1. mai var det *ikke* levert inn alternative lister (Dagen 02.05.15), og Bjørgvin endte som ett av to bispedømmer hvor Nominasjonskomiteens liste var den eneste som forelå. Dette åpnet for at Morland likevel kunne foreslås som supplerende kandidat, noe han også ble og endte altså opp som 1. vararepresentant. For ordens skyld nevner vi også at ytterligere en kandidat, ble føyd til listen ved supplerende nominasjon: Marte Malterud Seip fra Eidfjord.

5.4 VALGRESULTATER FOR BORG BISPEDØMME

I Borg bispedømme skulle alle de sju leke medlemmene velges i én direkte valgomgang. Velgerne kunne velge mellom to lister: Mangfoldig folkekirke - Nominasjonskomiteens liste og lista til Åpen folkekirke. Vi skal komme nærmere inn på navnetillegget til Nominasjonskomiteens liste fordi dette aktualiserte noen uklarheter i det foreliggende regelverket.

Ved valget i 2011 brukte Borg ordningen med kombinasjonsvalg, hvor fire av de leke representantene ble valgt direkte og de tre siste indirekte. Den gangen var det heller ikke åpnet for andre lister enn nominasjonskomiteens. Det var derfor to nye elementer ved valget til bispedømmerådet i Borg i 2015: direkte valg av alle leke medlemmer og to ulike valglister.

Dette er to faktorer som kunne gi velgerne motivasjon for å stemme, da både valgmulighetene var flere og fordi man fikk stemme inn alle og ikke bare noen medlemmer til bispedømmerådet. Bak hvert mandat, stod det cirka 1900 velgere i Borg. Tilsvarende tall for Bjørgvin, som hadde omtrent lik valgdeltakelse, men kun én liste, samt kombinasjonsvalg, var cirka 13 500 velgere. De to bispedømmene, med så ulike valgordninger oppnådde allikevel omtrent lik oppslutning om valget. Det er imidlertid grunn til å peke på at utviklingen i valgdeltakelsen mellom valget i 2011 og 2015 er ganske ulik i de to bispedømmene. Bjørgvin oppnådde en økning på 2,7 prosentpoeng mens Borg altså økte med over fem prosentpoeng.

Borg bispedømme var ett av ni bispedømmer hvor Åpen folkekirke stilte med egen liste til bispedømmerådvalget. Den mest omtalte saken i offentligheten ble kanskje likevel Nominasjonskomiteens liste, eller retttere sagt navnestriden rundt denne lista. Vi skal i korte trekk forsøke å gjengi hva denne striden stod om og hvordan den ble løst. Dette som et eksempel på at man, ikke hadde forutsett alle eventualiteter da regelverket for bispedømmerådvalget ble vedtatt.

- Nominasjonskomiteen leverte sin foreløpige kandidatliste innen den fastsatte fristen 1. mars, hvorpå valgrådet umiddelbart kunngjorde denne i tråd med bestemmelsene i Regler for valg av bispedømmeråd og Kirkemøtet § 2-6 (11). Senere ble det meldt inn og godkjent ytterligere en liste, nemlig Åpen folkekirke sin liste.
- I juni sender kandidatene på Nominasjonskomiteens liste en henvendelse til valgrådet i Borg hvor de ber om at lista får endre navn ved å legge til "Mangfoldig folkekirke" slik at det fulle navnet på lista ville bli "Mangfoldig folkekirke – Nominasjonskomiteens liste". I sin begrunnelse for navneendringen skriver de blant annet: "Når det nå er blitt en alternativ liste er det vår oppfatning at det er påkrevet å finne frem til navn og omtale av listen som er mest mulig sakssvarende. Vi kan ikke se at 'Nominasjonskomiteens liste' er noe egennavn for en liste, men en forretningsbetegnelse slik det er omtalt i regelverket." Videre skriver de: "Vårt forslag 'Mangfoldig folkekirke' markerer et annet fokus enn den alternative listen, og har fokus på både hvem vi er og hva vi ønsker (...) Vi representerer et mangfold og ønsker et mangfold i kirken. Det innebærer at vi er uenige i enkelte saker, og vil på ulike måte synliggjøre det, slik at det er mulig for velgere å kumulere de man de man ønsker. 'Mangfoldig folkekirke' legitimerer at vi har ulike syn og er etter vår oppfatning klargjørende, og vi ber om at dette kan bli hovednavn på vår liste" (Brev fra kandidatene på Nominasjonskomiteens liste i Borg, datert 09.06.15.)-
- I sitt ekstra møte 10. juni vedtar valgrådet i Borg med et flertall tre mot to å si nei til forespørselen om å endre navn på Nominasjonskomiteens liste. Valgrådet skriver i referatet at de

har forståelse for at det er behov for et mer identitetsbærende navn, og har vurdert hensynet til likebehandling av listene som et argument for å endre navn. Når de det likevel ender med et avslag, ser dette ut til å henge sammen med at de har blitt informert av Kirkerådet om at det i følge valgreglene ikke er anledning til å endre navn etter at listen er godkjent og kunngjort. Valgrådet tilføyer i sitt referat at de mener valgreglene ikke tar godt nok hensyn til den situasjonen som har oppstått etter at det ble åpnet for flere lister og ber Kirkemøtet om å endre valgreglene, slik at det blant annet blir mulig å benytte et annet navn enn det forretningsmessige "Nominasjonskomiteens liste" (Borg bispedømme 2015b).

- Kandidatene fra Nominasjonskomiteens liste anker avgjørelsen umiddelbart, og Åpen folkekirke som mener det ikke er anledning til å endre navn, sender også inn sine innspill og ber om at disse blir hensyntatt i klagebehandlingen.
- Valgrådet i Borg behandler ankesaken 15. juni og opphever sitt tidligere vedtak og godkjenner nå en navneendring. Dette begrunnes med særlig henvisning til prinsippet om likebehandling og informasjon til velgerne.
- Som reaksjon på dette klager Åpen folkekirke 16. juni på valgstyrets vedtak om å åpne for navneendring.
- Valgstyret opprettholder vedtaket i sin klagebehandling 18. juni og oversender saken til videre behandling i Kirkerådets arbeidsutvalg, med henvisning til forvaltningslovens § 33.
- Stiftsdirektøren i Stavanger bispedømme ble av Kirkerådets sekretariat bedt om å være sekretariat i saken og avga sin innstilling 23.06.15. Konklusjonen var at valgrådet i Borg hadde: "gått ut over sin kompetanse både ved å godkjenne endringer på nominasjonskomiteens kandidatliste etter at listen var kunngjort og ved å godkjenne at listen kan ha et tilleggsnavn uten å ha hjemmel i valgreglene for en slik godkjenning." Innstillingen fra Stiftsdirektøren var derfor at vedtaket fra valgrådet i Borg skulle oppheves som ugyldig.
- Endelig vedtak ble fattet av Kirkerådets arbeidsutvalg 25. juni. Innstillingen fra stiftsdirektøren i Stavanger fikk én stemme og ble ikke tatt til følge. Følgende vedtak ble fattet med to stemmer: "Kirkerådets arbeidsutvalg legger til grunn at gjeldende regelverk ikke direkte regulerer forhold knyttet til kandidatlisters navn. Et rimelig skjønn tilsier derfor at kandidatlisten fra nominasjonskomiteen kan gis et supplerende navn." Klagen fra Åpen folkekirke på vedtaket gjort av valgrådet i Borg bispedømme 15. juni 2015 ble derfor ikke tatt til følge.

Reaksjonene lot ikke vente på seg: Åpen folkekirke var sterkt kritiske til avgjørelsen og leder Sturla Stålsett uttalte til Vårt Land: "Med si oppsiktsvekkende avgjersle i går blir det sådd oppriktig tvil om Kyrkerådet sin vilje og evne til å følge egne reglar, opptre upartisk og gjennomføre eit ryddig demokratisk val." Mens førstekandidaten fra det som nå het Mangfoldig folkekirke – Nominasjonskomiteens liste, i Borg, Erling Birkedal svarte slik på denne kritikken: "Det var då voldsomt. Eg kan ikkje forstå eit slikt utsegn" (Vårt Land 27.06.15). Saken fikk frem flere uklarheter i regelverket, også når det gjaldt partsrettigheter, valgrådets kompetanse og ikke minst om et slikt vedtak måtte ha uttrykkelig hjemmel i lov. I den offentlige debatten ble temperaturen høy, og det kom mange sterke synspunkter til uttrykk. Det er verdt å bemerke at to av Norges mest erfarne politikere, Anne Enger og Odd Einar Dørum stilte seg svært tydelig på hver sin side i debatten i tråd med hvilken liste de selv tilhørte. Politikere med lang "listeerfaring" tolket med andre ord situasjonen på to høyst ulike måter. Vi skal selvsagt ikke ta stilling til saken her, men påpeke at det åpenbart er nødvendig med klargjøringer av regelverket.

I det videre vil vi i stor grad benytte oss av kortversjonen "Mangfoldig folkekirke", da hele benevnelsen blir litt språklig tung i løpende tekst.

5.4.1 Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser

Nesten 57 000 medlemmer deltok i valget i Borg bispedømmet hvilket tilsvarer omtrent 14 prosent av de stemmeberettigede. Dette var en økning på 5,1 prosentpoeng, fra valget i 2011 hvor mindre enn ni prosent av velgerne møtte opp for å stemme. På tross av den store økningen var deltakelsen i Borg noe lavere enn gjennomsnittet for alle bispedømmer sett under ett.

Tabell 50 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Borg bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	404 467	100
Antall stemmer avgitt	56 977	14,0
Antall forkastede stemmer	144	0,2
Antall slengere totalt (andel av listestemmer i parentes)	2 479	0,6
Antall stemmeberettigede pr. mandat (7)	57 781	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (7)	1 921	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Det var altså 14 prosent av de stemmeberettigede som deltok ved valget og ga Åpen folkekirke drøyt 60 prosent av stemmene mens Mangfoldig folkekirke, fikk en oppslutning på i underkant av 40 prosent. Bruken av såkalt slengere utgjorde mindre enn én prosent av det totale antallet listestemmer og hadde ikke noen betydning på listenes oppslutning, som vi skal se i et senere avsnitt.

Tabell 51 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgomgang, Borg bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent ³⁶	Antall mandater	Mandatnummer
Mangfoldig folkekirke (NK) ³⁷	22 470	39,5	3	2, 4, 7
Åpen folkekirke	34 363	60,5	4	1, 3, 5, 6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

I Tabell 51 og Tabell 52 ser vi hvordan mandatene fordelte seg mellom de to listene, og hvilke personer som oppnådde flest personstemmer på de to listene og dermed ble innvalgte representanter.

³⁶ Antallet slengere er regnet med når vi har regnet ut listenes totale prosentandel.

³⁷ I tabellene bruker vi av praktiske hensyn forkortelsen "Mangfoldig folkekirke (NK)" for lista til Mangfoldig folkekirke – Nominasjonskomiteens liste.

Tabell 52 Innvalgte representanter, Borg bispedømme

Mandat nr.	Navn	Liste	Personstemmer
1	Karin-Elin Berg	Åpen folkekirke	37 578
2	Anne Enger	Mangfoldig folkekirke (NK)	26 108
3	Marianne Skadal	Åpen folkekirke	37 390
4	Anne Elisabeth B. Andersen	Mangfoldig folkekirke (NK)	25 001
5	Solveig Julie Mysen	Åpen folkekirke	36 142
6	Maja Andresen Osberg	Åpen folkekirke	36 046
7	Erling Birkedal	Mangfoldig folkekirke (NK)	24 498

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

I Borg ble kjønnsfordelingen i det valgte bispedømmerådet svært skjev, med seks kvinner og én mann. Gjennomsnittsalderen var 43 år, hvorav tre var under 30 år.

I nominasjonsprosessen hadde Nominasjonskomiteens liste en liten overvekt av menn (56 prosent), mens 19 prosent av kandidatene var under 30 år. Tilsvarende tall for Åpen folkekirke var 57 prosent kvinner og 29 prosent unge under 30 år. Begge lister oppfylte altså retningslinjene man har for kjønnsfordeling og alder (på en prosent nær for Nominasjonskomiteens liste) på kandidatlistene, mens kjønnsfordelingen i det valgte rådet ble lite balansert.

5.4.2 Personstemmer

Den sterke striden om navneendringen til Nominasjonskomiteens liste var kanskje et uttrykk for at lista hadde profilerte kandidater på begge sider i ekteskapsspørsmålet og også en relativt jevn fordeling rent tallmessig. Kandidatene på "ja-siden" og kandidatene på Åpen folkekirke liste måtte derfor antas å kjempe om mange av de samme velgerne. Dessuten var situasjonen knyttet til anbefalinger fra Levende folkekirke litt spesiell, da kun én av de seks kandidatene som markerte standpunkt mot vigselsturgi for homofile ønsket å la seg *anbefale* av Levende folkekirke. Det kan vel tenkes at flere av disse nølte, nettopp fordi de så sterkt hadde understreket at "Vi representerer et mangfold og ønsker et mangfold i kirken" (Borg bispedømme 2015a) og at diskusjonen om at navnene kunne sammenblandes gjorde dem ekstra varsomme med å dra inn ytterligere et navn (Levende folkekirke).

Som vi ser av Tabell 53 rykket den ene kandidaten som *lot* seg anbefale, opp fra 8. til 2. plass på grunn av tilleggsstemmer og fikk dermed listens andre av tre mandater. Men vi ser også at øvrige kandidater med samme syn som henne tok fire av de fem første plassene på lista.

Tabell 53 Tilleggsstemmer på egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Borg bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/ vara	Opprinnelig plass på lista	Mangfoldig folkekirke – Nominasjonskomiteens liste	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1	Mandat 2	2	Anne Enger	2 737	For	12,2
2	Mandat 4	8	Anne Elisabeth B. Andersen	2 518	Mot*	11,2
3	Mandat 7	1	Erling Birkedal	1 941	Mot	8,6
4	Vara 1	7	Lasse Thorvaldsen	1 778	Mot	7,9
5	Vara 2	6	Anne-Kari R. Skardhamar	1 576	Mot	7,0
6	Vara 3	3	Bjørn Solberg	1 114	For	3,2

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levendefolkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Tabell 54 Tilleggsstemmer på egen liste: Åpen folkekirke, Borg bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt / vara	Opprinnelig plass på lista	Åpen folkekirke	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1	-	(5)	Line Halvorsrud	(3 382)	Utgår ³⁸	
2	Mandat 1	1	Karin-Elin Berg	3 069	For	8,9
3	Mandat 3	3	Marianne Skadal	2 926	For	8,5
4	Mandat 5	8	Solveig Julie Mysen	1 708	For	4,9
5	Mandat 6	14	Maja Andresen Osberg	1 626	For	4,7
6	Vara 1	2	Pål Antonsen	1 204	For	3,5

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Tabell 53 og Tabell 54 viser hvor mange tilleggsstemmer kandidatene har fått på sine egne lister. Som vi ser av tabellene så er det vesentlig flere av velgerne som stemte på Nominasjonskomiteens liste som benyttet seg av denne muligheten enn de som stemte på lista til Åpen folkekirke. Det kan være grunn til å tro at dette henger sammen med at det var større og tydeligere forskjeller mellom kandidatene på denne lista enn på lista til Åpen folkekirke – og da i særdeleshet i ekteskaps spørsmålet. Det er rimelig å anta at velgerne opplever det som mer betydningsfullt å gi noen kandidater en ekstra stemme i tråd med det man selv står for. Dersom "alle står for det samme" som på lista til Åpen folkekirke, vil dette sannsynligvis ha mindre innvirkning.

³⁸ Ikke valgbar, ble kirkelig tilsatt. Kilde: Kirken.no Nettadresse til referanseliste: <https://kirken.no/nb-NO/bispedommer/borg-bispedomme/aktuelt1/valgresultatet-er-klart/>

Tabell 55 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Borg bispedømme

Navn	Liste	Antall slengere (listestemmer)	Standpunkt i ekteskapssp.	Tilsvarende "hele" stemmer
Anne Enger	Mangfoldig folkekirke (NK)	901	For	129
Bjørn Solberg	Mangfoldig folkekirke (NK)	186	For	27
Karin-Elin Berg	Åpen folkekirke	146	For	21
Ida Marie Nielsen	Mangfoldig folkekirke (NK)	110	For	16
Marianne Skadal	Åpen folkekirke	101	For	14

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Mens det ser ut som "nei-kandidatene" mobiliserte velgere på *egen* liste er tendensen motsatt når det gjelder bruk av slengere. Som vi ser av Tabell 55 er det "ja-kandidatene" som helt klart mobiliserer mest på motsatte lister. Men med unntak for Anne Enger er tallene som vi ser relativt lave. Slengere ble altså i liten grad brukt ved valget i Borg. Når det gjelder Anne Enger kan det være grunn til å tro at hennes posisjon som fylkesmann i Østfold og mangeårige rikspolitiske karriere er hovedårsaken til det høye antallet slengere og ikke hennes standpunkt i ekteskapsspørsmålet alene. Vi ser jo at hun også fikk flest tilleggsstemmer på egen liste. Hvis det var ekteskapsspørsmålet som var avgjørende for det høye stemmetallet skulle man forvente at tallene for de øvrige "ja-kandidatene" også var høyere.

5.4.3 Hva skulle til for å endre mandatfordeling?

Tabell 56 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, Borg bispedømme

Liste	Oppnådde stemmer	Oppnådde listestemmer*	Antall stemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat	Antall listestemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat
Mangfoldig folkekirke (NK)	22 470	157 290	6 000	41 650
Åpen folkekirke	34 363	240 541	2 600	15 200

* Slengere inngår i tallet for "Oppnådde listestemmer"

I spørsmålet om hvorvidt bruk av slengere kunne gi motsatt effekt av det man ønsket, jamfør det vi har skrevet om dette tidligere, så kan vi klart konkludere med at dette ikke var tilfelle i Borg. Nominasjonskomiteens liste fikk 1699 slengere, tilsvarende 243 "hele" stemmer. Åpen Folkekirke fikk 780 slengere, tilsvarende 111 "hele" stemmer.

Som vi også ser i Tabell 56 var dette ikke i nærheten av å flytte på mandater, slik det beskrevne scenarioet forutsatte.

5.5 VALGRESULTATER FOR HAMAR BISPEDØMME

I Hamar bispedømme skulle alle de sju leke medlemmene velges i én direkte valgongang. Velgerne hadde to lister å forholde seg til og i likhet med i Borg stod det strid om navnet på lista til nominasjonskomiteen. Den endelige beslutningen hos Kirkerådets arbeidsutvalg var at navnet "Mangfoldig folkekirke – Nominasjonskomiteens liste" skulle godkjennes også i Hamar. Vi skal bare kort gå inn på denne saken her, da hovedtrekkene i stor grad er som i Borg bispedømme. Den andre lista man kunne stemme på ved bispedømmerådsvalget var lista til Åpen folkekirke.

Drøyt 47 000 velgere valgte å bruke sin stemmerett ved valget til bispedømmeråd i Hamar. Det tilsvarer 17,6 prosent av de stemmeberettigede hvilket vil si at Hamar var det bispedømmet med høyest oppslutning om valget, tett fulgt av Møre. I likhet med i 2011 lå valgdeltakelsen i Hamar mer enn to prosentpoeng over gjennomsnittet og opplevde en økning på 4,8 prosentpoeng fra 2011.

Hamar brukte i likhet med i de to foregående valgene direkte valg av alle de sju leke representantene som skulle velges til bispedømmerådet. Det nye ved valget i 2015 var derfor at det denne gangen var mulig å velge mellom to ulike lister.

Som nevnt var det også i Hamar strid om navnet på Nominasjonskomiteens liste. Saksgangen fulgte i all hovedsak de samme linjene som i Borg, med unntak av at valgrådet i Hamar både ved første- og andregangs behandling godkjente supplerende av navnet. I Borg avslo de først, før de i klageomgangen omgjorde vedtaket og godkjente navneendringen. I begge bispedømmer ble saken anket av Åpen folkekirke og sendt til Kirkerådet for endelig avgjørelse. Til slutt vedtok Kirkerådets arbeidsutvalg at et rimelig skjønn tilsa at Nominasjonskomiteens liste kunne gis et supplerende navn, da regelverket ikke direkte regulerte dette forholdet. Det offisielle navnet på Nominasjonskomiteens liste i Hamar ble derfor, som i Borg: "Mangfoldig folkekirke – Nominasjonskomiteens liste". For detaljer om saksgangen vises det til fremstillingen i gjennomgangen av Borg bispedømme.

5.5.1 Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser

Tabell 57 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Hamar bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	266 319	100
Antall stemmer avgitt	47 085	17,7
Antall forkastede stemmer	12	0,02
Antall slengere totalt (andel av listestemmer i parentes)	2 159	0,7
Antall stemmeberettigede pr. mandat (7)	38 046	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (7)	6 725	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Som vi ser var oppslutningen ved bispedømmerådsvalget i Hamar på i underkant av 18 prosent, høyest av samtlige bispedømmer. Av disse var det cirka 40 prosent som stemte på Mangfoldig folkekirke (NK), mens Åpen folkekirke oppnådde litt i overkant av 60 prosents oppslutning. Dermed fordelte mandatene seg med henholdsvis tre og fire mandater til de to listene, som vist nedenfor

(Tabell 58). Bruken av slengere var moderat og utgjorde bare 0,7 prosent av det totale antallet listestemmer.

Tabell 58 Oppslutning om valglister og mandatfordeling direkte valgongang, Hamar bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent ³⁹	Antall mandater	Mandatnummer
Mangfoldig folkekirke (NK)	18 573	39,7	3	2, 4, 7
Åpen folkekirke	28 500	60,3	4	1, 3, 5, 6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Tabell 59 Innvalgte representanter, Hamar bispedømme

Mandat nr.	Navn	Liste	Personstemmer
1	Gunhild Tomter Alstad	Åpen folkekirke	30 581
2	Dag Landmark	Mangfoldig folkekirke (NK)	20 316
3	Lasse Gran	Åpen folkekirke	29 883
4	Ragnar Løsnestøkken	Mangfoldig folkekirke (NK)	20 094
5	Marianne K. Dyrud	Åpen folkekirke	29 714
6	Ingvild Kessel	Åpen folkekirke	29 591
7	Gunnar Gjevne	Mangfoldig folkekirke (NK)	20 062

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Fire menn og tre kvinner ble valgt inn i Hamar bispedømmeråd, med en gjennomsnittsalder på 46 år og én representant under 30 år. I nominasjonsprosessen hadde Nominasjonskomiteens liste én mann mer enn kvinner og 18 prosent av kandidatene var under 30 år. Tilsvarende tall for Åpen folkekirke var 56 prosent menn, og 22 prosent unge under 30 år. Begge lister oppfylte altså retningslinjene man har for kjønnsfordeling. Åpen folkekirke oppfylte også kravet til andel unge, og Mangfoldig folkekirke lå ikke mye under.

5.5.2 Personstemmer

Også i Hamar ser vi at velgerne som brukte lista til Mangfoldig folkekirke) i større grad enn de andre velgerne benyttet seg av muligheten til å gi tilleggsstemmer (Tabell 60). Som vi tidligere har pekt på, er en sannsynlig forklaring at det var større forskjeller mellom kandidatene på denne lista enn på lista til Åpen folkekirke. Derfor ville det også oppleves som viktigere å gi tilleggsstemmer, for å få inn de kandidatene som hadde mest mulig like synspunkter som en selv. I særlig grad handlet dette selvsagt om ekteskaps spørsmålet som i stor grad ble et "ja-nei-spørsmål" som gjorde det enkelt for velgerne å ta stilling til kandidatene.

³⁹ Antallet slengere er regnet med når vi har regnet ut listenes totale prosentandel.

Tabell 60 Tilleggsstemmer egen liste: Mangfoldig folkekirke – Nominasjonskomiteens liste, Hamar bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Mangfoldig folkekirke – Nominasjonskomiteens liste	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1	Mandat 2	1	Dag Landmark	1 585	For	8,5
2	Mandat 4	17	Ragnar Løsnesløykken	1 501	Mot*	8,1
3	Mandat 7	7	Gunnar Gjevre	1 474	Mot*	7,9
4	Vara 1	13	Arnfinn Bjørgen	1 329	Mot*	7,2
5	Vara 2	2	Torunn Elise Kvisberg	1 285	For	6,9
6	Vara 3	6	Torstein Lerhol	1 121	For	6,0

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Hamar regnes som et av landets mest liberale bispedømmer, og lista til Mangfoldig folkekirke gjenspeiler utvilsomt dette. Kun 3 av 17 kandidater var tydelige på sitt standpunkt mot ny ekteskapsliturgi for homofile. Til sammenlikning var det 9 kandidater for dette standpunktet i både Møre, Bjørgvin og Nord Hålogaland. De fleste bispedømmer hadde en noe jevnere fordeling i dette spørsmålet enn det vi så i Hamar.

Til gjengjeld ser at disse tre kandidatene gjennom et høyt antall personstemmer oppnådde å få 2 faste plasser og 1. varaplass. Vi ser også at alle tre var relativt langt nede på den prioriterte lista som nominasjonskomiteen hadde utarbeidet (plass 7, 13 og 17), så det er tydelig at disse systematisk er stemt oppover på lista. Det er derfor god grunn til å tro at Levende folkekirke sin kumuleringsaksjon kan ha bidratt til valgresultatet. På den annen side var det ikke i samme grad som i de fleste andre bispedømmer like viktig å samle seg om de samme kandidatene, fordi det bare var tre kandidater å samle seg om.⁴⁰ Altså like mange kandidater som man kunne gi tilleggsstemmer. Disse kandidatene ville nok derfor ha fått mange personstemmer fra velgere som støttet deres standpunkt også uten denne kampanjen. Som vi kommenterte ovenfor var velgerne til Mangfoldig folkekirke mer aktive med å gi tilleggsstemmer enn velgerne til Åpen folkekirke. Levende folkekirke sin kampanje har trolig bidratt til at flere velgere ble bevisste på viktigheten av å benytte seg av muligheten for å gi tilleggsstemmer noe som trolig styrket deres anbefalte kandidater. Vi skal likevel ikke glemme at den som fikk aller flest tilleggsstemmer stod på den andre siden i ekteskaps spørsmålet, men til gjengjeld var han listetopp, med 14 års erfaring fra bispedømmerådet og Kirkemøtets dirigent de siste ni årene.

⁴⁰ Det å samle seg om noen kandidater og ikke spre stemmene for mye var et viktig element i strategien til Levende folkekirke.

Tabell 61 Tilleggsstemmer på egen liste: Åpen folkekirkes liste, Hamar bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Åpen folkekirke	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1	Mandat 1	1	Gunhild Tomter Alstad	2 017	For	7,1
2	Mandat 3	18	Lasse Gran	1 229	For	4,3
3	Mandat 5	2	Marianne Kjøllesdal Dyrud	1 148	For	4,0
4	Mandat 6	17	Ingvild Kessel	1 029	For	3,6
5	Vara 1	3	Finn Ragnvald Huseby	985	For	3,5

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

På lista til Åpen folkekirke er det, ikke unaturlig, førstekandidaten som har fått flest tilleggsstemmer. I tillegg ser vi at to kandidater på henholdsvis 17 og 18 plass har blitt stemt opp til henholdsvis 4 og 2. plass. Om det har vært noen organisert aksjon rundt disse er vi ikke kjent med, men det illustrerer at velgerne i stor grad har kunne påvirke hvem som velges. Vi legger også merke til at den ene av disse kandidatene (Lasse Gran) er den eneste fra Åpen folkekirke som har fått slengere i noen særlig grad fra velgerne til den andre lista. Dette var likevel ikke tilstrekkelig til at han totalt sett fikk flere personstemmer enn førstekandidaten.

Også i Hamar bispedømme ser det ut som det i veldig stor grad var "nei-kandidatene" som mobiliserte velgere på *egen* liste, og at tendensen var motsatt når det gjaldt bruk av slengere. De fem kandidatene som mobiliserte mest fra motsatt liste gikk alle inn for kirkelig vigsel av homofile par (Tabell 62).

Tabell 62 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Hamar bispedømme

Navn	Liste	Antall slengere (listestemmer)	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Tilsvarende "hele" stemmer
Reidar Åsgård	Mangfoldig folkekirke (NK)	240	For	34
Torstein Lerhol	Mangfoldig folkekirke (NK)	205	For	29
Dag Landmark	Mangfoldig folkekirke (NK)	158	For	23
Lasse Gran	Åpen folkekirke	154	For	22
Torunn Elise Kvisberg	Mangfoldig folkekirke (NK)	122	For	17

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Mangfoldig folkekirke fikk 1 460 slengere, tilsvarende 209 "hele" stemmer, mens Åpen Folkekirke fikk 679 slengere, tilsvarende 97 "hele" stemmer. Alt i alt ser vi at slengere veldig liten grad ble brukt, men det betyr ikke at de ikke kunne fått en viss betydning. Dersom 190 Åpen folkekirke-velgere hadde gitt en slenger til Mangfoldig folkekirke sin andrekandidat (Torunn Kvisberg), ville *hun* ha fått Mangfoldig folkekirke sitt sistemandat. Da ville også fordelingen i ekteskaps spørsmålet ha endret seg. Men for at det skulle bli endringer *mellom* listene skulle det vesentlig mer til for som vi ser nedenfor.

5.5.3 Hva skulle til for å endre mandatfordeling?

Tabell 63 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, Hamar bispedømme

Liste	Oppnådde stemmer	Oppnådde listestemmer*	Antall stemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat	Antall listestemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat
Nominasjonskomiteens liste	18 573	130 812	5 000	34 750
Åpen folkekirke	28 500	198 699	2 100	12 350

* Slengere inngår i tallet for "Oppnådde listestemmer"

5.6 VALGRESULTATER FOR MØRE BISPEDØMME

I Møre ble fire av de leke kandidatene valgt direkte av bispedømmets medlemmer, mens tre ble valgt indirekte, av menighetsrådene.

Møre bispedømme hadde ved 2015-valget vedtatt å bruke kombinasjonsvalg slik de også gjorde i 2009 og 2011. Det vil si en kombinasjon av direkte og indirekte valg. I de to foregående valgene kunne bispedømmene velge mellom følgende valgordninger:

- a) direkte valg på alle sju leke medlemmer
- b) kombinasjon av direkte og indirekte valg med direktevalg av flertallet (fire av sju)
- c) kombinasjon av direkte og indirekte valg med direktevalg av mindretallet (tre av sju)

I 2009 og 2011 valgte Møre bispedømme, i likhet med Tunsberg, Agder og Telemark og Bjørgvin, å benytte seg av alternativ c), altså at flertallet av representanter skulle velges ved indirekte valg. I 2015 var valgreglene endret og alternativ c) var ikke lenger mulig.

Flertallet, altså minimum fire, av bispedømmerådsmedlemmene måtte nå velges direkte. Et argument for å bruke kombinasjonsvalg kan være et ønske om å knytte medvirkning, aktivitet og forpliktelse sammen med innflytelse.⁴¹ Dette er en lang og tradisjonsrik debatt slik vi var inne på i kapittel 2 som kom opp også i forkant av dette valget. Som vi har skrevet om tidligere, dreier debatten seg blant annet om det bør være slik at de som er mest aktive og bidrar mest, også bør ha større innflytelse. Vi tar ikke mål av oss til å komme med noen konklusjoner på dette spørsmålet. Det er imidlertid et poeng å understreke at demokratiteoretisk går det an å argumentere både for direkte og indirekte valg – slik vi tidligere har pekt på. En helt annen diskusjon er om en og samme organisasjon bør ha ulike valgordninger. Vi kommer nærmere inn på dette i avslutningen av rapporten.

Møre bispedømme holdt fast på bruk av kombinasjonsvalg, denne gangen med direktevalg av flertallet.

⁴¹ Med forpliktelse tenker vi her først og fremst på at dette dreier seg om personer som har sagt ja til å bidra i fire år gjennom å sitte i menighetsrådet.

5.6.1 Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser

Direkte valgomgang – 4 leke representanter

Tabell 64 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Møre bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	177 295	100
Antall stemmer avgitt	30 583	17,2
Antall forkastede stemmer	382	1,2
Antall slengere totalt (andel av listestemmer i parentes)	1 277	0,6
Antall stemmeberettigede pr. mandat (4)	44 324	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (4)	7 550	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Som vi ser av Tabell 64 hadde Møre bispedømme en valgdeltakelse på 17,2 prosent, noe som var det nest høyeste av bispedømmene. Dette til tross for at bispedømmet hadde valgt en valgordning som enkelte hevder er mindre demokratisk enn en ordning hvor alle representanter velges direkte. Redusert innflytelse på valget er et argument som brukes mot at bare noen av representanten skulle velges direkte. Møre er imidlertid et av de minste bispedømmene med hensyn til antall medlemmer og derfor er antallet stemmeberettigede bak hvert mandat helt i midtsjiktet. De tre andre bispedømmene som har denne ordningen ligger derimot helt på topp når det gjelder hvor mange stemmeberettigede som står bak mandatene. Om dette forklarer den høye oppslutningen er nok likevel for enkelt. Det er neppe grunn til å tro at dette er noe velgerne går rundt og sjekker. Da er det kanskje større grunn til å tro at Møre er et bispedømme med mer aktive velgere enn mange andre bispedømmer. Støtte for en slik antakelse finner vi hvis vi for eksempel ser på tallene for gudstjenestebesøk, antall frivillige i forhold til antall medlemmer og andel medlemmer i bispedømmet (Holberg og Brottveit 2014:25, 41, 45).

Tabell 65 Oppslutning om valglister og mandatfordeling direkte valgomgang, Møre bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent ⁴²	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	13 887	46,2	2	2, 4
Åpen folkekirke	16 314	53,8	2	1, 3

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Ser vi på resultatene av den direkte valgomgangen fremkommer det at også her, i det som tradisjonelt regnes som et av et av de mer konservative bispedømmene, var det Åpen folkekirke som fikk flest stemmer. Overvekten var imidlertid mindre enn i de øvrige bispedømmene, med unntak av Agder og Telemark. Listene fikk dermed to mandater hver etter den første valgomgangen. Hva så med den indirekte valgomgangen? Er det som man kan forvente større samsvar mellom denne valgrunden og det konservative teologiske preget som har kjennetegnet bispedømmet? Svaret er nok ja.

⁴² Antallet slengere er regnet med når vi har regnet ut listenes totale prosentandel.

Indirekte valgongang – 3 leke representanter

Tabell 66 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling indirekte valgongang, Møre bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	318	60,8	2	5, 7
Åpen folkekirke	205	39,2	1	6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Som vi ser var det langt større forskjell mellom listene i denne valgongangen, og ikke uventet i favør av Nominasjonskomiteens liste. Den endelige mandatfordelingen ble derfor fire mandater til Nominasjonskomiteens liste og tre mandater til Åpen folkekirke. Dette resultatet ville etter all sannsynlighet ha vært motsatt dersom alle representantene var valgt direkte i én valgongang.

Samlet resultat, direkte og indirekte valgongang

Tabell 67 Endelig mandatfordeling Møre bispedømme

Listenavn	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	4	2, 4, 5, 7
Åpen folkekirke	3	1, 3, 6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Tabell 68 Innvalgte representanter, Møre bispedømme

Mandat nr.	Navn	Liste	Personstemmer	1. eller 2. valgrunde
1	Therese Kristin Børnes Utgård	Åpen folkekirke	18 606	1.
2	Ann Kristin Sørvik	Nominasjonskomiteens liste	17 366	1.
3	Maren Elgsaas Jenssen	Åpen folkekirke	17 937	1.
4	Frode Rabbevåg	Nominasjonskomiteens liste	15 887	1.
5	Rikke E. G. Kopperstad	Nominasjonskomiteens liste	425	2.
6	Olav Myklebust	Åpen folkekirke	264	2.
7	Anette Fredly	Nominasjonskomiteens liste	401	2.

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Fem kvinner og to menn ble valgt inn i bispedømmerådet, med en gjennomsnittsalder på 42 år og to representanter under 30 år. I nominasjonsprosessen hadde Nominasjonskomiteens liste helt lik kjønnsfordeling og 17 prosent av kandidatene var under 30 år. Tilsvarende tall for Åpen folkekirke var 55 prosent menn, og 33 prosent kandidater under 30 år.

5.6.2 Personstemmer

Som vi vet skulle Nominasjonskomiteens lister speile bredden i kirken, også når det gjaldt ulike kirkepolitiske saker. Det å stemme på Nominasjonskomiteens liste trengte derfor ikke være "konservativt" i seg selv. Denne gangen var det store aktuelle kirkepolitiske spørsmålet selvsagt knyttet til debatten om vigsel av homofile i kirken.

Hva viser så valgresultatet fra Møre? Var det sånn at det ble valgt inn en bredde fra Nominasjonskomiteens liste eller var det ekteskapsspørsmålet som ble det førende for om kandidater nådde opp eller ei? Svaret synes ganske entydig.

Samtlige av de fire kandidatene som nådde opp på fast plass, plasserte seg på den såkalt konservative siden i ekteskapsspørsmålet og var alle anbefalt av Levende folkekirke. De to med fleste stemmer var også plassert høyt på lista i utgangspunktet, mens de tre neste har fortrent kandidater som stod høyere enn dem selv. Skyldes dette at de andre kandidatene stod for et annet syn eller er det andre sannsynlige forklaringer? Halvparten av kandidatene på Nominasjonskomiteens liste var uttalt mot ny ekteskapsliturgi, seks var uttalt for, mens tre kandidater ikke ga noen entydig svar. Kun kandidater som var tydelig i mot nådde opp i kampen om plassene. Først som nummer seks kommer det en kandidat med et annet syn. Det er ikke enkelt å få øye på noe annet klart mønster som (alder, kjønn osv.) som forklarer dette resultatet.

Tabell 69 Tilleggsstemmer egen: Nominasjonskomiteens liste, Møre bispedømme

Innvalgt/ vara	Opp- rinnelig plass på lista	Nominasjons- komiteens liste	Flest tilleggs- stemmer direkte valg ⁴³	Standpunkt i ekteskaps- spm.	Andel av de som stemte på lista
Mandat 2	1	Ann Kristin Sørvik	3 422	Mot*	24,6
Mandat 4	3	Frode Rabbevåg	1 978	Mot*	14,2
Mandat 5	9	Rikke E. G. Kopperstad	1 975 (425)	Mot*	14,2
Mandat 7	7	Anette Fredly	1 220 (401)	Mot*	8,8
Vara 1	17	Eivind Peter Nordstrand	1 326	Mot*	9,5
Vara 2	5	Ole Martin Grevstad	586 (379)	For	4,2

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Vi ser (Tabell 70) at velgerne til Åpen folkekirke ikke i samme grad har benyttet seg av muligheten til å gi tilleggsstemmer på egen liste. Den mest sannsynlige forklaringen på dette er som vi har påpekt tidligere, at det var mindre polarisert på denne lista, da alle stilte på samme kirkepolitiske plattform. Velgerne kan selvsagt ha ulike preferanser likevel, men i praktisk politikk har personvalget mindre betydning på denne lista enn Nominasjonskomiteens liste.

⁴³ Tilleggsstemmer i indirekte valgogang i parentes.

Tabell 70 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirke, Møre bispedømme

Innvalgt/ vara	Opp- rinnelig plass på lista	Åpen folkekirke	Flest tilleggs- stemmer direkte valg ⁴⁴	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
Mandat 1	1	Therese Kristin B. Utgård	2 222	For	13,6
Mandat 3	3	Maren Elgsaas Jenssen	1 588	For	9,7
Mandat 6	2	Olav Myklebust	1 256	For	7,7
Vara 1	6	Hilde Vatne Lande	1 028	For	6,3
Vara 2	4	Margaret Sivertsen Mørk	744 (234)	For	4,6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Tabell 71 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Møre bispedømme

Navn	Liste	Antall slengere (listestemmer)	Standpunkt i ekteskaps- spm.	Tilsvarende "hele" stemmer
Ragna Synnøve D. Grønnevet	Nominasjonskomiteens liste	158	For	40
Geir Grav	Nominasjonskomiteens liste	119	For	30
Ole Martin Grevstad	Nominasjonskomiteens liste	96	For	24
Elias Nikolai Øyehaug Opsvik	Nominasjonskomiteens liste	96	For	24
Therese Kristin Børnes Utgård	Åpen folkekirke	70	For	18

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Det vi ser når det gjelder bruk av slengere er at det i hovedsak er velgerne til Åpen folkekirke som har benyttet seg av denne muligheten. De har gitt en slengere til kandidater på Nominasjonskomiteens liste som har stilt seg på samme side som dem selv i ekteskaps spørsmålet. Nominasjonskomiteens liste fikk i alt 799 slengere tilsvarende 200 "hele" stemmer, mens Åpen Folkekirke fikk litt over halvparten, 478 slengere tilsvarende 120 "hele" stemmer.

Som vi ser av valgresultatet første ikke slengerne endringer i valgresultatet. Den som var nærmest (Grevstad) måtte ha hatt ytterligere 741 slengere i det direkte valget for å ha rykket en plass opp. Det var også langt i fra å påvirke mandatfordelingen, slik vi kan se i tabellen nedenfor.

5.6.3 Hva skulle til for å endre mandatfordeling?

Tabell 72 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, direkte valgongang. Møre bispedømme

	Oppnådde stemmer	Oppnådde listestemmer*	Antall stemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat	Antall listestemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat
Nominasjonskomiteens liste	13 887	55 869	5 100	19 950
Åpen folkekirke	16 314	64 935	2 700	10 250

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

* Slengere inngår i tallet for "Oppnådde listestemmer"

⁴⁴ Tilleggsstemmer for de som ble valgt i indirekte valgongang i parentes.

5.7 VALGRESULTATER FOR NIDAROS BISPEDØMME

Ved de to foregående valgene, i 2009 og 2011, brukte bispedømmet kombinasjonsvalg, hvor flertallet på fire representanter ble valgt direkte og de tre siste indirekte av menighetsrådene. I 2015 vedtok bispedømmerådet å bruke valgordningen med direkte valg av alle de sju leke representantene til nytt bispedømmeråd. Velgerne kunne også velge mellom to lister: Nominasjonskomiteens liste og lista til Åpen folkekirke. Det var med andre ord to nye elementer ved årets valg i Nidaros.

Som i de fleste andre bispedømmer opplevde også Nidaros en solid økning i valgdeltakelsen til bispedømmeråd. Det er grunn til å tro at dette først og fremst handler om den store oppmerksomheten som var om kirkevalget og ikke endret valgordning i seg selv. Men endringen i valgreglene som har gjort det mulig å stille to lister kan absolutt tenkes å ha mobilisert, særlig i en situasjon hvor debattklimaet var temmelig polarisert.

5.7.1 Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser

I Nidaros var oppslutningen om bispedømmerådvalget på 14,6 prosent, noe lavere enn gjennomsnittet for bispedømmene, men likevel en markant økning på 4,1 prosentpoeng fra 2011. Den prosentvise økningen fra 2011 var også svært høy med nesten 40 prosent.

Tabell 73 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Nidaros bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	295 430	100
Antall stemmer avgitt	42 998	14,6
Antall forkastede stemmer	848 ⁴⁵	2,0
Antall slengere totalt (andel av listestemmer i parentes)	1 844	0,6
Antall stemmeberettigede pr. mandat (7)	42 204	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (7)	6 143	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Resultat av valget ble en solid overvekt for Åpen folkekirke med cirka 60 prosent av stemmene og derfor også med ett mandat mer enn Nominasjonskomiteens liste.

Tabell 74 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgomgang, Nidaros bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent ⁴⁶	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	16 697	39,6	3	2 – 4 – 7
Åpen folkekirke	25 453	60,4	4	1 – 3 – 5 – 6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Fire menn og tre kvinner ble valgt inn i Nidaros bispedømmeråd med en gjennomsnittsalder på 43 år og tre representanter under 30 år. I nominasjonsprosessen hadde Nominasjonskomiteens liste én mann mer enn kvinner og 24 prosent unge under 30 år. Tilsvarende tall for Åpen folkekirke var helt

⁴⁵ Nesten halvparten av de forkastede stemmene er fra samme sokn, se om dette i kapittel 4.

⁴⁶ Antallet slengere er regnet med når vi har regnet ut listenes totale prosentandel.

lik kjønnsfordeling og 21 prosent av kandidatene var under 30 år. Nidaros bispedømme oppfylte derfor retningslinjene man har for kjønnsfordeling og alder, ikke bare i nominasjonen, men også i det valgte rådet.

Tabell 75 Innvalgte representanter, Nidaros bispedømme

Mandat nr.	Navn	Liste	Personstemmer
1	Agnes Sofie Gjeset	Åpen folkekirke	28 444
2	Ingebrikt Kvam	Nominasjonskomiteen	19 008
3	Anne Kathrine Slungård	Åpen folkekirke	28 077
4	Per Winsnes	Nominasjonskomiteen	18 813
5	Trude Holm	Åpen folkekirke	27 151
6	Alex Ramstad Døsvik	Åpen folkekirke	26 563
7	Jon Roar Bruholt	Nominasjonskomiteen	18 197

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Det er altså valgt inn henholdsvis fire og tre kandidater fra de to listene. Hvordan ble så fordelingen når det gjaldt det mest aktuelle "kirkepolitiske" spørsmålet? Det er Nominasjonskomiteens liste som er interessant i så måte siden alle kandidatene til Åpen folkekirke står for det samme i denne saken.

5.7.2 Personstemmer

Tabell 76 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Nidaros bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Nominasjonskomiteens liste	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1.	Mandat 2	2	Ingebrikt Kvam	2 289	Mot*	13,7
2.	Mandat 4	1	Per Winsnes	1 980	Delvis mot	11,9
3.	Mandat 7	4	Jon Roar Bruholt	1 484	Mot*	8,9
4.	Vara 1	3	Anne Berit S. Sæther	801	For	4,8
5.	Vara 2	9	Knut Nesse Stavseth	897	Mot*	5,4
6.	Vara 3	11	Rolf Terje Pettersen	807	Mot*	4,8

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Nominasjonskomiteen i Nidaros hadde utarbeidet en kandidatliste hvor et flertall på ni gikk inn for kirkelig vigsel av homofile, et mindretall på fem var uttalt i mot, mens tre kandidater ikke hadde gitt noe entydig svar på spørsmålet. Levende folkekirke hadde anbefalt all de fem kandidatene som gikk i mot en ny ekteskapsordning. Av de seks første plassene var det bare én av kandidatene som tilhørte listas flertall (for) i dette spørsmålet som nådde opp, Anne Berit Skjerve Sæther som fikk 1. varaplass. Det er imidlertid verdt å merke seg at hun hun kapret 1. vara på grunn av slengere (135) fra motsatt liste. Etter opptelling av bare listens egne stemmer ville hun ha vært 3. vara. Vi ser at de tre innvalgte kandidatene har klart flere tilleggsstemmer enn de øvrige kandidatene. To av disse var anbefalt av

Levende folkekirke, mens den siste var listas førstekandidat, noe som ofte gir en del tilleggsstemmer. Selv om de fire første kandidatene også stod øverst på lista fra nominasjonskomiteen synes det å tegne seg et mønster også i Nidaros om at det var vanskelig å nå opp på for kandidater som stilte seg på "ja-siden" i ekteskaps spørsmålet.

Tabell 77 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirke, Nidaros bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Åpen folkekirke	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1.	Mandat 1	1	Agnes Sofie Gjeset	2 892	For	11,3
2.	Mandat 3	5	Anne Kathrine Slungård	2 498	For	9,8
3.	Mandat 5	2	Trude Holm	1 620	For	6,3
4.	Mandat 6	7	Alex Ramstad Døsvik	1 077	For	4,2
5.	Vara 1	3	Jon Høstøien	1 011	For	4,0

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

I Nidaros synes velgerne til Åpen folkekirke å være mer aktive med tilleggsstemmer enn tilsvarende velgere i mange andre bispedømmer hvor denne aktiviteten har vært lav sammenlignet med velgerne til Nominasjonskomiteens liste. Riktignok ligger de noe under nivået til Nominasjonskomiteens liste, men ikke vesentlig. Vi kjenner ikke til faktorer som kan forklare hvorfor Nidaros skiller seg ut på dette punktet, men sett fra et demokratisk ståsted er det utvilsomt et positivt trekk da dette tyder på at mange velgere synes de har hatt kandidater å velge mellom og nok kjennskap til kandidatene til å benytte seg av muligheten. Det siste kan kanskje særlig tenkes å ha styrket Anne Kathrine Slungård sitt kandidatur, da hun er en velkjent politiker og næringslivsleder i regionen. Vi har sett noe av det samme i Borg og Oslo.⁴⁷

Tabell 78 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Nidaros bispedømme

Navn	Liste	Antall slengere (listestemmer)	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Tilsvarende "hele" stemmer
John Halvor Berg	Nominasjonskomiteen	150	For	21
Sissel Mørreaunet	Nominasjonskomiteen	142	For	20
Per Winsnes	Nominasjonskomiteen	136	Delvis mot	19
Grete Folden	Nominasjonskomiteen	136	For	19
Anne Berit S. Sæther	Nominasjonskomiteen	135	For	19

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Som i de øvrige bispedømmene med to valglisteser vi at slengene i all hovedsak går til kandidater på Nominasjonskomiteens liste som går inn for vigsel av homofile. Det interessante her er at slengene faktisk fikk innvirkning på valgresultatet, ved at Anne Berit Skjerve Sæter som nevnt rykket opp to plasser fra 3. til 1. vara på grunn av slengene. Bruken av slengere var derfor svært hensiktsmessig i dette tilfellet, hvor man påvirket resultatet på lista til nominasjonskomiteen uten at det var i nærheten av å svekke posisjonen til Åpen folkekirke, som vi ser i tabellen nedenfor.

⁴⁷ Anne Enger og Odd Einar Dørum

5.7.3 Hva skulle til for å endre mandatfordeling?

Nominasjonskomiteens liste fikk i alt 1280 slengere tilsvarende 183 "hele" stemmer, mens Åpen Folkekirke fikk 564 slengere tilsvarende 81 "hele" stemmer. Dette var som sagt langt unna å påvirke styrkeforholdet mellom listene.

Tabell 79 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, Nidaros bispedømme

	Oppnådde stemmer	Oppnådde listestemmer*	Antall stemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat	Antall listestemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat
Nominasjonskomiteens liste	16 697	116 879	4 400	30 650
Åpen folkekirke	25 453	178 171	2 000	11 500

* Slengere inngår i tallet for "Oppnådde listestemmer"

5.8 VALGRESULTATER FOR NORD-HÅLOGALAND BISPEDØMME

Nord-Hålogaland bispedømme har hatt direkte valg på alle de leke medlemmene til bispedømmerådet siden valget i 2009, så også i 2015. Det nye ved valget var derfor at det var to lister å velge mellom.

I Nord-Hålogaland kunne altså velgerne for første gang velge mellom to lister når de skulle velge inn de sju leke kandidatene til bispedømmerådet: Nominasjonskomiteens liste og lista til Åpen folkekirke. Drøyt 25 000 velgere møtte opp for å avgi sin stemme tilsvarende 16,1 av de stemmeberettigede i bispedømmet. Dette var en økning på 3,1 prosentpoeng fra 2011, og bispedømmet ligger med dette ett prosentpoeng over landsgjennomsnittet i valgoppslutning.

5.8.1 Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser

Tabell 80 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Nord-Hålogaland bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	158 417	100
Antall stemmer avgitt	25 684	16,2
Antall forkastede stemmer	192	0,7
Antall slengere totalt (andel av listestemmer i parentes)	872	0,5
Antall stemmeberettigede pr. mandat (7)	22 631	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (7)	3 642	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Nord-Hålogaland er landets minste bispedømme med hensyn til antall stemmeberettigede, tett fulgt av Sør-Hålogaland. At man i tillegg har direkte valg på alle leke medlemmer til bispedømmerådet gjør disse velgerne til de med størst direkte påvirkning i valg av bispedømmeråd. Valgdeltakelsen ser, sammenliknet med øvrige bispedømmer, ikke ut til å være merkbart påvirket av dette. Valgresultatet viser at Åpen folkekirke oppnådde 15 prosent flere stemmer en Nominasjonskomiteens liste og mandatfordelingen ble derfor 4–3 i favør av Åpen folkekirke.

Tabell 81 Oppslutning om valglistene, Nord Hålogaland bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent ⁴⁸	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	10 782	42,5	3	2, 4, 6
Åpen folkekirke	14 710	57,5	4	1, 3, 5, 7

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

⁴⁸ Antallet slengere er regnet med når vi har regnet ut listenes totale prosentandel.

Tabell 82 Innvalgte representanter, Nord Hålogaland bispedømme

Mandat nr.	Navn	Liste	Personstemmer
1	Kari Helene Skog	Åpen folkekirke	16 275
2	Gunnhild Marie Andreassen	Nominasjonskomiteen	12 491
3	Marta Hofsføy	Åpen folkekirke	16 146
4	Henrik Magnus Kiærbech	Nominasjonskomiteen	12 332
5	Kai Krogh	Åpen folkekirke	15 914
6	Beate Søyholt Lupton	Nominasjonskomiteen	11 839
7	Stig Rune Lægdene	Åpen folkekirke	15 797

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Fire kvinner og tre menn ble valgt inn, med et aldersgjennomsnitt på 47 år og én representant under 30 år. I nominasjonsprosessen hadde Nominasjonskomiteens liste helt lik kjønnsfordeling og 22 prosent av kandidatene var under 30 år. Tilsvarende tall for Åpen folkekirke var 59 prosent kvinner, og 24 prosent unge under 30 år. Begge lister oppfylte altså retningslinjene man har for kjønnsfordeling og alder på kandidatlistene.

5.8.2 Personstemmer

Det er, som vi har tidligere har forklart, det totale antallet personstemmer som avgjør rekkefølgen på valglista og hvem som får eventuelle mandater. De aller fleste personstemmene får kandidatene som følge av at de kumuleres på den lista de hører til. Slengerne som kommer fra andre velgere utgjør en betydelig mindre andel av personstemmene. Men i enkelte tilfelle kan slengerne likevel bli av avgjørende betydning. I Nord-Hålogaland ser vi et eksempel på det.

Tabell 83 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Nord Hålogaland bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Nominasjonskomiteens liste	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1.	Mandat 2	5	Gunnhild M. Andreassen	1 700	Mot*	15,8
2.	Mandat 4	10	Henrik Magnus Kiærbech	1 535	Mot*	14,2
3.	Mandat 6	1	Beate Søyholt Lupton	917	For	8,5
4.	Vara 1	4	Ommund E. Heggheim	1 044	Mot*	9,7
5.	Vara 2	3	Åshild Elisassen	727	Uklar	6,7
6.	Vara 3	14	Ole Fredrik Berg	663	Mot*	6,1

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Nominasjonskomiteens liste bestod av ni kvinner og ni menn, med et aldersgjennomsnitt på 50 år og 4 kandidater under 30 år. I spørsmålet om vigsel av homofile i kirken var et mindretall på 6 for, 9 var i mot og 3 svarte uklart på dette. Går vi så inn og analyserer valgresultatene nærmere ser vi at ingen av kandidatene under 30 år nådde opp, men kjønnsfordelingen mellom de 6 øverste på listen var 3 kvinner og 3 menn. I spørsmålet om vigsel av homofile var det i størst grad de som gikk i mot dette

som fikk mange tilleggsstemmer. Listas førstekandidat Beate Søholt Lupton kom bare på en fjerde plass i antall tilleggsstemmer på egen liste. Vi skal komme tilbake til valget av henne. I dette bispedømmet hadde Levende folkekirke anbefalt 7 av listas kandidater, med Gunnhild Andreassen og Henrik Kiærbech på de to første plassene. Disse to kandidatene var prioritert øverst av Levende folkekirke, foran andre kandidater de anbefalte som opprinnelig hadde en høyere plass på lista. Resultatet tyder derfor på at det er de konkrete anbefalingene som har fått gjennomslag her. Som vi ser var det vanskelig for kandidater, som gikk inn for vigsel av homofile, å nå opp på lista til nominasjonskomiteen. Valget av førstekandidat Beate S. Lupton er spesielt interessant i den sammenheng. Av sine "egne velgere" fikk hun ikke flere stemmer enn at hun falt fra første til fjerde plass på lista. Likevel kapret hun listas tredjemandat. Dette var takket være slengere fra Åpen folkekirkes velgere.

Totalt, med tilleggsstemmer og slengere, fikk Lupton 11 839 stemmer. Én fattig stemme mer enn Ommund Einar Heggheim (11 838). Disse stod på hver sin side i ekteskaps spørsmålet og denne ene stemmen gjorde at bispedømmerådet i Nord-Hålogaland derfor fikk 5 representanter for og 2 mot, mens det med kun én stemme mer og mindre på representantene kunne ha blitt 4–3. Dette viser hvilken betydning slengere faktisk kan ha på *personvalget*.

Tabell 84 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirke, Nord Hålogaland bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Åpen folkekirke	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1.	Mandat 1	4	Kari Helene Skog	1 548	For	10,5
2.	Mandat 3	7	Marta Hofsføy	1 420	For	9,7
3.	Mandat 5	1	Kai Krogh	1 182	For	8,0
4.	Mandat 7	17	Stig Rune Lægdene	1 058	For	7,2
5.	Vara 1	5	Christel Benedicte Eriksen	826	For	5,6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Velgerne til Åpen folkekirke var i noe mindre grad aktive med å gi tilleggsstemmer til kandidatene på sin liste. Vi har tidligere pekt på sannsynlige forklaringer for dette (se for eksempel kommentar til Tabell 54 om dette). Vi legger merke til at en av kandidatene er stemt opp fra en 17. plass til 4. plass. Selv om vi ikke kjenner til noen konkret aksjon for vedkommende, er det vanskelig å tro at det kun skyldes tilfeldigheter. Trolig har det foregått en eller annen aksjon eller kampanje for å støtte hans kandidatur.

Tabell 85 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Nord Hålogaland bispedømme

Navn	Liste	Antall slengere (listestemmer)	Standpunkt i ekteskapsspm.	Tilsvarende "hele" stemmer
Beate Søyholt Lupton	Nominasjonskomiteens liste	140	For	20
Tom Gunnar Ask	Nominasjonskomiteens liste	83	For	12
Jorunn L. Jernsletten	Nominasjonskomiteens liste	56	For	8
Oda H. Mortensen	Nominasjonskomiteens liste	53	For	8
Åshild Elisassen	Nominasjonskomiteens liste	50	Uklart ⁴⁹	7

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Som vi beskrev ovenfor hadde slengere direkte innvirkning på personvalget for Nominasjonskomiteens liste. Gjennom slengere påvirket altså velgere på lista til Åpen folkekirke rekkefølgen på lista til nominasjonskomiteen og fikk flyttet en kandidat opp to plasser. For resultatet mellom listene var slengerne imidlertid langt unna å få noen praktisk betydning. Nominasjonskomiteens liste fikk 617 slengere tilsvarende 88 "hele" stemmer og Åpen Folkekirke 255 slengere tilsvarende 36 "hele" stemmer. Som vi ser av Tabell 86 hadde begge listene trengt i underkant av 2000 "hele" stemmer før resultatet ville blitt påvirket. Risikoen for indirekte å "støtte feil kandidat" slik noen fryktet, var altså liten, mens muligheten for å få støttet ønsket kandidat var svært stor – og fikk altså konkrete følger i Nord-Hålogaland.

5.8.3 Hva skulle til for å endre mandatfordeling?

Tabell 86 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene. Nord Hålogaland bispedømme

	Oppnådde stemmer	Oppnådde listestemmer*	Antall stemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat	Antall listestemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat
Nominasjonskomiteens liste	10 782	75 836	2 000	13 750
Åpen folkekirke	14 710	102 608	1 900	11 750

* Slengere inngår i tallet for "Oppnådde listestemmer"

⁴⁹ Ønsker en forbønnsliturgi for par av samme kjønn.

5.9 VALGRESULTATER FOR OSLO BISPEDØMME

Valget til bispedømmeråd skulle gjennomføres som direkte valg med to lister. Ordningen med direkte valg på alle leke kandidater ble brukt i Oslo også ved de to foregående valgene. Det nye var altså at det kunne stemmes på to lister, Nominasjonskomiteens liste og lista til Åpen folkekirke.

Oslo bispedømme er det tredje største bispedømmet målt i forhold til antall medlemmer, og inkluderer i tillegg til Oslo, Asker og Bærum. Oslo bispedømme har tradisjonelt hatt lav valgdeltakelse ved kirkevalgene. Ser vi på tallene fra 2001 og fremover har valgdeltakelsen ved de ulike kirkevalgene ligget lavest av samtlige bispedømmer (Schmidt 2011a:112). Dette endret seg markant ved valget i 2015, hvor valgdeltakelsen mer enn doblet seg fra 7,4 til 15,7 prosent ved bispedømmerådvalget. Ingen andre bispedømmer var i nærheten av å kunne vise til en tilsvarende økning, og kun fire bispedømmer hadde høyere valgdeltakelse. Med i bildet hører det selvfølgelig at bispedømmet hadde det laveste utgangspunktet fra 2011, men valget i 2015 mobiliserte uten tvil Oslo-velgerne.

5.9.1 Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser

Av de som stemte ved valget støttet over 75 prosent listen til Åpen folkekirke, mens Nominasjonskomiteens liste ble støttet av litt under én av fire velgere. Oslo ble med dette det bispedømmet hvor forskjellen i oppslutning mellom listene ble størst. Når det gjelder bruken av slengere, som i teorien kan påvirke mandatfordelingen ser vi at dette til sammen utgjorde 1 prosent av listestemmene, svakt (0,3 prosent) i favør av Nominasjonskomiteens liste.

Tabell 87 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Oslo bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	379 055 ⁵⁰	100
Antall stemmer avgitt	60 505	15,9
Antall forkastede stemmer	235	0,4
Antall slengere totalt (andel av listestemmer i parentes)	4 359	1,0
Antall stemmeberettigede pr. mandat (7)	54 151	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (7)	8 644	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Tabell 88 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling, Oslo bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent ⁵¹	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	14 205	23,9	2	3, 7
Åpen folkekirke	46 065	76,1	5	1, 2, 4, 5, 6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

⁵⁰ Tallet på antall stemmeberettigede er hentet fra Kirkerådets endelige oppsummering og er noe lavere enn tallene i valgmodulen. Tallet for valgdeltakelse blir derfor noe høyere enn når valgmodulen er brukt som utgangspunkt.

⁵¹ Antallet slengere er regnet med når vi har regnet ut listenes totale prosentandel.

Valgresultatet ga Åpen folkekirke fem mandater, mens Nominasjonskomiteens liste fikk to. Fire menn og tre kvinner ble innvalgt, med en gjennomsnittsalder på 48, og to representanter under 30 år. I nominasjonsprosessen hadde Nominasjonskomiteens liste 60 prosent kvinner og 20 prosent av kandidatene var under 30 år. Tilsvarende tall for Åpen folkekirke var 56 prosent menn, og 28 prosent unge under 30 år. Oslo oppfylte derfor retningslinjene man har for kjønnsfordeling og alder, ikke bare på kandidatlistene, men også i det valgte rådet.

Tabell 89 Innvalgte representanter, Oslo bispedømme

Mandat nr.	Navn	Liste	Personstemmer
1	Odd Einar Dørum	Åpen folkekirke	53 467
2	Kristin Gunnleiksrud Raaum	Åpen folkekirke	51 218
3	Harald Hegstad	Nominasjonskomiteens liste	17 507
4	Kristin Skjøtskift	Åpen folkekirke	49 675
5	Jørgen Foss	Åpen folkekirke	49 379
6	Gard Realf Sandaker-Nielsen	Åpen folkekirke	49 285
7	Aud Johanne Kvalbein	Nominasjonskomiteens liste	16 634

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

5.9.2 Personstemmer

Tabell 90 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Oslo bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Nominasjonskomiteens liste	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1.	Mandat 3	1	Harald Hegstad	3 192	Mot*	22,5
2.	Mandat 7	7	Aud Johanne Kvalbein	2 365	Mot*	16,6
3.	Vara 1	3	Jofrid Brennsæter	2 161	Mot*	15,2
4.	Vara 2	15	Fredrik Midttømme	1 877	Mot*	13,2
5.	(utenfor vara)	2	Ingunn Brita Moser	1 180	For	8,3

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Som vi ser i Tabell 88 fikk Nominasjonskomiteens liste 2 mandater. Av de innvalgte representantene ser vi at begge representantene fra Nominasjonskomiteens liste stilte seg på "nei-siden" i ekteskaps spørsmålet. Begge var anbefalt av Levende folkekirke (som henholdsvis nr. 1 og 3). Det samme ser vi (Tabell 90) at de to vararepresentantene var.

Levende folkekirke hadde anbefalt 5 av totalt 15 kandidater i Oslo, og fire av disse inntok de plassene som ga fast plass eller varaplass. Først på 5. plass finner vi en representant med det motsatte synet av Levende folkekirke i ekteskaps spørsmålet. Denne kandidaten var fra nominasjonskomiteens side satt på 2. plass, men nådde altså ikke opp.

Fra nominasjonskomiteens side var de fire første plassene på lista satt opp slik at begge syn var representert med to kandidater hver. Når vi ser valgresultatet er det god grunn til å anta at aksjonen

til Levende folkekirke hadde innvirkning på resultatet. Det er likevel enkelte andre forhold som også bør nevnes i denne sammenheng. Kandidaten som oppnådde flest personstemmer, Harald Hegstad, var nominasjonskomiteens førstekandidat hvilket vanligvis øker muligheten for tilleggsstemmer vesentlig. Han var også tydelig og aktiv i valgkampen, og ikke minst var han en kandidat med lang erfaring fra kirkelivet blant annet som leder av bispedømmerådet i foregående periode. Til sammen er dette gode forklaringer på hans høye stemmetall. At han i tillegg var anbefalt av Levende Folkekirke bidro etter all grunn til å forsterke dette ytterligere. Neste kandidat Aud Kvalbein stod lenger ned på Nominasjonskomiteens liste (7), men oppnådde altså nest flest stemmer. Selv om Kvalbein stod lenger ned på lista, må en kunne si at også hun til en viss grad kan ha hentet stemmer som følge av at hun nok er ganske godt kjent. Mange år som profilert KrF-politiker i Oslo, blant annet som varaordfører og byråd for eldre har bidratt til dette. Større grunn er det til å tro at de to neste kandidatene oppnådde høye stemmetall som følge av anbefalingene fra Levende folkekirke. Riktignok var Jofrid Brennsæter nummer 3 på lista, men hun fikk nesten 1000 flere stemmer enn kandidaten som stod foran henne på lista (Moser). Vi finner det derfor rimelig å anta at både hun og Fredrik Midttømme, som ble andre vara, oppnådde så mange personstemmer som følge av anbefalingene fra Levende folkekirke.

I Oslo ser det derfor ut til at Levende Folkekirke sin mobilisering rundt enkeltkandidater gjorde at Nominasjonskomiteens liste i praksis ble en "nei-liste". Kandidatene som ikke ble støttet av Levende folkekirke nådde ikke opp. Denne strategien med å samle seg rundt bestemte kandidater ble i realiteten vel så effektiv som å stille med egen liste – eller kanskje mer effektiv? For det er nok mer tvilsomt om Levende folkekirke med en egen (tredje) liste hadde fått nok stemmer til å vinne to mandater. Strategien de valgte må en i hvert fall i Oslo kunne kalle for svært vellykket.

Tabell 91 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirkes liste, Oslo bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Åpen folkekirke	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1.	Mandat 1	3	Odd Einar Dørum	7 006	For	15,2
2.	Mandat 2	1	Kristin Gunnleiksrud Raaum	4 924	For	10,7
3.	Mandat 4	4	Kristin Skjøtskift	3 527	For	7,7
4.	Mandat 5	5	Jørgen Foss	3 244	For	7,0
5.	Mandat 6	2	Gard R. Sandaker-Nielsen	3 135	For	6,8

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Når det gjelder lista til Åpen folkekirke og tilleggsstemmer der, ser vi kanskje noe av den samme "kjendiseffekten" som for Anne Enger i Borg. Odd Einar Dørum som var nummer tre på lista fikk desidert flest tilleggsstemmer, mer enn to tusen flere stemmer enn listas førstekandidat. Førstekandidaten Kristin Gunnleiksrud Raaum, hadde også en rekke karakteristika som skulle tilsi mange tilleggsstemmer: Hun var førstekandidat, hadde sittet i bispedømmerådet (og Kirkemøtet) siden 2010 og vært nestleder i Kirkerådet fra 2012. I tillegg var hun svært profilert som representant for Åpen folkekirke, både lokalt og nasjonalt. Likevel var hun ikke i nærheten av stemmetallet til Dørum. Nå skal det tilføyes at Dørum heller ikke er noe ubeskrevet blad i kirkelig sammenheng, men "CV'en" til Gunnleiksrud Raaum må sies å være langt mer omfattende. Kanskje kan noe av forklaringen være at Oslo hadde mange nye velgere ved årets valg. Det er å forvente at en del av

disse manglet inngående kjennskap til de ulike kandidatene, men Dørum kjenner de. Vi har ikke data som kan underbygge dette, men tror "kjendiseffekten" kan være en sannsynlig forklaring.

Tabell 92 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Oslo bispedømme

Navn	Liste	Antall slengere (listestemmer)	Standpunkt i ekteskapspm.	Tilsvarende "hele" stemmer
Trond Skard Dokka	Nominasjonskomiteens liste	617	For	88
Ingunn Brita Moser	Nominasjonskomiteens liste	541	For	77
Odd Einar Dørum	Åpen folkekirke	396	For	57
Inger Johanne Aas	Nominasjonskomiteens liste	395	For	56
Einar Østerhagen	Nominasjonskomiteens liste	339	For	48

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Mens "nei-kandidatene" gjorde rent bord på *egen* liste, ser vi en stikk motsatt tendens når det gjelder bruk av slengere. Som vi ser av Tabell 92 er det "ja-kandidatene" som helt klart mobiliserer mest på motsatte lister. Men tallene er likevel relativt lave. I forkant var det mange advarsler mot å bruke slengere i fare for å støtte feil kandidat indirekte. Kanskje er de lave tallene et uttrykk for at mange velgere følte seg usikre på hvordan bruk av slengere vill slå ut – og at man derfor holdt seg til sin egen liste. Alt i alt ble det brukt i underkant av 4 500 slengere:

- Nominasjonskomiteens liste fikk 2 870 slengere, tilsvarende 410 "hele" stemmer.
- Åpen Folkekirke fikk 1 491 slengere, tilsvarende 213 "hele" stemmer.

Som vi ser var velgerne fra Åpen folkekirke mer aktive med slengere enn motsatt – på tross av at det var disse stemmene som eventuelt kunne bidra til å støtte "feil" kandidat. Interessant er det å påpeke at dersom Ingunn Moser på Nominasjonskomiteens liste hadde fått ytterligere 1 200 slengere, så ville det ikke vært i nærheten av å redusere Åpen folkekirke sitt antall mandater, *men* det ville gitt fast plass til ytterligere en kandidat med "ja-standpunkt" i ekteskapsaken.

5.9.3 Hva skulle til for å endre mandatfordeling?

I det hele tatt viser resultatene at "ja-siden" var langt nærmere å få ytterligere en kandidat enn motsatt. Enten gjennom slengere til Ingunn Moser som påpekt ovenfor, eller ved at listen til Åpen folkekirke hadde fått ytterligere 2,5 prosent av de avgitte stemmene, noe som ville gitt dem ett mandat til som vi ser nedenfor.

Tabell 93 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, dirkte valgongang. Oslo bispedømme

Listenavn	Oppnådde stemmer	Oppnådde listestemmer*	Antall stemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat	Antall listestemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat
Nominasjonskomiteens liste	14 205	100 818	7 500	51 250
Åpen folkekirke	46 065	321 072	1 600	9 050

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

* Slengere inngår i tallet for "Oppnådde listestemmer"

5.10 VALGRESULTATER FOR STAVANGER BISPEDØMME

Som eneste bispedømme hadde altså Stavanger direktevalg, men bare én liste å stemme på. På ett vis kan dette sies å være den enkleste ordningen å forholde seg til for velgerne. De kandidatene som får flest stemmer vinner mandatene, verken mer eller mindre. Til en slik tolkning kan det innvendes at dette samtidig krever at velgerne grundigere setter seg inn i hva den enkelte kandidat står for, for å stemme "riktig". Forutsatt at listen er satt sammen med reelle alternativer er det ikke noen grunn til at velgerne ikke skulle oppleve at de her kunne ha innflytelse på valgresultatet.

Man kan altså finne argumenter både for og mot kun én liste. Det som i hvert fall er helt sikkert, er at det for folk flest er intuitivt og enkelt å forstå valgresultatene.

5.10.1 Resultater

Tabell 94 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Stavanger bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	272 999	100
Antall stemmer avgitt	40 294	14,8
Antall forkastede stemmer	67	0,2
Antall rettede lister ⁵²	30 794	76
Antall stemmeberettigede pr. mandat (7)	39 000	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (7)	5 747	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

14,8 prosent av de stemmeberettigede i Stavanger valgte å bruke sin stemmerett ved bispedømmerådvalget. Dette var en økning på 3,3 prosentpoeng fra 2011, men noe under landsgjennomsnittet for alle bispedømmene. I 2011 lå bispedømmet noe over gjennomsnittet og økningen til 2015 er en del lavere enn gjennomsnittet.

Som vi ser av Tabell 94 valgte 76 prosent av velgerne å gjøre endringer på valglistene hvilket betyr at de opplevde at det var valgmuligheter på lista. Med tanke på debatten som preget kirkevalget og hvordan Nominasjonskomiteens liste var satt sammen er dette en naturlig konsekvens. Nominasjonskomiteen forsøker å balansere ulike hensyn, så er det opp til velgerne å gjøre sine prioriteringer.

⁵² I bispedømmene med bare en liste er ikke bruk av slengere aktuelt. Antall rettede lister sier noe om i hvilken grad velgerne ønsket å påvirke rekkefølgen som nominasjonskomiteen hadde satt opp.

Tabell 95 Innvalgte representanter, Stavanger bispedømme

Mandat nr.	Opprinnelig plass på lista	Navn	Personstemmer	Andel av de som stemte	Standpunkt i ekteskaps-spørsmålet
1	3	Marie Klakegg Grastveit	10 635	26	Mot*
2	1	Gyrid Espeland	10 561	26	For
3	2	Leif Christian Andersen	10 196	25	For
4	5	Sofie Braut	9 439	23	Mot*
5	9	Aslaug Louise Kongshavn	9 141	23	For
6	13	Jostein Ådna	6 725	17	Mot*
7	16	Rolf Magne Haukalid	3 329	8	Mot*
Vara 1	6	Arne Jon Myskja	2 927	7	Uklart
Vara 2	7	Sara Louise Igelkjøn Emmerhoff	2 871	7	Uklart
Vara 3	8	Torhild Nødlund	2 405	6	Mot*
Vara 4	4	Svein Helgesen	2 210	5	For
Vara 5	10	Laila Marie Steinsvik	1 473	4	Mot*
Vara 6	14	Kjetil Espeland	1 449	4	Mot*
Vara 7	15	Astrid Van Zijp	1 431	4	For

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Fire kvinner og tre menn ble valgt inn i bispedømmerådet, med en gjennomsnittsalder på 45 år, og én representant under 30 år. I nominasjonsprosessen var 55 prosent menn og 22 prosent av kandidatene var under 30 år. Man oppfylte altså retningslinjene med hensyn til kjønnsfordeling og alder på kandidatlisten.

I spørsmålet om vigsel av homofile i kirken var seks av kandidatene for, sju var imot og så mange som fem var vanskelige å plassere. Alle kandidatene som fikk fast plass i bispedømmerådet var tydelige i ekteskaps-spørsmålet. Flertallet på fire var i mot, mens mindretallet på tre var for at homofile skal få gifte seg i kirken.

I alle bispedømmer gikk Levende folkekirke ut med sine anbefalinger av kandidater, siden de ikke selv stilte med liste. I Stavanger gjorde Åpen folkekirke det samme, siden de ikke stilte med egen liste der.

Åpen folkekirke hadde samlet seg om tre kandidater som alle ble valgt inn. Levende folkekirke anbefalte velgerne å velge mellom tre av de fem første de anbefalte for å samle seg om noen bestemte kandidater (i alt anbefalte de åtte). Fire av disse fikk fast plass, den femte fikk tredje varaplass. I alle andre bispedømmer hvor det ble stilt to lister var det Åpen folkekirke som fikk flertallet av mandater i det direkte valget, om det ville skjedd i Stavanger blir kun spekulasjoner, men det er ikke utenkelig at valgresultatet kunne sett annerledes ut med tanke på ekteskaps-spørsmålet dersom det hadde vært to lister. Kanskje kunne to lister også ført til ytterligere mobilisering og økt valgdeltakelse.

5.11 VALGRESULTATER FOR SØR HÅLOGALAND BISPEDØMME

I Sør-Hålogaland skulle alle kandidatene velges ved direkte valg. Bispedømmet er landets nest minste med drøyt 166 000 stemmeberettigede medlemmer. Cirka 22 000 av disse stemte ved bispedømmerådvalget. Dette tilsvarer en valgoppslutning på litt over 13 prosent og er det bispedømmet med lavest oppslutning og minst økning mellom valgene i 2011 og 2015. Det er ikke noen åpenbare sider ved måten bispedømmet gjennomførte valget på som peker mot at de skulle komme ut med lavest oppslutning. I 2011 var valgdeltakelsen i bispedømmet faktisk høyere enn gjennomsnittet, og hele fem bispedømmer hadde lavere oppslutning enn Sør-Hålogaland. Nå ligger bispedømmet noe under. Vi har ikke noen åpenbare forklaringer på hvorfor Sør-Hålogaland synes å ta ut mindre av den mulige "gevinsten" enn andre bispedømmer ved 2015-valget. Valget ble gjennomført som direkte valg med to lister. Direkte valg hadde de også ved forrige valg, men to lister var selvsagt nytt og kunne tenkes å bidra til å mobilisere flere velgere. Det skjedde bare i beskjeden grad.

5.11.1 Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser

Tabell 96 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Sør-Hålogaland bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	166 097	100
Antall stemmer avgitt	22 076	13,3
Antall forkastede stemmer	94	0,4
Antall slengere totalt (andel av listestemmer i parentes)	1 032	0,7
Antall stemmeberettigede pr. mandat (7)	23 728	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (7)	3 140	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Det var altså litt over 22 000 medlemmer som stemte ved bispedømmerådvalget, og som vi ser støttet nesten 56 prosent lista til Åpen folkekirke, mens Nominasjonskomiteens liste fikk 44 prosents oppslutning. I mandater betyr det henholdsvis fire og tre mandater til de to listene.

Tabell 97 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgomgang, Sør-Hålogaland bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent ⁵³	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	9 632	44,1	3	2, 4, 6
Åpen folkekirke	12 350	55,9	4	1, 3, 5, 7

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

⁵³ Antallet slengere er regnet med når vi har regnet ut listenes totale prosentandel.

Tabell 98 Innvalgte representanter, Sør Hålogaland bispedømme

Mandat nr.	Navn	Liste	Personstemmer
1	Marit Hermstad	Åpen folkekirke	13 809
2	Anne Jorid Giertsen	Nominasjonskomiteens liste	10 681
3	Kristina Bjåstad	Åpen folkekirke	13 497
4	Kari Bergsjø Karstensen	Nominasjonskomiteens liste	10 602
5	Ola Smeplass	Åpen folkekirke	13 327
6	Reimar Eivind Brun	Nominasjonskomiteens liste	10 588
7	Kristine Fostervold	Åpen folkekirke	13 087

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Fem kvinner og to menn ble valgt inn, med en gjennomsnittsalder på i underkant av 46 år og to representanter under 30 år. I nominasjonsprosessen hadde Nominasjonskomiteens liste like mange kvinner og menn og 22 prosent av kandidatene var under 30 år. Tilsvarende tall for Åpen folkekirke var at det også der var like mange kvinner som menn og andelen unge under 30 år var på 36 prosent. Begge listene oppfylte altså retningslinjene for kjønnsfordeling og alder.

5.11.2 Personstemmer

Tabell 99 Tilleggsstemmer på egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Sør Hålogaland bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Nominasjonskomiteens liste	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1.	Mandat 2	2	Reimar Eivind Brun	943	Mot*	9,8
2.	Mandat 4	3	Anne Jorid Giertsen	874	For	9,1
3.	Mandat 6	1	Kari Bergsjø Karstensen	844	For	8,8
4.	Vara 1	9	Terje Hermod Wiik	701	Mot*	7,3
5.	Vara 2	12	Unny Nome Sivertsen	699	Mot*	7,3
6.	Vara 3	5	Maria Marinela Nilsen	559	For	5,8

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Med tanke på ekteskaps spørsmålet var det et solid flertall av kandidatene som stilte seg positive til vigsel av homofile i kirken, mens fem var uttalt i mot, mens tre ikke ga noe entydig svar. Som vi ser ble valgresultatet ganske delt på midten med tanke på dette spørsmålet og vi ser at det var tett mellom kandidatene når det gjaldt personstemmer. Denne jevnheten bidro til at slengerne fikk innvirkning på det endelige valgresultatet.

Tabell 100 Tilleggsstemmer på egen liste: Åpen folkekirke, Sør Hålogaland bispedømme

Flest tilleggsstemmer	Innvalgt/vara	Opprinnelig plass på lista	Åpen folkekirke	Tilleggsstemmer	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
1.	Mandat 1	1	Marit Hermstad	1 410	For	11,4
2.	Mandat 3	3	Kristina Bjåstad	1 108	For	8,9
3.	Mandat 5	2	Ola Smeplass	920	For	7,4
4.	Mandat 7	7	Kristine Fostervold	715	For	5,8
5.	Vara 1	10	Ellen Birgitte Pedersen	608	For	4,9

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Tabell 101 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Sør Hålogaland bispedømme

Navn	Liste	Antall slengere (listestemmer)	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Tilsvarende "hele" stemmer"
Anne Jorid Giertsen	Nominasjonskomiteens liste	175	For	25
Kari Bergsjø Karstensen	Nominasjonskomiteens liste	126	For	18
Åshild Opøyen	Nominasjonskomiteens liste	78	For	11
Maria Marinela Nilsen	Nominasjonskomiteens liste	57	For	8
Ola Smeplass	Åpen folkekirke	57	For	8

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

Som vi ser av Tabell 101 var det "ja-kandidater" fra Nominasjonskomiteens liste som fikk klart flest slengere, hvilket også fikk innvirkning på valgresultatet. På grunn av antall slengere, og at personvalget på Nominasjonskomiteens liste var så jevnt, rykket Anne Jorid Giertsen og Kari B. Karstensen forbi Reimar E. Brun som hadde fått flest tilleggsstemmer fra egne velgere. Nå skal det sies at nominasjonskomiteen hadde fått tre mandater, og at kandidatene derfor bare byttet på hvilke mandater de fikk. I praksis fikk det ikke særlig betydning, men med tanke på diskusjonen om slengere illustrerer det at slengere kan virke inn på valgresultatet og i noen tilfeller vil det også ha praktisk betydning (slik vi så i Nord-Hålogaland).

5.11.3 Hva skulle til for å endre mandatfordeling?

Nominasjonskomiteens liste fikk totalt 732 slengere tilsvarende 105 "hele" stemmer, mens Åpen Folkekirke fikk 300 tilsvarende 43 "hele" stemmer. Selv om slengerne fikk betydning for den interne rekkefølgen på Nominasjonskomiteens liste, ser vi at forholdet mellom listene var langt fra å bli påvirket av bruken av slengere. Det ville vært nødvendig med henholdsvis ti og tolv tusen slengere for å påvirke dette forholdet. I Sør-Hålogaland var det derfor et effektivt virkemiddel å bruke slengere for å påvirke personvalget, uten at man stod i fare for å svekke sin egen liste.

Tabell 102 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, dirkte valgongang. Sør- Hålogaland bispedømme

	Oppnådde stemmer	Oppnådde listestemmer*	Antall stemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat	Antall listestemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat
Nominasjonskomiteens liste	9 632	67 856	1 400	9 500
Åpen folkekirke	12 350	86 018	2000	12 500

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

* Slengere inngår i tallet for "Oppnådde listestemmer"

5.12 VALGRESULTATER FOR TUNSBERG BISPEDØMME

Tunberg var ett av fire bispedømmer som hadde vedtatt å bruke kombinasjonsvalg med direkte valg av fire representanter og indirekte valg av mindretallet på tre representanter. Bispedømmet brukte også ved valgene i 2009 og 2011 kombinasjonsvalg, men den gang ble flertallet på fire valgt indirekte, mens det var mindretallet som ble valgt direkte. I 2015 slo valgreglene fast at minst halvparten av representantene skulle velges ved direktevalg. Den andre endringen ved valget i 2015 var at det forelå to lister.

5.12.1 Oppslutning, mandatfordeling og fordeling av representantplasser

Direkte valgomgang – 4 leke representanter

Tabell 103 Antall stemmeberettigede, avgitte stemmer og forkastede stemmer, Tunberg bispedømme

Antall stemmer	Antall	Prosent
Antall stemmeberettigede	311 738 ⁵⁴	100
Antall stemmer avgitt	46 576	14,9
Antall forkastede stemmer	32	0,1
Antall slengere totalt (andel av listestemmer i parentes)	1 330	0,7
Antall stemmeberettigede pr. mandat (4)	77 935	
Antall godkjente stemmer pr. mandat (4)	11 644	

Kilde: Kirkerådet: Oppsummering av valgdeltakelse; Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

I den første valgomgangen som ble gjennomført samtidig som kommunestyre- og fylkestingsvalg skulle fire av de leke representantene velges og drøyt 46 500 medlemmer møtte opp for å avgi sin stemme til en av de foreliggende listene. Dette tilsvarer en valgdeltakelse på 14,9 prosent, altså rett under landsgjennomsnittet. Sammenliknet med foregående valg var det likevel en stor økning i oppslutningen, på over fem prosentpoeng og bispedømmet er nærmere gjennomsnittet enn tidligere. Så selv om Tunberg ligger noe lavere i valgoppslutning gikk det altså i riktig retning og flere velgere enn før lot seg mobilisere.

Som vi ser var det den nye lista, Åpen folkekirkes liste, som klart mobiliserte flest velgere med en oppslutning på nesten 65 prosent. Det gir grunn til å tro at to lister er en av forklaringene på den økte valgdeltakelsen. Etter første valgomgang fikk Åpen folkekirke derfor 3 mandater, mens Nominasjonskomiteens liste fikk ett mandat.

⁵⁴ Tallet på antall stemmeberettigede er hentet fra Kirkerådets endelige oppsummering og er noe høyere enn tallene i valgmodulen. Tallet for valgdeltakelse er hentet fra bispedømmerådets egen samlefil med valgresultat. Dette gjør at det er et lite avvik (0,1 prosent) fra beregningen av valgdeltakelse som er gjort ut fra valgmodulen.

Tabell 104 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling direkte valgongang, Tunsberg bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent ⁵⁵	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	16 259	35,2	1	2
Åpen folkekirke	30 285	64,8	3	1, 3, 4

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Indirekte valgongang – 3 leke representanter

I den indirekte valgongangen, hvor de nyvalgte menighetsrådene avga sine stemmer så valgresultatet noe annerledes ut. Her var det nominasjonskomiteen som fikk størst oppslutning med nesten 55 prosent av stemmene. De fikk derfor to mandater, mens Åpen folkekirke fikk ett mandat.

Tabell 105 Oppslutning om valglistene og mandatfordeling indirekte valgongang, Tunsberg bispedømme

Listenavn	Antall stemmer	Prosent	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	294	54,7	2	5, 7
Åpen folkekirke	243	45,3	1	6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Samlet resultat, direkte og indirekte valgongang

Tabell 106 Endelig mandatfordeling, Tunsberg bispedømme

Listenavn	Antall mandater	Mandatnummer
Nominasjonskomiteens liste	3	2, 5, 7
Åpen folkekirke	4	1, 3, 4, 6

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene.

Den endelige mandatfordelingen etter to valgonganger ble derfor fire mandater til Åpen folkekirke og tre til Nominasjonskomiteens liste. Som vi så i den direkte valgongangen, fikk Åpen folkekirke klart flest stemmer. Dersom valget hadde vært gjennomført som direkte valg av alle representantene ville mandatfordelingen sannsynligvis ha blitt 5–2 i favør av Åpen folkekirke og ikke 4–3 slik det nå ble. Valgordningen synes derfor å ha innflytelse på valgresultatet i Tunsberg bispedømme. Man kan selvsagt også snu på problemstillingen og se for seg en valgordning hvor alle representantene ble valgt indirekte av de valgte menighetsrådsmedlemmene – også da ville valgresultatet sett annerledes ut. Diskusjonen om valgordning, herunder hva som er mest demokratisk av direkte og indirekte valg, har vi vært inne på tidligere i rapporten, og vi skal også komme tilbake til den i avslutningen. Poenget her er først og fremst å peke på at ulike valgordninger ivaretar ulike hensyn og kan gi ulike resultater slik vi tidligere har pekt på.

⁵⁵ Antallet slengere er regnet med når vi har regnet ut listenes totale prosentandel.

Tabell 107 Innvalgte representanter, Tunsberg bispedømme

Mandat nr.	Navn	Liste	Personstemmer	1. eller 2. valgrunde
1	Heidi Nordkvelde	Åpen folkekirke	34 855	1.
2	Ingjerd Breian Hedberg	Nominasjonskomiteens liste	18 768	1.
3	Ingvild Kaslegard	Åpen folkekirke	32 201	1.
4	Sondre Karstad	Åpen folkekirke	32 197	1.
5	Steinar Aanstad	Nominasjonskomiteens liste	416	2.
6	Lill Tone Grahl-Jacobsen	Åpen folkekirke	304	2.
7	Thomas Bratsberg	Nominasjonskomiteens liste	389	2.

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

Fire kvinner og tre menn ble valgt inn i bispedømmerådet, med en gjennomsnittsalder på 38 år og tre representanter under 30 år. I nominasjonsprosessen hadde Nominasjonskomiteens liste 56 prosent kvinner og 19 prosent av kandidatene var under 30 år. Tilsvarende tall for Åpen folkekirke var 58 prosent kvinner, og 18 prosent unge under 30 år. Begge lister oppfylte altså retningslinjene man har for kjønnsfordeling men manglet litt på å fylle kvoten for unge under 30 år. I det valgte rådet var imidlertid dette kravet oppfylt.

5.12.2 Personstemmer

Tabell 108 Tilleggsstemmer egen liste: Nominasjonskomiteens liste, Tunsberg bispedømme

Innvalgt/ vara	Opprinnelig plass på lista	Nominasjonskomiteens liste	Flest tilleggsstemmer direkte valg ⁵⁶	Standpunkt i ekteskaps-spm.	Andel av de som stemte på lista
Mandat 2	1	Ingjerd B. Hedberg	2 490	Mot*	15,3
Mandat 5	2	Steinar Aanstad	1 393 (416)	Uklart*	8,5
Mandat 7	5	Thomas Bratsberg	2 165 (389)	Mot*	13,3
Vara 1	10	Line L. Furuseth	1 197	Mot*	7,3
Vara 2	13	Anne Helene M. Gjone	785 (359)	Mot*	4,8

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

* Anbefalt av Levende folkekirke

Nominasjonskomiteen i Tunsberg hadde satt sammen en liste som bestod av ni kvinner og sju menn. Gjennomsnittsalderen for kandidatene var 49 år, og tre av kandidatene var under 30 år. I spørsmålet om hvordan man stilte seg til vigsel av homofile i kirken var åtte av kandidatene for, fire var i mot og fire ga ikke noen entydig svar på spørsmålet. Et uttalt flertall på Nominasjonskomiteens liste var altså for i dette spørsmålet, men disse nådde ikke opp blant sine egne velgere (Tabell 108). Velgere som ga tilleggsstemmer på Nominasjonskomiteens liste samlet seg tydelig om kandidater som var anbefalt av Levende folkekirke. Ingen av kandidatene som var uttalt for vigsel av homofile i kirken nådde opp på fast plass eller varaplass i bispedømmerådet. Det synes altså som om velgerne valgte bort bredden nominasjonskomiteen hadde lagt opp til i dette spørsmålet.

⁵⁶ Tilleggsstemmer i indirekte valgogang i parentes.

Tabell 109 Tilleggsstemmer egen liste: Åpen folkekirke, Tunsberg bispedømme

Innvalgt/ vara	Opp- rinnelig plass på lista	Nominasjons- komiteens liste	Flest tilleggs- stemmer direkte valg ⁵⁷	Standpunkt i ekteskaps- spm.	Andel av de som stemte på lista
Mandat 1	1	Heidi Nordkvelde	4 467	For	14,7
Mandat 3	3	Ingvild Kaslegard ⁵⁸	1 833	For	6,1
Mandat 4	7	Sondre Karstad	1 886	For	6,2
Mandat 6	4	Lill Tone G-Jacobsen	1 049 (304)	For	3,5
Vara 1	9	Marta Bjørnøy Lalim	1 612	For	5,3

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

En noe mindre andel av Åpen folkekirke sine velgere brukte muligheten for å gi tilleggsstemme til sine kandidater. Som vi tidligere har pekt på er det grunn til å tro at det handler om at lista samler seg om et felles program og at personvalget derfor blir av mindre betydning.

Til gjengjeld er disse velgerne mer aktive med å gi slengere til kandidater fra Nominasjonskomiteens liste. Tallene er beskjedne, men tendensen er likevel tydelig. Åpen folkekirkes velgere prøver å støtte kandidater på Nominasjonskomiteens liste med samme ekteskapsyn som dem selv. I Tunsberg fikk ikke dette noen innvirkning på valgresultatet, verken på personnivå eller på listenivå. Til det var antallet alt for lavt.

Tabell 110 Tilleggsstemmer fra motsatte lister (slengere), Tunsberg bispedømme

Navn	Liste	Antall slengere (listestemmer)	Standpunkt i ekteskaps- spm.	Tilsvarende "hele" stemmer
Birger Bolstad	Nominasjonskomiteens liste	155	For	39
Kjell Rune Wirgenes	Nominasjonskomiteens liste	105	For	26
Heidi Nordkvelde	Åpen folkekirke	103	For	26
Cathe Wiksén Freilem	Nominasjonskomiteens liste	90	For	23
Kari Martine K. Ask	Nominasjonskomiteens liste	84	For	21

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no

⁵⁷ Tilleggsstemmer for de som ble valgt i indirekte valgogang i parentes.

⁵⁸ Grunnet flere slengere fra de som stemte på Nominasjonskomiteens liste fikk Ingvild Kaslegard totalt sett flere personstemmer enn Sondre Karstad som hadde noe flere tilleggsstemmer på egen liste. Hun fikk derfor mandat nummer 3 og han mandat nummer 4.

5.12.3 Hva skulle til for å endre mandatfordeling i den direkte valgongangen?

Nominasjonskomiteens liste fikk 872 slengere tilsvarende 218 "hele" stemmer og Åpen Folkekirke fikk 458 tilsvarende 115 "hele" stemmer. Dette var som vi ser av Tabell 111 ikke nærheten av å ha betydning for valgresultatet.

Tabell 111 Beregning av hva som skulle til for å flytte mandater mellom listene, direkte valgongang. Tunsberg bispedømme

Listenavn	Oppnådde stemmer	Oppnådde listestemmer*	Antall stemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat	Antall listestemmer nødvendig for å oppnå ekstra mandat
Nominasjonskomiteens liste	16 259	65 450	1 400	4 800
Åpen folkekirke	30 285	120 726	10 700	41 800

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene

* Slengere inngår i tallet for "Listestemmer totalt"

5.13 OPPSUMMERING

Det er grunn til å peke på flere positive trekk ved valget til bispedømmeråd. Oppslutningen var rekordhøy. I ni av elleve bispedømmer hadde velgerne flere valgmuligheter enn tidligere på grunn av to lister, og problemet med forkastede stemmer var redusert fra over ni, til en halv prosent. Økt bruk av direkte valg har vært et uttalt mål og nesten 85 prosent av de leke medlemmene velges nå ved direkte valg. Hvorvidt all medieomtalen skal føyes til på den positive siden kan det være ulike syn på, men det er i hvert fall grunn til å tro at det jevne medlem i større grad kjenner til kirkevalgene nå enn tidligere.

Ny valgordning

Det var gjort store endringer knyttet til valg til bispedømmeråd. Man gikk helt bort fra preferansevalg, som i følge tidligere evalueringer ikke hadde fungert. Isteden gikk man over til å bruke samme valgordning som ved valg til menighetsråd, altså flertalls- eller forholdstallsvalg avhengig av om det var én eller to lister. Dette synes å være et skritt i klart riktig retning. Forkastelsesprosenten ble redusert formidabelt på tross av høyere valgdeltakelser og mange nye velgere. For velgerne er det trolig også en fordel at måten de to kirkevalgene gjennomføres på likner på valget til kommunestyre. Det er grunn til å tro at dette bidrar til større trygghet og tiltro til valgene. Bestemmelsen om at kandidatene skulle settes opp i prioritert rekkefølge fra nominasjonskomité eller forslagsstillere, synes også å være en fornuftig endring. Tidligere har sjansen til å bli valgt i stor grad hengt sammen med ens alfabetiske plassering på listen. Det kan argumenteres med at en slik prioritering gir uforholdsmessig stor innflytelse til nominasjonskomiteer og forslagsstillere. Det synes likevel mer demokratisk og rimelig, at aktører som har en valgt rolle (nominasjonskomiteen) eller som på eget initiativ kommer med et listeforslag får påvirke dette, enn at det skal avgjøres av alfabetisk plassering.

De nye bestemmelsene har etter vår vurdering i stor grad fungert etter intensjonen. Men som vi har pekt på har man også sett enkelte utslag av at bestemmelsene er nye, og ikke har forutsett alle eventualiteter. At valgordningen kan ha gitt utslag på resultatene som noen oppfatter som uheldige, betyr ikke at de er udemokratiske. Vi skal forsøke å illustrere dette med et eksempel. I tabellen nedenfor ser vi hvor vanskelig det var for kandidater på "ja-siden" å nå opp på Nominasjonskomiteens liste.

Tabell 112 Innvalgte representanter fra Nominasjonskomiteens lister – syn i ekteskapsspørsmålet – der det var to lister

Bispedømme	Mot	For	Uklart
Oslo	2	0	0
Borg	2	1	0
Hamar	2	1	0
Tunsberg	2	0	1
Agder og Telemark	4	0	0
Møre	4	0	0
Nidaros	2	0	1
Sør-Hålogaland	1	2	0
Nord-Hålogaland	2	1	0
Total	21	5	2
Prosent	75	18	7

Kilde: Samlefiler med valgresultater fra bispedømmene; Kandidatpresentasjon: Kirken.no; Levende folkekirke.no

En del vil mene at det var uheldig at Nominasjonskomiteens liste i så stor grad ble influert av Levende folkekirke som ikke hadde noen formell rolle i valget. Videre at det ville vært mer realt å stille egne lister isteden for å "kuppe" Nominasjonskomiteens liste. Imidlertid har Levende folkekirke fulgt spillereglene og benyttet seg av det demokratiske virkemiddelet som tilleggsstemmer skal være. Man kan gjerne mislike det, men dette er en rett både de og alle andre grupperinger kan benytte seg av. Med fasiten i hånd er det lett å se at dette var en vellykket strategi. Det er mindre grunn til å tro at grupperingen hadde klart å oppnå like stor innflytelse ved å stille egne lister, da det er langt vanskeligere å kapre mandater enn å påvirke personvalget. Det blir selvsagt spennende å se hva som skjer i fortsettelsen. Vil det bli flere lister? Hva vil kandidatene som følte seg "fanget" på Nominasjonskomiteens liste gjøre ved neste korsvei? Vil det være aktuelt å innføre muligheten for å stryke kandidater, noe som ikke er mulig nå. Eller vil alternative lister bli borte når vigselsspørsmålet er avgjort?

Det kirkelige demokratiet er i en fase hvor ingen helt vet hvilken vei det vil gå. Det er derfor krevende, men viktig å lage bestemmelser som skal stå seg best mulig over tid.. Det betyr samtidig at ordningene ved noen valg kan komme til å få utslag som er uheldig for noen grupperinger, mens dette kan se annerledes ut ved andre valg. Det passer godt å minne om det professor og valgforsker Bernt Aardal (2010) sier om dette: "En valgordning er et resultat av kompromisser mellom partier som kan ha svært ulike interesser knyttet til utformingen. Det finnes imidlertid ingen ordning som fullt ut tilfredsstillende alle ideelle krav".

Alternative lister

Helt nytt ved bispedømmerådvalget i 2015 var det at det kunne stilles lister fra andre grupper av forslagsstillere, det vi i rapporten har kalt "alternative lister" (se punkt 2.3.1) I ni av elleve bispedømmer ble dette gjort. Vi har viet mye plass til dette i rapporten og særlig i analysen av bispedømmerådvalget. Vi skal her prøve å gjengi noen av de viktigste funnene og hva vi ser som sentrale utfordringer videre.

Mulighet for å supplere listene

Som vi så i Agder og Telemark bispedømme kom nominasjonskomiteen i en situasjon hvor de mistet kandidater til Åpen folkekirke. På grunn av regelverket var det ikke mulig å supplere listen når kandidater forsvant til en senere godkjent liste. Dette synes å være et utslag av bestemmelsene som man ikke hadde forutsett. Det er vanskelig å gi noen god begrunnelse for at ulike lister ikke skal behandles likt. Trolig henger det sammen med at det var ulike tidsfrister for Nominasjonskomiteens liste og andre lister. Derfor ble Nominasjonskomiteens liste "låst" mens alternative lister på grunn av senere frist kunne foreta endringer senere i valgprosessen. Dette er et forhold som bør kunne rettes opp. Alternativt må det gis en rimelig begrunnelse for hvorfor en slik forskjellsbehandling skulle være legitim.

Kumuleringsaksjoner

Et av de store stridstemaene og spenningsmomentene i forkant av valget var på hvilken måte "kumuleringsaksjoner" (på egen liste) og bruk av slengere (fra annen liste) ville påvirke valgresultatet. Grupperingen Levende folkekirke arbeidet offensivt med en organisert kumuleringsaksjon til fordel for kandidater de mente tydelig målbar deres syn i ekteskapsdebatten. Blant annet hadde de i løpet av de siste tre ukene før valget åtte helsides annonser i den største kristne dagsavisen Vårt Land. I disse annonsene opplyste de om sitt formål og syn på ekteskap, som en skaperordning mellom mann og kvinne. De anbefalte også konkrete kandidater i prioritert rekkefølge, slik at kumuleringen skulle få størst mulig betydning. Da alle kandidater på listene til Åpen folkekirke går inn for vigsel av homofile i kirken var ingen av disse kandidatene aktuelle å anbefale. Kumuleringsaksjonen knyttet seg derfor helt og fullt til Nominasjonskomiteens lister. Som vi har sett er det mye som tyder på at dette var en vellykket strategi. Så langt vi er kjent med ble det ikke organisert andre større kumuleringsaksjoner.

I likhet med ved kommunevalget er det ikke anledning til å stryke kandidater på valglistene. Dette er et demokratisk virkemiddel, som kanskje kunne ha hatt en balanserende effekt mot den organiserte kumuleringsaksjonen vi så ved dette valget. På den annen side kunne den samme grupperingen da gitt anbefalinger om kandidater som burde strykes og effekten kunne slått begge veier. Det er dessuten ikke sikkert man ser seg tjent med en slik ytterligere polarisering. Det er imidlertid et demokratisk virkemiddel, det er *mulig* å ta i bruk dersom man skulle ønske det.

Slengere

Bruk av slengere fikk som vi har sett innvirkning på personvalget i de to minste bispedømmene og delvis i Nidaros. Dette er trolig ikke tilfeldig da slengere vil være mer betydningsfulle i bispedømmer med færre velgere. Vi har i rapporten bemerket at til tross for den intense debatten om bruk av slengere i forkant av valget, så ble slengere i liten grad brukt. Dersom dette var et resultat av usikkerhet rundt valgordningen og frykt for hvordan bruk av slengere ville slå ut må det sies å være uheldig. Bruk av slengere og tilleggsstemmer er et demokratisk virkemiddel velgerne skal kunne bruke. Dersom de ikke våger på grunn av manglende informasjon og kunnskap er det betenkelig, ikke minst fordi vi ser at dette kan ha stor reell påvirkning av personvalget. Man bør tilstrebe tydeligere kommunikasjon av at så lenge det bare står mellom to lister skal det som oftest veldig mye til før slengere vil ha betydning for forholdet mellom listene, men at det fort kan ha betydning for *personvalget innenfor listene*.

Det er selvsagt en viss risiko knyttet til en slik anbefaling og nedtoning av "faren" for at mandater skal skifte side. Hvis flertallet av velgerne nå blir godt informert og overbevist om at de skal benytte seg av slengere kan det selvsagt også få betydning for forholdet mellom listene. Men ved dette valget var det ingenting som tydet på at dette var en reell risiko. Nominasjonskomiteens liste i Tunsberg var nærmest å kunne kapre et ekstra mandat, men hadde likevel trengt ytterligere 4000 slengere netto for at dette skulle ha skjedd en slik forskyvning.

Ulike lister – ulike krav

Valgordningen slik den nå er innrettet, pålegger bispedømmene å nedsette en nominasjonskomite som lager en breddeliste uavhengig av om det vil bli stilt alternative lister. Fristen for dette er 1. mars, mens lister for andre grupper har frist 1. mai. Det ser ut til å være enkelte uheldige konsekvenser av disse bestemmelsene. For det første er det slik at kandidater som allerede er ført opp på Nominasjonskomiteens liste kan bytte over til en alternativ liste i perioden mellom 1. mars og 1. mai dersom de ønsker det. Det er derimot ikke mulig å bytte fra alternativ liste til Nominasjonskomiteens liste, fordi regelverket ikke tillater at den endres etter at den er kunngjort. Det er derfor heller ikke mulig for nominasjonskomiteen å erstatte kandidater som eventuelt skulle velge å bytte liste, slik vi så i Agder og Telemark.

Muligheten til å fremme kandidater ved supplerende nominasjon påvirkes også av om det stilles alternativ lister. Det vil si at dersom det stilles alternativ liste, må man faktisk vurdere å stille ytterligere en (egen) liste for å få fremmet en kandidat som ikke er foreslått av nominasjonskomiteen eller på alternativ liste. Dette så vi konturene av i Bjørgvin bispedømme. Vi er usikre på om dette er en tilsiktet, og i så fall hensiktsmessig bestemmelse.

Asymmetriske lister

Et annet moment som er kommet frem i debatten, er at valgordningen medfører at listene blir "asymmetriske" som noen har kalt det. Bispedømmene *skal* sørge for at det er en liste som speiler bredde, og dette skal de også tilstrebe når det gjelder syn på aktuelle kirkelige spørsmål. De alternative listene må oppfylle de samme krav til kjønnsbalanse, aldersbalanse og geografisk spredning som Nominasjonskomiteens liste, men det er ingen krav til spredning når det gjelder kirkelige spørsmål. Det stilles altså ikke "innholdsmessige" krav til disse listene, og de kan derfor samle seg om *felles* syn på kirkelige spørsmål. Dermed kan slike lister bli mer å sammenligne med et politisk parti med en politisk plattform. I så fall får man et valg hvor den ene lista er pålagt å representere bredde i aktuelle kirkelige saker, mens den andre lista kan *samle* seg om saker. Flere har hevdet at denne ubalansen er uheldig. Spørsmålet er om ubalansen ville ha føltet så problematisk dersom ikke valget i så stor grad hadde dreiet seg om ett aktuelt kirkelig spørsmål. Når så mye av den synlige debatten dreide seg om "for" eller "mot" vigsel av homofile i kirken, kunne det bli ugunstig for "ja-folk" å stå på Nominasjonskomiteens liste, som speilet flere syn, siden den andre listen så klart hadde ett syn som samtlige kandidater stod bak.

Det er vanskelig å se det prinsipielt problematiske med en liste som skal speile et mangfold, også innholdsmessig. Der det bare er én liste, er det dessuten nødvendig for å ivareta demokratiske prinsipper. Til syvende og sist er dette også et spørsmål om i hvor stor grad man skal gå inn å detaljregulere handlingsrommet til de ulike listene.

Uklare regler vedrørende navnevalg

I forbindelse med navnesakene i Borg og Hamar hvor Nominasjonskomiteens liste ønsket å supplere listenavnet, kom det frem at navneendring ikke var direkte regulert i regelverket. Dette åpnet for ulike tolkninger og intens debatt og møtevirksomhet. Kirkerådets arbeidsutvalg vedtok, på tvers av anbefalingene fra sitt saksforberedende organ, å tillate navneendringen ut fra et rimelig skjønn, da forholdet ikke var direkte regulert i bestemmelsen. At navneendring på den tradisjonelle lista til nominasjonskomiteen skulle bli et av valgets store diskusjonstemaer er det nok ikke mange som hadde forutsett. Nå er man imidlertid godt kjent med problemstillingen og bør klargjøre bestemmelsene for å unngå liknende situasjoner.

Avslutningsvis

Selv om debatten om bispedømmerrådsvalget til tider har vært temmelig kritisk er det vår vurdering at dette valget var mange skritt i riktig retning. Valgdeltakelsen har økt, valgmulighetene har blitt flere og velgerne synes å håndtere selve stemmegivningen bedre. Det er fremdeles forhold man bør se nærmere på, slik vi har påpekt, men vi ser ikke noen grunn til at ikke hovedlinjene skal ligge fast. For velgerne er det også viktig at det ikke stadig er store endringer de må sette seg inn i. Hvis vi skulle våge oss på en litt halvtabloid formulering kunne det være: Stø kurs, men med nødvendige justeringer.

6 VELGERUNDERSØKELSEN 2015: SAMMENSETNING OG PROFILER

6.1 INNLEDNING

Sammenliknet med valget i 2011 hadde kirkevalget i 2015 en betydelig økning både i andel som stemte og andel helt nye velgere. Mens én av fire var nye velgere ved valget i 2011, har dette steget til en tredel i 2015. Dette er noe av det vi kan lese ut av velgerundersøkelsen KIFO har gjennomført i samarbeid med Norstat etter valget den 14. september.⁵⁹ Debatten om kirkelig vigsel for homofile bidro sterkt til økningen av velgere som aldri tidligere har stemt ved kirkevalg. Det er dermed interessant å undersøke denne gruppen av nye velgere og undersøke om de har en sosial profil som skiller seg fra såkalt stabile velgere, altså de som også har stemt ved tidligere kirkevalg.

I dette kapitlet vil vi videre undersøke hvorfor noen av kirkens medlemmer tar veien til stemmeurnene, mens andre velger å holde seg hjemme. Ved hjelp av data fra velgerundersøkelsen har vi i tillegg mulighet til å gå inn på spørsmålet om det er forskjell på de som i bispedømmerådvalget har stemt på Åpen folkekirkes liste og dem som har stemt på Nominasjonskomiteens liste. Analysen av denne velgerundersøkelsen skiller seg i noen grad fra analysen av velgere som ble gjort i etter valget i 2011. Her var fokus særlig rettet mot velgernes kunnskaper og spørsmålet om informasjonen som ble sendt ut nådde fram til velgerne. I dette kapitlet undersøker vi hva som kjennetegner de forskjellige hovedgrupper av velgere, som vi kan identifisere med utgangspunkt i datamaterialet. Utgangspunktet er en telefonsurvey til cirka 1500 kirkemedlemmer som KIFO foretok kort tid etter at valget i september og oktober. Ved hjelp av denne undersøkelsen kan vi blant annet sammenlikne gruppene sosiale kjennetegn som kjønn, utdanning og politisk ståsted, men også holdninger til sentrale kirkelige stridsspørsmål.

Ved siden av de nye aspektene som preger dette kirkevalget ønsker vi å videreføre analysene fra tidligere kirkevalg. Er for eksempel dagens kirkevelgere bedre informert enn velgerne var ved tidligere valg? Vi legger vekt på å finne fram til det som er særpreget ved dette kirkevalget, sett i forhold til tidligere valg.

6.2 KAPITLETS STRUKTUR

Det første vi retter oppmerksomheten mot i dette kapitlet er en bred sammenlikning av de kirkemedlemmer som stemte ved valget og de som lot være å stemme. En slik sammenlikning gir et innblikk i hvilke grupper i samfunnet som deltok ved valget og hva som var motivasjonen for å delta, samt deres holdninger til en rekke aktuelle kirkepolitiske tema. Vi analyserer også de kirkemedlemmer som ikke stemte, med særlig vekt på hvorfor de lot være å stemme. Analysene gir et bilde av hvilke grupper som er blitt mobilisert til å delta og hvilke som ikke ble det. Analysene er bygget opp slik at vi starter med en gjennomgang av sosiodemografiske karakteristika, før vi går over til å se på grad av religiøsitet samt kirkelig engasjement. Respondentenes kjennskap til valget og syn på kirkepolitiske spørsmål blir også gjennomgått, samt deres motivasjon for å bevege seg til

⁵⁹ Metodekapitlet inneholder mer om tekniske forhold ved undersøkelsen.

stemmeurnene. Når det gjelder de som ikke stemte går vi nærmere inn på deres grunner for ikke å stemme.

Etter at dette er gjort går vi over til å analysere og sammenlikne "førstegangselgere" og de stabile velgerne, før vi gjør en analyse av de som i bispedømmerådsvalget har benyttet seg av Åpen folkekirkes liste versus Nominasjonskomiteens liste. For alle de tre hovedanalysene legger vi til grunn fremgangsmåten som er skissert ovenfor, noe som gir et godt grunnlag for sammenlikning av de ulike undergruppene i materialet.⁶⁰

6.3 ANALYSE AV DE SOM STEMTE OG DE SOM IKKE GJORDE DET

6.3.1 *Hvorfor valgte man å stemme?*

Tabell 113 presenterer et bilde over sosiodemografiske kjennetegn for dem som har stemt og for dem som ikke har stemt. Dataene som inngår i tabellen utgjør et utgangspunkt for å vurdere hvorfor noen har valgt å stemme, mens andre har valgt passivitet. I analysen legger vi vekt på å diskutere mulige forklaringer på handlingsvalget.

I tabellens første del får man et bilde av aldersfordelingen på dem som har stemt og dem som ikke har det. Aldersgruppen som utgjorde den største delen av de som stemte er mellom 30 og 49 år, i alt utgjorde disse 33,0 prosent. De mellom 50 og 69 år utgjorde 31,3 prosent. De mellom 70 og 89 utgjorde 21,4 prosent, mens yngre velgere mellom 15 og 29 år var den minste gruppen og utgjorde bare 14,3 prosent av de som stemte.

At de som var mellom 30 og 69 år utgjorde den største gruppen blant dem som stemte innebærer imidlertid ikke at stemmeprosenten var høyest her i forhold til det totale antallet medlemmer. Aldersgruppen som hadde den høyeste stemmeprosenten er nemlig de mellom 70 og 89 år. I alt 56,9 prosent av de eldre kirkemedlemmene stemte i henhold til denne undersøkelsen. Men vi må huske på at tallene for stemmeandel ligger vesentlig høyere i denne undersøkelsen enn de er i virkeligheten. Hos dem som var mellom 50 og 69 var det således 54,1 prosent som stemte. Blant de mellom 30 og 49 år var det 47,0 prosent som stemte, og blant de mellom 15 til 29 år var det 28,0 prosent.⁶¹ Dette tyder på at det er en klar sammenheng mellom alder og tilbøyelighet til å stemme. Denne sammenhengen lar seg også påvise ved bruk av en statistisk test ($r = ,207$ $p < ,001$). Innenfor religionssosiologien er det en kjent sak at yngre mennesker til vanlig fremstår som mindre religiøse enn eldre mennesker. En liknende tendens kan spores i KIFOs velgerundersøkelse. Her finner vi at gruppen mellom 15 og 29 år er mindre opptatt av det som skjer i det lokale kirkelige miljøet enn øvrige aldersgrupper. De unge oppfatter seg heller ikke i samme grad som eldre som personlig kristne. Dette utgjør to av faktorene som spiller inn på om man går til stemmeurnene eller ikke. Til

⁶⁰ En kunne også tenke seg å gjennomføre en sammenlikning av de grupper som enten bare har stemt ved menighetsrådsvalget eller bare ved bispedømmerådsvalget. Men av totalt 691 som har stemt er det kun 102 som bare har stemt ved ett av de to valgene. Dette er en for liten gruppe til å kunne deles opp ytterligere.

⁶¹ Som påpekt i metodekapitlet er ikke utvalget helt representativt for medlemmer av Den norske kirke. Nær halvparten av utvalget har stemt, noe som er betydelig høyere enn i virkeligheten. Men det betyr ikke nødvendigvis så mye for en analyse av sammenhengen mellom ulike faktorer. Det er særlig analysene der aldersvariabelen er involvert, som blir usikre. Misforholdet mellom aktive og passive velgere i materialet og i virkeligheten henger sammen med et ønske om å få et stort nok utvalg av aktive velgere til å kunne dele dem opp i undergrupper.

tross for dette ser det ut til at kirkevalget i stigende grad tiltrekker seg kirkemedlemmer som er yngre eller middelaldrene. I henhold til de velgerundersøkelsene som er gjennomført i etterkant av valget i 2009, 2011 og 2015, så har aldergruppene 15 til 29 og 30 til 49 utgjort en stigende del av dem som har avlagt sin stemme. Det kan imidlertid settes et lite spørsmålstegn ved disse analysene fordi undersøkelsen benytter seg av en vektingsfaktor, som gjør at datasettet svarer til populasjonen når det gjelder alder og kjønn. Resultatet blir imidlertid bekreftet av data fra valgmodulen, som viser en stigning i antallet unge under 18 år som har brukt sin stemmerett. At resultatet støttes av data fra valgmodulen tyder på at det er rett. Dette kan ses som en positiv utvikling for kirkevalget, fordi det bidrar til å sikre deltakelse ved fremtidige valg, og samtidig gjør gruppen av velgerne mer representative for kirkens medlemmer.

Den neste del av tabellen tyder på at flere kvinner enn menn har valgt å stemme ved kirkevalget. Dette samsvarer med religionssosiologiske analyser som viser at kvinner generelt sett skårer høyere på religiøse forhold enn menn, noe den aktuelle undersøkelsen også understreker. Ifølge velgerundersøkelsen er menn mindre tilbøyelige til å interessere seg for den lokale kirken og benytter seg heller ikke av kirken i samme grad som kvinner ($r = ,085$ $p < ,001$). Disse kjønnsforskjellene har vært ganske stabile gjennom de siste valgene og er en tendens det er grunn til å tro vil være tilstede også i framtiden.

Tabellen gir også mulighet til å se hvordan de som deltok i valget fordeler seg på politiske partier. Man må her være forsiktig med å legge for sterk vekt på enkelttall fordi det ikke alltid er så mange respondenter bak hver undergruppe. Blant Kristelig Folkepartis og Senterpartiets velgere er det ifølge undersøkelsen et flertall som har deltatt ved kirkevalget. Ikke i noen av de andre partiene finner vi tilsvarende høye andeler som har stemt ved kirkevalget.⁶² Dette er ikke direkte overraskende, men det er likevel en tydelig sammenheng mellom det å stemme på Kristelig Folkeparti og å delta i kirkevalget. Kristelig Folkepartis velgere utgjør 16,9 prosent av dem som stemte ved valget og 85,1 prosent av dem som stemte på partiet ved kommunevalget stemte også ved kirkevalget ($r = ,2$ $p < ,001$). Kristelig Folkepartis velgere er generelt sett mer lokalkirkelig engasjert enn folk som stemmer på andre partier. Senterpartiet er i sitt partiprogram opptatt av kristne verdier og partiets velgere er, på samme måte som Kristelig Folkepartis velgere, mer engasjert i sin lokale menighet enn dem som stemmer på andre partier.⁶³ Ved de to foregående kirkevalg var det også en statistisk signifikant sammenheng mellom å stemme på Senterpartiet og å stemme ved kirkevalget. Dette var imidlertid ikke tilfellet ved valget i 2015. Det finnes ingen opplagt forklaring på hvorfor valget i 2015 skiller seg ut på dette området. På bakgrunn av de testene vi har utført virker det ikke som debatten om ekteskap for homofile har fått flere av Senterpartiets velgere til å avstå fra å stemme. Mangelen på en signifikant sammenheng kan også ha å gjøre med at 2015-surveyen ikke har fanget opp et representativt utsnitt av Senterpartiets velgere.

Ut fra tabellen er det videre mulig å finne en sammenheng mellom sivil status og det å avgi stemme. Personer som er gift eller lever i et registrert parforhold, er den største gruppen blant velgerne. Disse utgjorde 59,8 prosent av alle som stemte, og de er altså mer tilbøyelige til å stemme enn de som er enslige, skilte, enker/enkemenn eller samboende. Man kan spekulere på om dette er et uttrykk for at

⁶² Ifølge undersøkelsen er det også en betydelig andel av Sosialistisk Venstrepartis velgere som stemte ved kirkevalget, men det er så pass få respondenter bak tallene, at det er vanskelig å avgjøre om det er snakk om en ny tendens blant sosialistisk orienterte velgere.

⁶³ Senterpartiets partiprogram 1013-2017 kan leses her: <http://www.senterpartiet.no/partiprogrammet/>

de også oftere er middelaldrende eller eldre. Men selv når man tar høyde for alder er det stadig vekk en statistisk sammenheng mellom å være gift/være i registrert partnerskap og det å stemme ved kirkevalget ($r = ,157$ $p \leq ,000$). En forklaring kan være at personer som har inngått ekteskap er mer tilbøyelige til å gå inn for religion og tradisjoner og dermed har en interesse for kirkelige valg. (Kirkevalget handlet dessuten i stor grad om tilgang til ekteskap for de homofile, et siktemål de som selv er gift kan identifisere seg med.)

Den siste del av tabellen handler om respondentenes utdanningsnivå. Også her må man ta et visst forbehold fordi respondentene generelt har et høyere utdanningsnivå enn det reelt sett er blant kirkens medlemmer. Slik vil det gjerne være ved denne typen undersøkelser, fordi de med lav utdanning deltar i mindre grad i slike spørreundersøkelser enn de høyt utdannede. Som det kan leses ut av Tabell 113 så utgjør personer med høy utdanning den største delen av de som stemte, i alt 64,3 prosent. Folk med videregående utdanning utgjør 29,2 prosent av de som stemte, og de som kun har gjennomført grunnskole utgjør 6,5 prosent. Som nevnt kan man ikke være sikker på at dette reflekterer den faktiske fordelingen blant de som stemte, men det er flere ting som taler for at fordelingen er rimelig korrekt. For det første er folk med en universitetsgrad mer tilbøyelige til å stemme og til å delta i samfunnet generelt. Dette er også den utdanningsgruppen hvor de fleste benytter seg av sin stemmerett. I KIFOs spørreundersøkelse var det 53,9 prosent av alle med høyere utdanning som stemte, blant de med videregående utdanning var det 37,1 prosent som stemte og blant de med grunnskole var det 33,1 prosent. Dette indikerer at inndelingen i surveyen tegner et rimelig korrekt bilde og at det først og fremst er de med lang utdanning som stemmer ved kirkevalgene, etterfulgt av dem med videregående skole og til sist de med kun grunnskole.

Når man skal se hvor i landet stemmeprosenten er høyest gir det mening å trekke inn data fra valgmodulen, som ble gjennomgått i kapittel 4. Her kan man se valgdeltakelsen for menighetsrådsvalget og for bispedømmerådsvalget. Det fremgår at det er en relativt jevn stemmeprosent for bispedømmene. Gjennomsnittlig var det en stemmeprosent på 15,7 prosent ved menighetsrådsvalget, med den laveste i Oslo bispedømme med en stemmeprosent på 13,1. Den høyeste var i Tunsberg der stemmeprosenten var på 19,7. Den største variasjonen i stemmeprosent får man fram når man trekker inn størrelsen på soknet. I kapittel 4 viser vi også hvordan stemmeprosenten fordeler seg på små og store sogn ved bispedømmerådsvalget. Det er her en stemmeprosent på 9,1 prosent i sogn med over 5000 medlemmer og en på 35,3 i sogn med under 500 medlemmer. Dette er primært uttrykk for at kirken er mest integrert i samfunnslivet i små menigheter.

I det følgende tar vi for oss hvilken rolle religiøsitet og lokalkirkelig engasjement spiller for deltakelse ved valget.

Tabell 113 Den sosiodemografiske profilen til de som stemte og de som ikke stemte. Prosent

		Stemte	Stemte ikke	Total	
Alder	15–29	14,3	31,6	23,6	
	30–49	33,0	31,9	32,4	
	50–69	31,3	22,8	26,7	
	70–89	21,4	13,9	17,3	
	Total	100,0	100,0	100,0	
Kjønn	Mann	45,5	53,8	50,0	
	Kvinne	54,5	46,2	50,0	
	Total	100,0	100,0	100,0	
Politisk parti	Rødt	2,4	2,9	2,7	
	Sosialistisk Venstreparti	4,4	2,6	3,5	
	Arbeiderpartiet	28,8	32,8	30,7	
	Senterpartiet	14,4	11,6	13,0	
	Kristelig Folkeparti	16,9	3,3	10,4	
	Venstre	6,5	9,6	8,0	
	Høyre	17,4	21,2	19,2	
	Fremskrittspartiet	3,5	7,0	5,1	
	De grønne	3,2	3,4	3,3	
	Andre partier	2,6	5,6	4,1	
	Total	100,0	100,0	100,0	
	Sivil status	Enslig	19,7	34,6	27,7
		Gift/registrert partnerskap	59,8	38,7	48,5
		Samboer	8,9	17,7	13,6
Enke/enkemann		6,6	5,3	5,9	
Skilt		4,9	3,7	4,3	
Total		100,0	100,0	100,0	
Utdanning	Grunnskole	6,5	11,0	8,9	
	Videregående	29,2	42,1	36,2	
	Universitet /høyskole	64,3	46,8	54,9	
	Total	100,0	100,0	100,0	

N for utdanning, sivil status, kjønn og alder er 1498. For politisk parti er N 1097.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelsen 2015

Både religiøsitet og lokalkirkelig engasjement har ganske klar innvirkning på det å stemme ved valgene. Dette kan ses i Tabell 114, ved at de som stemte er mer tilbøyelige til å være kirkelig engasjert og personlig kristne enn de som ikke stemte, men denne sammenhengen kan også demonstreres ved hjelp av statistiske tester. Når man ser på forholdet mellom å være personlig kristen og å stemme ved kirkevalget får vi følgende resultat $r = ,306$ $p \leq ,000$. Det er altså en klar sammenheng mellom å se seg selv som personlig kristen og å stemme. Et enda sterkere resultat får man når man ser på det å være lokalkirkelig engasjert og deltakelse i kirkevalget ($r = ,420$ $p \leq ,000$). Forklaringen på disse sammenhenger er med stor sannsynlighet at det oppleves naturlig for

mennesker som er religiøse og/eller er engasjert i det lokale kirkelige miljø, å stemme ved kirkevalget. De vil ofte kjenne til kandidatene og deres lokale menighet har betydning for dem.

Tabell 114 Oversikt over hvem som stemte og ikke stemte, fordelt på religiøsitet og kirkelig engasjement. Prosent

		Stemte	Stemte ikke	Total
Hvor opptatt er du av det som skjer i din lokale menighet?	1 Ikke opptatt av i det hele tatt	8,2	34,0	22,2
	2	16,6	27,3	22,4
	3	29,8	26,4	27,9
	4	23,7	8,0	15,2
	5 Svært opptatt av	21,6	4,3	12,3
	Total	100,0	100,0	100,0
Betrakter du deg selv som personlig kristen?	Ja	61,0	30,5	44,3
	Nei	32,7	58,1	46,6
	I tvil	6,4	11,4	9,1
	Total	100,0	100,0	100,0

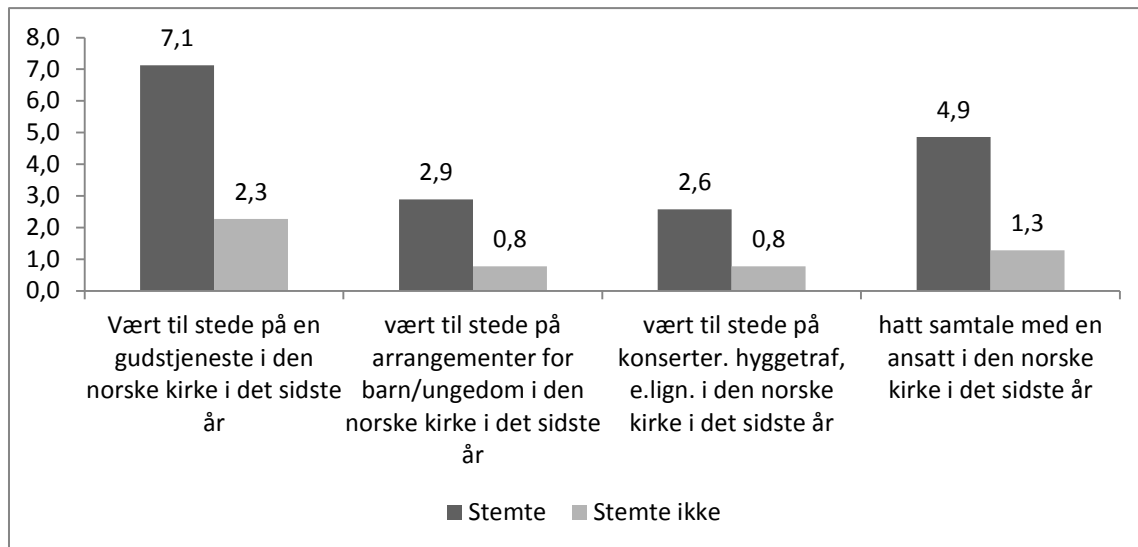
N for "Hvor opptatt er du av det som skjer i din lokale menighet?" = 1492. N for "Betrakter du deg selv som personlig kristen?" = 1457

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Det er rimelig å anta at de som er tilbøyelige til å stemme ved kirkevalget også er tilbøyelige til å benytte seg av kirkens tilbud. I Figur 3 finner vi et mønster som underbygger en slik antakelse. De som stemmer går betydelig oftere til gudstjeneste enn de som ikke stemmer. Mens de som stemte ved valget i gjennomsnitt går til gudstjeneste 7,1 ganger per år, går de som ikke stemmer kun til gudstjeneste 2,3 ganger per år.⁶⁴ De som stemmer har også oftere kontakt med ansatte i kirken og er mer tilbøyelige til å være med på ungdoms-/barnearrangementer, konserter og liknende. Dette kontaktmønsteret har ikke endret seg vesentlig gjennom de siste tre kirkevalgene.

⁶⁴ Vi har her spurt om deltakelse ved alle gudstjenester og dermed ikke ekskludert gudstjenester knyttet til dåp, bryllup og begravelse.

Figur 3 Gjennomsnittlig antall ganger en har benyttet kirkelige aktiviteter i løpet av året, blant dem som stemte og dem som ikke stemte.

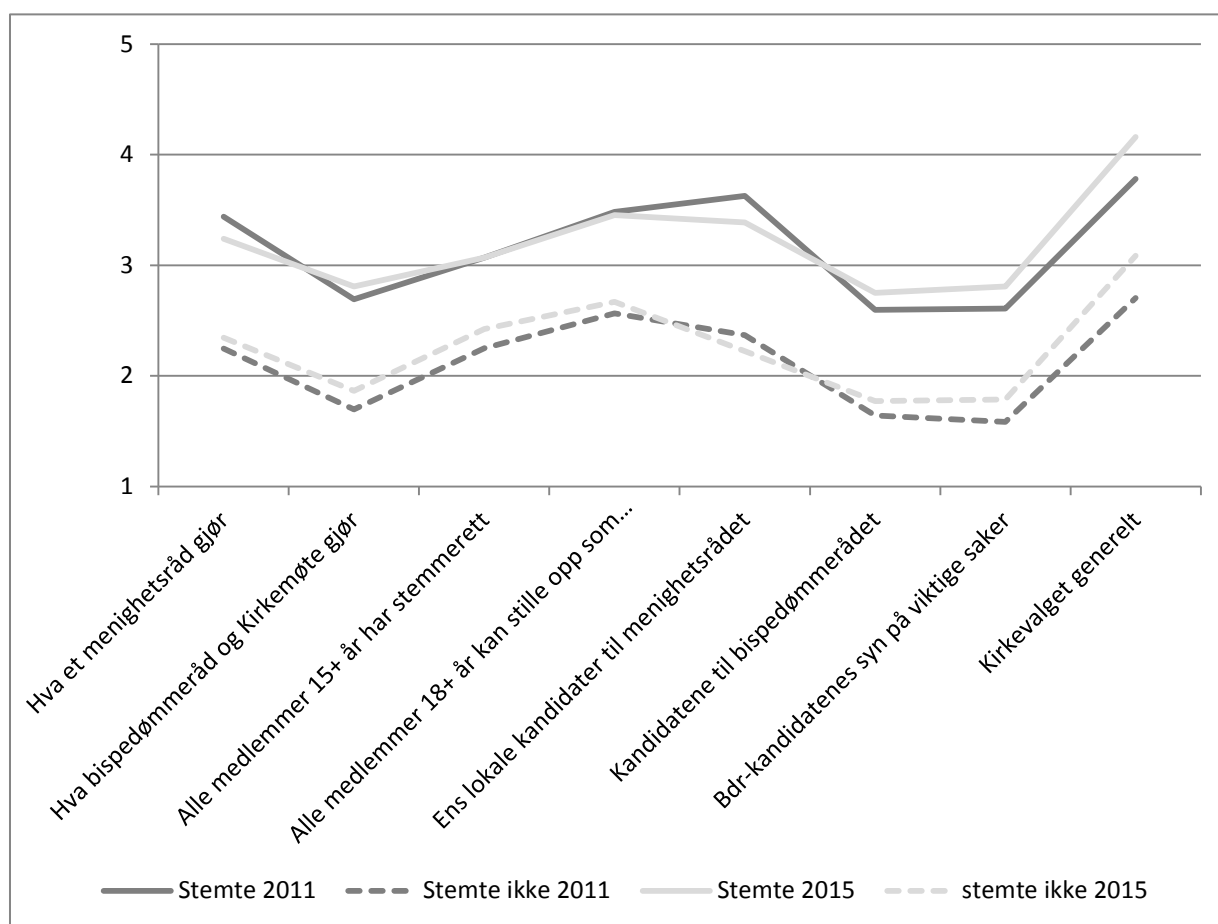
N for "Vært til stede på en gudstjeneste i den norske kirke i det siste år" = 1479, "Vært til stede på arrangementer for barn/ungeddom i Den norske kirke i det siste år" = 1478, "Vært til stede på konserter, hyggetreff, e.lign. i den norske kirke i det siste år" = 1482, "Hatt samtale med en ansatt i den norske kirke i det siste år" = 1451. Alle besvarelser på over 99 er blitt filtrert for å unngå uteliggere.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Når man ser på Figur 4, som handler om kirkemedlemmenes kjennskap til kirken og til valget, er det et klart mønster som viser en markant forskjell på hvor mye de to grupper vet om kirken og kirkevalget. De som stemmer vet betydelig mer både om valget og om kirken, enn de som ikke stemmer. Denne tendensen har vært stabil gjennom de tre siste valgene, og kan forklares med at de som deltar i valget er mer engasjerte i kirken og har mere kontakt med den enn andre. Den store forskjell fra de tidligere valg er at både blant dem som deltok i valget og dem som ikke gjorde det, er det en synlig økning i kunnskapen om kandidatene til bispedømmerrådet, om bispedømmerråds kandidatenes syn på viktige saker og kunnskap om når valget ble avholdt. En opplagt forklaring på denne økningen kan være at det har vært mye omtale av valget i mediene denne gang, og at denne eksponeringen har bidratt til å heve velgernes kunnskap om bispedømmevalget og om når valget skulle finne sted.

Samtidig ser vi at både de som stemte og de som ikke stemte hadde bedre kjennskap til menighetsråds kandidatene enn til bispedømmerråds kandidatene. Siden det er menighetsrådsmedlemmer i alle sokn finnes det en lokal forankring av menighetsrådene, noe som gjør at informasjon om disse blir lettere spredt. Bispedømmerrådet har ikke den samme lokale forankring, noe som gjør at den enkelte velger lett opplever den som en mer distansert forsamling.

Figur 4 Kirkemedlemmenes spesifikke kunnskapsnivå, 2011 og 2015.

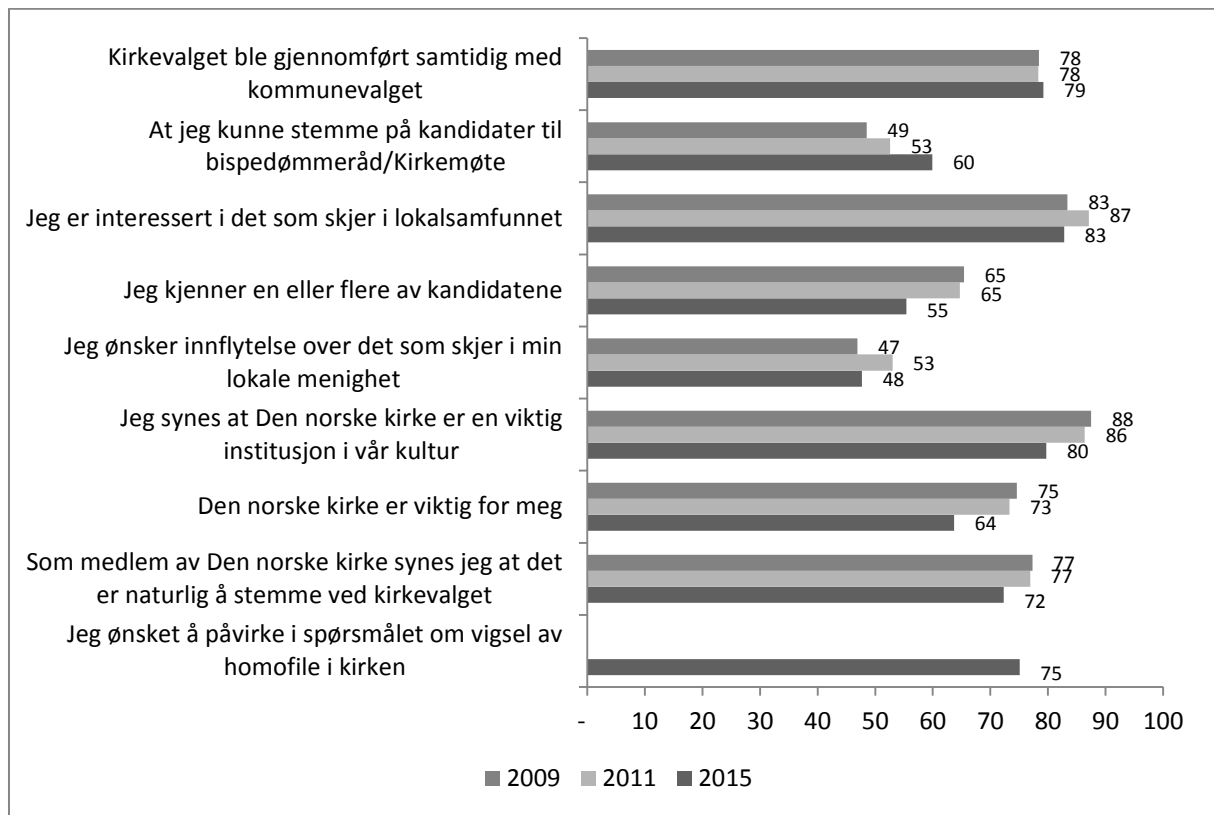
N minimum = 789 stemte ikke 2015, 680 stemte 2015, 662 Stemte ikke 2011 og 470 Stemte 2011. Gjennomsnitt på en skala fra 1 til 5, hvor 1 = ikke informert i det hele tatt og 5 = svært godt informert.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

I Figur 5 er det en oversikt over hva folk har ment var de viktigste grunner til at de stemte ved valget i henholdsvis 2011 og 2015. I 2015 var det ikke, som man ellers kunne forvente, homofilspørsmålet som var det mest sentrale for velgerne. Den mest betydningsfulle grunnen til at man stemte var at folk er interessert i hva som skjer i deres lokalsamfunn. Denne grunnen etterfølges av at velgerne mener kirken er en viktig institusjon i det norske samfunnet. Deretter følger at valget ble gjennomført på samme tid som kommunevalget. Først som den fjerde av ni grunner kommer spørsmålet om vielse av homofile. Etter dette er det at folk ser det som naturlig for dem som medlem av kirken å stemme ved de kirkelige valgene. Minst oppslutning fikk begrunnelsene: "Den norske kirke er viktig for meg", "Det var mulig å stemme på kandidater til bispedømmerådet", "Kjenner en eller flere av kandidatene som stiller opp", og til slutt "Ønsker innflytelse på min lokale menighet". Som man ser av figuren er der skjedd et fall når det gjelder de fleste av grunnene til å stemme når man sammenlikner 2015 med det foregående valg. Dette kan muligens forklares med at det er kommet med en del nye velgere ved valget i 2015. Disse nye velgernes primære interesse ser ut til å være å påvirke kirken i forhold til spørsmålet om vielse av homofile. Dette blir understreket i Figur 9 i delen om førstegangselgere og stabile velgere. At det har vært en stigning i oppslutningen om utsagnet knyttet til om man deltok fordi man kunne stemme på kandidatene til bispedømmerådet/Kirkemøtet har også sammenheng med de nye velgerne som har kommet til ved

dette valget. De nye velgerne synes i stor grad å være klar over at de gjennom valget til bispedømmerrådet kan påvirke i homofilspørsmålet.

Figur 5 Grunner for å stemme ved kirkevalget 2009, 2011 og 2015. Prosent

N minimum: 371 (2009), 401 (2011) og 678 (2015).

Andel av de som stemte som har svart 4 eller 5 på en skala fra 1 til 5, der 1 = ikke viktig i det hele tatt og 5 = svært viktig.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Vi har nå tegnet et bilde av dem som har stemt ved kirkevalget i 2015. Materialet preges i stor grad av gifte, middelaldrende kvinner som er sterkt engasjert i det lokale kirkelige liv og selv er religiøse. Dette bildet stemmer i stor grad overens med situasjonen ved de foregående valgene. Men det har også vært mulig å spore visse forandringer når man sammenlikner de siste valgene. Gjennomsnittsalderen ser ut til ha falt noe og flere enslige/ugifte har stemt ved valget i 2015 enn ved tidligere valg. Dette henger sammen med at det er flere yngre velgere. Selv om man skal være forsiktig med å generalisere med utgangspunkt i utdanning, så ser det ut til at valget i 2015 tiltrakk seg flere med en universitetsutdanning enn ved de forrige valgene. En forklaring kan være at disse har beveget seg til stemmeurnene fordi høyt utdannede generelt er mer interessert i spørsmål knyttet til rettigheter enn personer med lavere utdanning.

6.3.2 *Hvorfor valgte man ikke å stemme?*

I det følgende ser vi nærmere på den gruppen som valgte ikke å benytte seg av sin rett til å stemme ved kirkevalget.

I Tabell 113 er det mulig å peke på de sosiodemografiske kjennetegn hos dem som valgte ikke å stemme. Her går det fram at de mellom 30 og 49 år sammen med de mellom 15 og 29 år, utgjør en betydelig større del av de som ikke deltok enn de øvrige aldersgrupper. De mellom 30 og 49 år utgjør 31,9 prosent, mens de mellom 15 og 29 år utgjør 31,6 prosent av dem som ikke stemmer. Når man deretter ser på hvor mange som stemmer for hver av aldersgruppene, så er det tydelig at det er blant de unge mellom 15 og 29 at vi finner færrest som går og stemmer. 72 prosent av denne gruppen valgte ikke å stemme. Blant dem mellom 30 og 45 år var det 53 prosent som valgte ikke å stemme, blant dem mellom 50 og 69 var det 45,9 prosent og blant dem mellom 70 og 89 var det 43,1 prosent som ikke stemte. I gjennomgangen av hvem som hadde stemt ble det pekt på at yngre mennesker generelt er mindre religiøse enn andre, noe som kan bidra til å forklare deres lave interesse for valget. Den neste del av tabellen viser at 53,8 prosent av de som ikke stemte var menn.

Materialet gir oss videre innblikk i hvordan de som ikke stemte fordeler seg når det gjelder politisk overbevisning. Som nevnt skal man være forsiktig med å tolke for mye ut av tallene, men når man likevel forsøker å sammenlikne dem som stemte med dem som ikke gjorde det, så finner man at det er klart flest blant Kristelig Folkepartis velgere som stemte. Man kan ikke med sikkerhet si noe om de andre partienes oppslutning, fordi det jevnt over er for få respondenter i de ulike undergruppene.

Dataene gir et sikrere grunnlag for å si noe om hvordan sivil status slår ut når det gjelder å stemme eller ei. De som er enslige eller samboende er mindre tilbøyelige til å stemme ved kirkevalget enn andre. En mulig forklaring kan være at det i stor grad dreier seg om unge mennesker. Men selv når man tar høyde for alder er det stadig vekk en statistisk sammenheng mellom å være henholdsvis samboende eller enslig og ikke å delta ved kirkevalget. En mulig forklaring kan være at personer som er enslige eller samboende ikke i samme grad som andre er opptatt av tradisjonelle familieformer og heller ikke religiøse tradisjoner. Dette spiller sannsynligvis en rolle for deres interesse for kirkevalget.

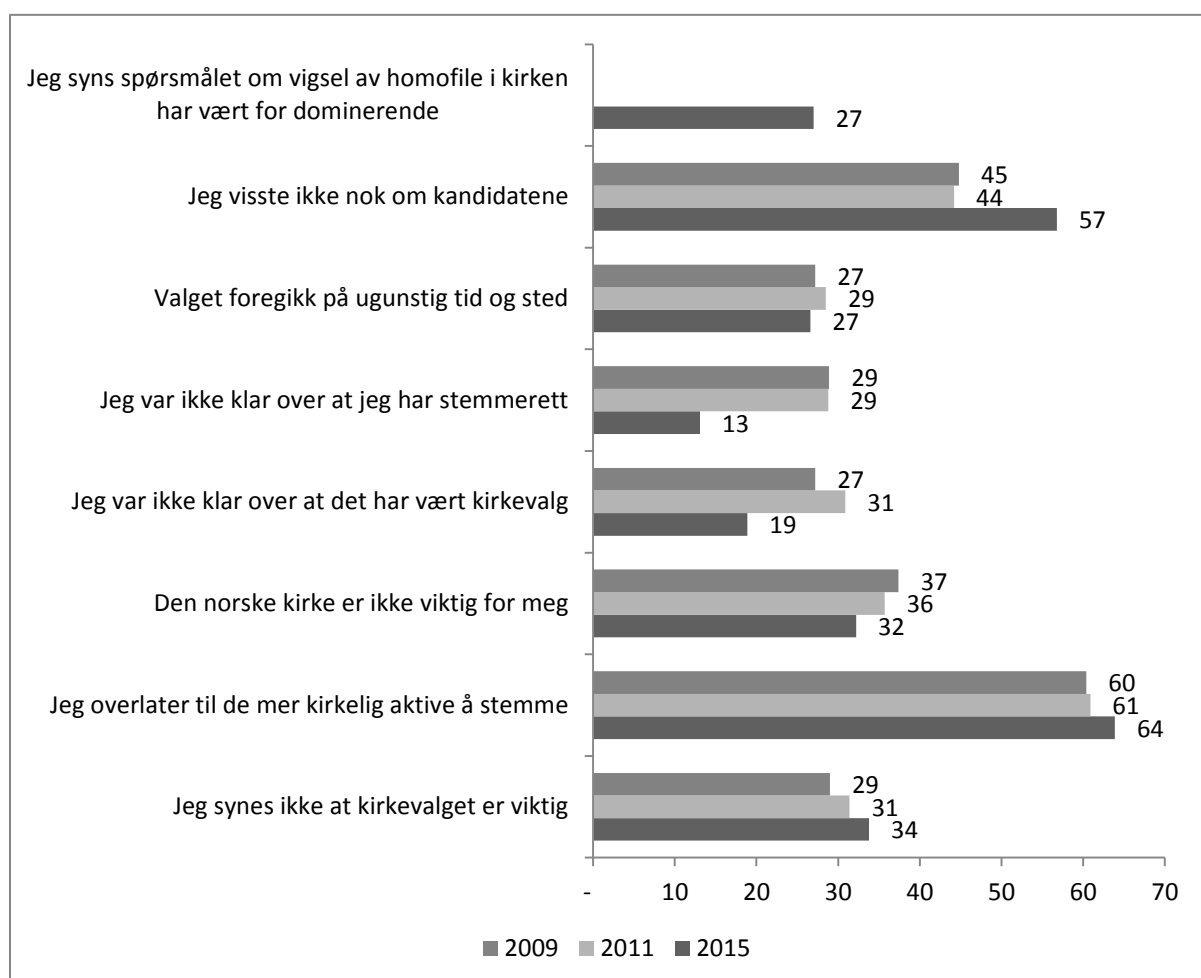
Utdannelse er en faktor som tydelig spiller inn på om folk stemmer eller ei. Som nevnt tidligere er personer med universitets- eller høyskoleutdanning mer tilbøyelig til å stemme ved kirkevalgene enn personer med en grunnskoleutdanning eller en videregående utdanning. Dette går tydelig fram av velgerundersøkelsen, som viser at det er en større andel med universitets- eller høyskoleutdanning blant dem som stemmer enn blant dem som ikke gjør det. Dette er mer enn noe annet et uttrykk for at det primært er høyt utdannede som har deltatt i valget. Som gjennomgangen av de som stemte viste, så er de med en videregående eller grunnskoleutdanning ikke like tilbøyelige til å benytte sin stemmerett.

I gjennomgangen av dem som stemte ved valget ble det også kommentert hvor i landet vi finner den høyeste og laveste stemmeprosenten. Som påvist i behandlingen av valgdeltakelse i kapittel 4, så er den faktor som betyr mest for valgprosenten antall medlemmer i soknet. I store sokn er stemmeandelen lav, gjennomsnittlig 12,4 prosent. I små sokn er den derimot høy, gjennomsnittlig 34,1 prosent. Dette skyldes i høy grad at kirken har en sammenbindende funksjon i små lokalsamfunn. En funksjon som ikke er til stede i de mest urbane områdene. Derfor ser vi også i kapittel 4 at Oslo er det bispedømme, hvor valgprosenten er lavest.

Som man kan se av Tabell 114 er det en meget tydelig forskjell mellom de som har stemt og de som ikke har gjort det når det gjelder lokalkirkelig engasjement og grad av religiøsitet. De kirkemedlemmer som ikke stemmer ved kirkevalget er både minst religiøse og er minst engasjert i sin lokale menighet. Mønsteret er det samme når det gjelder hvor ofte man bruker kirken. Figur 3 viser ganske tydelig at de som ikke stemte bruker kirken og dens ansatte klart mindre enn de som stemmer. Samtidig er disse ikke helt fraværende i kirkelig sammenheng, men som man kan se av figuren deltok de i kirkelige gudstjenester i gjennomsnitt to ganger i året, samtidig som de omtrent årlig deltar i kirkelige kulturarrangementer og har kontakt med kirkelig ansatte.

På bakgrunn av at de som har latt være å stemme har mindre kontakt med og er mindre engasjert i kirken, er det ikke overraskende at de også vet mindre om kirken og dens aktiviteter enn de som stemte. Dette kan leses ut av Figur 4. En kan hevde at mye handler om at de som ikke har stemt i bunn og grunn har mindre kontakt med kirken og bruker den i mindre grad. Som det ble konstatert i evalueringsrapporten etter kirkevalget i 2011 ser det ut til at manglende kunnskap utgjør en av de faktorer som bidrar til å holde folk vekk fra stemmeurnene (Schmidt 2011a:203). Dette blir underbygget når man ser på årsakene til hvorfor folk ikke har stemt. Manglende kunnskap om kandidatene er en av de mest markante årsaker til ikke å stemme.

Figur 6 Grunner til ikke å stemme ved kirkevalget 2009, 2011 og 2015. Prosent

N minimum: 765 (2015), 696 (2011) og 604 (2009).

Andel av de som ikke stemte som har svart 4 eller 5 på en skala fra 1 til 5, der 1 = helt uenig i det hele tatt og 5 = helt enig.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Ut fra Figur 6 kan man få en ide om hvorfor folk som hadde stemmerett likevel valgte å la være å stemme. De to mest markante årsaker er de følgende: 64 prosent var enige i at de ville overlate til de aktive i kirken å stemme. Dette er den dominerende årsak til ikke å stemme og har vært det ved alle de tre siste valgene. 57 prosent svarte at de lot være å stemme fordi de ikke følte de viste nok om kandidatene. 34 prosent svarte at de ikke følte kirkevalget var viktig, 32 prosent at de ikke følte at Den norske kirke hadde betydning for dem selv, 27 prosent svarte at de følte spørsmålet om vigsel av homofile hadde tatt for mye plass, 27 prosent svarte at valget foregikk på et for dem selv ugunstig tidspunkt, 19 prosent at de ikke var klar over at det hadde vært et valg, og til sist svarte 13 prosent at de slett ikke var klar over at de hadde stemmerett.

Når man ser på hvordan argumentene for ikke å stemme har utviklet seg over tid, så finnes det noen ganske øyenfallende endringer. Det har for eksempel vært et ganske dramatisk fall på 16 prosentpoeng, fra 29 til 13 prosent, knyttet til hvor mange som ikke visste at de hadde stemmerett. Et tilsvarende fall har det vært i hvor mange som ikke var klar over at det hadde vært et kirkevalg. Her var der et fall på 12 prosentpoeng fra 31 til 19 prosent. Disse markante endringer har sammenheng med den betydelige medieeksponering som kirkevalget fikk i løpet av 2015. På samme måte som det har vært noen interessante nedgangstendenser har det også vært en interessant stigning i hvor mange som har vurdert det slik at de ikke visste nok om kandidatene til å delta i valget. I alt steg denne begrunnelse med 13 prosentpoeng fra 44 til 57 prosent. En forklaring på at denne grunnen er steget så betydelig kan være at kirkemedlemmene har ment at problemstillingen om vigsel av homofile var ganske viktig, men at de var tilbøyelige til å velge bort valget dersom de følte at de ikke hadde satt seg godt nok inn i saken.

Spørsmålet om hvorvidt man synes debatten om vigsel av homofile har vært for dominerende i debatten forut for valget, kan indikere om det har vært en motreaksjon mot at den offentlige debatten har vært så fokusert på nettopp dette emne. Når man ser på hvor viktig dette punktet er blitt vurdert, så kommer det frem at det er en av de minst viktige grunner til ikke å stemme. Man kan tolke dette slik at det bare er noen få som tenker at dette er en grunn til ikke å delta i valget. Det er nærliggende å anta at de som har ment at dette tema dominerer for mye primært er personer som er aktive i de kirkelige miljøer og som føler at debatten burde handle om andre og flere spørsmål enn bare spørsmålet om vielse for homofile. Når man undersøker sammenhengene mellom å være aktiv i den lokale menighet og om man mener debatten om homofile tar for mye plass, finner man en moderat positiv korrelasjon ($r_s = ,178$ $p \leq ,000$). For hovedtyngden av dem som har stemt virker det ikke som protest mot debatten forut for valget har vært en viktig forklaring på om man stemmer eller ikke.

Når man går nærmere inn på de forskjellige årsaker til ikke å stemme i 2015, så kan man identifisere to mønstre i svarene. Det ene av disse handler om at det er en gruppe som ikke var klar over at det var kirkevalg og dermed heller ikke har stemt. Disse velgere kjennetegnes ved at de tillegger følgende utsagn høy verdi "Jeg var ikke klar over at det har vært kirkevalg" og "Jeg var ikke klar over at jeg har stemmerett". Det er imidlertid ikke mulig å avgjøre om dette er en gruppe som ville stemt dersom de hadde blitt gjort oppmerksomme på at det fant sted et valg.

Den andre gruppen kan identifiseres ved at det finnes signifikante og sterke korrelasjoner mellom å tillegge stor verdi til utsagnet "jeg overlater til de mer kirkelige aktive å stemme", "jeg synes ikke at

kirkevalget er viktig" og "Den norske kirke er ikke viktig for mig".⁶⁵ Når man umiddelbart ser de tre utsagn, så kan det gi et inntrykk av at disse medlemmer slett ikke har noen interesse i kirken eller kirkevalget. Der vil med sikkerhet også være noen, som ikke har noe nevneverdig forhold til Den norske kirke. Det betyr imidlertid ikke at alle som har lagt vekt på de tre begrunnelser er helt fjerne fra kirken. Fra KIFOs tros- og livssynsundersøkelse fra 2012 vet vi at 56,1 prosent av kirkemedlemmene, som ikke stemmer ved kirkevalgene, likevel føler en viss tilknytning til den. Dertil kommer at 46,2 av denne gruppe mener det er viktig med en religiøs markering ved fødsler, 54,2 at det er viktig med en religiøs markering av ekteskap og 73,7 prosent mener det er viktig med en religiøs markering ved dødsfall. Dermed er det grunnlag for å hevde at denne gruppen har en positiv relasjon til kirken og fortsatt ønske om at den er til stede, men at de ikke selv har noe ønske om å drive den kirkelige virksomheten videre. En slik tolkning passer sammen med Grace Davies tanker om "vicarious religion", hvor flertallet av medlemmene av en kirke lar en liten gruppe av faste troende styre det kirkelige på vegne av dem selv (Davie 2000, 2007). De løst tilknyttede nyter til gjengjeld godt av at kirken står til rådighet også for dem.

Dette konkluderer analysen av de som ikke stemte ved kirkevalget. De er generelt mindre religiøse og mindre kirkelig engasjerte enn de som stemte. Den første gruppen har generelt lavere utdannelsesnivå enn de som stemte. Samtidig vet de mindre om valget og om kirken. Når man analyserer deres motiver så svarer flest at de valgte ikke å stemme fordi de ville overlate det til de som er aktive i kirken, og at de ikke føler de ved nok om kandidatene. Man kan ytterligere identifisere to grupper, når man lager en mere dybdeanalyse av motivene. Det er de som ikke stemte fordi de ikke var klar over at valget fant sted og at de hadde rett til å stemme, og det er dem som ikke interesserte seg nok for kirken til å stemme. I den grad noe tyder på at spørsmålet om ekteskap for homofile har stoppet noen fra å stemme, så synes det å gjelde en relativt liten gruppe som er meget religiøse og engasjert i kirken. Som denne gjennomgangen har vist, så er det ikke en spesiell gruppe som ikke har brukt stemmeretten. På samme måte er det ikke et enkelt kjennetegn som er avgjørende for om man stemmer eller ei. Det er imidlertid en rekke kjennetegn som er mer fremtredende hos de som ikke stemmer enn de er hos dem som gjør det.

6.4 ANALYSE AV NYE VELGERE OG STABILE VELGERE

I det følgende skal vi gjøre en analyse av forskjellene mellom dem som stemte for første gang ved valget i 2015 og dem som har stemt ved tidligere kirkevalg. De to grupper kaller vi henholdsvis for "førstegangselgere" og stabile velgere. Ifølge KIFOs survey så var de stabile velgerne den største gruppen ved valget. I alt 68,3 prosent av dem som stemte hadde gjort det før. 31,7 prosent var altså det vi kan kalle førstegangselgere.⁶⁶

Der er ganske markant forskjell på hvilken liste de to grupper stemte på. Hele 80,2 prosent av førstegangselgerne stemte på Åpen folkekirke mens 19,8 prosent stemte på Nominasjonskomiteens liste. Dette peker på at førstegangselgerne særlig ble mobiliserte av spørsmålet om ekteskap for homofile og likeledes at deres holdning til dette spørsmål i høy grad ble representert av Åpen folkekirke. Dette blir tydelig når man ser på deres holdninger til homofile ekteskap. Dette behandles i gjennomgangen av Tabell 116. De stabile velgere er splittet nesten på midten når det gjelder hvilken

⁶⁵ Sammenhengen mellom disse utsagn og de forrige er funnet ved bruk av korrelasjonsanalyse.

⁶⁶ Numerisk utgjør de stabile velgere 464 av de 680 som stemte, mens førstegangselgerne utgjør 216.

liste de stemte på. 55,2 prosent stemte på Åpen folkekirkes liste, mens 44,8 prosent stemte på Nominasjonskomiteens liste. Dette kan det være flere forskjellige forklaringer på. De stabile velgere er i høyere grad knyttet til deres lokale menighet, som det fremgår av Tabell 117 og har generelt mer kjennskap om kirken, som det fremgår av Figur 8. Man kan anta at de i høyere grad stemmer ved bispedømmerådsvalget på bakgrunn av flere kirkepolitiske problemstillinger enn bare spørsmålet om homofile ekteskap. En annen forklaring på at de fleste stabile velgere har stemt på Nominasjonskomiteens liste er at denne gruppen har et mere konservativt syn på ekteskaps spørsmålet, slik det fremgår av Tabell 116. Det er imidlertid viktig å nevne at førstegangselgerne ikke var den største gruppen som stemte på Åpen folkekirke. Numerisk sett fikk Åpen folkekirke flest stemmer fra de stabile velgerne, noe som også vil bli demonstrert i analysen av hvem som stemte på de to listene.

Tabell 115 gir blant annet en oversikt over hvor de stabile velgere og førstegangselgerne befinner seg, når man skjeller mellom land og by. Som det kan leses ut av tabellen, så er det litt flere førstegangselgere i byene enn på landet. Som det ble forklart i forrige kapittel er dette nok primært et uttrykk for den mer verdiliberale innstilling som er å finne i byene. Men forskjellene mellom de to kategoriene er relativt små og tyder derfor på at ekteskaps spørsmålet også bidro til å mobilisere en del velgere bosatt på landsbygda.

Forskjellen i alder er ganske slående. For eksempel består de stabile velgere i stort grad av personer mellom 30 og 69 år. Førstegangselgerne består primært av de unge mellom 15-29 år og de middelaldrene som er mellom 30 og 49 år. Dette tyder på at valget har mobilisert yngre velgerne. På samme måte som folk som bor i byene er også den yngre del av befolkningen ganske liberale når det gjelder spørsmål om homofiles rettigheter. Dette lar seg også påvise gjennom en statistisk test ($r = -0,289$ $p < ,001$). Derfor kan man forestille seg at yngre velgere er blitt mobilisert fordi de ønsker en kirke som deler deres verdier. Dette underbygges av at 85,2 prosent av gruppen mellom 15 og 49 år stemte på Åpen folkekirke. De eldre førstegangselgere, som er mellom 50 og 89⁶⁷ er i ganske høy grad også mobilisert av spørsmålet om homofile ekteskap, og stemte i overveiende grad på Åpen folkekirke, i alt 72,7 prosent stemte på denne listen. Spørsmålet om homofile ekteskap var imidlertid ikke det eneste som fikk disse gruppene til å stemme, begge var opptatt av at valget ble avholdt samtidig med kommunevalget og dermed var lett tilgjengelig. Samtidig hadde de betydelig interesse for det som rører seg i lokalsamfunnet. De eldre førstegangselgere la i tillegg vekt på kirkens betydning for samfunnet som en av grunnene til å stemme. En mere dybdegående analyse av både de stabile og de nye velgeres motiver for at stemme vil bli gjennomgått i forbindelse med Figur 9.

Der er betydelige forskjeller når det gjelder den politiske tilhørighet vi finner hos henholdsvis de stabile og nye velgerne. Den mest markante forskjell er andel som stemte på Kristelig Folkeparti. Blant de stabile velgerne var det 21,2 prosent som stemte på Kristelig Folkeparti, mens det kun var 5,4 prosent av de nye velgerne. Den store forskjellen her skyldes muligens at det ikke var så mange igjen å mobilisere blant Kristelig Folkepartis velgere. Av alle som oppga at de stemte på Kristelig Folkeparti i surveyen var det 85 prosent som hadde stemt ved kirkevalget. Dermed er det 15 prosent igjen som kan bli mobilisert, og man kan forestille seg at det er krevende å mobilisere de siste velgere fra et parti som grunnleggende sett ikke har så stor oppslutning i befolkningen.

⁶⁷ Aldersvariabelen, som deler folk mellom de som er 15 til 49 år og 50 til 89 år, er inndelt slik for å sikre et substansielt antall respondenter i hver gruppe.

Den andre merkbare forskjellen på de to gruppene er at de nye velgere er mer tilbøyelige til å stemme på de rød-grønne partier enn de stabile velgerne. Dette viser at valget mobiliserte en gruppe med annen politisk tilhørighet enn ved tidligere valg. Tradisjonelt har det vært sentrumpartiernes velgere som primært har stemt ved kirkevalg. Dette kan forklares ved at disse partier har en sterkere interesse av å opprettholde tradisjoner, mens rødgrønne partier i høyere grad har tatt et oppgjør med disse. De rødgrønne velgere er dermed generelt også mer positive overfor alternative livsstiler enn de borgerlige velgere og partier. Dette er også tilfellet dersom man undersøker dem som har stemt på de borgerlige partier og sammenlikner dem med de rødgrønne. En statistisk test viser at det er en sammenheng mellom å stemme på de rødgrønne partier og det å mene kirken bør tillate homofile ekteskap ($r = ,153$ $p \leq ,000$). Man kan derfor forestille seg at disse personer på samme måte som de unge har stemt fordi de gjerne vil ha en kirke som deler deres holdninger om et emne som de mener er viktig, nemlig homofiles rett til kirkelig vigsel.

Der er en ganske interessant overvekt av kvinner blant førstegangselgerne. 59,1 prosent av disse er kvinner, mens det samme gjelder 51,9 prosent av de stabile velgere. Dette kan muligens forklares ved hjelp av to sosiodemografiske forhold som begge kan påvises ved hjelp av den norske utgaven av Den europeiske verdiundersøkelse fra 2008 (EVS). Det første er at kvinner generelt sett er mer tolerante overfor homoseksualitet enn det menn er. I EVS finner man en signifikant sammenheng mellom det å være kvinne og å akseptere homoseksuell praksis ($r_s = ,187$ $p = ,000$). Det andre man finner er at kvinner generelt er mer religiøse enn menn, noe som også bekreftes når man ser på EVS ($r_s = - ,194$ $p = ,000$). I og med at kvinner både er mere religiøse enn menn og går sterkere inn for homofiles rettigheter, så kan det være en forklaring på at de i særlig grad har blitt mobilisert til å stille opp ved dette spesielle kirkevalget.

Ser man på sivil status så er det tydelig at både for de stabile velgere og for førstegangselgerne er det primært de gifte eller folk som lever i registrert partnerskap, som stemmer. Dette passer med at det oftest er de middelaldrende og eldre som stemmer og særlig har denne gruppen en sterk interesse for religiøse forhold. Der er imidlertid også et ganske tydelig sammenfall mellom å være førstegangselger og enslig eller samboende. Sammenhengen mellom å være enslig og førstegangselger er imidlertid ikke et uttrykk for at valget trakk spesifikt de enslige til stemmeurnene. Når man korrigerer for alder viser det seg at det ikke er noen sammenheng mellom å være enslig og stemme for første gang. Sammenhengen er i stedet en konsekvens av at det var mange unge som stemte, og at de unge oftere er enslige enn andre. Det samme er imidlertid ikke tilfellet for de samboende. Når man korrigerer for alder er det fortsatt en tilbøyelighet til at de som er samboende stemte for første gang ved dette valget, noe som tyder på at valget på en spesiell måte har bidratt til å mobilisere mennesker som ikke lever i tradisjonelle ekteskap.

Utdanningsnivået skiller seg ikke stort for de forskjellige grupper, noe som tyder på at det ikke har lyktes i særlig grad å mobilisere personer uten en høyskole- eller universitetsutdanning. Det er stadig de høyt utdannede som er mest tilbøyelige til å stemme.

Tabell 115 Den sosiodemografiske profilen til førstegangsvelgerne og de stabile velgere. Prosent

		Stabile velgere	Førstegangsvelgere	Total
Liste	Nominasjonskomiteen	44,8	19,8	37,0
	Åpen Folkekirke	55,2	80,2	63,0
	Total	100,0	100,0	100,0
Land vs by	Land	56,8	43,1	52,4
	By	43,2	56,9	47,6
	Total	100,0	100,0	100,0
Alder	15–29	7,1	30,7	14,6
	30–49	33,2	30,2	32,3
	50–69	35,1	23,7	31,5
	70–89	24,6	15,4	21,7
	Total	100,0	100,0	100,0
Kjønn	Mann	48,1	40,9	45,8
	Kvinne	51,9	59,1	54,2
	Total	100,0	100,0	100,0
Politisk parti	Rødt	1,1	5,9	2,5
	Sosialistisk venstreparti	3,5	5,6	4,1
	Arbeiderpartiet	26,1	34,9	28,7
	Senterpartiet	16,1	11,0	14,6
	Kristelig Folkeparti	21,2	5,4	16,6
	Venstre	5,5	8,9	6,5
	Høyre	17,7	17,4	17,6
	Fremskrittspartiet	3,5	3,6	3,5
	De grønne	2,3	3,5	2,7
	Andre partier	2,9	3,9	3,2
	Total	100,0	100,0	100,0
Sivile status	Enslig	15,6	28,0	19,5
	Gift/registrert partnerskap	66,9	44,3	59,7
	Samboer	5,7	16,1	9,0
	Enke/enkemann	7,2	5,6	6,7
	Skilt	4,5	6,0	5,0
	Total	100,0	100,0	100,0
Utdannelse	Grunnskole	6,0	7,7	6,6
	Videregående	27,4	33,4	29,3
	Universitet /høyskole	66,6	58,9	64,2
	Total	100,0	100,0	100,0

N minimum: 301 stabile velgere, 136 førstegangsvelgere og 625 total.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Tabell 116 Sammenlikning av holdninger til kirken fordelt på førstegangselgere og stabile velgere. Prosent

		Stabile velgere	Førstegangselgere	Total
Kirken bør være atskilt fra staten	Uenig	37,2	34,8	36,4
	Både og	15,0	13,9	14,7
	Enig	47,8	51,4	48,9
	Total	100,0	100,0	100,0
Kirkens egne organer som bør utnevne biskoper	Uenig	21,6	28,4	23,7
	Både og	9,0	11,8	9,9
	Enig	69,4	59,7	66,3
	Total	100,0	100,0	100,0
Dnk bør akseptere forskjeller i tro og levestil blant sine ansatte	Uenig	14,4	3,2	10,8
	Både og	13,0	11,2	12,4
	Enig	72,6	85,6	76,8
	Total	100,0	100,0	100,0
Medlemmene har for lite innflytelse i Dnk	Uenig	37,6	33,5	36,3
	Både og	22,7	27,5	24,1
	Enig	39,8	39,0	39,6
	Total	100,0	100,0	100,0
Kirken bør åpne for vigsel for personer av samme kjønn	Uenig	36,1	18,1	30,3
	Både og	6,3	5,4	6,0
	Enig	57,7	76,5	63,7
	Total	100,0	100,0	100,0

N minimum: 437 stabile velgere, 183 førstegangselgere og 620 total.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Analysen vil nå rette seg mot holdninger til kirken blant de stabile velgere og blant førstegangselgerne. Først vil forskjellene mellom de to grupper bli gjennomgått før det blir diskutert hva forskjellene kan si om oss om medlemmenes holdninger til kirken.

Overordnet sett er det ganske få forskjeller mellom de to grupper. Man kan hevde at det ikke har lyktes kirken å mobilisere velgere med markant andre holdninger enn de vi finner blant stabile velgere. Den mest markante forskjell mellom de to grupper er deres holdninger til homofile ekteskaper og hvilken toleranse kirken bør have overfor dens ansatte.

Hvis man starter med å se på hvordan de to gruppene har forholdt seg til spørsmålet om hvorvidt kirken skal akseptere forskjeller i tro og livsstil hos sine ansatte, så finner man en merkbar forskjell mellom de to gruppene. Størstedelen av begge grupper, henholdsvis 72,6 prosent for de stabile velgere og 85,6 prosent for førstegangselgerne, er enige i at kirken bør være tolerant overfor forskjellige livsstiler og trosforestillinger blant medarbeiderne. Motstanden mot dette er praktisk talt fraværende blant førstegangselgerne, bare 3,2 prosent går mot påstanden. Blant de stabile velgerne er det imidlertid en gruppe på 14,4 prosent som ikke mener kirken bør tolerere forskjellig tro og livsstil blant sine ansatte. Dette peker mot at førstegangselgerne generelt er mer liberale i forhold til hva de mener en kirke kan og bør romme, enn det stabile velgere er. Den samme liberale innstilling gjør seg også gjeldende når man ser på spørsmålet om homofile ekteskap. 76,5 prosent av de som

stemte for første gang var for kirkelig ekteskap for personer av samme kjønn. Hos de stabile velgerne var oppslutningen om homofile ekteskap på 57,7 prosent. Noe over halvparten av denne gruppen mente dermed at kirken burde tillate denne typen ekteskap. Forskjellen mellom de to grupper er tydeligst når man ser på den prosentvise motstand mot homofile ekteskap. Blant de stabile velgere er det dobbelt så stor motstand som det er hos førstegangsvelgerne, henholdsvis 36,1 prosent av de stabile velgere og 18,1 prosent blant førstegangsvelgerne.

Når det gjelder emnene knyttet til om kirken bør være atskilt fra staten og hvorvidt medlemmene har for liten innflytelse i Den norske kirke, er de to gruppene i stor grad enige. Førstegangsvelgerne er litt mer positivt innstilt overfor en klar atskillelse mellom kirke og stat enn de stabile velgere. Det er 51,4 prosent av førstegangsvelgerne som mener at kirke og stat bør være atskilt, mot 47,8 prosent blant de stabile velgerne. 37,2 prosent av de stabile velgere og 34,8 prosent av førstegangsvelgerne er motstandere av et slikt skille mellom kirke og stat. Det er dermed overordnet betraktet støtte til skillet mellom kirke og stat, men i begge grupper er det også relativt stor motstand mot tanken. Dette peker i retning av at det finnes en relativt stor gruppe som har en annen forståelse av hva kirkens rolle er i forhold til staten. Uten nærmere undersøkelse kan man ikke med sikkerhet si hva slags forestilling disse har om kirke og stat relasjonen, men man kan spekulere på om de forstår kirken som en nasjonalkirke, som ivaretas ved at stat og kirke har et nært forhold til hverandre.

Når vi ser på hvorvidt de to grupper mener kirkemedlemmene har for liten innflytelse på kirken, finner man små variasjoner mellom gruppene. Det viser seg at 39,8 prosent av de stabile velgere og 39,0 prosent av førstegangsvelgerne mener medlemmene har for liten innflytelse. Der er noen flere blant de nye velgere som er usikre på dette spørsmål, noe som kommer til uttrykk ved at 27,5 prosent svarer "både og" på spørsmålet, mens det samme gjelder 22,7 prosent av de stabile velgerne. Det er 37,6 prosent av de stabile velgere som er uenig i at medlemmene har for liten innflytelse, for førstegangsvelgerne er det 33,5 prosent. Mønsteret representerer imidlertid en endring i forhold til hvordan velgerne svarte ved de to foregående kirkevalg. I 2009 var det 50,4 prosent som var enige i utsagnet og i 2011 dreide det seg om 52,2 prosent. Det er altså, i henhold til velgerne, skjedd en økning i deres innflytelse fra 2011 til 2015. For noen vil nok dette knyttes til økt bruk av dirkete valg til bispedømmerådene, samt større vekt på reelle alternativer gjennom flere lister.

De to velgergruppene er relativt enige i spørsmålet om hvorvidt kirken skal ha mulighet til selv å utnevne sine biskoper, 69,4 prosent av de stabile velgerne og 59,7 prosent av førstegangsvelgerne er enig i at kirken bør ha denne friheten i forhold til staten. 28,4 prosent av førstegangsvelgerne er motstandere av dette, mens det er 21,6 prosent av de stabile velgere som er imot. Dette spørsmålet er nært knyttet til det tidligere spørsmålet om stat og kirke skal være atskilt. Men mange velgere tenker seg tydeligvis at det finnes andre måter å knytte stat og kirke sammen enn gjennom utnevnelsen av biskoper.

Undersøkelsen av holdninger til kirken viser altså at de nye velgere ikke bringer mange nye holdninger inn i det kirkepolitiske bildet. Deres holdninger til kirke-stat relasjonen skiller seg ikke i særlig grad fra holdningene vi finner hos dem som har stemt før. Det er heller ikke stor forskjell i vurderingen av hvor mye innflytelse man mener kirkemedlemmene har. Dette kan betraktes som et positivt funn sett fra Den norske kirkes side, fordi det betyr at de aktive velgerne (stabile så vel som nye) er enige i den retning som kirken har beveget seg i etter den formelle atskillelsen fra staten.

Når man slår sammen nye og stabile velgere, så er det 39,6 prosent av de som har stemt som mener at kirkemedlemmene har for liten innflytelse i kirken. Dette representerer en utfordring for kirken, men er samtidig noe en organisasjon på Den norske kirkes størrelse, må leve med. På den andre siden er det et positivt tegn at over halvparten ikke synes å være misfornøyde med sin egen innflytelse. Konflikten mellom de gamle og de nye velgerne er mest markant i spørsmålet om hva det er kirken kan og bør romme av trosforestillinger. Det er mulig at dette synspunkt kan skape konflikter også i andre saker enn spørsmålet om ekteskap for homofile. Hvis de nye velgere generelt sett er mer positive overfor en kirke som opptrer på en "uortodoks" måte, så kan man forestille seg at de stabile og de nye velgere kan komme til å stå mot hverandre i andre spørsmål som berører tolkningen av troens innhold.

Tabell 117 Oversikt over stabile velgere og nye velgere, fordelt på religiøsitet og kirkelig engasjement. Prosent

		Stabile velgere	Førstegangsvelgere	Total
Hvor opptatt er du av det som skjer i din lokale menighet?	1 Ikke opptatt av i det hele tatt	1,6	21,1	7,8
	2	10,9	29,1	16,7
	3	28,8	31,4	29,6
	4	30,0	10,7	23,9
	5 Svært opptatt av	28,6	7,7	22,0
	Totalt	100,0	100,0	100,0
Betrakter du deg selv som personlig kristen?	Ja	69,1	43,6	61,1
	Nei	25,8	46,9	32,5
	I Tvil	5,0	9,6	6,5
	Totalt	100,0	100,0	100,0

N minimum: 426 stabile velgere, 187 førstegangsvelgere og 613 total.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

I det følgende ser vi nærmere på den personlige religiøsitet og engasjement for lokalmenigheten. Som det kan leses ut av Tabell 117, så er det ganske betydelig forskjell på hvor engasjert de to velgergrupper er. De stabile velgere er i langt høyere grad engasjert i hva som skjer i deres lokale menighet, i alt 58,6 prosent har svart 4 eller 5 på spørsmålet om hvor opptatt de er av deres menighet, og kun 12,5 prosent har svart 1 eller 2. Det er ikke overraskende at de som bruker mye tid på egen menighet er mer interessert i å være med på å bestemme hvordan kirken skal styres. Førstegangsvelgerne er i langt mindre grad knyttet til deres lokale menighet. 50,2 prosent har svart 1 eller 2 på spørsmålet om hvor opptatt de er av deres lokale menighet, og kun 18,4 prosent har svart 4 eller 5. Dette betyr at man ved valget i 2015 har klart å fange opp også kirkemedlemmer som ikke er så sterkt engasjert i deres egen menighet. Dette kan tolkes som en positiv utvikling for kirkedemokratiet, i og med at kirken i høy grad også består av disse medlemmer, og at valget dermed i høyere grad enn før er representativt for kirkens faktiske sammensetning.

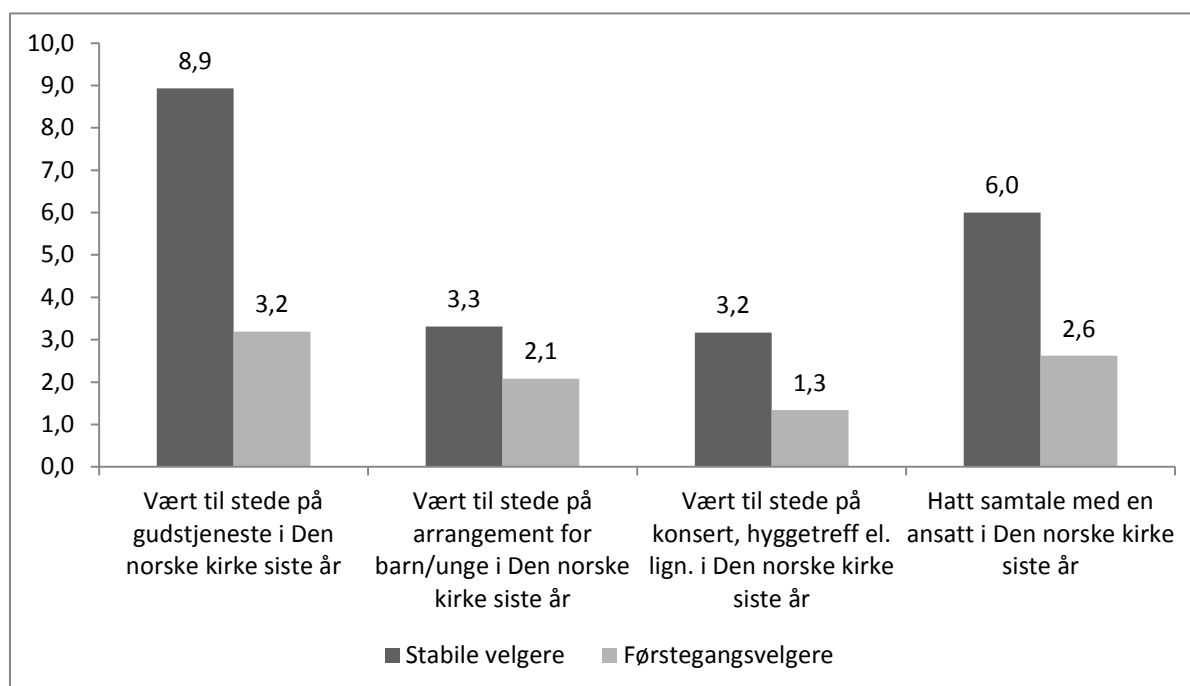
På samme måte som førstegangsvelgerne har et svakere kirkelig engasjement enn de stabile velgere, så betrakter de seg heller ikke i samme grad som religiøse eller kristne. Blant førstegangsvelgerne er det 43,6 prosent som betrakter seg selv som personlig kristen, 46,9 prosent gjør ikke og 9,6 prosent er i tvil. De stabile velgere er i større grad å betrakte som religiøse. Her er det 69,1 prosent som sier at de er personlig kristne, 25,8 prosent at de ikke er det, og 5 prosent er i tvil. En sammenlikning med

ulike spørreundersøkelser fra de siste årene tyder imidlertid på at det blant førstegangsvelgerne er en betydelig høyere andel som kaller seg personlig kristne enn blant kirkemedlemmer generelt.

Folk som ikke betrakter seg selv som personlig kristne utgjør en betydelig del av dem som stemte ved kirkevalget, og det er interessant å se på bakgrunnen for at disse velgerne benyttet seg av sin stemmerett. Den mest markante grunnen til at de førstegangsvelgere som ikke er personlig kristne stemte, var at de ønsket å påvirke i spørsmålet om kirkelig vigsel for homofile. Deretter følger faktorer som at kirkevalget og kommunevalget var samtidige og at de interesserer seg for hva som skjer i sitt lokalsamfunn. De stabile velgere som ikke ser seg selv som personlig kristne deltok altså i stor grad fordi kirkevalget foregikk samtidig med kommunevalget, fordi de er interessert i lokalsamfunnet, de ønsket samtidig å påvirke i spørsmålet om kirkelig vigsel for homofile, og de oppfatter Den norske kirke som viktig både for dem selv og for samfunnet som helhet.

Hvorvidt det er problematisk eller ikke at det er mange som ikke betrakter seg som personlig kristne, som stemmer er ikke et tema vi skal gå inn på her, men det er relevant å nevne at spørsmålet "Betrakter du deg selv som personlig kristen?" ikke fanger opp om folk har en form for religiøs identitet og for eksempel ville kunne kalle seg "kristen", "troende" eller "religiøs". Selv om man ikke vil kalle seg personlig kristen, kan det godt hende at man opplever at kirken bidrar til å dekke deres åndelige behov.

Figur 7 Gjennomsnittlig antall ganger en har benyttet kirkelige aktiviteter i løpet av året, blant stabile og førstegangsvelgere.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

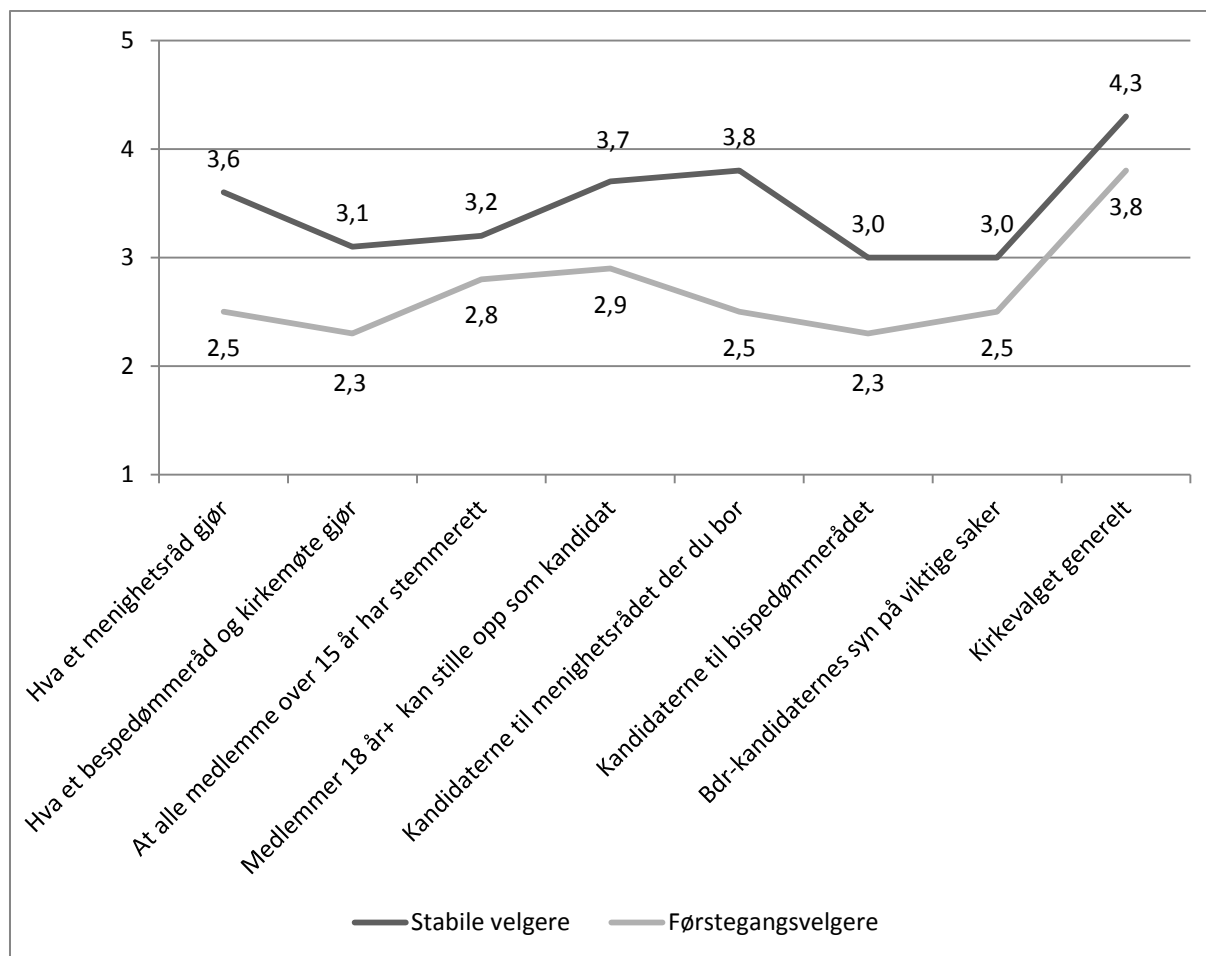
"Uteliggere" som har reportert 100 eller over er blitt filtrert ut for få en bedre representasjon av gruppene som helhet.

N minimum: 464 stabile velgere, 219 førstegangsvelgere.

Som det kan ses av Figur 7, så har førstegangsvelgerne mindre kontakt med kirken enn de stabile velgerne. Den mest markante forskjell gjelder hvor mange ganger de stabile velgere går i kirken sammenliknet med førstegangsvelgerne. Gjennomsnittlig 8,9 ganger årlig deltar de stabile velgere

ved kirkelige gudstjenester, mens førstegangsvelgerne gjør det samme 3,2 ganger i året. Det er også forskjell på de to grupper i forhold til hvor ofte de deltar på ungdoms- eller barnearrangementer, konserter og lignende i kirken, og hvor mange ganger de har samtaler med en av Den norske kirkes ansatte. Forskjellene er imidlertid ikke så store her som ved ordinære gudstjenestebesøk. Vi finner ikke uventet en del forskjeller i bruken av kirken. Førstegangsvelgernes engasjement i den lokale menighet er generelt sett mindre enn for stabile velgere. Førstegangsvelgernes tilknytning er imidlertid betydelig sterkere enn hos dem som har valgt ikke å stemme, men de er fortsatt bare å betrakte som sporadiske brukere av kirken.

Figur 8 Førstegangsvelgeres og stabile velgeres spesifikke kunnskapsnivå. Gjennomsnitt

N minimum: 458 stabile velgere, 211 førstegangsvelgere.

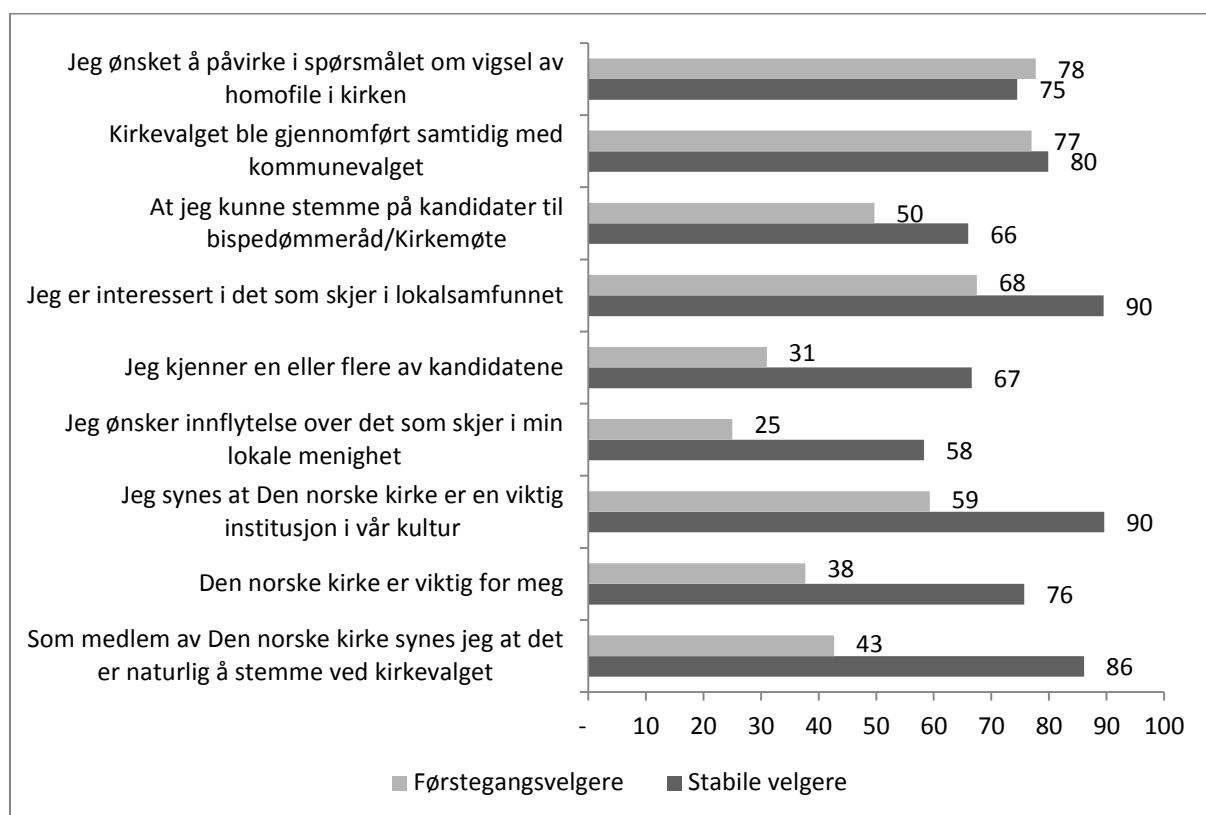
Gjennomsnitt på en skala fra 1 til 5, hvor 1 = ikke informert i det hele tatt og 5 = svært godt informert.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Førstegangsvelgerne har generelt mindre kunnskap om kirken og kirkevalget enn de stabile, noe som kan relateres til lavere engasjement for den lokale menighet og at de ikke i samme grad oppfatter seg som religiøse (Figur 6). De største forskjeller mellom de to gruppene når det gjelder kirkelig kunnskapsnivå, finner man når man ser på kjennskap til det lokale menighetsråd og de lokale kandidater. Når førstegangsvelgerne har vurdert hvor godt informert de var om hva et menighetsråd gjør på en skala fra 1 til 5, så endte deres gjennomsnitt på 2,5. Hos de stabile velgere ligger gjennomsnittet på 3,6. Ser man på hvor godt de følte seg informert om kandidatene i sine lokale menigheter, så er gjennomsnittet 2,5 for førstegangsvelgerne og 3,8 for de stabile velgere. Dette

tyder på at førstegangsvelgerne ikke orienterte seg i særlig grad mot menighetsvalget, men i stedet hadde fokus på bispedømmevalget. Dette blir underbygget av at forskjellen mellom de stabile velgeres kunnskap og førstegangsvelgerne er vesentlig mindre når man tar for seg temaer knyttet til bispedømmerådvalget. På spørsmålet om hva bispedømmeråd og Kirkemøtet gjør så er forskjellen mellom de to grupper på 0,8. I forhold til spørsmålet om hvor godt informert de føler seg om kandidatene til bispedømmerådet, så er den 0,7, og når det handler om bispedømmerådskandidaters syn på viktige saker, så er forskjellen nede på 0,5. Det er altså mindre forskjeller på de spørsmålene som handler om bispedømmerådet enn de som handler om menighetsrådene. At de nye velgeres oppmerksomhet har vært rettet mot bispedømmerådet samsvarer godt med at de fleste førstegangsvelgere la vekt på at de stemte for å påvirke saken om homofile ekteskap. Dette vil bli utdypet i det følgende.

Figur 9 Grunner for å stemme ved kirkevalget blant stabile og førstegangsvelgere. Prosent

N minimum: 455 stabile velgere og 211 førstegangsvelgere

Andel som har svart 4 eller 5 på en skala fra 1 til 5, der 1 = ikke viktig i det hele tatt og 5 = svært viktig.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Når man ser på motivene for å stemme ved valget er det ganske tydelig at det primært er spørsmålet omkring ekteskap for homofile som har fått dette valgets førstegangsvelgere til stemmeurnene (Figur 7). 78 prosent av alle førstegangsvelgere har gitt dette motivet verdien 4 eller 5 når de skulle vurdere hvor viktig spørsmålet var for dem. Den andre tydelige grunnen er at kirkevalget ble avviklet på samme tid som kommunevalget, i alt 77 prosent så dette som en viktig grunn til å stemme. Etter dette kommer interessen for lokalsamfunnet som et viktig punkt – 68 prosent av førstegangsvelgerne mente dette var viktig for deres deltakelse. Deretter kommer utsagnet om man synes "Den norske kirke er en viktig institusjon i den norske kulturen", som 59 prosent mente var sentralt. Etter disse grunner kommer i rekkefølge at de kunne stemme på kandidater til bispedømmerådet, de finner det

naturlig som medlem av Den norske kirke å stemme, Den norske kirke er viktig for dem, de kjenner en eller flere av kandidatene og til sist at de ønsker innflytelse på det lokale menighetsråd. Selv om de fleste førstegangselgere er blitt mobilisert av debatten omkring homofile ekteskap, så har de ikke stemt bare på bakgrunn av dette temaet. Deres interesse for lokalsamfunnet og deres syn på kirkens rolle i samfunnet har også hatt betydning for deres deltakelse i kirkevalget.

Der er videre en liten gruppe på 22 prosent av de nye velgere som ikke mener at spørsmålet om vielse av personer med samme kjønn var viktig for dem. De stemte primært fordi de har et generelt positivt forhold til kirken. At en slik gruppe finnes blant de nye velgere er ikke uventet. Siden 2001 har man sett en stigning i oppslutning om valget, og det er gode grunner for at en slik trend vil fortsette. Disse velgere ville høyst sannsynlig ha stemt uavhengig av debatten om homofile ekteskap.

Omtrent like mange blant de stabile velgerne som blant førstegangselgerne mente at homofile ekteskap var en viktig grunn til å stemme. Men for de stabile velgere var dette tema ikke det mest avgjørende. De begrunner særlig sin deltakelse i valget med tre grunner. De ser kirken som en viktig institusjon i kulturen, de er interessert i lokalsamfunnet og de finner det som medlem av kirken naturlig å stemme. Disse svarene har alle 86 prosent eller større oppslutning. Etter disse tre grunnene følger at de føler kirken er viktig for dem. Først som den femte grunnen kommer ønsket om å påvirke spørsmålet om vielse av homofile. Dette vitner om at kirkevalget for de stabile velgere handler om flere temaer enn de som er aktuelle for førstegangselgerne, noe som er ganske naturlig tatt i betraktning deres engasjement i og kunnskap om kirken. Det er verd å merke seg at de stabile velgere gir flere grunner til å stemme høy verdi enn førstegangselgerne. Mer enn 65 prosent av førstegangselgerne mente tre grunner til å stemme var viktige for deres deltakelse: Spørsmålet om vielse for homofile, at valget lå samtidig med kommunevalget og at de interesserte seg for lokalmenigheten. De stabile velgere har derimot åtte årsaker som har fått over 65 prosent oppslutning. Bare ønsket om å påvirke den lokale menighet når ikke over 65 prosent. Dette peker i retning av at kirkevalget er langt viktigere for disse velgere, noe man kunne forvente i og med at de har stemt ved flere valg.

Det er interessant at begge grupper legger minst vekt på utsagnet om at de ønsker å påvirke deres lokale menighet. Blant førstegangselgerne er det 25 prosent som har ment at dette var viktig og 58 prosent blant de stabile velgerne. Dette tyder på at menigheten som enhet ikke er av overveldende stor betydning og at det i langt høyere grad er lokalsamfunnet og kirken som en nasjonal enhet som er omdreiningspunktet for begge de to gruppene. Særlig for førstegangselgerne er dette tilfellet, men også til en viss grad for de stabile velgerne.

For begge grupper er det viktig at valget har foregått på samme tid som kommunevalget. Dette innebærer at selv om begge grupper oppgir flere motiver for å stemme ved kirkevalget, er disse ikke nødvendigvis så viktige at de ville stemt hvis valget hadde skiftet tid/sted.

6.4.1 Oppsummering: stabile velgere og førstegangselgere

For å konkludere på gjennomgangen av de nye velgere og de stabile velgere, så nådde analysen frem til følgende konklusjoner:

Førstegangselgerne stemte i overveiende grad på Åpen folkekirke, mens de stabile velgerne var mer likt fordelt i sine stemmemønstre. Ut fra sosial bakgrunn skiller de to grupper seg fra hverandre ved

at de stabile velgere generelt er eldre og oftere er gift enn førstegangselgerne. Førstegangselgerne er primært også gift, men en større andel av dem lever som enslige og samboere. Blant førstegangselgerne var det flere som orienterte seg mot rødgrønne partier, på samme måte som det prosentvis var flere kvinner enn blant de stabile velgere. Dette kan forklares ved at dette er to grupper som generelt er mer aksepterende overfor homofiles rettigheter.

De to gruppene er i stor grad enige om at skille mellom kirke og stat er et positivt tiltak. Førstegangselgerne ønsker en mer liberal kirke enn de stabile velgere gjør. Det er imidlertid ikke et uttrykk for at de stabile velgere ikke har en liberal innstilling til homofile ekteskap i Den norske kirke. I følge undersøkelsen så var det over halvparten av de stabile velgere som ønsket at homofile skulle kunne vies i kirken, samtidig som de i høy grad ønsket at kirken skal være tolerante overfor ansattes livsstil og trosforestillinger. De stabile velgere skal derfor ikke forstås som en utpreget konservativ gruppe, de er bare ikke så liberale som de som stemte for første gang ved valget i 2015.

De stabile velgere er i større grad opptatt av deres lokale menigheter og samtidig er de oftere personlig kristne enn førstegangselgerne. Halvparten av førstegangselgerne og en fjerdedel av de stabile velgere ser ikke seg selv som personlig kristne, noe som betyr at kirkevalget også har nådd dem som ikke har tradisjonelle religiøse holdninger. Den svakere tilknytning til kirken blant førstegangselgerne kan også spores når man ser på hvor mye henholdsvis førstegangselger- og de stabile velgere benytter seg av den. De stabile velgere bruker oftere kirken og har mer kontakt med dens ansatte. Førstegangselgerne har en mer sporadisk kontakt med kirken. At førstegangselgerne er mer perifert tilknyttet kirken kan også ses ut av deres kunnskap om kirkens institusjoner og valget, hvor de stabile velgere på alle måter vet mer om hvordan tingene foregår.

De stabile velgere har langt flere motiver for å stemme. De er sterkt motivert av åtte forskjellige motiver, som strekker seg fra deres engasjement i den lokale kirke til spørsmålet om ekteskap for homofile. Førstegangselgerne har tre sterke motiver for å stemme: Vielse av folk med samme kjønn, interesse for lokalsamfunnet, og samtidighet med kommunevalget. De stabile velgere er generelt mer engasjert i kirken og valget, både når det dreier seg om hvor stor vekt de tillegger de forskjellige grunner til å stemme og hvor mange av dem de føler er viktige. For begge grupper var det altså et vesentlig poeng at valget ble gjennomført samtidig med kommunevalget.

En mulig fortolkning av hvorfor førstegangselgerne er blitt mobilisert til valget er at de tidligere har overlatt det til de kirkeaktive å stemme, men med spørsmålet om homofile ekteskap har de sett det nødvendig å stemme for å sikre seg en kirke som de kan identifisere seg med. Vi vet imidlertid at en liten del av førstegangselgerne primært stemmer av andre årsaker enn homofilis spørsmålet.

Når man ser på hvor informert velgerne er, så ser det ut til at førstegangselgerne er mest orientert mot bispedømmerådvalgene. De opplever derimot ikke at de vet særlig mye om de lokalkirkelige forhold. De stabile velgerne er også orientert mot bispedømmerådet, men har like mye eller mer kjennskap til menighetsrådene.

6.5 VELGERE SOM STEMME PÅ ULIKE LISTER VED BISPEDØMMERÅDSVALGET

I det følgende skal vi se på forskjellene mellom de som stemte på Åpen folkekirke og de som stemte på Nominasjonskomiteens liste.

Tabell 118 gjennomgår de sosiodemografiske kjennetegn ved de to velgergruppene. I den første del av tabellen kan man se hvor stor del de stabile og førstegangselgere utgjorde av listenes velgere. 83,4 prosent av de som hadde stemt på Nominasjonskomiteens liste var stabile velgere og 16,6 prosent var førstegangselgere. For Åpen folkekirkes vedkommende var det 60,4 prosent som var stabile velgere og 39,6 prosent som var førstegangselgere. Som det kan leses ut av tabellen er det de stabile velgere som utgjorde den største gruppe velgere for begge listers vedkommende. Selv om det ved første øyekast kan synes overraskende, så er det ikke uttrykk for en feil når vi skriver at førstegangselgerne utgjør en så liten andel av dem som har stemt på Åpen folkekirke. Det er et uttrykk for at førstegangselgerne som gruppe ikke var så stor som de stabile velgerne. Så selv om det prosentvis var mange førstegangselgere som stemte på Åpen folkekirke, var de stadig en mindre del av den totale gruppen som stemte på listen. Mønsteret stemmer overens med gjennomgangen av de stabile og førstegangselgernes stemmemønster og holdninger som ble gjennomgått i forrige del. 57,7 prosent av de stabile velgerne var enige i at kirken bør være åpen overfor vielse av personer med samme kjønn og 6,3 prosent svarte både og. Dette viser at Åpen folkekirke ble stemt inn i bispedømmerådet primært ved hjelp av stemmer fra de stabile velgere. Når det gjaldt Nominasjonskomiteens liste var det i overveiende grad de stabile velgere som stod for listens stemmer. Åpen folkekirkes seier ved kirkevalget er altså ikke alene et uttrykk for at førstegangselgerne støttet opp om denne listen, men fordi deres budskap også appellerte til en stor del av de stabile velgere.

Som det kan leses ut av tabellen, har de to listene ikke bidratt til å skape et skille mellom land og by. Det har i det store og hele vært noenlunde likt fordelt hvor stemmene kom fra, selv om det var litt flere i landkommunene som stemte på Nominasjonskomiteens liste og omvendt noen flere i byene som stemte på Åpen folkekirke.

Der er en videre en viss aldersforskjell mellom listenes velgere. Det er en tendens til at yngre velgere har stemt på Åpen folkekirke, mens de eldre har stemt på Nominasjonskomiteens liste. Blant de mellom 15 og 29 år var det 80,3 prosent som stemte på Åpen folkekirke og bare 19,7 prosent som stemte på Nominasjonskomiteens liste. Deler man alder opp i to undergrupper, de fra 15 til 49 år og de fra 50 til 89,⁶⁸ så var fordelingen slik at 73,4 prosent av de mellom 15 og 49 år stemte på Åpen folkekirke og 26,6 prosent av dem stemte på Nominasjonskomiteens liste. Blant gruppen mellom 50 og 89 år var det 54,1 prosent som stemte på Åpen folkekirke, mens 45,9 prosent stemte på Nominasjonskomiteens liste. I gjennomgangen av stabile og førstegangselgere nevnte vi at tendensen til at yngre velgere stemte på Åpen folkekirke sannsynligvis er uttrykk for at de yngre har et liberalt forhold til alternative livsstiler.

Tabellen viser at de som stemte på Nominasjonskomiteens liste er likelig fordelt når det gjelder kjønn. Listens velgere består av 51,2 prosent menn og 48,8 prosent kvinner. Blant velgere av Åpen folkekirke er det imidlertid flere kvinner enn det er menn, slik at 57,9 prosent er kvinner og 42,1

⁶⁸ Aldersvariabelen er inndelt slik for at sikre et substansielt antall respondenter i hver gruppe.

prosent er menn. Overvekten av kvinner hos Åpen folkekirke kan forklares ved at kvinner generelt er mere aksepterende i forhold til homoseksualitet i samfunnet enn det menn er. Det er dermed ikke overraskende at de i høyere grad velger å gi sin stemme til Åpen folkekirke.

I forhold til hvordan de to gruppene fordeler seg politisk er det slående i hvilken grad Åpen folkekirkes velgere består av personer som har stemt på Arbeiderpartiet. 41,4 prosent av listens velgere stemte på Arbeiderpartiet. Til sammenlikning så utgjorde de som stemte på Kristelig Folkeparti 34,9 prosent av Nominasjonskomiteens listes velgere. Dette henger trolig sammen med at flere ledende personer i Arbeiderpartiet har snakket varmt om at kirken burde tillate de homofile å gifte seg i kirken.⁶⁹ Det har også sammenheng med at partier til venstre i det politiske landskapet pleier å være mer liberale i forhold til ikke-tradisjonelle livsstiler, noe vi også tidligere har argumentert for. At 17,3 prosent av de som har stemt på Åpen folkekirke stemte på Høyre kan virke overraskende, men tyder på at nordmenn generelt er ganske liberale i forhold til homofiles rettigheter. Høyre har dessuten flere profilerte politikere som er homofile. Kristelig Folkepartis velgere utgjør imidlertid en svært liten andel av de som har stemt på Åpen folkekirke. Dette henger sammen med at Kristelig folkeparti blir oppfattet som et parti som verner om tradisjonelle kristne verdier i Norge. Man kan anta at deres velgere derfor ikke vil være positivt stemt overfor en så markant verdiforandring som homofile ekteskap i Den norske kirke er. Blant de som har stemt på Nominasjonskomiteens liste var Kristelig Folkepartis sympatisører dominerende og utgjorde 34,9 prosent av deres velgere. Som nevnt er dette et uttrykk for at de nok ikke ønsker en markant forandring av kirken. Men det er også mulig at de har stemt på Nominasjonskomiteens liste av andre grunner. Som nevnt tidligere så er Kristelig Folkepartis velgere primært stabile velgere, og denne gruppe både vet mer om og er mer engasjert i kirken. Det kan derfor tenkes at de stemmer av en rekke andre årsaker enn bare spørsmålet om homofile ekteskap, og deres valg av Nominasjonskomiteens listes kandidater baserer seg på andre kirkepolitiske overveielser. Blant Nominasjonskomiteens listes velgere finner man også en del som har stemt på Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Høyre – disse utgjør henholdsvis 19,9, 15,9 og 13,3 prosent. Disse partier har alle en god oppslutning blant de stabile velgerne, og når deres velgere utgjør en så pass stor andel av Nominasjonskomiteens listes velgere, så kan vi slutte at disse partienes velgere har flere grunner enn homofile ekteskap som gjør at de deltar ved kirkevalget.

Der er ikke så stor forskjell mellom velgerne når man ser på sivil status. Der er litt flere enslige blant Åpen folkekirkes velgere, men dette kan delvis forklares med at listens velgere generelt sett er noe yngre. Der er heller ikke stor forskjell når man ser på utdannelsesnivået for de to grupper. Blant begge grupper er det primært dem med universitets- eller høyskoleutdanning som har stemt. De utgjør over 60 prosent av begge grupper. Deretter er det folk med videregående utdanning som har stemt, og for begge listers vedkommende gjelder det at under seks prosent av dem kun hadde grunnskoleutdanning.

⁶⁹ Marianne Aasen (Ap), som leder Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, har uttalt seg positivt om homofile vigslar i kirken. I 2012 vedtok Oslo Arbeiderparti et ønske om at prester skulle kunne vie homofile.

Tabell 118 Den sosiodemografiske profilen til de som stemte på Åpen folkekirke og de som stemte på Nominasjonskomiteens liste. Prosent

		Nominasjonskomiteens liste ⁷⁰	Åpen Folkekirke	Total
Velgere	Stabile velgere	83,4	60,4	68,9
	Førstegangselgere	16,6	39,6	31,1
		100,0	100,0	100,0
Land og by	Land	57,0	45,5	49,7
	By	43,0	54,5	50,3
	Total	100,0	100,0	100,0
Alder	15–29	8,2	19,0	15,0
	30–49	24,4	34,3	30,6
	50–69	37,3	28,7	31,9
	70–89	30,1	18,1	22,5
	Total	100,0	100,0	100,0
Kjønn	Mann	51,2	42,1	45,5
	Kvinne	48,8	57,9	54,5
	Total	100,0	100,0	100,0
Politisk parti	Rødt	1,3	4,1	3,1
	Sosialistisk venstreparti	0,9	7,9	5,3
	Arbeiderpartiet	19,9	41,4	33,6
	Senterpartiet	15,9	10,7	12,6
	Kristelig Folkeparti	34,9	2,3	14,2
	Venstre	2,5	9,2	6,7
	Høyre	13,3	17,3	15,9
	Fremskrittspartiet	6,6	0,5	2,7
	Miljøpartiet de grønne	3,9	2,6	3,1
	Andre partier	0,9	3,9	2,8
	Total	100,0	100,0	100,0
Sivil status	Enslig	14,6	25,9	21,7
	Gift/registrert partnerskap	65,6	55,8	59,4
	Samboer	4,5	8,2	6,8
	Enke/enkemann	9,5	5,1	6,8
	Skilt	5,8	4,9	5,3
	Total	100,0	100,0	100,0
Utdanning	Grunnskole	4,0	5,2	4,8
	Videregående	31,5	26,7	28,5
	Universitet /høyskole	64,5	68,1	66,8
	Totalt	100,0	100,0	100,0

N minimum: 142 Nominasjonskomiteens liste, 248 Åpen folkekirke.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

⁷⁰ I Borg og Hamar bispedømme kalt for Mangfoldig folkekirke.

Tabell 119. Sammenlikning av holdninger til kirken fordelt på de som henholdsvis stemte på Åpen folkekirke og på Nominasjonskomiteens liste. Prosent

		Nominasjonskomiteens liste	Åpen Folkekirke	Total
Kirken bør være adskilt fra staten	Uenig	37,0	40,3	39,1
	Både og	17,5	13,2	14,7
	Enig	45,4	46,5	46,1
	Total	100,0	100,0	100,0
Kirkens egne organer som bør utnevne biskoper	Uenig	9,2	38,3	27,6
	Både og	4,6	9,5	7,8
	Enig	86,1	52,2	64,7
	Total	100,0	100,0	100,0
Kirken bør akseptere forskjeller i tro og levestett blant sine ansatte	Uenig	25,4	2,6	11,1
	Både og	17,1	5,5	9,8
	Enig	57,5	92,0	79,2
	Total	100,0	100,0	100,0
Medlemmene har for lite innflytelse i Dnk	Uenig	44,0	30,6	35,8
	Både og	18,9	27,3	24,0
	Enig	37,1	42,2	40,2
	Total	100,0	100,00	100,0
Kirken bør åpne for vigsel for personer av samme kjønn	Uenig	69,3	4,8	27,8
	Både og	8,6	3,7	5,4
	Enig	22,1	91,5	66,9
	Totalt	100,0	100,0	100,0

N minimum: 152 Nominasjonskomiteens liste, 247 Åpen folkekirke.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

Tabell 119 gir en oversikt over de forskjellige holdninger som er å finne hos de to velgergrupper. I første del finner vi spørsmålet om hvorvidt kirken og staten skal være atskilt eller ikke. Som det fremgår av tabellen er det ikke så stor forskjell på gruppene. 45,4 prosent av de som stemte på nominasjonskomiteens liste mener de bør være atskilt, mens dette gjelder 46,5 prosent av Åpen folkekirkes medlemmer. For begge grupper er motstanden mot et skarpt skille omtrent like stor – 37 prosent av Nominasjonskomiteens listes velgere er imot og tilsvarende 40,3 prosent blant Åpen folkekirkes velgere.

Der er også relativt stor enighet om at medlemmene av Den norske kirke har for liten innflytelse på hva som skjer i kirken.

De to gruppene har også omtrent det samme syn på hvor mye innflytelse det enkelte medlem har. 42,2 prosent av Åpen folkekirkes velgere mener de har for liten innflytelse i kirken, mens det er 37,1 prosent av Nominasjonskomiteens listes velgere som har den samme holdning. Blant nominasjonskomiteens velgere er det 44 prosent som mener de har tilstrekkelig innflytelse i kirken. Hos Åpen folkekirkes velgere gjelder dette bare 30,6 prosent, og det er en stor gruppe av denne listens velgere som har svart både og, i alt 27,3 prosent. Dette tyder på at misnøyen med medlemmenes innflytelse er størst i Åpen folkekirke. Spørsmålet er om dette vil endre seg ved neste

valg. Det er mulig at Åpen folkekirkes valgseier innebærer at deres velgere vil føle at de har bedre innflytelse når man undersøker dem igjen ved neste valg.

Der er ganske tydelig forskjell på hvordan de to grupper forholder seg til spørsmålet om hvorvidt kirken skal utnevne egne biskoper eller ei. Så lenge statskirkeordningen gjaldt, hadde Kongen i statsråd det siste ordet i spørsmål om utnevning av biskoper. Dette endret seg etter grunnlovsrevisjonen av 2012. Blant begge de to velgergruppene mener over halvparten at dette skal være kirkens oppgave, men det er stor forskjell på hvor mange som mener det. Blant de som stemte på Nominasjonskomiteens liste er det 86,1 prosent som ser dette som kirkens oppgave og bare 9,2 prosent som er imot. Blant Åpen folkekirkes velgere var det 52,2 prosent som ønsket at kirken skulle utnevne sine egne biskoper og 38,3 prosent som er imot. Dette tyder på at det blant Nominasjonskomiteens listens velgere er flere som går inn for en mer selvstendig kirke. Dette kan synes overraskende fordi det ikke er samme støtte til synspunktet om at kirken skal være atskilt fra staten, men dette er ikke nødvendigvis selvmotsigende. Det kan tenkes at man ønsker at stat og kirke skal være nært sammenknyttet på enkelte områder, men ikke på andre. Grunnleggende sett synes det å være støtte til demokratireformen og til å løsne på båndene mellom kirke og stat blant begge listene, men støtten er langt fra overveldende og entydig.

Som man kan forvente er det stor forskjell på hvordan de to velgergrupper forholder seg til vielse av personer med samme kjønn og hvorvidt Den norske kirke bør akseptere forskjeller i tro og livsstil blant sine ansatte. I begge grupper mener over halvparten at kirken bør være åpen for forskjeller i tro og livsstil blant sine ansatte. Som man kan forvente er denne aksept imidlertid betydelig større blant Åpen folkekirkes enn blant nominasjonskomiteens velgere. Mens 92 prosent av Åpen folkekirkes velgere sa seg enig i utsagnet, er det 57,5 prosent av Nominasjonskomiteens listes velgere som er enige. Det finnes imidlertid også merkbar motstand blant Nominasjonskomiteens listes velgere. 25,4 prosent av dem er imot, og disse må forstås som tilhengere av mindre meningsforskjeller når det gjelder kirkens lære, men flertallet av disse er stadig åpne for meningsforskjeller innad kirken. Den store forskjellen mellom de to listene finner man når man ser på hvordan de forholder seg til spørsmålet om vigsel av homofile i kirken. Her er det 91,5 prosent av Åpen folkekirkes velgere som gir uttrykk for at det bør være slike vielser i kirken, mens det tilsvarende tall er 22,1 prosent blant Nominasjonskomiteens listes velgere. Motstanden mot ekteskap for homofile er til gjengjeld ganske tydelig. Hele 69,3 prosent av Nominasjonskomiteens listes velgere er imot, mens det samme bare gjelder 4,8 prosent blant Åpen folkekirkes velgere. Dette viser tydelig at dette valget i stor grad har handlet om konflikten omkring kirkelig ekteskap for homofile. De 22,1 prosent av Nominasjonskomiteens listes velgere som er enige i at homofile bør kunne vies i kirken, kan tenkes å ha stemt på kandidater på Nominasjonskomiteens lister som var for slike vielser.

Tabell 120 Religiøsitet og kirkelig engasjement fordelt på de som stemte på Åpen folkekirke og de som stemte på Nominasjonskomiteens liste. Prosent

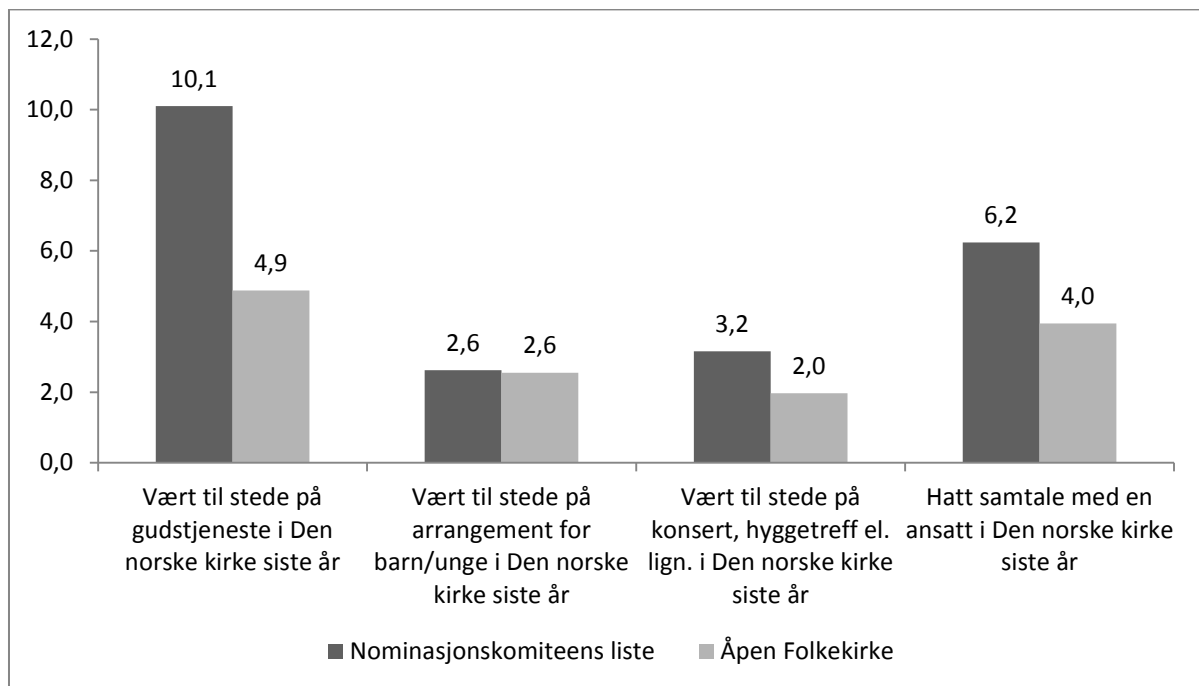
		Nominasjonskomiteens liste	Åpen Folkekirke	Total
Hvor opptatt er du av det som skjer i din lokale menighet?	1 Ikke opptatt av i det hele tatt	3,1	10,7	7,9
	2	7,8	21,5	16,4
	3	26,9	31,9	30,0
	4	30,1	19,8	23,6
	5 Svært opptatt av	32,0	16,1	22,0
	Total	100,0	100,0	100,0
Betrakter du deg selv som personlig kristen?	Ja	79,7	48,4	60,2
	Nei	15,9	45,2	34,2
	I tvil	4,3	6,3	5,6
	Total	100,0	100,0	100,0

N minimum: 162 Nominasjonskomiteens liste, 267 Åpen folkekirke.

Kilde: KIFOs velgerundersøkelse 2015

I det følgende gjennomgår vi de to listenes velgeres forhold til tro og kontakt med den lokale menighet (Tabell 120). Som det kan leses ut av tabellen, så er det Nominasjonskomiteens listes velgere som er mest interessert i den lokale menighet. Blant denne listes velgere er det 62,1 prosent som har svart 4 eller 5 på hvor interessert de er i den lokale menigheten, mens det samme gjelder 35,9 prosent av Åpen folkekirkes velgere. Det er altså tydelig at Nominasjonskomiteens listes velgere er mer engasjert i lokalmenigheten. Selv om man trekker ut de stabile velgere blant dem som har stemt på Åpen folkekirke, så er det fortsatt Nominasjonskomiteens listes velgere som er mest opptatt av den lokale menigheten. Dette henger trolig sammen med at Åpen folkekirkes velgere ikke i samme grad som Nominasjonskomiteens liste ser på seg selv som personlig kristne. 48,4 prosent har svart at de betrakter seg som personlig kristne, mens 45,2 prosent har svart at de ikke gjør det. Som nevnt i gjennomgangen av førstegangselgere og stabile velgere, så innebærer ikke det at man svarer nei på spørsmålet om man er personlig kristen nødvendigvis noen avvisning av en åndelig dimensjon i livet eller at man ikke har et forhold til kirken. Men dersom man har et religiøst ståsted som avviker noe fra det tradisjonelt kirkelige, er det ikke sikkert at man ønsker å engasjere seg i samme grad som dem som tror på en mer tradisjonell måte. Nominasjonskomiteens listes velgere er mer tradisjonelle i sin religiøsitet, noe som kommer til uttrykk ved at 79,7 prosent svarer at de er personlige kristne, mens 15,9 svarer at de ikke er det. Dette underbygger bildet av at Nominasjonskomiteens liste samler mer tradisjonelle kirkevelgere enn Åpen folkekirke.

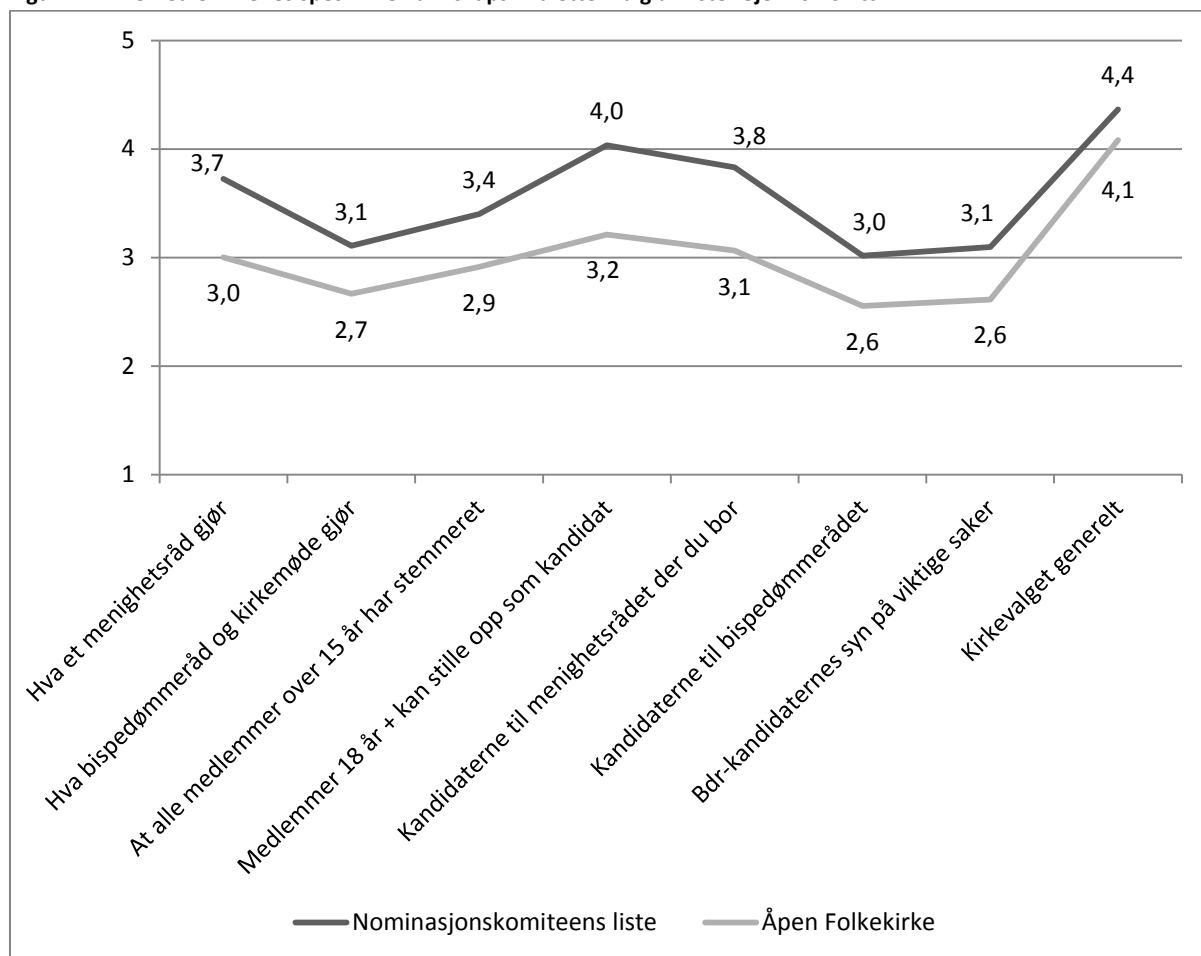
Figur 10 Gjennomsnittlig bruk av kirkelige aktiviteter per år for henholdsvis Nominasjonskomiteens listes velgere og Åpen folkekirkes velgere.

"Uteliggere" som har reportert 100 eller over er blitt filtrert fra for få en bedre representasjon av gruppene som helhet. N minimum: 159 Nominasjonskomiteens liste, 271 Åpen folkekirke.

Som forventet etter denne gjennomgangen, så er Nominasjonskomiteens listes velgere oftere i kontakt med kirken (Figur 10). Dette gjelder både samtaler med kirkens ansatte, deltakelse i kulturelle arrangementer og gudstjenester. Forskjellen er ganske tydelig når man ser på hvor ofte velgerne går på gudstjeneste. Mens Nominasjonskomiteens listes velgere går 10,1 ganger i året, så går Åpen folkekirkes velgere 4,9 ganger. Dette er imidlertid det området hvor forskjellene er mest iøynefallende. Når man ser på hvor ofte Åpen folkekirke benytter seg av ungdoms- og kulturelle arrangementer, så er det bare en liten forskjell mellom disse og Nominasjonskomiteens listens velgere. Mot denne bakgrunn kan man hevde at Åpen folkekirkes velgere er ganske aktive i kirken, selv om de ikke når opp til det samme nivået som Nominasjonskomiteens listes velgere.

Figur 11 Kirkemedlemmenes spesifikke kunnskapsnivå etter valg av liste. Gjennomsnitt

N minimum: 165 Nominasjonskomiteens liste, 280 Åpen folkekirke.

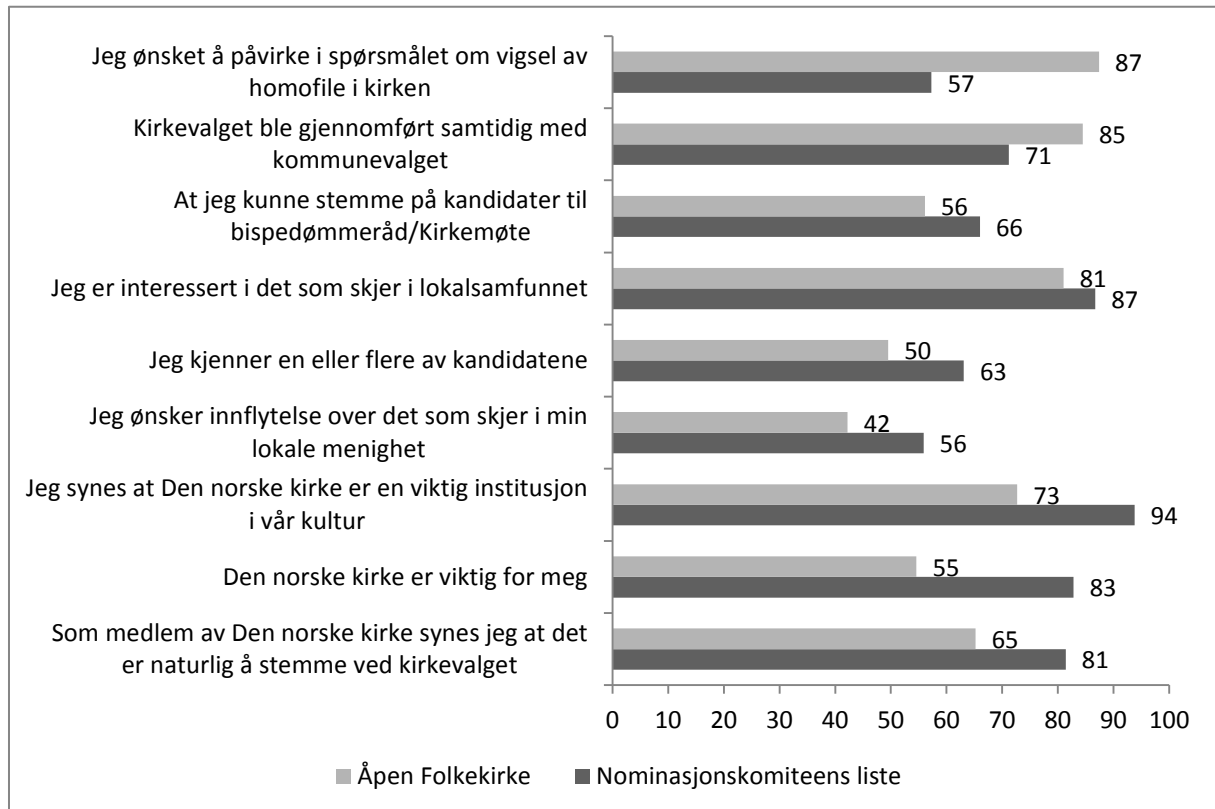
Gjennomsnitt på en skala fra 1 til 5, der 1 = ikke informert i det hele tatt og 5 = svært godt informert.

Vi har sett at Åpen folkekirkes velgere ikke er like opptatt av det lokalkirkelige og av kirkelige aktiviteter som Nominasjonskomiteens listes velgere. De vet heller ikke like mye om kirken og om kirkevalget. Som det fremgår av Figur 11 så har Åpen folkekirkes velgeres noe mindre kunnskap om dette enn velgerne som har stemt på Nominasjonskomiteens liste, gjennomsnittlig 0,54 poeng lavere. Forskjellen mellom de to grupper minsker imidlertid, hvis man bare tar for seg de stabile velgere i begge grupper. I så fall ligger Åpen folkekirkes velgere 0,42 poeng under velgerne til Nominasjonskomiteens liste, noe som betyr at det fortsatt er en målbar forskjell på gruppene. Begge grupper vet mer om kandidatene til menighetsrådene og hva en menighet gjør enn de vet om bispedømmerådet. Dette kan skyldes velgerne enten er mer interessert i menigheten eller at informasjonen om menigheten lettere når ut enn hva som er tilfellet for bispedømmerådet. Bispedømmerådet har ikke samme lokale forankring om det ikke finnes bispedømmerådsmedlemmer i det aktuelle soknet. Dette kan gjøre det vanskeligere å spre informasjonen.

Når man tar for seg hva gruppene vet om bispedømmerådskandidaters holdninger og hva et bispedømmeråd gjør, så er forskjellen henholdsvis 0,4 og 0,5 poeng, hvilket er mindre enn forskjellen mellom hva de vet om lokale myndigheter. I analysen av de stabile og førstegangselgere ble dette tolket som uttrykk for at førstegangselgerne interesserte seg mer for denne del av valget og derfor var mer tilbøyelige til å skaffe seg informasjon om bispedømmeråds-kandidatene. Resonnementet

bak dette er at førstegangsvelgerne i høyere grad var opptatt av homofile ekteskap, og dermed primært stemte for at påvirke dette spørsmålet. Som man kan se av Figur 12 så kan det være noe som taler for at denne tolkning også kan brukes på Åpen folkekirkes velgere, fordi det er langt flere blant disse som stemte for å påvirke spørsmålet om vielse av homofile i kirken, og fordi en betydelig del av denne gruppe er førstegangsvelgere.

Figur 12 Grunner for å stemme ved kirkevalget blant Åpen folkekirkes velgere og Nominasjonskomiteens listes velgere. Prosent

N minimum: 164 Nominasjonskomiteens liste, 278 Åpen folkekirke.

Andel som har svart 4 eller 5 på en skala fra 1 til 5, der 1 = ikke viktig i det hele tatt og 5 = svært viktig.

Der er en ganske tydelig forskjell på hvorfor de to listers velgere stemte. For å få dette fram kan vi for eksempel sammenlikne påstander som de to listenes velgere slutter massivt opp om. Av Nominasjonskomiteens velgere svarte minst 65 prosent 4 eller 5 på følgende alternativer: 94 prosent av dem stemte fordi de synes Den norske kirke er en viktig institusjon i den norske kulturen, 87 prosent fordi de er interessert i det som skjer i lokalsamfunnet, 83 prosent på grunn av at Den norske kirke er viktig for dem selv, 81 prosent fordi de fant det naturlig som medlem av kirken å stemme, 71 prosent fordi de ønsket å påvirke spørsmålet om homofile vielser, 71 prosent mente det var viktig at kirkevalget og kommunevalget ble avholdt samtidig og 66 prosent sa det var viktig at de fikk mulighet til å stemme på kandidater til bispedømmeråd/Kirkemøtet. I alt var det syv forskjellige motiver som 65 prosent eller flere vurderte som viktige for at de stemte. For Åpen folkekirkes velgere var mønsteret annerledes. Her var det fem grunner til å stemme som over 65 prosent mente var viktige: 87 prosent synes det var viktig at de hadde mulighet for å påvirke spørsmålet om vielse av homofile, 85 prosent mente det var sentralt at valget ble holdt på samme tidspunkt som kommunevalget, 81 prosent la vekt på at de var interessert i lokalsamfunnet, 73 prosent fordi de synes Den norske kirke

er en viktig institusjon i norsk kultur, til sist var det 65 prosent som stemte fordi de mener det er naturlig som medlem å stemme ved kirkevalget. Man får inntrykk av at de som har stemt på Åpen folkekirke stemte fordi de ønsket å påvirke spørsmålet om vigsel for homofile, på grunn av deres interesse for lokalsamfunnet og kirkens rolle i samfunnet. Mens det er omvendt for Nominasjonskomiteens listes velgere. De er først og fremst opptatt av kirkens betydning for dem selv og for samfunnet. Dette er i tråd med det høyere kirkelige engasjement som Nominasjonskomiteens listes velgere har. I kraft av sin kontakt med og kunnskap om kirken og kandidatene kan vi forvente at de stemmer av andre og flere grunner enn Åpen folkekirkes velgere som har litt mindre kontakt med og kunnskap om kirken. Åpen folkekirke har i høyere grad fokus på store kirkepolitiske linjer, slik som saken om kirkelige vielser for homofile.

Forskjellen på de to grupper jevner seg imidlertid i stor grad ut når man holder førstegangsvelgerne utenfor og bare fokuserer på de stabile velgere. De stabile velgere som har stemt på Åpen folkekirke har flere motiver som de mener er sentrale, i alt syv som mer enn 65 prosent mener er viktige.

6.5.1 Oppsummering: velgere som stemte på ulike lister ved bispedømmerådsvalet

I denne analysen har vi undersøkt forskjeller og likheter mellom de to listenes velgere. Åpen folkekirke var den listen som tiltrakk seg flest førstegangsvelgere – 39,6 prosent av listens velgere var førstegangsvelgere. Nominasjonskomiteens liste oppnådde ikke i samme grad å tiltrekke seg nye velgere – bare 16,6 prosent av listens velgere stemte for første gang i 2015.

Mens Nominasjonskomiteens listes velgere var ganske likt fordelt på kjønn, så utgjorde kvinner 57,9 prosent av de som stemte på Åpen folkekirke, noe som kan forklares med at kvinner generelt er både mer religiøse og mer aksepterende overfor homofile enn menn.

De to velgergruppene har ganske forskjellig politisk tilhørighet. For eksempel bestod 41,4 prosent av Åpen folkekirkes velgere av personer som stemte på Arbeiderpartiet, 17,3 prosent av dem stemte på Høyre og 10,7 prosent stemte på Senterpartiet. Ikke minst har ledende skikkelser i Arbeiderpartiet talt varmt for kirkelige vigsler for homofile. Blant Nominasjonskomiteens listes velgere var det en stor andel, 34,9 prosent, som stemte på Kristelig Folkeparti. 19,9 prosent stemte på Senterpartiet, mens Høyres velgere utgjorde 13,3 prosent av listens velgere. Den store representasjonen av Kristelig Folkepartis velgere henger muligens sammen med at partiet står for en tradisjonell forståelse av ekteskapet og andre samfunnsnormer, slik også partiets velgere ofte sammenfaller med stabile kirkevelgere og derfor har andre innfallsvinkler til valget end spørsmålet om ekteskap for homofile.

De to listers velgere var relativt enige om kirken bør være skilt fra staten, samtidig som de fordeler seg noenlunde likt på spørsmålet om medlemmene har tilstrekkelig innflytelse i kirken. De to velgergrupper avviker til gjengjeld når man ser på hvor liberale de mener kirken skal være overfor sine ansatte og i spørsmålet om de homofile ekteskap. Begge grupper er stort sett enige om at kirken skal være tolerant overfor sine ansattes livsstiler og trosforskjeller. Blant Åpen folkekirkes velgere er det 92,0 prosent som er enige i dette, og 57,5 prosent av Nominasjonskomiteens listes velgere hadde samme standpunkt. Forskjellen mellom de to grupper er mest markant når det handler om spørsmålet om homofile ekteskap. 91,5 prosent av Åpen folkekirkes velgere er for vielsene, mens det bare gjelder 22,1 prosent av Nominasjonskomiteens listes velgere.

Åpen folkekirkes velgere er generelt litt mindre engasjert i sine lokale menigheter, samtidig som de ikke i samme grad regner seg som personlige kristne. 48,4 prosent ser seg som personlig kristen, mens det er 79,7 prosent hos Nominasjonskomiteens listes velgere. Man kan mistenke at det lavere engasjement både religiøst sett og i sine lokale menigheter som vi finner hos Åpen folkekirkes velgere, betyr at de er mindre tilbøyelige til å gå i kirken og være i kontakt med kirkelig ansatte, enn de som stemmer på Nominasjonskomiteens liste. På samme måte som de går mindre i kirken har de også har mindre kjennskap til kirkelige forhold enn Nominasjonskomiteens listes velgere.

Når man ser på hvorfor velgerne har stemt som de har gjort, så er det ganske klare forskjeller på de to grupper. Mens Nominasjonskomiteen primært har stemt ut fra en oppfatning om kirkens rolle i samfunnet, så er det primært spørsmålet om homofile ekteskap, som har fått Åpen folkekirkes velgere til stemmeurnene. Men begge grupper har altså stor interesse for kirkens rolle så vel på lokalt som på nasjonalt nivå.

7 OPPSUMMERING OG AVSLUTNING

Kirkevalget i 2015 inneholdt både store og små endringer i forhold til tidligere valg. Man har foretatt mindre justeringer og store omlegginger, for eksempel ved valg til bispedømmeråd. Man har også videreført og holdt fast på bestemmelser som har vært hensiktsmessige med tanke på demokratiseringsprosessen. Et eksempel på det siste er at man har lovfestet at kirkevalg skal skje på samme tid og i geografisk nærhet til andre offentlige valg. Helt nye momenter er også kommet til. I det følgende vil vi forsøke å oppsummere kirkevalgene med tanke på gjennomføring og mulighet for videreutvikling. Vi tar for oss det vi vurderer som det viktigste av resultater, kritikk og utfordringer før vi avslutningsvis forsøker å vende blikket fremover.

7.1 ØKT VALGDELTAELSE OG MANGE NYE VELGERE

Dersom kirkevalget kun skulle vurderes ut fra om man økte valgdeltakelsen, kunne man konkludere med at 2015-valget var en suksess, og da i særlig grad bispedømmerådsvalget. Andelen av kirkens medlemmer som deltok ved de kirkelige valgene viser en markant økning når vi sammenlikner med 2011-valget. Særlig gjelder dette valget til bispedømmeråd. Ser man menighetsråds- og bispedømmerådsvalget under ett, har valgdeltakelsen økt fra 13,5 til 16,7 prosent, det vil si en økning på 23,7 prosent. Kirkevalget var et tema som gikk igjen i den offentlige debatten i forkant av valget, og medieomtalen var langt større enn tidligere. Dette ga forventninger om enda høyere valgdeltakelse enn det som til slutt ble fasiten. For fremdeles er det ikke mer enn cirka én av seks velgere som beveger seg til stemmeurnene. Dette kan tyde på at man har nådd et punkt hvor det blir krevende å løfte valgdeltakelsen ytterligere opp.

Selv om økningen i valgdeltakelse er lavere enn mange hadde spådd på forhånd, har det vært en god del utskiftning av velgere fra forrige valg. Mens én av fire var nye velgere ved 2011-valget, hadde andelen nye velgere økt til én av tre ved valget i 2015. Dette tyder på at valget har skapt engasjement.

De nye velgerne skiller seg fra de stabile velgerne ved at de oftere er yngre, kvinner og bosatt i byene. Sammenliknet med tidligere valg har flere unge under 18 år benyttet stemmeretten. Likevel er ungdom fortsatt den aldersgruppen som i minst grad deltar ved kirkelige valg. Ved valg til menighetsråd er de unge sterkt underrepresentert både blant de nominerte og blant de som blir valgt, selv om bildet er noe forbedret sammenliknet med tidligere. På bispedømmerådsnivå er situasjonen annerledes. Ser man på de leke representantene som ble valgt inn i 2015, er andelen unge under 30 år på hele 28,6 prosent. I nominasjonsprosessen var de også godt representert på begge listene. 21 prosent var under 30 år på Nominasjonskomiteens liste og 26 prosent på lista til Åpen folkekirke. Vi ser altså at de unge er bedre representert i rådene enn på kandidatlistene. På lokalt menighetsnivå er det derimot mye som mangler på å oppfylle representasjonsmålet.

Flertallet av de nye velgerne kan betegnes som sporadiske kirkegjengere, som deltar i kirkelige arrangementer noen ganger i året. Noen fryktet på forhånd at valget ville mobilisere velgere som først og fremst var ute etter å påvirke i ekteskapsspørsmålet og som ellers ikke var særlig opptatt av kirken. Velgerundersøkelsen viser at de nye velgerne i liten grad er det man kan kalle for "kirkefremmede". Riktignok er de ikke like engasjert i kirkelige spørsmål som de mer stabile velgerne,

men de er mer aktive og føler en sterkere tilknytning til kirken enn gjennomsnittet av kirkens medlemmer.

KIFOs velgerundersøkelse viser at det er spørsmålet om kirkelig vigsel for homofile par som først og fremst har bidratt til å mobilisere nye velgere. De nye velgerne stemte i større grad enn stabile velgere på Åpen folkekirkes liste ved bispedømmerådvalget. Men den største andelen av dem som har stemt på Åpen folkekirkes liste er likevel stabile velgere, altså personer som har stemt ved tidligere kirkevalg. Det er kanskje ikke så overraskende all den tid de også utgjør klart flest velgere, men også om vi ser på hvordan gruppen stemmer som helhet er det en overvekt i favør av Åpen folkekirke (55 prosent).

Ikke uventet, finner vi at den største forskjellen mellom dem som benyttet seg av Nominasjonskomiteens liste og dem som stemte på Åpen folkekirkes liste ved bispedømmerådvalget, kan knyttes til syn på ekteskapsspørsmålet. Mens det store flertallet av dem som stemte på Åpen folkekirkes liste gikk inn for at kirken skal åpne for vigsel av homofile i kirken, er det et knapt flertall av dem som stemte på Nominasjonskomiteens liste, som mener det samme.

Blant kirkemedlemmer som valgte ikke å benytte seg av stemmeretten, oppgis det "at man overlater til de aktive å stemme", som den viktigste grunnen til å la være å stemme. Dette samsvarer med teorien om at "vicarious religion" er et kjennetegn ved den religiøse situasjonen i land med statstilknyttede folkekirker. Dette innebærer at den aktive kjernen av kirkelig aktive spiller en "stedfortredende" rolle i forhold til de mange mer passive kirkemedlemmene. Dersom dette er en riktig analyse kan det vil bli vanskelig å øke valgdeltakelsen ytterligere fra det nivået den har i dag.

7.2 KRITIKK OG UTFORDRINGER

Kritikken av kirkevalget har i stor grad vært rettet mot ulike sider ved bispedømmerådvalget. Ved valget i 2015 var det åpnet for alternative lister, og i ni av elleve bispedømmer hadde velgerne to lister å velge mellom. Dette en endring som gir velgerne et mer reelt valg. I forkant av valget var det betydelig offentlig debatt om valgsystemet og valgreglene. Vi har forsøkt å belyse en del av denne kritikken for å se nærmere på hva den inneholder. En del av kritikken synes klart berettiget, mens noe også kan sees som et uttrykk for usikkerhet og frustrasjon. Det siste har vi pekt på som en utfordring uavhengig av om kritikerne hadde "rett" eller ei. Uklarhet rundt valgreglene bidrar til forvirring og frustrasjon og i siste instans også til redusert bruk av de demokratiske virkemidlene, som for eksempel bruk av slengere, som vi har skrevet om i oppsummeringen av kapittel 5.

Et eksempel på noe det burde være mulig å gjøre noe med er reglene knyttet til tidspunkt for å melde inn lister og supplere listene der enkelte kandidater faller ut. Det var for eksempel uheldig at Nominasjonskomiteens liste i Agder og Telemark endte opp med færre kandidater enn det ordinære. Slike forhold kan bidra til at listene kan bli mindre bred og representativ enn det som var intensjonen.

Andre innvendinger og bekymringer har vært knyttet til sentrale og til dels prinsipielle temaer som demokratisk underskudd, uinformerte velgere, stemmerett, og utslag av ny valgordning. Det har også kommet til syne flere uheldige forhold som i hvert fall i noen grad må tilskrives at valgordningen var ny. Vi tenker blant annet på uklare regler for listenavn, ulike frister for å føre nye navn på listene, og også rent praktiske forhold knyttet til gjennomføringen av valget.

Det har kommet inn relativt mange klager på gjennomføring av kirkevalget i 2015. De to vanligste klageårsakene er mangel på "hemmelige valg" og at valgfunksjonærene har drevet valgagitasjon. Fellesnevneren for disse klagen er at valglokalene ikke har vært godt nok tilrettelagt og at valgfunksjonærene har vist manglende profesjonalitet. Dette kan selvsagt henge sammen med at mange valgfunksjonærer gjør dette for første gang, at de i begrenset grad har mottatt opplæring, og at valgene bare avholdes hvert fjerde år. Det meste av det som fremkommer i klagen er det mulig å følge opp uten store kostnader. Det dreier seg mye om organisering og tilrettelegging av valglokalet. Man bør for eksempel tenke gjennom hvordan et valglokale bør utformes, vurdere om man bør ha en form for valgavlukke og hvordan man skal unngå at listene ligger åpenlyst framme slik at alle kan se hvilken liste velgeren tar med seg. Alt dette kan trolig forbedres ved å utarbeide klare retningslinjer i forkant.

En av de skarpeste kritikkene etter valget i 2011 rettet seg mot det svært høye antallet forkastede stemmer ved bispedømmerådvalget. Den åpenbare grunnen til dette var bruken av den, for de fleste, ukjente valgordningen med preferansevalg. Nesten ti prosent av stemmene ble forkastet, mens menighetsrådvalget som hadde en mer kjent valgordning, hadde en forkastelsesprosent på 0,5 prosent. I 2015 hadde man forlatt preferansevalgordningen og tatt i bruk samme ordning som for menighetsrådene. Resultatet har ikke latt vente på seg. Ved bispedømmerådvalget var forkastelsesprosenten kommet ned i 0,5, mens den var steget noe, til én prosent, for menighetsrådvalgene. Dette er altså totalt sett en svært positiv utvikling.

Fortsatt ligger imidlertid andelen forkastede stemmer noe høyere ved de kirkelige valgene enn den gjør ved de politiske valgene. Vi har pekt på at antallet valgfunksjonærer kan være en faktor som påvirker antallet forkastede stemmer, dessuten er det grunn til å se nærmere på rutiner som sikrer at stemmesedlene håndteres riktig av funksjonærene. Årsaken til at stemmer blir forkastet blir ikke registrert, noe man bør vurdere å gjøre noe med før neste valg.

Et annet, og kanskje mer alvorlig problem er håndteringen av det som kalles for "vrakede" stemmer. Hvis en velger som har avgitt stemme ikke er registrert i soknet (møter opp feil sted), eller ikke er medlem av Den norske kirke, skal stemmen vrakes. Vrakede stemmer skal ikke registreres eller telles med og faller helt utenfor systemet. Ingen har derfor noen kontroll på hvor mange det kan dreie seg om. Man bør se på muligheten for å *registrere* de vrakede stemmene, i det minste ved ett valg. Det er viktig å få et overblikk over omfanget av dette for å vurdere om det er et forhold det må gjøres noe med.

Fokuset på reelle valgmuligheter handler i stor grad om det finnes så mange kandidater på listene at velgerne faktisk har en reell påvirkningsmulighet. Dette og alderssammensetning synes å ha vært lite oppe i debatten denne gang. Det er vel grunn til å tro at disse spørsmålene har blitt overskygget av det ene store diskusjonsspørsmålet ved dette valget. Årsaken er i hvert fall ikke at det ikke lenger bør være et tema, for vi ser at gjennomsnittsalderen for menighetsråd stiger og at det er lite bedring når det gjelder antall kandidater å velge mellom.

En tydelige uttalt kritikk rettet seg mot Bispedømmerådvalget og at de to listene var ubalanserte og ikke satt sammen på lik måte. Denne kritikken forutsetter at regelverket for utforming av alternative lister må være ganske omfattende og detaljert. Ønsket om å strømlinjeforme alternativene må veies opp mot ønsket om at det skal være rom for å etablere nye lister der det finnes et grasrotengasjement for dette.

7.3 FORTSATT UTVIKLING I RETNING ØKT DEMOKRATI?

Kirkevalget i 2015 har på flere måter fungert bedre enn valgene i 2009 og 2011. I særlig grad gjelder dette valget til bispedømmeråd. I henhold til velgerundersøkelsen oppfatter velgerne seg generelt sett bedre informert enn ved tidligere valg. Dette har trolig sammenheng med at det var mer offentlig debatt og medieomtale i forkant av valget enn tidligere. Den offentlige interessen kan både oppleves som positiv og negativ. Men den er nok samtidig nødvendig for at velgerne skal få interesse for valget og kunnskap om kandidater og valgeregler. Hvis ingen ting står på spill skal det mer til å engasjere seg. I og med at det var to konkurrerende lister ved bispedømmerådsvalget i et flertall av bispedømmene, ble diskusjonen polarisert og konfliktfylt. De to grupperingene Åpen folkekirke og Levende folkekirke bidro aktivt gjennom agitasjon og anbefalinger, og også Nominasjonskomiteens lister så behov for annonsering da valget nærmet seg. At valget ble preget av ulike, mer eller mindre organiserte grupper og interesser, utgjør neppe noe demokratisk problem. Snarere vil det være problematisk dersom det ikke eksisterer noen alternativer velgeren kan forholde seg til.

Gjennomgangen av valgavvikling og stemmegivning viser at valgene i stor grad har forløpt etter forutsetningene. Likevel finnes det noen kritikkverdige forhold som vi har påpekt og som det er grunn til å arbeide videre med. Men dersom man tar utgangspunkt i kritikken som tidligere har vært reist mot de kirkelige valgene, så synes valget i 2015 å representere et skritt i riktig retning.

Et hovedpunkt i den tidligere kritikken har rettet seg mot spørsmålet om velgerne har hatt reelle valgmuligheter. "Reelle valgmuligheter" har som vi har vært inne på også vært et uttalt mål for demokratireformen. Det er fortsatt en stor utfordring at menighetsrådsvalgene i liten grad har såkalt "overskytende kandidater", det vil si lister som inneholder flere kandidater enn det antall som skal velges som faste eller varamedlemmer til menighetsrådet. Her kan man vanskelig snakke om at det har skjedd en positiv utvikling.

Når det gjelder bispedømmevalget er situasjonen en annen. I ni av elleve bispedømmer var det to lister å velge mellom, Åpen folkekirkes liste og Nominasjonskomiteens liste (enkelte steder også kalt Mangfoldig folkekirke). De to listene førte til at velgerne fikk et mer reelt valg. I bispedømmene med to lister stilte det mellom 30 og 36 kandidater til valg, til de 14 plassene som skulle velges totalt (faste og vara). De to grupperingene Åpen folkekirke og Levende folkekirke bidro til at man fikk fram informasjon om hva de enkelte kandidatene stod for, ikke minst i spørsmålet om kirkelig vigsel av homofile par.

Et annet sentralt krav i demokratireformen var at kirkevalget i større grad skulle innebære direkte valg, det vil si at kandidatene skulle velges av kirkens medlemmer, slik det lenge har vært ved menighetsrådsvalget. Siden kirkeforliket i 2008 har tendensen klart gått i retning av økt bruk av direkte valg.

I 2015 var det blitt et krav at minst halvparten av de leke medlemmene til bispedømmerådet skulle velges direkte. Denne endringen kombinert med at to bispedømmer, Borg og Nidaros, gikk fra kombinasjonsvalg til direktevalg, medførte at i alt ti flere representanter ble valgt ved direktevalg i 2015.

Tabell 121 Bruk av direktevalg ved bispedømmerådvalg i 2009, 2011 og 2015.

Valgår	Antall kandidater	Direkte valgt	Indirekte valgt	Prosent direktevalgte
2009	77	52	25	67,5
2011	77	55	22	71,4
2015	77	65	12	84,4

Som vi ser av denne tabellen er det kun litt over 15 prosent av kandidatene som nå velges indirekte. På den ene siden kan man argumentere for at den direkte innflytelsen nå er på et så høyt nivå at det bør være akseptabelt. På den annen side kan det være grunn til å vurdere om de femten prosentene som velges indirekte er så viktige at det rettferdiggjør ulike valgordninger, med de ulempene dette medfører.

En klar ulempe er at valgomgangene ikke avholdes samtidig og at den andre valgomgangen derfor kan bli påvirket av den første. Med indirekte valg til bispedømmerådene får de som velges inn i menighetsrådene anledning til å stemme to ganger ved samme valg og også vurdere resultatene fra første valgomgang. Hvorvidt dette influerte dem ved dette valget vet vi ikke. Det vi imidlertid kan slå fast er at i alle de tre bispedømmene med to valgomgang og to lister gikk resultatet i motsatt retning av i den første valgomgangen. Valgordningen hadde altså konkret betydning. En annen innvending er at kirkelemmer får ulik innflytelse i ulike bispedømmer. I fire bispedømmer velges bare fire av syv mandater direkte. Dette innebærer at det blir mange velgere bak hvert mandat, og det skal mye til for å påvirke retningen i valget. Dette er forhold som er prinsipielt problematiske sett i et demokratiperspektiv.

Samtidig er det ikke så lett å endre reglene uten at andre hensyn rammes. Argumenter for å beholde åpningen for indirekte valg, kan være tanken om soknet som grunnenheten i kirken og at de regionale og sentrale organene har sin forankring der, videre at det gir en mulighet for å korrigere for urimelige skjevheter og at bispedømmene får en åpning for å ta hensyn til kulturelle forhold i regionen.

Alt i alt må det sies at især bispedømmerådvalget 2015 demokratisk sett var et skritt i riktig retning. For velgere som skal sette seg inn i valgreglene er det en fordel at reglene om bispedømmerådvalg og menighetsvalg er så like som mulig. Det er også viktig at valgreglene er stabile og ikke endres fra valg til valg.

Kirkevalget i 2015 har demonstrert at det eksisterer holdningsmessige skillelinjer i det kirkepolitiske landskapet, som likner dem man har på politisk nivå. Ved dette valget var det ekteskapsspørsmålet som bidro til å skape det skarpeste skillet blant kandidater og velgere. Det kan også tenkes at andre spørsmål, på et senere tidspunkt, kan danne grunnlag for kirkepolitiske skillelinjer. Det kan for eksempel dreie seg om forholdet mellom kirke og stat, om kirkens samfunnsengasjement, om ansettelsespolitikk osv. Fremtiden vil vise om nye spørsmål vil være opphav til konflikt og engasjement ved kommende kirkevalg. Demokrati er avhengig av åpen meningsbrytning. Når det blir tydelig og åpent hvilke interesser som står mot hverandre og hvilke spørsmål det strides om, vil velgeren lettere og mer opplyst kunne bruke sin demokratiske rett.

LITTERATURLISTE

- Borg bispedømme. 2015a. Brev fra kandidatene på Nominasjonskomiteens liste i Borg, datert 09.06.15.
- Borg bispedømme. 2015b. Revidert referat fra ekstra møte i valgrådet 10.06.15.
- Dahl, Robert Alan. 1989. *Democracy and its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Davie, Grace. 2000. *Religion in Modern Europe: A Memory Mutates*. Oxford: Oxford University Press.
- Davie, Grace. 2007. "Vicarious Religion: A Methodological Challenge". I *Everyday Religion – Observing Modern Religious Lives*, redigert av Nancy T. Ammerman, 21–36. Oxford: Oxford University Press.
- Ellingsen, Terje. 1973. *Kirkelig visjon – politisk dragkamp. Fra reformarbeidet i Den norske kirke*. Oslo: Nomi forlag.
- Fædrelandsvennen. 2015. "Valg med én liste". Leder, s. 2 del 1. 04.03.2015
- Hegstad, Harald. 1996. *Folkekirke og trosfellesskap. Et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem belyst gjennom en undersøkelse av tre norske lokalmenigheter*. Trondheim: Tapir Forlag.
- Holberg, Sunniva. E. og Ånund Brottveit. 2014. *Tilstandsrapport for Den norske kirke 2014. KIFO Notat 2/2014*. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.
- Jordell, Karl Øyvind. "Jeg i slett lune?" *Klassekampen*. Leserinnlegg, s. 23 del 1. 09.09.15.
- Kirkeloven. *Lov av 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke*.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1996-06-07-31>
- Kirkerådet. 2014. *Valghåndbok. Kirkevalget 2015*. Oslo: Kirkerådet.
- Kirkerådet. 2015a. *Kirkevalget 2015. Prosjektplan for Kirkerådets gjennomføring av Kirkevalget 2015*.
- Kirkerådet. 2015b. *KR AU 09/15*.
- Kirkerådet. 2015c. *KR AU 11/15*.
- Kirkerådet. 2015d. *KR AU 16/15*.
- Kirkerådet. 2015e. "Rekordvalg i kirken". <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/rekordvalg-i-kirken/>. Lest 26. januar 2016.
- KKD. 2008a. Kultur og kirke departementet. "Styrket demokrati i Den norske kirke". Innstilling fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Kultur og kirke departementet. 13. februar 2008.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/kirke/v-0942b_styrket_demokrati_i_den_norske_kirke.pdf
- KKD. 2008b. Kultur og kirke departementet. "Staten og Den norske kirke". St.meld. nr 17 (2007–2008). Oslo: Akademika, 2008. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-17-2007-2008-/id507168/>
- Klassekampen*. "Slakter kirkas valgsystem". Frida Holsten Gullestad, s. 6 del 1. 09.09.15
- Markussen, Bjørn. 2015a. "To lister ved valget på sørlandet". *Fædrelandsvennen*, s. 10, del 1. 18.03.2015
- Markussen, Bjørn. 2015b. "Rømmer fra bispedømmets valgliste". *Fædrelandsvennen*, s. 6, del 1. 09.04.2015.
- Mindshare. 2015. "Kirkevalget 2015". Rapport 16.09.15.
- NTB*. "Valgekspert med kritikk av kirkevalget". Nyheter, innenriks. 06.09.15.
- Oftestad, Bernt T. 1998. *Den norske statsreligionen. Fra øvrighetskirke til demokratisk statskirke*. Oslo: Høyskoleforlaget AS.

- Regler for valg av menighetsråd. *Forskrift 8. april 2014 nr. 1369 om regler for valg av menighetsråd.*
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-04-08-1369>
- Regler for valg av bispedømmeråd og Kirkemøtet. *Forskrift 8. april 2014 nr. 1370 om regler for valg av bispedømmeråd og Kirkemøtet.* https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-04-08-1370/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2.
- Saglie, Jo. 2008. "Valgordninger og kirkelig demokrati. En prinsipiell drøfting av utfordringer for det kirkelige demokratiet". I *Mellom prinsipper og pragmatisme. Analyser av høringer om staten og Den norske kirke*, redigert av Hans Stifoss-Hanssen og Inger Furseth, 15–30. Trondheim: Tapir Akademisk forlag.
- Schmidt, Ulla og Sverre D. Mogstad. 2010. *Når alle stemmer teller ... Evaluering av demokratireformen i Den norske kirke: Kirkevalget 2009*. Oslo: KIFO Stiftelsen Kirkeforskning og Det teologiske Menighetsfakultet.
- Schmidt, Ulla. 2011a. *Kirkevalget 2011 – Evaluering*. KIFO Notat 4/2011. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.
- Schmidt, Ulla. 2011b. *Menighetsrådsmedlemmer og menighetsråd i den norske kirke*. KIFO Notat 1/2011. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.
- Schmidt, Ulla. 2011c. *Evaluering av demokratireformen i Den norske kirke. Sluttrapport*. KIFO Notat 5/2011. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.
- Senterpartiets partiprogram. <http://www.senterpartiet.no/k/category12994.html>. Lest 26. januar 2016.
- Togeby, Lise. 2008. "Menighetsrådsvalg i perspektiv". I *Menighetsrådsvalgets betydning og tilslutning. Perspektiv på folkekirken nr. 1/2008*, redigert av Steen Marquard Rasmussen, 107–115. Sabro: Landsforeningen af Menighetsråd.
- Vårt Land. "Krever ny valgordning". Jan Arild Holbek, s. 10 del 1. 05.09.15.
- Aardal, Bernt. 2010. "Den norske stortingsvalgordningen og dens politiske konsekvenser". *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* 26, (2): 75–104.

VEDLEGG

SPØRRESKJEMA TIL TELEFONSURVEY

I hvilket år er du født?

[0b]

REGISTRER KJØNN

- Mann
 Kvinne

[1info]

Først vil jeg stille noen innledende spørsmål.

[1]

Er du medlem av Den norske kirke?

(Hvis respondenten er usikker: det som tidligere ble kalt for "statskirken". Mottok du valgkort til kirkevalget I høst? Dersom du er døpt og du eller dine foreldre/foresatte ikke aktivt har meldt deg ut av den norske kirke, er du medlem.)

- Ja
 Nei

-
- Hvis spm [1] = 'Ja' gå til [4] ellers stopp intervju

- [4]

I hvilket fylke har du fast bopel?

- Østfold
- Akershus
- Oslo
- Hedmark
- Oppland
- Buskerud
- Vestfold
- Telemark
- Aust-agder
- Vest-agder
- Rogaland
- Hordaland
- Sogn og fjordane
- Møre og romsdal
- Sør-trøndelag
- Nord-trøndelag
- Nordland
- Troms
- Finmark

- Hvis spm [4] = 'Akershus' gå til [4a] ellers gå til [5]

- [4a]

Hvor i Akershus bor du?

- Asker
- Bærum
- Annet

- Hvis spm [2] < 1998 gå til [7info] ellers gå til [5]

- [5]

Stemte du ved høstens kommunevalg? (DET SOM NETTOPP BLE AVHOLDT)

- Ja
- Nei

- [6]

Visste du at det ble avholdt kirkevalg samtidig med høstens kommunevalg?

- Ja
- Nei

- [7info]

Kirkerådet og de lokale menighetene har hatt ansvar for å spre informasjon om selve kirkevalget og om kandidatene. For å vurdere om de har lyktes, vil jeg gjerne at du angir på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "Ikke føler deg informert i det hele tatt" og 5 betyr at du føler deg "Svært godt informert" Hvor informert føler du at du er om...

[7a]

Hva et menighetsråd gjør

- 1 Ikke informert i det hele tatt
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært godt informert
- Vet ikke

[7b]

Hva bispedømmeråd og Kirkemøtet gjør

- 1 Ikke informert i det hele tatt
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært godt informert
- Vet ikke

[7c]

At alle medlemmer over 15 år har stemmerett

- 1 Ikke informert i det hele tatt
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært godt informert
- Vet ikke

[7d]

At alle medlemmer over 18 år kan stille opp som kandidat

- 1 Ikke informert i det hele tatt
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært godt informert
- Vet ikke

[7e]

Kandidatene til menighetsrådet der du bor

- 1 Ikke informert i det hele tatt
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5 Svært godt informert
 - Vet ikke
-

[7f]

Kandidatene til bispedømmerådet/Kirkemøtet

- 1 Ikke informert i det hele tatt
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært godt informert
- Vet ikke

[7g]

Kandidatenes syn på viktige saker

- 1 Ikke informert i det hele tatt
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært godt informert
- Vet ikke

[7h]

Kirkevalget generelt, som blant annet tid og sted for valget

- 1 Ikke informert i det hele tatt
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært godt informert
- Vet ikke

[8info]

Jeg skal nå lese opp eksempler på informasjonskilder. Kan du angi hvor viktige disse har vært for deg i forbindelse med kirkevalget på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "ikke viktig" og 5 betyr "svært viktig"?

[8b]

Menighetsblad

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[8c]

Løpeseddel

- 1 Ikke viktig
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5 Svært viktig
 - Vet ikke
-

[8d]

Lokale medier (f.eks. lokale og regionale aviser)

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[8e]

Nasjonale medier (f.eks. riksdekkende TV, radio og aviser)

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[8f]

Nettsiden til kirkevalget, www.kirkevalget.no eller www.kyrkjevalet.no

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[8g]

Valgmøter

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[8h]

Kunngjøring under kirkelige arrangementer

- 1 Ikke viktig
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5 Svært viktig
 - Vet ikke
-

[8i]

Personlig/telefonisk kontakt med aktuelle kandidater

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[8j]

Samtale med venner og familie

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[8k]

Reklame- og informasjonskampanjer i forkant av valget

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[9info]

Videre vil jeg stille noen spørsmål mer direkte knyttet til kirkevalget

[9a]

Stemte du ved kirkevalget i høst?

- Ja
- Nei
- Husker ikke

-
- Hvis spm [9a] = 'Ja' gå til [10] ellers gå til [20info]
[10]
-

Kirkevalget besto av to valg - menighetsrådsvalg og valg til bispedømmeråd/Kirkemøtet. Stemte du...

- Ved begge valg
 - Kun ved menighetsrådsvalget
 - Kun ved valget til bispedømmeråd/Kirkemøtet
 - Husker ikke
-

[11]

Har du stemt ved tidligere kirkevalg? (ANDRE ENN HØSTENS KIRKEVALG)

- Ja
- Nei
- Husker ikke

• Hvis spm [11] = 'Ja' gå til [11] ellers gå til [13]

• [12]

Stemte du for første gang ved forrige kirkevalg i 2011?

- Ja
- Nei
- Husker ikke

[13]

Ved høstens kirkevalg, stemte du på valgdagen, eller benyttet du deg av muligheten til å forhåndsstemme?

- FORHÅNDSSTEMTE
- STEMTE PÅ VALGDAGEN
- Vet ikke

• Hvis spm [10] 'ved begge valg', 'kun ved menighetsrådsvalget' gå til [14] ellers gå til [18]174 [14]

På en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "Ikke informativ i det hele tatt" og 5 betyr "Svært informativ", hvor informativt var det du leste om kandidatene i forkant av: Menighetsrådsvalget?

- 1 Ikke informativ i det hele tatt
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært informativ
- Vet ikke

[15]

På en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "Ikke informativ i det hele tatt" og 5 betyr "Svært informativ", hvor informativt var det du leste om kandidatene til: Bispedømmerrådet / Kirkemøtet

- 1 Ikke informativ i det hele tatt
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært informativ
- Vet ikke

[16]

Da du avga din stemme til menighetsrådsvalget, var du da i tvil om hvordan stemmeseddelen skulle utfylles?

- Ja
 - Nei
 - Delvis i tvil
 - Husker ikke
-

[17]

Da du avga din stemme til bispedømmerådet/Kirkemøtet, var du da i tvil om hvordan stemmeseddelen skulle utfylles?

- Ja
- Nei
- Delvis i tvil
- Husker ikke

-
- Hvis spm [4] ikke er 'Rogaland', 'Hordaland', 'Sogn og Fjordane' gå til [19info]
 - Hvis spm [10] er 'Ved begge valg', 'Kun ved valget til bispedømmeråd/Kirkemødet' gå til [18] ellers gå til [19info]
 - [18]
-

I valget til bispedømmeråd/Kirkemøtet kunne man velge mellom to lister. Hvilken av listene benyttet du?

- Nominasjonskomiteens liste (I Borg og Hamar kalt for "Mangfoldig Folkekirke")
- Listen til "Åpen Folkekirke" (Listen hvor alle kandidatene er for at homofile skal kunne gifte seg i kirken)
- Husker ikke

[19info]

Jeg skal nå lese opp noen mulige grunner til å stemme ved kirkevalget. Kan du angi hvor viktige disse har vært for deg på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "ikke viktig" og 5 betyr "svært viktig".

[19a]

Som medlem av Den norske kirke synes jeg at det er naturlig å stemme ved kirkevalget

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[19b]

Den norske kirke er viktig for meg

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[19c]

Jeg synes at Den norske kirke er en viktig institusjon i vår kultur

- 1 Ikke viktig
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5 Svært viktig
 - Vet ikke
-

[19d]

Jeg ønsker innflytters over det som skjer i min lokale menighet

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[19e]

Jeg kjenner en eller flere av kandidatene

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[19f]

Jeg er interessert i det som skjer i lokalsamfunnet

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[19g]

At jeg kunne stemme på kandidater til bispedømmeråd/Kirkemøtet

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[19h]

Kirkevalget ble gjennomført samtidig med kommunevalget

- 1 Ikke viktig
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5 Svært viktig
 - Vet ikke
-

[19i]

Jeg ønsket å påvirke i spørsmålet om vigsel av homofile i kirken

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

• Hvis spm [9] = 'Nei' gå til [20] hvis spm [9] = 'Ja' gå til [21]

• [20info]

Jeg skal nå lese opp noen mulige grunner til ikke å stemme ved kirkevalget. Kan du angi hvor viktige disse har vært for deg på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "ikke viktig" og 5 betyr "svært viktig".

[20a]

Jeg synes ikke at kirkevalget er viktig

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[20b]

Jeg overlater til de mer kirkelig aktive å stemme

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[20c]

Den norske kirke er ikke viktig for meg

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[20d]

Jeg var ikke klar over at det har vært kirkevalg

- 1 Ikke viktig
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5 Svært viktig
 - Vet ikke
-

[20e]

Jeg var ikke klar over at jeg har stemmerett

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[20f]

Valget foregikk på ugunstig tid og sted

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[20g]

Jeg visste ikke nok om kandidatene

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[20h]

Jeg synes spørsmålet om vigsel av homofile i kirken har vært for dominerende

- 1 Ikke viktig
- 2
- 3
- 4
- 5 Svært viktig
- Vet ikke

[21]

Hvor opptatt er du av det som skjer i din lokale menighet på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "Ikke opptatt i det hele tatt" og 5 betyr "Svært opptatt"?

- 1 Ikke opptatt av i det hele tatt
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5 Svært opptatt av
 - Vet ikke
-

[22info]

Jeg skal nå lese opp noen arrangementer som kan avholdes i regi av Den norske kirke. Hvor mange ganger i løpet av de siste 12 måneder har du omtrent ...

"-1"=Vet ikke

[22a]

Vært til stede på en gudstjeneste i Den norske kirke?

[22b]

Vært til stede på arrangementer for barn/ungdom i Den norske kirke?

[22c]

Vært til stede på konserter, hyggetreff e.lign. i Den norske kirke?

[22d]

Hatt samtale med en ansatt i Den norske kirke?

[23]

Betrakter du deg selv som personlig kristen?

- Ja
- Nei
- I TVIL
- VIL IKKE SVARE
- Vet ikke

[24info]

Nå vil jeg gjengi noen påstander knyttet til Den norske kirke som man kan være uenig eller enig i. Vil du for hvert utsagn jeg leser opp si om du er helt uenig, nokså uenig, nokså enig eller helt enig i påstanden?

[24a]

Kirken bør være adskilt fra staten

- Helt Uenig
- Nokså Uenig
- Både og
- Nokså enig
- Helt enig
- Vet ikke

[24b]

Det er kirkens egne organer som bør utnevne biskoper

- Helt Uenig
 - Nokså Uenig
 - Både og
 - Nokså enig
 - Helt enig
 - Vet ikke
-

[24c]

Den norske kirke bør være romslig når det gjelder forskjeller i tro og levesett blant sine ansatte

- Helt Uenig
- Nokså Uenig
- Både og
- Nokså enig
- Helt enig
- Vet ikke

[24d]

Medlemmene har for lite innflytters i Den norske kirke

- Helt Uenig
- Nokså Uenig
- Både og
- Nokså enig
- Helt enig
- Vet ikke

[24e]

Kirken bør åpne for vigsel for personer av samme kjønn

- Helt Uenig
- Nokså Uenig
- Både og
- Nokså enig
- Helt enig
- Vet ikke

• **If [2] respondent er 18 år eller over gå til [25] ellers gå til [26info]**

[25]

Hvilket parti eller hvilken liste stemte du på ved kommunestyrevalget i høst?
(som nettopp ble avholdt)

- Rødt
 - Sosialistisk Venstreparti (SV)
 - Det Norske Arbeiderparti (DNA)
 - Senterpartiet (SP)
 - Kristelig Folkeparti (KRF)
 - Venstre (V)
 - Høyre (H)
 - Fremskrittspartiet (FRP)
 - Andre partier/liste spesifiser
 - Stemte blankt
 - Jeg stemte ikke
 - Jeg har ikke stemmerett
 - Vil ikke svare
 - Vet ikke/Husker ikke
-

[26Info]

Så til slutt har vi noen spørsmål som skal gi bakgrunnsopplysninger for undersøkelsen.

[26a]

Hva er din sivile status?

- Enslig
 - Gift/registeret partnerskap
 - Samboer
 - Enke/Enkemann
 - Skilt
 - Vet ikke
 - Ønsker ikke å oppgi
-

[26b]

Hva er din høyeste fullførte utdanning?

- Grunnskoleutdanning
 - Videregående
 - Universitet/Høyskole
 - Vet ikke
 - Ønsker ikke å oppgi
-

Høsten 2015 gjennomførte Den norske kirke valg til menighetsråd, bispedømmeråd og Kirkemøtet. I denne rapporten ser vi nærmere på ulike sider ved valget og spør om kirken fortsatt beveger seg i retning av økt demokrati. Ved bispedømmerådsvalget ble det stilt to lister i ni av elleve bispedømmer. Dette bidro til at velgerne fikk flere reelle valgmuligheter. Hele 85 prosent av de leke kandidatene til bispedømmerådet ble valgt direkte, en klart høyere andel enn ved tidligere valg. Spørsmålet om kirkelig vigsel for homofile stod sentralt i debatten i forkant av valget og bidro til å mobilisere nye grupper til stemmeurnene. Den samlede valgdeltakelsen økte fra 13,5 prosent i 2011 til 16,7 prosent i 2015.

KIFO Rapport 2016: 1

Rapporten er utgitt av:

KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning
Pb. 45 Vinderen, 0319 Oslo

www.kifo.no
kifo@kifo.no

© KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning, 2016
ISBN 978-82-92972-41-0
ISSN 0807-7515